

PL ISSN 0033-202X

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

WYDZIAŁ DZIENNIKARSTWA, INFORMACJI I BIBLIOLOGII
UNIwersytetu warszawskiego

przegląd biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK	86
zeszyt	2

Warszawa 2018

RADA REDAKCYJNA

Ewa Głowacka – przewodnicząca (IINiB, UMK), Mariola Antczak (KliB UŁ),
Shifra Baruchson-Arbib (Bar-Ilan University, Israel),
Jolanta Chwastyk-Kowalczyk (IDiI UJK), Artur Jazdon (UAM),
Maria Juda (IINiB UMCS), Bożena Koredczuk (IINiB UW),
Dariusz Kuźmina (WDiB UW), Tomasz Makowski (BN),
Krystyna Matusiak (University of Denver, USA), Maria Próchnicka (IINiB, UJ),
Barbara Sosińska-Kalata (WDiB UW), Anna Tokarska (IBiIN UŚ),
Katalin Varga (National Educational Library and Museum, Hungary),
Grażyna Wrona (INoI UP), Maja Žumer (University of Ljubljana, Slovenia).

**Dofinansowano ze środków Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii
Uniwersytetu Warszawskiego**

REDAKCJA

Elżbieta Barbara ZYBERT – redaktor naczelna
Dorota GRABOWSKA – sekretarz redakcji
Dariusz GRYGROWSKI – redaktor tematyczny
Anna WOŁODKO – redaktor językowy
Anna GRZECZNOWSKA – redaktor statystyczny

Anna LIS – redakcja techniczna i korekta
Agnieszka KASPRZYK – tłumaczenie na język angielski

Adres redakcji i wydawcy:
Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: (+48 22) 827-52-96
e-mail: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl

Niniejsza wersja papierowa jest pierwotną wersją czasopisma

*„Przegląd Biblioteczny” jest wykazywany w Europejskim Indeksie Referencyjnym ERIH+,
a zawartość kwartalnika indeksowana jest w bazach:
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities,
Pol-Index i Polska Bibliografia Bibliologiczna.*

Pełne teksty roczników 1927-2015 dostępne są
w Archiwum Cyfrowym SBP: www.sbp.pl/archiwumcyfrowe
oraz w Mediotecie Wydziału Dziennikarstwa,
Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego:
<http://medioteka.uw.edu.pl/dlibra>.

PRZEGŁĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Rocznik 86

2018

zeszyt 2

Kwartalnik „Przegląd Biblioteczny” jest wykazywany na liście czasopism punktowanych
Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego z liczbą 9 punktów

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.**

TREŚĆ

ARTYKUŁY

- LILIANNA NALEWAJSKA: Proces tworzenia oferty edukacyjnej w bibliotece
akademickiej – na przykładzie Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie . . 165
- EWA GŁOWACKA, TOMASZ WIĘCEK: Heuristic Evaluation of University Libra-
ries' Mobile Websites in Poland (Analiza heurystyczna mobilnych stron
internetowych polskich bibliotek uniwersyteckich) 194
- MAŁGORZATA GÓRALSKA: Zwrot afektywny a współczesne badania nad książ-
ką i czytelnikiem. Rekonesans badawczy 219
- ANNA MAŁGORZATA KAMIŃSKA: Środki naukowo-dydaktycznej komunikacji
zdalnej środowisk akademickich 234

WYWIADY

- „Decyduje dom, dom i jeszcze raz dom...”. Z Jirím Trávníčkem – o czeskim
czytelnictwie, rynku książki i bibliotekach – rozmawia Grzegorz Nieć . . . 257

SPRAWOZDANIA

- „Bibliografie specjalne: rozwój i integracja”. Ogólnopolska konferencja na-
ukowa (Warszawa, 7 maja 2018 r.) (Bartłomiej Włodarczyk) 267
- „Książka, prasa, radio, film i biblioteki w kształtowaniu dziedzictwa kul-
turowego II Rzeczypospolitej”. Międzynarodowa konferencja naukowa
(Warszawa 8-9 maja 2018 r.) (Michał Zajac) 271

RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENICTWA

Bożena Karzewska: <i>Nietypowi użytkownicy bibliotek. Poradnik psychologiczny</i> . Warszawa: Wydaw. SBP, 2018 (Edyta Kosik)	275
<i>Rozumienie świata. O warsztatach pracy z książką i czytelnikami</i> . Warszawa: Wy- daw. SBP, 2017 (Piotr Dobrołęcki)	278
Przegląd piśmiennictwa krajowego (Barbara Koryś)	279
Z lektur zagranicznych (Jacek Wojciechowski)	284
Z ŻYCIA SBP	299
KRONIKA ŻYCIA NAUKOWEGO 2017 (oprac. Dorota Grabowska)	309
KOMUNIKAT	
Nagroda Naukowa Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich im. Adama Łysa- kowskiego za rok 2017 (Jadwiga Sadowska)	331
WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW	333

"The Library Review" was awarded nine points in the official register of journals
of Polish Ministry of Science and Higher Education

TABLE OF CONTENTS

ARTICLES

- LILIANNA NALEWAJSKA: The Process of Creating an Educational Offer of an Academic Library – Case Study of the University of Warsaw Library 165
- EWA GŁOWACKA, TOMASZ WIĘCEK: Heuristic Evaluation of University Libraries' Mobile Websites in Poland 194
- MAŁGORZATA GÓRALSKA: The Affective Turn and the Contemporary Studies on Books and Readers. A Preliminary Research 219
- ANNA MAŁGORZATA KAMIŃSKA: Remote Means of Scholarly and Educational Communication in Academic Communities 234

INTERVIEWS

- „Home, home and home once again is the key...” Jirí Trávníček on Czech readership, book market and libraries (interview by Grzegorz Nieć) 257

REPORTS

- „Special bibliographies: development and integration”. National scientific conference (Warszawa, May 7, 2018) (Bartłomiej Włodarczyk) 267
- „Books, press, radio, movies and libraries shaping the cultural heritage of Second Polish Republic”. International scientific conference (Warszawa, May 8-9, 2018) (Michał Zajac) 271

REVIEWS AND LITERATURE SURVEYS

- Bożena Karzewska: *Nietypowi użytkownicy bibliotek. Poradnik psychologiczny (Untypical library users. A psychological guidebook)*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2018 (Edyta Kosik) 275
- Rozumienie świata. O warsztatach pracy z książką i czytelnikami (Understanding the world. Working with books and readers – the workshops)*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2017 (Piotr Dobrołęcki) 278
- Polish literature survey (Barbara Koryś) 279
- Foreign publications (Jacek Wojciechowski) 284

- NEWS FROM SBP (POLISH LIBRARIANS ASSOCIATION) 299

CHRONICLE OF SCHOLARLY LIFE 2017 (oprac. <i>Dorota Grabowska</i>)	309
MESSAGES	
Adam Lysakowski SBP Scientific Award 2017 (<i>Jadwiga Sadowska</i>)	331
GUIDELINES FOR AUTHORS	337

LILIANNA NALEWAJSKA
Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie
e-mail: l.nalewajska@uw.edu.pl

PROCES TWORZENIA OFERTY EDUKACYJNEJ W BIBLIOTECIE AKADEMICKIEJ – NA PRZYKŁADZIE BIBLIOTEKI UNIWERSYTECKIEJ W WARSZAWIE

Lilianna Nalewajska od 2007 r. pracuje w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie w Oddziale Usług Informacyjnych i Szkoleń. Zajmuje się działalnością informacyjną i dydaktyczną, prowadzi badania użytkowników, w tym zagranicznych, oraz dotyczące edukacji informacyjnej. Publikowała m.in. w „Przeglądzie Bibliotecznym”, „Bibliotekarzu” oraz w „Poradniku Bibliotekarza”. Prowadzi również badania z zakresu kostiumologii.

SŁOWA KLUCZOWE: Edukacja informacyjna. Pedagogika biblioteczna. Biblioteka akademicka. Szkolenia biblioteczne. Potrzeby informacyjne. Użytkownicy informacji. Zachowania informacyjne. Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Celem artykułu jest zaprezentowanie procesu tworzenia oferty edukacyjnej w bibliotece akademickiej. Opis elementów tego procesu, zastosowanych badań diagnostycznych, ich rezultatów oraz sposobów ich wykorzystania do stworzenia oferty edukacyjnej mogą posłużyć innym bibliotekom uczelnianym jako pomoc przy planowaniu oraz późniejszym monitorowaniu i promowaniu zajęć edukacyjnych. **Metody badań** – Opis etapów kilkuletniego procesu budowania oferty szkoleniowej; analiza stosowanych rozwiązań metodologicznych (formy szkoleń) z lat 2012-2017. Analizie poddano mocne i słabe strony powstałej oferty. W przypadku badania opinii użytkowników jako sposób postępowania badawczego wybrano metodę sondażu diagnostycznego,

a jako metodę badawczą zastosowano ankietę. **Wyniki** – Proces tworzenia oferty edukacyjnej należy poprzedzać szerokim rozpoznaniem dotyczącym oferty szkoleniowej w systemie bibliotecznym uczelni. Niezbędne jest poznanie opinii odbiorców oferty szkoleniowej – studenci wykazali duże zainteresowanie korzystaniem ze szkoleń, z preferencją do dobrowolnego w nich uczestniczenia. Rezultaty badań diagnostycznych wskazały dwie równorzędnie preferowane formy szkoleń: prowadzone na miejscu w bibliotece, z możliwością interakcji z prowadzącym, oraz szkolenia online w formie krótkich tutoriali lub filmów. **Wnioski** – Tworzenie oferty edukacyjnej bibliotek uczelnianych należy poprzedzać badaniami diagnostycznymi potrzeb i umiejętności informacyjnych użytkowników w celu stworzenia oferty jak najlepiej odpowiadającej oczekiwaniom uczestników. Jest to proces długotrwały, ulegający fluktuacjom związanym z odbiorem oferty. Nieodzowne jest także promowanie szkoleń na uczelni wśród zróżnicowanych kręgów odbiorców (studenci, doktoranci, pracownicy naukowci).

WPROWADZENIE

W Polsce edukacja informacyjna (ang. *information literacy*) (Edukacja informacyjna, 2017) rozwija się niezwykle powoli, pomimo ponad 40 lat intensywnych prac w tym zakresie prowadzonych na całym świecie¹. Dziś, podobnie, jak i wcześniej, ludzie na różnych poziomach swojego życia prywatnego i zawodowego borykają się z trudnościami w dotarciu do informacji, korzystaniu ze źródeł, oceną ich jakości i przydatności. Edukacja informacyjna jest w naszym kraju nadal słabo reprezentowana, nawet na poziomie edukacji wyższej. Do tej sytuacji przyczynia się w dużej mierze brak uregulowań prawnych oraz dyskusji na ten temat w środowisku naukowym, a także niewystarczające działania w kręgach bibliotekarskich, jak również brak ukierunkowanych prac nad jej założeniami i ogólnokrajowymi czy choćby instytucjonalnymi (uczelnianymi) standardami.

W literaturze krajowej z zakresu edukacji informacyjnej² poruszane są zazwyczaj zagadnienia teoretyczne dotyczące problematyki nauczania dorosłych, szkoleń z zakresu edukacji informacyjnej, czy kompetencji młodzieży. Sporadycznie publikowane są wyniki badań ewaluacyjnych po przeprowadzonych już szkoleniach (Jerzyk-Wojtecka, 2015). Nadal publikuje się jednak zbyt mało przykładów i analiz konkretnych doświadczeń, czy opisów zastosowanych rozwiązań³. W tym kontekście niniejszy

¹ Terminu „information literacy” po raz pierwszy użył Paul Zurkowski w 1974 r. (Badke, 2010).

² Zagadnieniu edukacji informacyjnej (*information literacy*) w ujęciu praktycznym i teoretycznym zostały poświęcone m.in.: „Bibliotheca Nostra” nr 1 i 2, 2012 r., w nr 1, 2013 r. zawarto wieloaspektowe omówienie wspomnianego zagadnienia wraz z zestawieniem obszernego piśmiennictwa polskiego i zagranicznego oraz raportem na temat stanu edukacji informacyjnej w polskich bibliotekach akademickich (Dziak & Rozkosz, 2013); teksty w „Biuletynie EBIB” (nr 1, 2005 r., nr 4, 2009 r., nr 2, 2011 r.).

³ Jako wyjątkowa w tym kontekście jawi się pozycja: *MedLibTrain: zostań lepszym nauczycielem kompetencji informacyjnych: przewodnik nie tylko dla bibliotekarzy medycznych* (MedLibTrain 2010) oraz cykl artykułów opartych na wynikach badań ankietowych przeprowadzonych wśród studentów medycyny z Wydziału Lekarskiego UJ CM w Krakowie nt. roli szkoleń w nabywaniu umiejętności infor-

artykuł stanowi wkład do zasobu empirycznych obserwacji na temat edukacyjnej roli bibliotek akademickich w Polsce, ponieważ jego celem jest zaprezentowanie procesu tworzenia oferty edukacyjnej w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie (BUW). Przedstawione działania i doświadczenia Oddziału Usług Informacyjnych i Szkoleń (OUiS), wcześniej Oddziału Udostępniania i Informacji Naukowej (OUIN)⁴ w BUW przy budowaniu oferty dydaktycznej z lat 2012-2017 mogą posłużyć jako baza porównawcza dla działań o zbliżonym zakresie podejmowanych przez inne ośrodki.

Pomimo faktu, że biblioteki przestały pełnić rolę głównego dostawcy informacji, przynajmniej w opinii młodych ludzi, którzy wyszukiwanie informacji rozpoczynają od zasobów dostępnych w otwartym Internecie, a często także do nich ograniczają, właśnie te instytucje powinny kształtować głębszą świadomość korzystania z różnego typu źródeł i narzędzi informacyjnych. Coraz częściej przywoływana i realizowana jest koncepcja biblioteki uczącej (ang. *teaching library*) (Sühl-Strohmenger, 2012). Edukacja informacyjna prowadzona przez biblioteki akademickie, powinna zatem w coraz szerszym zakresie wykraczać poza podstawowe, wstępne szkolenia biblioteczne, zapoznające jedynie ze zbiorami oraz zasadami korzystania z nich w bibliotece i skierowane wyłącznie do studentów rozpoczynających studia. Rozwój świadomości informacyjnej leży bowiem u podstaw umiejętnego wyszukiwania i oceny zdobytych informacji oraz korzystania z dostępnych danych w celu budowania własnej wiedzy oraz prowadzenia badań naukowych podczas całego toku edukacji na poziomie wyższym, jak i w późniejszym życiu zawodowym oraz prywatnym (uczenie się przez całe życie). W kontekście edukacji informacyjnej coraz silniej podnoszone jest znaczenie kształcenia umiejętności krytycznego myślenia, co znalazło odzwierciedlenie w najnowszej definicji *information literacy* (CILIP, 2018).

Biblioteki akademickie, jako centra nauki czy laboratoria informacyjne, starają się wspomagać kształcenie umiejętności informacyjnych użytkowników. W polskich bibliotekach uczelnianych najczęściej realizowane są szkolenia z zakresu korzystania ze zbiorów i źródeł informacji oferowanych przez biblioteki (katalogi) oraz uczelnie (licencjonowane zasoby elektroniczne), jak również tych dostępnych w sieci Internet, uczą korzystania z narzędzi wyszukiwawczych oraz narzędzi do tworzenia i zarządzania bibliografią, przybliżają zasady etycznego wykorzystania zebranych informacji – uczą przepisów prawa chroniącego własność intelektualną. Na tle działań podejmowanych przez biblioteki zagraniczne, głównie z kręgu anglosaskiego i amerykańskiego, tamtejszych doświadczeń oraz stosowa-

macyjnych, ich wpływ na zmianę samooceny w zakresie kompetencji informacyjnych uczestników opublikowany w nr 1 „Forum Bibliotek Medycznych” 2011 r.

⁴ W 2013 r. przeprowadzona została zmiana struktury BUW, od tego czasu funkcjonuje Oddział Usług Informacyjnych i Szkoleń (OUiS).

nych rozwiązań, ujawniają się istotne różnice w sposobach realizowania postulatów edukacji informacyjnej. Dotyczą one m.in. takich kwestii jak: osadzenie szkoleń bibliotecznych w kontekście edukacyjnym, włączanie ich do systemu akredytacji, współpraca bibliotekarzy i kadry naukowej przy tworzeniu oferty dydaktycznej oraz ocenie efektów edukacji, czy prowadzenie długofalowych badań dotyczących wyboru i efektywności stosowanych metod dydaktycznych (pre- i post-testy) (Mery, et al., 2012; Hoffman & LaBonte, 2012; Anderson & May, 2010). Podstawę działań stanowią tam często standardy kompetencji informacyjnych wypracowane przez organizacje edukacyjne lub bibliotekarskie⁵, uznawane na tamtejszych uczelniach.

W związku ze zmieniającym się środowiskiem informacyjnym, wzrastającym udziałem mediów społecznościowych i nowych technologii, współpracą online także w środowiskach naukowych, problematyka podnoszenia umiejętności informacyjnych rozpatrywana jest w coraz szerszym spektrum. Jak piszą Mackey i Jacobson redefinicja edukacji informacyjnej rozszerza zakres ogólnie rozumianych kompetencji informacyjnych i kładzie szczególny nacisk na tworzenie i dzielenie się zasobami informacyjnymi w cyfrowym środowisku uczestniczącym (Mackey & Jacobson, 2011, s. 62). *Metaliteracy*, czyli wieloaspektowe kształcenie wielu kompetencji: informacyjnych i cyfrowych, zdolności krytycznego oceniania dynamicznej zawartości Internetu przy jednoczesnym partycypacyjnym korzystaniu z sieci (Mackey & Jacobson, 2011, p. 66) wyznacza kierunek przyszłych działań edukacyjnych prowadzonych w bibliotekach akademickich.

Rozbudowa oferty szkoleniowej staje się zatem wartością dodaną zarówno dla użytkowników bibliotek, jak i dla funkcjonowania samej książki oraz uczelni. Podnoszone w literaturze zagranicznej obserwacje dotyczące spadku liczby użytkowników bibliotek, w tym również bibliotek akademickich, zachodzące w związku z wszechobecnością źródeł oraz usług dostępnych online, spowodowały, że zaczęto badać przełożenie relacji oferty edukacyjnej na wzrost lub przynajmniej utrzymanie liczby studentów korzystających z zasobów oraz usług bibliotek (Portmann & Roush, 2004; Walsh, 2008). Ma to oczywiście wpływ także na kwestie ekonomiczne – finansowanie bibliotek i ich działalności w zależności od stopnia ich wykorzystywania.

Na tle zmian zachodzących we współczesnej dydaktyce bibliotecznej, poszerzaniu jej rozumienia oraz włączaniu w jej krąg nowych aspektów (Secker & Coonan, 2013) należy zastanowić się nad stanem edukacji informacyjnej w bibliotekach polskich uczelni, przeanalizować kierunki możliwych zmian i dążeń, ale także ograniczenia w ich realizacji. Zada-

⁵ M.in. amerykańskie „The Association of College and Research Libraries Information Literacy Competency Standards for Higher Education” (ACRL, 2015), brytyjskie „Seven Pillars” przygotowane przez the Society of College, National and University Libraries (SCONUL, 2011).

niem niniejszego tekstu jest pokazanie, jak złożony i długotrwały może okazać się proces tworzenia przez bibliotekę akademicką oferty dydaktycznej w sposób odpowiadający potrzebom użytkowników oraz realizujący, choćby w części, postulaty edukacji informacyjnej na poziomie szkolnictwa wyższego. Podejmowane działania i ich rezultaty, potrzeby oraz możliwe rozwiązania opisano zgodnie z etapami procesu prowadzonego w BUW na przestrzeni kilku lat. Omówiono następujące etapy:

- analiza oferty szkoleniowej BUW przed rokiem akademickim 2013/2014;
- analiza oferty edukacyjnej bibliotek wydziałowych Uniwersytetu Warszawskiego z 2013 r.;
- I badanie diagnostyczne użytkowników w roku akademickim 2012/2013;
- nowa oferta szkoleniowa z roku 2014;
- II badanie diagnostyczne użytkowników w roku akademickim 2015/2016;
- kurs „Napisz z nami tekst naukowy”;
- podsumowanie – wnioski i propozycje rozwiązań.

OPIS ETAPÓW PROCESU

ANALIZA OFERTY SZKOLENIOWEJ BUW PRZED ROKIEM AKADEMICKIM 2013/2014

W 2013 r. dążeniem ówczesnego Oddziału Udostępniania i Informacji Naukowej BUW było poszerzenie oferty edukacyjnej tak, by wykraczała ona poza wstępne szkolenie dla studentów I roku studiów licencjackich. Założeniem było wypracowanie oferty szkoleń doskonalących efektywne korzystanie z zasobów BUW (kompetencje biblioteczne), jak również kształtujących pogłębioną świadomość korzystania z informacji dostępnych w sieci Internet, specjalistycznych, dziedzinowych, dotyczących elektronicznych źródeł informacji oraz korzystania z narzędzi wyszukiwawczych. Szkolenia kierowano głównie do studentów II oraz III stopnia, ale również do innych zainteresowanych użytkowników ze względu na fakt, że BUW ustawowo pełni funkcję biblioteki publicznej. Jedną z przyczyn tak szeroko zakrojonego planowania była również tendencja spadkowa liczby studentów szkolonych w BUW. Zmniejszała się także liczba jednostek UW zgłaszających grupy studentów na szkolenia w BUW (w 2009 r. – 16 jednostek; 2010 r. – 14; 2011 i 2012 r. – po 13). Jednocześnie spadała liczba studentów I roku szkolących się online (w 2008 r. – 5923 osoby; 2009 r. – 5867; 2010 r. – 4812; 2011 r. – 4544; 2012 r. – 3532)⁶. Innym

⁶ Dane na podstawie rocznych sprawozdań BUW (Sprawozdanie BUW 2009, s. 81; Sprawozdanie BUW 2010, s. 80; Sprawozdanie BUW 2011, s. 74-75; Sprawozdanie BUW 2012, s. 73). Należy dodać, że w latach 2009-2012 liczba studentów przyjętych na studia I stopnia oraz jednolite magisterskie na UW z reguły systematycznie wzrastała (wyniki rekrutacji z lat od 2007/2008 do 2009/2010 dostępne w:

istotnym powodem było dążenie do wypracowania zróżnicowanej oferty edukacyjnej wpisującej się w założenia edukacji informacyjnej i kształcenia na wielu etapach życia.

Budowanie skutecznego programu edukacyjnego powinno opierać się na danych empirycznych, potwierdzających rzeczywiste potrzeby i już posiadane kompetencje uczestników szkoleń (nabyte m.in. na poziomie edukacji szkolnej). Dane dotyczące stanu wyjściowego, zebrane np. podczas badań diagnostycznych, powinny stanowić podstawę rozważań przy budowaniu oferty edukacyjnej (pre-testy). W literaturze przedmiotu podnoszona jest także kwestia efektywności szkoleń (Dziak, 2013; Samson, 2010; Oakleaf, 2008; Oakleaf & Kasla, 2009) osiągananej dzięki koncentracji działań właśnie na potrzebach odbiorców (ang. *learner-centered approach*) (Maybee, 2006; Andretta, 2011; Bond, 2016). Planując zmiany w systemie szkoleniowym w BUW, dokonano więc analizy wcześniejszego stanu. Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie od kilku lat oferowała dwie podstawowe formy szkolenia bibliotecznego (dawniej nazywanego przysposobieniem) dla studentów rozpoczynających studia: prowadzone na miejscu oraz online⁷, które przybliżały podstawowe zasady korzystania z zasobów oraz usług BUW. W 2009 r. podjęto decyzję o stopniowym rozszerzaniu oferty szkoleniowej w wersji online (w formie prezentacji PowerPoint) – rozpoczęto przygotowywanie szkoleń dziedzinowych obejmujących tematy z zakresu wyszukiwania informacji, tworzenia i korzystania z bibliografii oraz dziedzinowe do działów: Muzyka, Nauki ścisłe oraz części wstępnej, wspólnej dla wszystkich prezentacji (Sprawozdanie OUIIN, 2009, s. 16). W kolejnym roku pracowano nad materiałem z dziedziny Język. Literatura⁸. Wstępna część prezentacji nie została jednak zaaprobowana przez wicedyrektor BUW nadzorującą cały proces, dlatego w roku następnym kontynuowano prace nad tworzeniem zarówno zawartości merytorycznej, jak i szablonów prezentacji (Sprawozdanie OUIIN, 2010, s. 17). Od 2010 r. kontynuowano szkolenia dotyczące korzystania z czasopism i książek elektronicznych – były to zarówno szkolenia ogólne, dotyczące podstawowych sposobów wyszukiwania w bazach, jak i profilowane, skierowane do osób zainteresowanych lub na zamówienia jednostek UW (Sprawozdanie BUW, 2010, s. 81). W 2011 r. bibliotekarz dziedzinowy z zakresu prawa jednorazowo przeprowadził webinarium poświęcone sztuce

Sprawozdanie roczne Rektora UW za rok 2009 (2010), s. 18; zestawienie za lata 2011/2012 – 2012/2013 w: Sprawozdanie Rektora UW z działalności uczelni w 2012 r. (2013), s. 26).

⁷ W BUW szkolenie biblioteczne online udostępnione zostało w 2003 r. na platformie Moodle, w tej formie, z aktualizowanymi treściami, funkcjonuje do chwili obecnej. Taką formę szkolenia dla swoich studentów wybiera zdecydowana większość jednostek UW.

⁸ Księgozbiór w wolnym dostępie w BUW zorganizowany jest wg Klasyfikacji Biblioteki Kongresu w Waszyngtonie; ustawiony jest w podziale na osiem szerokich dziedzin: Język. Literatura; Filozofia. Psychologia. Religia. Oświata; Nauki historyczne; Geografia. Nauki matematyczne, przyrodnicze, stosowane; Muzyka. Architektura. Sztuki piękne; Prawo. Nauki polityczne; Nauki społeczne. Antropologia; Dzieła treści ogólnej. Bibliotekoznawstwo.

korzystania ze zbiorów prawniczych BUW. Opracowano również prezentacje do planowanych w wersji online szkoleń z zakresu: architektura, pedagogika, medycyna (Sprawozdanie OUIN, 2011, s. 20). W kolejnym roku przygotowane zostały materiały z dziedzin: Prawo. Nauki polityczne oraz Nauki społeczne. Antropologia. Powstała ponadto prezentacja dotycząca podstaw korzystania z narzędzia RefWorks, która miała stać się punktem wyjścia do szkoleń z tego zakresu prowadzonych od 2013 r., zarówno na miejscu w BUW, jak i w formie webinarów (Sprawozdanie OUIN, 2012, s. 22). Przygotowano także projekt ankiety ewaluacyjnej dla uczestników szkoleń⁹.

W styczniu 2011 r. została powołana Komisja ds. Edukacji Informacyjnej SBP, której misją było wprowadzanie alfabetyzacji informacyjnej do polskiego środowiska bibliotecznego oraz podejmowanie inicjatyw służących jej promocji i popularyzacji we wszystkich typach bibliotek. Komisja była jednym z organizatorów warsztatów dla trenerów *information literacy*, które odbyły się w BUW. Po ich zakończeniu przeanalizowano ofertę dydaktyczną BUW oraz rozwiązania możliwe do zastosowania w przyszłości. Podjęto następujące działania:

- przeprowadzono analizę SWOT w zakresie możliwości dydaktycznych Sekcji Informacji i Dydaktyki OUIN BUW;
- pracownicy Sekcji Informacji i Dydaktyki OUIN uczestniczyli w konferencji „Jak uczyć skutecznie?“, zorganizowanej w ramach Programu doskonalenia nauczycieli akademickich UW projektu „Nowoczesny Uniwersytet” oraz prezentacji pt.: „Badania zachowań informacyjnych pracowników Wydziału Historycznego UW” opracowanej przez pracownika Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliotecznych UW;
- przeprowadzono wstępną ankietę wśród bibliotek wydziałowych UW nt. oferty szkoleniowej bibliotek UW.

Nie udało się nawiązać ściślejszej współpracy z jednostkami dydaktycznymi UW oraz opiekunami pierwszych lat studiów. Jednak w roku następnym zainicjowano wizyty bibliotekarzy dziedzinowych BUW w bibliotekach wydziałowych UW w celu nawiązywania ściślejszej współpracy. W tym też roku, aby lepiej poznać specyfikę wymagań edukacyjnych w bibliotece akademickiej oraz kwestie związane z edukacją informacyjną, pracownicy Sekcji Informacji i Dydaktyki OUIN mieli możliwość spotkać się z dr Wendy Holliday z Utah State University¹⁰ i uczestniczyć w szkoleniu pt.: *The Teaching Librarian: Understanding Information Literacy as a Personal and Institutional Practice*. Wykład wprowadzający w tematykę

⁹ Ankieta została wdrożona, zbiera ogólne opinie uczestników na temat szkoleń oraz prowadzących je osób; jest poddawana bieżącej analizie przez każdego z bibliotekarzy.

¹⁰ Dr Wendy Holliday obecnie pracuje w Cline Library (Northern Arizona University), gdzie kieruje działem *Academic Programs and Course Support*. W latach 2004-2013 była koordynatorem ds. szkoleń bibliotecznych w Utah State University. Od wielu lat zajmuje się tematyką edukacji informacyjnej, jest aktywną członkinią ACRL (https://works.bepress.com/wendy_holliday/).

edukacji informacyjnej i zaprezentowanie metod pracy dydaktycznej stosowanych przez praktykującą bibliotekarkę z uczelni amerykańskiej były ważnym doświadczeniem dla bibliotekarzy dziedzinowych BUW. Prowadząca podkreślała wówczas, że efektywność szkoleń bibliotecznych zależy od stopnia powiązania ich z konkretnymi potrzebami uczestników.

W 2013 r. uruchomiono szkolenia dziedzinowe prowadzone na miejscu w BUW. Były to dwa cykle: dotyczący elektronicznych baz prawniczych oraz RefWorks. Niestety, zainteresowanie nimi okazało się niewielkie, mimo promowania ich na stronie internetowej BUW i rozsyłania informacji do bibliotek wydziałowych UW.

Bardzo pomocne w trakcie rozważań nad możliwościami rozbudowy oferty szkoleniowej okazały się doświadczenia bibliotekarzy uczestniczących w zagranicznych wyjazdach szkoleniowych w ramach programu LLP Erasmus. Doświadczenia gromadzone podczas takich wyjazdów były (i są do dzisiaj) prezentowane na spotkaniach w ramach tzw. Klubu pod Otwartą Księgą prowadzonego przez Koło Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (SBP) przy BUW. Dzięki tym obserwacjom dotyczącym m.in. form i tematyki szkoleń oraz współpracy z kadrą naukową przy ich tworzeniu, łatwiejsze okazało się planowanie określonych rozwiązań, jak również tworzenie szkoleń tematycznych (Nalewajska, 2012).

ANALIZA OFERTY EDUKACYJNEJ BIBLIOTEK WYDZIAŁOWYCH UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO Z 2013 r.

W celu nakreślenia pełniejszego obrazu oferty szkoleń na UW autorka przeprowadziła w 2013 r. badanie ankietowe wśród bibliotek wydziałowych. Wykazało ono, że w większości prowadzono szkolenia o charakterze wstępnym, wprowadzającym studentów rozpoczynających studia w zasady korzystania ze zbiorów i usług, w formie jednorazowych spotkań. Tylko jedna biblioteka (poza BUW) oferowała szkolenie online, w kilku oferowano indywidualne konsultacje (Nalewajska, 2013). Wciąż zatem stopień zaawansowania dydaktyki w bibliotekach UW (tj. brak osadzenia szkoleń w programie studiów, różnicowania metod nauczania, edukowania tematycznego lub na zamówienie wykładowców) wydawał się niski.

I BADANIE DIAGNOSTYCZNE – METODOLOGIA I OPIS

Przy projektowaniu oferty edukacyjnej istotne jest poznanie opinii, nawyków, posiadanych umiejętności oraz potrzeb informacyjnych odbiorców szkoleń. Aby lepiej poznać preferencje studentów rozpoczynających studia oraz kontynuujących edukację wyższą, autorka przeprowadziła badanie dotyczące form szkoleń (dostępne online lub prowadzone na miejscu w bi-

biotece; punktowane [punkty ECTS]¹¹ lub niepunktowane; jednorazowe, cykliczne lub kilkietapowe), ich tematyki oraz potrzeb informacyjnych studentów, w którym wykorzystano strategie badań ilościowych. Spośród metod sondażu diagnostycznego badanie ankietowe wydało się najbardziej adekwatne do zebrania informacji o zachowaniach i potrzebach informacyjnych studentów UW. Podczas przygotowywania kwestionariusza ankiet, autorka kierowała się: obserwacjami z poprzednich edycji szkoleń bibliotecznych prowadzonych na miejscu w BUW i w bibliotekach wydziałowych oraz dostępnych online, pytaniami użytkowników, informacjami dotyczącymi edukacji informacyjnej prowadzonej w bibliotekach wydziałowych UW oraz wiadomościami zaczerpniętymi z literatury. Należy podkreślić, że w BUW nie prowadzono wcześniej badań o podobnym charakterze¹².

Jako termin przeprowadzenia badania wybrano semestr II roku akademickiego 2012/2013. Założeniem było, by studenci I roku I stopnia zdążyli już poznać funkcjonowanie systemu bibliotecznego uczelni i z niego skorzystać, w tym mieli m.in. możliwość uczestniczenia w szkoleniach bibliotecznych (oferowanych na miejscu w BUW, w bibliotekach wydziałowych, instytutowych lub w formie online), jak również mieli już za sobą zaliczenia, egzaminy lub prace pisemne, do których należało zgromadzić materiały, a zatem skorzystać z zasobów informacyjnych bibliotek. Wymienione uwarunkowania były tym bardziej oczywiste w stosunku do studentów rozpoczynających II stopień studiów, a więc mających już za sobą przygotowanie pracy licencjackiej. W tym przypadku chodziło o poznanie opinii bardziej świadomych i doświadczonych użytkowników, o większej samodzielności i potrzebach badawczych, posiadających już bardziej krytyczny stosunek do oferty i możliwości edukacyjnych jednostek uczelni, w tym bibliotek. Grupa respondentów liczyła łącznie 352 osoby, z czego 225 osób to studenci I roku I stopnia¹³, oraz 127 osób¹⁴ studiujących na I roku studiów II stopnia. Ankieta skierowana była przede wszystkim do studentów wydziałów zlokalizowanych najbliżej BUW, jako użytkowników potencjalnie najczęściej odwiedzających Bibliotekę. Kwestionariusz składał się z 8 pytań oraz z pytania dodatkowego skierowanego do studentów kontynuujących studia, a także krótkiej metryczki (pytanie o płeć; kierunek oraz rok studiów wpisane były na gotowych kwestionariuszach skierowanych do poszczególnych grup ankietowanych).

¹¹ Już w 2012 r. OIN wystąpił do władz rektorskich UW o wprowadzenie szkolenia bibliotecznego online do systemu USOS jako przedmiotu, któremu przyznawane są punkty ECTS, na co nie uzyskał zgody.

¹² Zakres kompetencji informacyjnych studentów trzeciego stopnia na UW badała Z. Wiorogórska (Wiorogórska, 2013a, 2013b, 2014).

¹³ Badaniem objęto studentów Wydziałów: Historycznego (w tym Instytutów Historycznego, Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych, oraz Historii Sztuki), Pedagogiki, Filozofii i Socjologii, Polonistyki (w tym Instytutu Filologii Klasycznej oraz Instytutów Polonistyki i Sławistyki).

¹⁴ Byli to studenci Wydziałów Pedagogicznego oraz Historycznego (Instytutów: Historycznego oraz Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych).

Badanie wykazało, że respondenci najczęściej korzystają z bibliotek uczelni kilka razy w miesiącu, przy czym studenci II stopnia częściej odwiedzali biblioteki wydziałowe/instytutowe niż BUW, co wynika zapewne z większej specjalizacji mniejszych księgozbiorów oraz faktu, że biblioteki wydziałowe/instytutowe są zlokalizowane na miejscu, w tych samych budynkach, gdzie studenci mają zajęcia. Fakt ten stanowi zatem odpowiednią sposobność do rozszerzenia oferty szkoleniowej pogłębiającej umiejętności informacyjne użytkowników przez biblioteki poszczególnych jednostek uczelni. Niepokojący wydał się jednak stosunkowo duży odsetek studentów w ogóle niekorzystających z zasobów i pomocy uczelnianych książnic¹⁵. Może to wskazywać na bezkrytyczne poleganie jedynie na źródłach informacji wyszukiwanych przez wyszukiwarke Google w otwartym Internecie, słabej orientacji w możliwościach wyszukiwania informacji w zasobach bibliotek (zarówno tradycyjnych, jak i elektronicznych) przez studentów lub braku takiej potrzeby (studenci otrzymują zestawienia potrzebnych materiałów lub gotowe materiały w formie kopii papierowej bądź elektronicznej).

Zapytano o uczestnictwo studentów w szkoleniu bibliotecznym na początku roku akademickiego lub na początku studiów. Ze względu na fakt, że na UW brak jednolitych ustaleń dotyczących obowiązku lub jego braku, jeśli chodzi o edukację biblioteczną, decyzja o szkoleniu bibliotecznym na początku studiów zależy od wydziału, a nierzadko instytutu. Dominują szkolenia prowadzone w bibliotekach wydziałowych/instytutowych (uczestniczyło w nich 35,13% respondentów – studentów I stopnia oraz 21,42% studentów II stopnia) oraz w wersji online, dotyczące korzystania z BUW (uczestniczyło 19,81% respondentów – studentów I stopnia oraz 6,34% studentów II stopnia). Należy jednak zauważyć, że duży odsetek ankietowanych studentów (17,56% – studenci I stopnia, 40,47% – studenci II stopnia) uczestniczył w podwójnym szkoleniu prowadzonym zarówno w bibliotece wydziałowej/instytutowej, jak i na miejscu w BUW. Badając tę kwestię zapytano studentów II stopnia o ocenę przydatności takich wstępnych szkoleń prowadzonych przez BUW i biblioteki wydziałowe UW oraz to, czy ich zakres okazał się wystarczający na okres całego toku studiów i czy szkolenia te odpowiadały potrzebom informacyjnym studentów. 33,94% respondentów uznało, że jednorazowe szkolenie wstępne było wystarczające, nieco więcej osób – 44,03%, mimo pozytywnej odpowiedzi, potrzebowało wyjaśnień i dodatkowych informacji w późniejszym czasie. Za niewystarczające i niesatysfakcjonujące takie szkolenie uznało

¹⁵ Mimo zróżnicowania wyników warto wymienić: – I stopień: 33,33% studentów Instytutu Filologii Polskiej nie korzystało z biblioteki wydziałowej; 36,66% studentów Wydziału Dziennikarstwa nie korzystało z BUW; po 25% studentów Wydziału Pedagogicznego nie korzystało ani z biblioteki wydziałowej ani z BUW; – II stopień: 56,09% studentów Instytutu Informatyki i Studiów Bibliologicznych nie korzystało z biblioteki instytutowej; 22,44% studentów pedagogiki nie korzystało z BUW.

łącznie ponad 20% respondentów, przy czym dla 11% szkolenie było zbyt przeładowane informacjami w stosunku do czasu jego trwania i prowadzone bez możliwości praktycznego sprawdzenia omawianych zagadnień. 10,09% wybrało odpowiedź zdecydowanie negatywną uznając, że szkolenie nie pomogło ani w korzystaniu z zasobów biblioteki, ani w wyszukiwaniu informacji. Zatem łącznie ponad 30% respondentów oceniło szkolenie negatywnie. Informacje te wskazywały, że szkolenia powinny obejmować mniejszy zakres materiału i być silniej ukierunkowane tematycznie. Brak efektywności szkoleń o charakterze jednorazowym potwierdzają badania prowadzone w innych krajach (Mery & al., 2012, s. 368-369).

Aby poznać opinie i potrzeby informacyjne studentów, zapytano, czy biblioteka akademicka powinna oferować szkolenia biblioteczne o zróżnicowanej tematyce, tj. obejmujące materiał odpowiadający potrzebom studentów I, II, III stopnia; przybliżające zagadnienia takie jak: ogólna charakterystyka biblioteki i zbiorów, źródła informacji, narzędzia wyszukiwawcze (katalogi, narzędzia wyszukiwawcze), zasoby (tradycyjne, elektroniczne), narzędzia do zarządzania bibliografią (por. Tab. 1).

Tabela 1

Czy biblioteki uczelniane powinny oferować zróżnicowane szkolenia?
(Odpowiedzi ujęte procentowo).

	I stopień studiów	II stopień studiów
Raczej tak	36,00	30,15
Zdecydowanie tak	20,88	31,74
Raczej nie – wystarczy szkolenie ogólne na początku I roku	30,22	34,12
Zdecydowanie nie – nie widzę potrzeby uczestniczenia w takich szkoleniach, wszystko mogę znaleźć samodzielnie w Internecie	12,88	3,96

Źródło: Oprac. własne na podstawie badań.

Należy zauważyć, że studenci I roku studiów magisterskich w większości pozytywnie (łącznie 61,89%) opowiedzieli się za szeroką ofertą edukacyjną w bibliotekach. W kontekście większego doświadczenia oraz pogłębionych potrzeb informacyjnych tej grupy respondentów, fakt ten jest inspirujący do podejmowania dalszych działań przez biblioteki. Podobny odsetek studentów na poziomie licencjatu oraz studiów magisterskich wskazał, że raczej nie ma potrzeby rozbudowy oferty szkoleniowej przez biblioteki. Jest to niepokojące, bowiem dla osób, które, jak się wydaje, powinny pogłębiać swoje kompetencje informacyjne oraz medialne, wystarczające okazują się, w ich opinii, ogólne szkolenia wstępne. Może to wskazywać na kilka aspektów: brak zainteresowania, potrzeby i świadomości konieczności pogłębiania swoich umiejętności informacyjnych przez studentów; wysoką samoocenę własnych umiejętności w zakresie

korzystania z zasobów informacyjnych bibliotek i posługiwania się nimi; brak wskazówek ze strony prowadzących zajęcia pracowników naukowych o takiej ofercie bibliotecznej; czy wreszcie brak współpracy przy budowaniu oferty edukacyjnej między pracownikami naukowymi a bibliotekami.

Jak wspomniano, na UW to władze wydziałów i instytutów decydują o tym, czy szkolenie biblioteczne jest obowiązkowe, czy nie. Z punktu widzenia bibliotek celowym jest więc poznanie opinii samych studentów, czy i w jakim stopniu są oni zainteresowani włączeniem edukacji informacyjnej do swojego *curriculum* – takie rozwiązanie zdecydowanie wybrało 23,55% studentów I stopnia i 30,15% studentów II stopnia. Odsetek przeciwników był znacznie większy i wyniósł odpowiednio 53,77% oraz 48,41% respondentów. Badania zagraniczne (post-testy) wykazują natomiast większą efektywność szkoleń punktowanych, także w formie online (Mery et al., 2012, p. 369).

Z treścią powyższego pytania skorelowane zostały kolejne, dotyczące najkorzystniejszych, w opinii respondentów, form oraz tematyki szkolenia bibliotecznego. Spośród trzech form szkoleniowych: online, na miejscu w bibliotece z biernym uczestnictwem oraz szkolenie w bibliotece z uczestnictwem aktywnym, najwięcej osób opowiedziało się za tą ostatnią formą (49,09% studentów I stopnia i 53,6% studentów II stopnia). Pozostałe formy uzyskały zbliżone wyniki oscylujące w granicach dwudziestu kilku procent w każdej z grup respondentów. Jak pokazują przykłady rozwiązań stosowanych w bibliotekach zagranicznych uczelni, studenci uczestniczący w zajęciach ukierunkowanych na ich konkretne potrzeby informacyjne (ang. *student-driven approach*) oraz aktywizujących (łączyących różnicowane formy: od prezentacji, dyskusji, tworzenia blogów, czy nagrań wideo, przez edytowanie tekstów w Wikipedii, po kreślenie map myśli) nie tylko wyzwalają kreatywność i zaangażowanie, lecz nade wszystko uświadamiają uczestnikom takich zajęć praktyczne znaczenie edukacji informacyjnej w ich życiu. Rozwijają także inne umiejętności, m.in. współpracy czy medialne (Bond, 2016). Pomimo wszechobecności źródeł elektronicznych i, jakby się wydawało, ich zdecydowanej dominacji nad tradycyjnymi zasobami informacji, badanie wyraźnie ujawniło potrzebę interakcji pomiędzy uczestnikiem a prowadzącym zajęcia bibliotekarzem. Okazuje się, że szkolenia online, mimo ich dostępności o dowolnej porze, w dowolnym miejscu, nie zapewniają, w opinii studentów, wystarczającej efektywności. Zarówno studenci na początku studiów, jak i kontynuujący edukację na II poziomie wyraźnie preferują aktywną formę szkolenia w bibliotece z możliwością prowadzenia dialogu z prowadzącym, zamiast wirtualnego tutorialu. Literatura zagraniczna podaje przykłady badań efektywności różnych metod dydaktycznych stosowanych w edukacji informacyjnej (Greer et al., 2016; Anderson & May,

2010; Zhang et al., 2007; Silver & Nickel, 2007). Najczęściej porównywane metody to: tutoriale online, szkolenia prowadzone *face-to-face* oraz formy mieszane. Należy jednak podkreślić, że badana jest efektywność szkoleń osadzonych w konkretnym kontekście edukacyjnym, tj. przygotowywanych i prowadzonych pod kątem wybranych zajęć, najczęściej wraz z wykładowcami, co stanowi zasadniczą różnicę w podejściu do dydaktyki (program zajęć, metodologia, ocena efektywności) w stosunku do realiów większości polskich bibliotek uczelnianych.

W pytaniu o tematy szkoleń, w których studenci chcieliby uczestniczyć, istniała możliwość wielokrotnego wyboru (Tab. 2). Uwagę zwraca największe zainteresowanie szkoleniami dziedzinowymi, co, w przypadku studentów na II stopniu studiów, wyraźnie pokazuje, że brakuje specjalistycznych, ukierunkowanych tematycznie kursów oferowanych przez biblioteki. Zbliżony wynik w obydwu grupach ankietowanych przy szkoleniu dotyczącym narzędzi wyszukiwawczych także wyraźnie wskazuje kierunek, w którym powinny podążyć biblioteki planując działania edukacyjne. Ponadto poproszono respondentów o podanie własnych propozycji tematów szkoleń. Nie było ich wiele. Studenci studiów I stopnia zasugerowali następujące tematy (sformułowania zaczerpnięto z ankiet): „źródła zdigitalizowanych książek, tekstów; tworzenie bibliografii; dotyczące zasobów źródłowych i archiwalnych biblioteki; Open Access; zarządzanie bibliografią”. W przypadku studentów II stopnia udzielono tylko jednej odpowiedzi: „Przygotowujących do praktycznej pracy naukowej i obejmujących powyższe (podane w tabeli – LN), z naciskiem na źródła zagraniczne oraz narzędzia do zarządzania i wyszukiwania bibliografii”.

Tabela 2

W jakich szkoleniach oferowanych przez BUW chciałabyś/chciałbyś uczestniczyć?
(Odpowiedzi ujęte procentowo).

Rodzaj szkolenia	I rok studiów licencjackich	I rok studiów magisterskich
Ogólne, wprowadzające w zasady korzystania z biblioteki	28,95	44,71
Dotyczące zasobów elektronicznych	21,26	46,34
Dziedzinowe, specjalistyczne dot. zasobów tradycyjnych i elektronicznych	37,55	50,4
Dotyczące źródeł informacji	24,88	30,08
Dotyczące narzędzi wyszukiwawczych	36,65	37,39
Innych	2,71	9,75

Źródło: Oprac. własne na podstawie badań.

Szczególną uwagę należy zwrócić na sugestie płynące ze strony studentów II stopnia, którzy z perspektywy większego doświadczenia, z silniejszą świadomością wskazują na chęć udziału w szkoleniach dotyczących

zasobów elektronicznych oraz specjalistycznych. Natomiast duży procent odpowiedzi, wskazujący na zainteresowanie szkoleniami ogólnymi i wprowadzającymi, może wynikać z faktu, że studenci II stopnia poziom licencjacki ukończyli na innej uczelni lub na innym wydziale UW, gdzie takie szkolenia nie były prowadzone.

NOWA OFERTA SZKOLENIOWA

Wyniki przedstawionego badania ankietowego zostały wykorzystane jako wskazówka przy tworzeniu nowej oferty szkoleniowej w 2014 r. W drugiej połowie tego roku uruchomiony został cykl szkoleń tematycznych pod hasłem: „Wiedza nie leży na ulicy, znajdziesz ją w BUW!”. Zaproponowano osiem tematów: Mocna strona Internetu. Zasoby elektroniczne na Uniwersytecie Warszawskim; Jak szukać, by nie błędzić, czyli o sposobach wyszukiwania w katalogu online bibliotek UW; Elektroniczne bazy prawnicze na UW; Jak sobie poradzić z listą lektur?; Porządek rzeczy, czyli jak sporządzać przypisy i bibliografię załącznikową; Zasoby elektroniczne dla historyków sztuki i architektury dostępne na UW – podstawowe wiadomości; Legalnie do celu – o prawie autorskim w nauce; Zbieranie literatury do pracy z pedagogiki? To nie jest takie trudne! Opracowano logo, poster oraz krótki film promujący szkolenia¹⁶. W 2014 r. przeszkolono 100 osób, głównie studentów i pracowników naukowych, również spoza UW (Sprawozdanie OUiS, 2014, s. 6). W roku następnym kontynuowano tematy szkoleń¹⁷ i przeszkolono ogółem 65 osób (Sprawozdanie OUiS, 2015).

II BADANIE DIAGNOSTYCZNE – METODOLOGIA I OPIS

Zainteresowanie ofertą szkoleniową BUW wydawało się nadal niesatysfakcjonujące. W ciągu całego 2016 r. przeprowadzono 22 tematyczne szkolenia dziedzinowe dla 93 osób (Sprawozdanie OUiS, 2016). Aby pogłębić informacje na temat potrzeb użytkowników autorka przeprowadziła kolejne badanie ankietowe w I semestrze roku akademickiego 2015/2016, ale już tylko wśród studentów I roku I stopnia¹⁸. Grupa respondentów liczyła łącznie 389 osób. Przygotowano ankietę składającą się z 25 pytań.

¹⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=YBnVOUUE0mM>

¹⁷ Poza dotyczącym gromadzenia literatury z pedagogiki ze względu na odejście prowadzącej na emeryturę.

¹⁸ Badaniem objęto studentów I stopnia Wydziałów: Historycznego (Instytutu Historii Sztuki oraz Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych), Wydziału Lingwistyki Stosowanej (Instytutów Rusycystyki i Germanistyki), Wydziału Polonistyki, Wydziału Filozofii i Socjologii, Ośrodka Studiów Amerykańskich, Międzywydziałowych Studiów Ochrony Środowiska oraz pojedyncze osoby z Międzywydziałowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych, Wydziału Prawa, Wydziału Fizyki. W metryczce zapytano o miejsce zamieszkania respondentów: 41,6% było z Warszawy, 58,4% spoza stolicy; 73,3% to kobiety, 26,7% – mężczyźni.

Pytania zawarte w kwestionariuszu dotyczyły, po części, zagadnień zbliżonych do poruszanych w I badaniu diagnostycznym z roku 2012/2013. Jednakże w celu głębszego poznania potrzeb i umiejętności informacyjnych studentów oraz lepszego dostosowania oferty edukacyjnej bibliotek, poszerzono kwestionariusz ankiety o pytania dotyczące: zdobytych na poziomie szkoły podstawowej i średniej kompetencji informacyjno-medialnych; doświadczenia w wyszukiwaniu oraz korzystaniu z zasobów informacji dostępnych w Internecie na poziomie szkoły średniej, a szczególnie w klasie maturalnej; kompetencji językowych (poznanie oceny poziomu znajomości języków obcych może być przydatne w konstruowaniu szkoleń z zakresu zasobów elektronicznych oferujących publikacje zagraniczne, czy np. narzędzi do zarządzania bibliografią z obcojęzycznymi interfejsami); kompetencji medialnych (ocena umiejętności korzystania z komputera, zasobów sieci Internet, wyszukiwania informacji i oceny ich przydatności). Pytania ogólne mające na celu opracowanie podstawowej charakterystyki respondentów dotyczyły: korzystania z bibliotek publicznych, miejsca zamieszkania (w Warszawie lub poza), płci, kierunku studiów.

Jednym z zamierzeń było zbadanie, w jakim stopniu realizowano edukację informacyjną wobec faktu, że *Podstawa programowa kształcenia ogólnego* z 2009 r. (MENiS, 2009a; MENiS, 2009b) zniósła z programu nauczania edukację czytelniczną i medialną oraz wyeliminowała biblioteki szkolne z procesu kształcenia dzieci i młodzieży (Brzezińska, 2008, s. 5), oddając odpowiedzialność za realizację edukacji informacyjnej nauczycielom¹⁹. Wydaje się bowiem, że dobre nawyki i umiejętności informacyjno-medialne, wykształcone właśnie na poziomie szkoły podstawowej i średniej mogą, a wręcz powinny, przekładać się na pogłębione kompetencje informacyjne uczniów kończących edukację szkolną. Biblioteki akademickie, naukowe „które w naturalny sposób kontynuują działalność edukacyjną bibliotek szkolnych, ucząc ich absolwentów edukacji informacyjnej i medialnej już na wyższym poziomie trudności” (Kostecka, 2015, s. 30) mają za zadanie poszerzanie horyzontów myślowych oraz rozwijanie umiejętności i kultury informacyjnej poprzez zajęcia edukacyjne. Lekcje biblioteczne w szkołach można zatem traktować jako wstępny etap rozwijania umiejętności informacyjnych i zachętę do uczestnictwa w edukacji

¹⁹ Większość sugerowanych treści z zakresu edukacji czytelnicznej i medialnej dopisano do różnych przedmiotów. Podstawa programowa dla szkół podstawowych z 2017 r. również nie rozwija zaleceń dotyczących edukacji czytelnicznej. Do najważniejszych umiejętności rozwijanych w ramach kształcenia ogólnego w szkole podstawowej zalicza m.in.: „poszukiwanie, porządkowanie, krytyczną analizę oraz wykorzystanie informacji z różnych źródeł”, a jednym z celów samokształcenia ucznia ma być „rozwijanie umiejętności efektywnego posługiwania się technologią informacyjną w poszukiwaniu, porządkowaniu i wykorzystywaniu pozyskanych informacji”; efektem samokształcenia ucznia ma być to, że „zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (np. w bibliotekach szkolnych oraz online)” oraz „rozwija umiejętności efektywnego posługiwania się technologią informacyjną oraz zasobami internetowymi i wykorzystuje te umiejętności do prezentowania własnych zainteresowań” (MEN, 2017).

bibliotecznej na późniejszym etapie edukacji. Niestety, brak odpowiedniej edukacji bibliotecznej na poziomie szkolnictwa podstawowego i średniego przekładać się może na niewielkie zainteresowanie taką ofertą na późniejszym etapie, co zdaje się potwierdzać mała liczba uczestników, po uruchomieniu poszerzonej oferty szkoleniowej w BUW w 2014 r.²⁰. Problem ten znalazł odzwierciedlenie w wynikach II badania, gdzie zapytano o uczestniczenie w lekcjach bibliotecznych w szkole. Uzyskano następujące rezultaty: tak, tylko w szkole podstawowej – 24,4%; tak, w szkole podstawowej i średniej – 34,2%; tylko w szkole średniej – 6,7%; nie, nie było takich szkoleń – 32,1%; nie, nie byłam/em zainteresowana/y – 2,6%. Odpowiedzi ujawniły stosunkowo wysoki odsetek braku lekcji bibliotecznych w szkole podstawowej i średniej. Studenci, którzy nie uczestniczyli wcześniej w zajęciach bibliotecznych, zwyczajnie mogą nie zdawać sobie sprawy, że również biblioteki realizują zadania edukacyjne.

Nawiązując do wcześniejszej ankiety, zapytano o najbardziej efektywną, w opinii respondentów, formę szkoleń. Dzięki poznaniu preferencji użytkowników można tworzyć atrakcyjne dla nich formy edukacyjne, przez co szkolenia będą miały większe szanse powodzenia. Podobnie, jak w badaniu I, preferowaną formą okazało się aktywne szkolenie prowadzone w bibliotece, dające możliwość bezpośredniego kontaktu z prowadzącym. Drugą w kolejności (31,9%), preferowaną formą szkoleniową okazało się szkolenie w formie krótkich tutoriali²¹ (np. filmy na YouTube) lub gier. Na kolejnym miejscu uplasowało się szkolenie online udostępniane na platformie w trybie 24/7 (22,1%), natomiast forma webinarium nie zyskała większego zainteresowania (9,8%). Wyniki uzyskane w badaniu II potwierdziły rezultaty z wcześniejszego – respondenci uznali, że szkolenie na miejscu, w interakcji z prowadzącym przyniesie najlepsze efekty. Taki rezultat może wynikać z dotychczasowego doświadczenia jeszcze na etapie edukacji szkolnej, gdzie z jednej strony uczniowie, obecnie już studenci, uczestniczyli w tradycyjnych lekcjach, z drugiej jednak strony w edukacji szkolnej w dużej mierze wykorzystuje się pomoce i różnorodne formy aktywności online. Przy projektowaniu szkoleń należy zatem brać pod uwagę dwie równoległe ścieżki – tradycyjną formę szkolenia na miejscu w bibliotece oraz skoncentrowaną na szczegółowych zagadnieniach formę wirtualnego, interaktywnego tutorialu lub gry.

Ponownie zapytano również o chęć oraz zasady uczestniczenia w szkoleniach oferowanych przez biblioteki. Zainteresowanie, pod warunkiem otrzymania punktu ECTS, wyraziło 32,1% ankietowanych. Duży odsetek,

²⁰ W tym miejscu pomija się kwestie promocji oraz bliższej współpracy z kadrą naukową.

²¹ Forma tutorialu online była dominująca wśród odpowiedzi w badaniu J. Davidson (Davidson, 2001). W warunkach polskich rzadko stosowane są gry biblioteczne (a jeśli już, to dzieją się one w przestrzeni fizycznej biblioteki), a tutoriale online nie mają form interaktywnych (pomijając pytania testowe).

bo 27,5% respondentów, zadeklarował chęć odbycia szkoleń bez uzyskania punktu. 10% odpowiedzi była negatywna, natomiast 30,8% ankietowanych nie miała zdania w tej kwestii. Cieszy duży procent zainteresowanych szkoleniami. Studenci na początku procesu wyższej edukacji nie zdają sobie jeszcze sprawy ze znaczenia pogłębiania swoich umiejętności informacyjnych, korzystania ze źródeł informacji i ich oceny, dlatego ponad 30% respondentów mogło jeszcze nie posiadać wyrobionej opinii na ten temat.

W badaniu zapytano także o tematykę oferowanych szkoleń (por. Tabela 3), jednak tym razem podano bardziej szczegółowe opisy proponowanych zajęć, co odpowiadało w dużej mierze tematyce szkoleń już funkcjonujących w BUW.

Tabela 3
Czy jesteś zainteresowana/y szkoleniami dotyczącymi szczegółowych zagadnień?

Rodzaj szkolenia	%
Wyszukiwanie informacji (strategia wyszukiwania, ocena przydatności i wiarygodności informacji)	38,3
Zasobów elektronicznych (korzystanie z baz, naukowych czasopism i książek elektronicznych, wyszukiwanie informacji w bazach danych dostępnych na UW)	35
Etyczne korzystanie z informacji (prawo autorskie – co, jak i kiedy można cytować)	28
Tworzenie bibliografii (poznanie narzędzi ułatwiających gromadzenie i tworzenie bibliografii przy pisaniu pracy licencjackiej i magisterskiej)	41,6
Szkolenia przedmiotowe (dotyczące wyszukiwania i korzystania z zasobów tradycyjnych oraz elektronicznych, np. z dziedziny prawa, nauk społecznych, pedagogiki, historii, innych)	23,4
Szkolenia dotyczące korzystania z katalogu online bibliotek UW oraz poznanie innych katalogów bibliotek krajowych i zagranicznych	25,2
Nie jestem zainteresowana/y	18,3

Źródło: Oprac. własne na podstawie badań.

Należy w tym miejscu zwrócić uwagę, że tematem dominującym okazało się tworzenie bibliografii (41,6%). Na drugim miejscu znalazło się wyszukiwanie informacji połączone z jej ewaluacją, co wskazuje na świadomość braku tych umiejętności oraz niewykształcenie ich na etapie edukacji szkolnej. Pokrywa się to również z dosyć niską oceną własnych umiejętności oceny przydatności i wiarygodności źródeł wyszukanych w sieci. Zarówno w I, jak i w II badaniu ankietowym, szkolenia z zakresu zasobów elektronicznych nie były najbardziej oczekiwane. Fakt ten potwierdza wysoką samoocenę respondentów dotyczącą ich umiejętności związanych z obsługą Internetu oraz wyszukiwania informacji w sieci.

Wydawać by się mogło, że w dobie nadmiarowości informacji, powstawania nowych kanałów informacji naukowej i badawczej, studenci – a część z tego grona zostanie przecież w przyszłości pracownikami na-

ukowymi – powinni w większym stopniu interesować się możliwościami rozwijania swoich kompetencji oraz świadomości informacyjnej i poszukiwać ich. Porównanie wyników odpowiedzi dotyczących oferty szkoleń specjalistycznych, dziedzinowych z badania I i II wyraźnie pokazuje, że dopiero studenci na dalszym etapie kształcenia zauważają potrzebę rozwijania swoich umiejętności we wspomnianym zakresie (badanie I – studenci I stopnia 37,55%, studenci II stopnia – 50,40%; badanie II – 23,4%).

Kolejne pytania zostały zgrupowane w bloku poświęconym korzystaniu z zasobów sieciowych. Miało to na celu sprawdzenie ogólnych umiejętności korzystania z zasobów elektronicznych dostępnych w sieci Internet (choć jest oczywiste, iż część z nich polecali nauczyciele) oraz korzystania z dostępnych w Internecie zasobów informacyjnych przydatnych uczniom, szczególnie na etapie klasy maturalnej. Dominującym źródłem informacji okazały się ogólne wyszukiwarki, a drugim w kolejności – Wikipedia. Wobec takiego rezultatu należałoby zapytać o stopień zaawansowania w korzystaniu z tego rodzaju źródeł. Można jednak założyć, że z tych aparatów informacyjnych młodzież korzysta jedynie na poziomie podstawowym. Obecnie to Internet jest dla młodych ludzi podstawowym narzędziem komunikacyjnym oraz źródłem informacji wykorzystywanych również w procesie kształcenia. Jednak poza ogólnymi wyszukiwarkami, wykorzystanie tych zasobów informacyjno-edukacyjnych jest bardzo powierzchowne (badanie wykazało brak korzystania z portali: Wolnelektury.pl. – u 56,2% respondentów, kursów maturalnych online – 67,6%, darmowych portali do nauki języków obcych online – 52,6%, portali edukacyjnych – 43,3%). Można zakładać, że system edukacji formalnej w niewystarczającym stopniu przygotowuje i uczy młodzież korzystania z wiarygodnych źródeł informacji dostępnych w sieci Internet. Nie jest zatem rozwijana w wystarczającym stopniu edukacja cyfrowa.

Kolejna grupa pytań koncentrowała się wokół zachowań informacyjnych. Respondenci oceniali w skali od 0 (brak) do 5 (bardzo wysokie) swoje umiejętności z zakresu wyszukiwania informacji w Internecie i w źródłach tradycyjnych oraz umiejętności oceny ich wiarygodności i przydatności (Tab. 4).

Drugim ocenianym zagadnieniem były kompetencje medialne – obsługa Internetu. Rezultaty pokrywają się z obserwacjami Fundacji Orange (Fundacja Orange, 2013): „[...] z deklaracji młodych ludzi wynika, że internet jest dla nich najważniejszym wsparciem w zdobywaniu wiedzy. Dla 72% respondentów nauka bez internetu byłaby dużo trudniejsza, a 60% z nich potwierdza, że internet to dla nich główne źródło informacji przy nauce i odrabianiu prac domowych. [...] Niezależnie od częstotliwości korzystania z Internetu, młodzi postrzegają siebie jako biegłych użytkowników nowych technologii. Dobrze lub bardzo dobrze oceniają swoje kompetencje w zakresie obsługi Internetu (84%), obsługi komputera (80%)

Tabela 4

Jak oceniasz swoje umiejętności, w skali od 0 (brak umiejętności)
do 5 (umiejętności bardzo wysokie), z zakresu (udział procentowy):

	0	1	2	3	4	5
Obsługa Internetu	0	0	0,8	13,3	35	50,9
Wyszukiwania informacji w Internecie	0	0,3	0,8	11,8	44,7	42,4
Wyszukiwania informacji w źródłach tradycyjnych	0	1,9	13,8	32,6	36,1	15,6
Oceny przydatności i wiarygodności wyszukanych w sieci źródeł	0,5	2,9	12,6	34,5	33,7	15,8

Źródło: Oprac. własne na podstawie badań.

i wyszukiwania informacji w Internecie (80%). [...] Do informacji znajdujących w Internecie i swoich kompetencji w zakresie ich weryfikacji młodzi podchodzą z różną dozą zaufania: 65% ocenia, że informacje, które znajduje w sieci, są wiarygodne, ale 79% weryfikuje je w innych źródłach (np. 15% weryfikuje informacje zdobyte w Internecie w oparciu o książki lub encyklopedie, a 24% – poszukując innych źródeł w sieci). Jednak 21% młodych osób w ogóle nie sprawdza, czy wiadomości, które znajdują w sieci, są prawdziwe²².

W swoim badaniu ankietowym prowadzonym wśród studentów UW autorka poprosiła także o ocenę kompetencji językowych, a głównie określenie poziomu znajomości języka angielskiego. Wiąże się to z przyszłym korzystaniem z literatury obcojęzycznej oraz zasobów elektronicznych (w większości publikowanych w językach obcych, głównie angielskim), jak również planowaniem szkoleń dotyczących korzystania z e-zasobów czy narzędzi do zarządzania bibliografią posiadających obcojęzyczne interfejsy.

W skali od 0 do 5 (0 – brak znajomości, 5 – znajomość bardzo dobra) 25,8% respondentów oceniło swoje umiejętności na poziomie 3; 36,7% – na 4; a 30,5% – na 5. Wobec szeroko prowadzonej edukacji językowej, szczególnie z zakresu języka angielskiego, trwającej od poziomu edukacji przedszkolnej, a już z pewnością obowiązkowej od początku szkoły podstawowej, wynik samooceny wydaje się rozczarowujący. Zaledwie jedna trzecia respondentów ocenia swoje umiejętności na najwyższym poziomie. To może wyjaśniać, dlaczego stopień wykorzystania obcojęzycznych zasobów elektronicznych, pomimo notowanego wzrostu, nadal pozostaje niesatysfakcjonujący, szczególnie w kontekście ponoszonych na ten cel nakładów finansowych.

²² Badanie „Kompetencje młodzieży w Polsce” zostało zrealizowane w dniach 12-30 sierpnia 2013 r. przez TNS Polska na zlecenie Orange Polska na losowej, reprezentatywnej próbie 600 osób w wieku 14-18 lat. Jednocześnie przeprowadzono wywiady z dziećmi oraz jednym z rodziców. Wywiady realizowano w gospodarstwach domowych posiadających dostęp do Internetu.

Jako dodatkową grupę należy potraktować trzy kolejne pytania badające opinię respondentów na temat bibliotek. I tak niemal 88% ankietowanych uważa, że biblioteka jest dobrym miejscem do rozwijania umiejętności ułatwiających proces kształcenia (wyszukiwanie informacji, korzystanie z katalogów). Napawa to optymizmem i zachęca do rozwijania działalności bibliotek w kierunku edukacji użytkowników²³.

Nawiązując do początkowych pytań o częstotliwość korzystania z bibliotek wydziałowych/institutowych oraz z zasobów BUW, zapytano o to, jak często ankietowani korzystali z biblioteki szkolnej, szczególnie w klasie maturalnej. Wyniki pokazały, że codziennie 2,3% respondentów; kilka razy w tygodniu – 18,8%; kilka razy w miesiącu – 40,4%; kilka razy w roku – 26,7%; w ogóle nie korzystało – 12,1%. Niepokojący jest stosunkowo wysoki odsetek osób, które nie odwiedzały swoich bibliotek przed egzaminem maturalnym. Można to jednak tłumaczyć faktem, że zamiast z bibliotek szkolnych osoby te korzystały ze zbiorów bibliotek publicznych, bo jak pokazały odpowiedzi na pytanie dotyczące korzystania z księżnic publicznych 70% respondentów korzysta z ich zasobów, pozostała część nie ma takiej potrzeby.

KURS „NAPISZ Z NAMI TEKST NAUKOWY”

Po przeprowadzonym badaniu kolejnym etapem była rozbudowa oferty szkoleniowej. W połowie 2016 r. rozpoczęły się w OUiS BUW prace nad stworzeniem kursu skierowanego przede wszystkim do studentów i doktorantów, omawiającego kompleksowo etapy pisania tekstu naukowego (m.in. pracy dyplomowej, artykułu, pracy zaliczeniowej, tekstu konferencyjnego). Powstało sześć modułów:

- moduł 1 obejmujący zagadnienia: Formułowanie tematu badawczego; Konkretyzacja przedmiotu badań; Dobór metodologii; Rodzaje prac dyplomowych;
- moduł 2: Struktura pracy dyplomowej; Edycja tekstu; Wstęp do zasad poprawności językowej;
- moduł 3 (podzielony wg tematyki dziedzinowej): Źródła informacji i ich selekcja – podstawy; „Zaloguj się do wiedzy” – e-zbiory w sieci UW; Wyszukiwanie literatury do prac z zakresu nauk humanistycznych/nauk ścisłych/prawa/filologii (do wyboru);
- moduł 4: Przypisy i bibliografia załącznikowa;
- moduł 5: Mendeley – menedżer bibliografii;
- moduł 6: Jak pisać i publikować w zgodzie z prawem i etyką? (Sprawozdanie OUiS, 2017, s. 18).

²³ 11% respondentów nie miało na ten temat zdania, a tylko 1% udzielił negatywnej odpowiedzi.

Do końca 2016 r. opracowane zostały prezentacje, rozpoczęto promocję kursu, który uruchomiono na początku roku następnego (Sprawozdanie OUiS, 2016, s.11). Kurs, podzielony na tematyczne moduły, realizowany był w kolejne dni tygodnia – raz w miesiącu. Zainteresowani mogli uczestniczyć w całym kursie lub w wybranych modułach. Od stycznia do maja 2017 r. skorzystało z niego na miejscu w BUW 765 osób oraz 432 osoby podczas szkoleń zamawianych przez jednostki UW (na wydziałach lub w BUW, ale poza ustalonym grafikiem). Dodatkowo w szkoleniu wzięło udział 26 studentów z UKSW oraz 39 osób podczas pojedynczych szkoleń poza grafikiem. Łącznie przeszkolono 1262 osoby. Jako formy dydaktyczne dla części modułów wybrano metodę podającą (wykład informacyjny), dla pozostałych metody warsztatowe z użyciem komputerów. Pomimo dużego zainteresowania kursami zauważono, że tworzenie modułowych bloków trwających tydzień nie jest wygodne dla uczestników – trudno im dostosować grafik swoich zajęć do ustalonej oferty. Aby ułatwić użytkownikom skorzystanie ze szkoleń, zmodyfikowano w roku akademickim 2017/2018 sposób prowadzenia zajęć – zrezygnowano z modułów na rzecz pojedynczych szkoleń prowadzonych planowo raz w miesiącu – w godzinach przedpołudniowych na zmianę z popołudniowymi (co drugi miesiąc). Ponadto zrezygnowano z modułu 1 dotyczącego formułowania tematu badawczego oraz z modułu 2 (z powodu odejścia z pracy osoby prowadzącej). Zaoferowano natomiast nowe zajęcia: MSWord dla piszących teksty naukowe; Krótki kurs obsługi Citavi; Ekonomia & Biznes. Wybrane zasoby elektroniczne UW; Tradycyjne i internetowe źródła wiedzy o antyku – wykład i warsztaty; Poszukajmy wspólnie – warsztaty z wyszukiwania dla studentów młodszych lat kierunków humanistycznych i filologicznych. Łącznie w ofercie znajduje się 20 kursów (Sprawozdanie OUiS, 2017, s. 22).

Ponadto w 2017 r. ofertę szkoleniową wzbogacano o kursy dotyczące oceny wyników działalności naukowej: Bibliometria oraz Altmetria, jak również podstawowe szkolenie z zakresu prawa autorskiego. W okresie listopad – grudzień 2017 r. w zajęciach uczestniczyło 100 osób (Sprawozdanie OUiS, 2017, s. 24). Rozkład zainteresowania tematami szkoleń odpowiada wynikom ankiet – najwięcej osób uczestniczyło w szkoleniach dotyczących zasobów elektronicznych oraz menadżerów bibliografii, jak i wyszukiwania informacji.

WNIOSKI. PODSUMOWANIE

Analiza kilkuletniego procesu tworzenia oferty dydaktycznej w BUW ujawniła, jak wieloaspektowe musi być podejście przy tego typu zadaniach. Pokazała również strony mocne (m.in. gotowość pracowników do podejmowania nowych ról i stawania się edukatorami, nauczycielami) oraz te słabsze poszczególnych elementów procesu (m.in. poczucie biblio-

tekarzy swych niepełnych kompetencji dydaktycznych przy ograniczonych możliwościach ich rozwijania i doskonalenia – brak odpowiednich szkoleń, deficyt czasu; zbyt słaba współpraca z wydziałami; mała efektywność promocji). Projektując ofertę dydaktyczną należy rozpatrywać perspektywy: zewnętrzną – postrzeganie zakresu proponowanych treści oraz form szkoleń przez użytkowników oraz wewnętrzną – analiza kontekstu edukacyjnego, w którym będą osadzone szkolenia, technik nauczania oraz rzeczywistych potrzeb informacyjnych użytkowników, a po uruchomieniu oferty edukacyjnej poddanie jej ewaluacji (post-testy) w celu tworzenia nowych lub udoskonalania już funkcjonujących programów i szkoleń (Kim & Shumaker, 2015).

Tworzenie oferty edukacyjnej w bibliotece akademickiej jest procesem długotrwałym, podlegającym fluktuacjom związanym głównie z odbiorem, czyli stopniem zainteresowania ofertą ze strony użytkowników. Konieczne jest stałe monitorowanie i reagowanie na odbiór oferty edukacyjnej. Właściwym zaś podsumowaniem powinno być wykonanie post-testów, na podstawie których możliwe stanie się określenie bezpośrednich implikacji edukacji bibliotecznej na kompetencje użytkowników odzwierciedlone w ich wynikach edukacyjnych i naukowych (Oakleaf, 2008; Oakleaf, 2018; Samson, 2010). Jest to jednak zadanie trudne do realizacji ze względu m.in. na zbyt słabą współpracę bibliotek z kadrą naukową. Wskazane jest zatem zacieśnianie partnerstwa między bibliotekarzami a wykładowcami.

Istotną kwestią jest ustalenie, w jaki sposób kształtować ofertę edukacyjną, by zachęcić czytelników, a zwłaszcza studentów, do dobrowolnego korzystania ze szkoleń. Zwłaszcza, że z obserwacji bibliotekarzy oraz z literatury znane jest zjawisko wysokiej samooceny własnych umiejętności informacyjnych użytkowników oraz ich skuteczności i efektywności w zakresie korzystania z zasobów i usług bibliotecznych oraz posługiwania się technologią komputerową (Davidson, 2001; Kurbanoglu, 2003; Freeman, 2004; Gross & Latham, 2007; Bronstein, 2014; Clark, 2017). W kontekście tworzenia i późniejszego promowania oferty szkoleniowej zjawisko to ma niebagatelne znaczenie. Chodzi bowiem o zachęcenie i przekonanie użytkowników bibliotek, głównie studentów, do tego, że konieczne jest rozwijanie wspomnianych kompetencji stosownie do wzrastających, wraz z dalszym zaawansowaniem w procesy edukacyjne i naukowe, potrzeb informacyjnych. Kolejną kwestią, którą należy uwzględnić przy planowaniu oferty dydaktycznej jest motywacja użytkowników do korzystania z niej.

Inna kwestia to konieczność silniejszego promowania oferty szkoleniowej bibliotek na uczelni. Doświadczenia BUW pokazują, że zamieszczanie informacji na stronie internetowej biblioteki, czy w mediach społecznościowych okazują się działaniami niewystarczającymi. Promowanie edukacji informacyjnej prowadzonej przez biblioteki należy kierować

wielotorowo: do studentów, doktorantów, kadry naukowej oraz użytkowników zewnętrznych ze względu na ich zróżnicowane potrzeby informacyjne. Niezwykle istotny jest kontekst instytucjonalny, ponieważ, jak pisze J. Lau: „Pełny sukces wdrożenia programu edukacji informacyjnej uzależniony jest od zaangażowania na poziomie instytucjonalnym” (Lau, 2011, s. 31). Kwestia ta jest elementem kultury instytucjonalnej i znajduje odzwierciedlenie w dokumentach dotyczących misji lub strategii instytucji. Zainspirowana badaniami z obszaru brytyjskiej edukacji wyższej dotyczącej promowania zasad edukacji informacyjnej poprzez strony internetowe uniwersytetów w Wielkiej Brytanii (zbadano strony WWW 133 uczelni) (Ellis; Johnson; Rowley, 2017), autorka poddała, na cele niniejszego artykułu, ogólnemu przeglądowi zawartość stron internetowych 17 bibliotek głównych polskich uniwersytetów²⁴. Zdecydowana większość z nich zamieszcza informacje na temat działalności dydaktycznej i szkoleniowej, tj. o dostępnych szkoleniach w formie online bądź prowadzonych na miejscu oraz ich zakresie tematycznym. Jedynie pięć z nich w tekstach dotyczących misji lub strategii biblioteki uwzględnia zapisy o kształceniu umiejętności informacyjno-wyszukiwawczych użytkowników. Brak innych zapisów dotyczących realizacji edukacji informacyjnej.

Obydwa badania ankietowe przeprowadzone przez autorkę okazały się komplementarne. Do najważniejszych wyników należy zaliczyć te, które wskazują na fakt dobrowolnego uczestniczenia w szkoleniach bibliotecznych, zainteresowanie studentów ofertą szkoleniową oraz wykazujące preferowaną formę i tematykę szkoleń. Konfrontacja tych rezultatów z rzeczywistym udziałem użytkowników w szkoleniach już oferowanych stanowi istotną wskazówkę, że konieczne jest podjęcie przez bibliotekarzy stosownych działań w celu promowania zarówno szkoleń, jak i samej idei edukacji bibliotecznej i informacyjnej na uczelni – zarówno wśród studentów, lecz w dużej mierze także pośród pracowników naukowych (Eva & Shea, 2015). Należy rozważyć nie tylko zakres tematyczny (szkolenie uniwersalne, typu *one-size* nie jest w stanie zapewnić odpowiednich rezultatów) oraz efektywne formy szkoleń, poddać analizie zachowania i potrzeby informacyjne użytkowników, ale również spróbować wypracować model, standardy umiejętności informacyjnych włączone do ogólnych wymogów edukacyjnych na danej uczelni. Rozważyć można powołanie zespołu badawczego i dydaktycznego obejmującego bibliotekarzy oraz pracowników nauki, którego zadaniem będzie budowanie skutecznego programu edukacji prowadzonej w bibliotece oraz włączenie jej do programu studiów, jak również nawiązanie bliskiej współpracy między

²⁴ Lista uniwersytetów wg Wykazu uczelni publicznych nadzorowanych przez ministra właściwego ds. szkolnictwa wyższego: <http://www.nauka.gov.pl/uczelnie-publiczne/wykaz-uczelnie-publicznych-nadzorowanych-przez-ministra-wlasciwego-ds-szkolnictwa-wyzszego-publiczne-uczelnie-akademickie.html>.

wykładowcami a bibliotekarzami (Smith, 2014; Lindstrom & Shonrock, 2006). Przydatne mogłoby być powołanie koordynatorów ds. edukacji informacyjnej na poszczególnych wydziałach uczelni.

W kontekście dydaktycznej oferty biblioteki istotne jest również poznanie motywacji studentów do korzystania z niej, a więc zbadanie relacji motywacji do rozwijania własnych umiejętności informacyjnych do procesu uczenia się (Jacobson & Xu, 2002; Nichols Hess, 2015). Tak zróżnicowane aspekty działalności dydaktycznej nakładają zatem na bibliotekarzy wymóg prowadzenia ciągłych badań w celu kształtowania najwyższej jakości usług bibliotecznych, w tym oferty edukacyjnej.

Niezwykle ważne jest także, by przy projektowaniu oferty edukacyjnej bibliotekarze otrzymywali wsparcie – ze strony kadry naukowej, by planowane szkolenia odpowiadały rzeczywistym potrzebom uczestników (studentów, doktorantów, pracowników naukowych) w konkretnych sytuacjach edukacyjnych. Chodzi także o wsparcie instytucjonalne umożliwiające rozwijanie kompetencji dydaktycznych bibliotekarzy (np. uczestnictwo w kursach, szkoleniach z zakresu pedagogiki, metod nauczania, tworzenia szkoleń online). Potrzebne jest tworzenie odpowiedniego klimatu wsparcia dla uczących bibliotekarzy, by tworzona przez nich oferta dydaktyczna była jak najlepiej oceniana zarówno w ankietach ewaluacyjnych, jak również przekładała się na efekty osiągane przez uczestników szkoleń. A jak wskazuje literatura, ocena efektywności szkoleń bibliotecznych staje się coraz częstszą praktyką (Ariew & Lener, 2007; Dziak, 2013).

BIBLIOGRAFIA

- ACRL (2015). *Framework for Information Literacy for Higher Education* [online]. The Association of College and Research Libraries; [dostęp: 10.03.2018]. Dostępny w WWW: <<https://alair.ala.org/bitstream/handle/11213/7668/ACRL%20Information%20Literacy%20Competency%20Standards%20for%20Higher%20Education.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>.
- Anderson, Karen; May, Frances A. (2010). Does the method of instruction matter? An experimental Examination of information literacy instruction in the online, blended and face-to-face classrooms. *The Journal of Academic Librarianship*, vol. 36, pp. 495-500.
- Andretta, Susie (2011). Evaluating information literacy educators' practices before and after the course facilitating information literacy education: from tutor to learner-centered. *Health Information and Libraries Journal*, vol. 28, pp.171-178.
- Ariew, Susan; Lener, Edward (2007). Evaluating instruction: Developing a program that supports the teaching librarian. *Research Strategies*, vol. 20, pp. 506-515.
- Badke, William (2010). *Foundations of information literacy: learning from Paul Zurkowski* [online]. Infolitland; [dostęp: 28.04.2018]. Dostępny w WWW: <https://www.researchgate.net/publication/293703989_Foundations_of_information_literacy_Learning_from_paul_zurkowski>.

- Batorowska, Hanna (2015). Od edukacji informacyjnej ucznia do kultury informacyjnej człowieka dorosłego. W: *Bibliotekarz 2.0. Nowoczesność na bazie tradycji*. Pod red. S. Skórki i M. Rogoża. Kraków: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, s. 34-51.
- Bond, Paul (2016). Addressing information literacy through student-centered learning. *Education and Information*, vol. 31, pp. 3-9.
- Bronstein, Jenny (2014). The role of perceived self-efficacy in the information seeking behavior of library and information science students. *The Journal of Academic Librarianship*, vol. 40, pp. 101-106.
- Brzezińska, Danuta (2008). Projekt reformy programowej. Próbowaliśmy to zmienić. *Biblioteka w Szkole*, z. 9, s. 3-6.
- CILIP (2018). CILIP Definition of information literacy [online]. CILIP The Library and Information Association; [dostęp: 4.05.2018]. Dostępny w WWW: <<https://infolit.org.uk/ILdefinitionCILIP2018.pdf>>.
- Clark, Melissa (2017). Imposed-inquiry Information-seeking Self-efficacy and Performance of College Students: A Review of the Literature. *The Journal of Academic Librarianship*, vol. 43, pp. 417-422.
- Cyfrowa przyszłość (2012). Cyfrowa przyszłość. Edukacja medialna i informacyjna w Polsce – raport otwarcia [online]. Fundacja Nowoczesna Polska; [dostęp: 20.09.2017]. Dostępny w WWW: <<https://nowoczesnapolska.org.pl/wp-content/uploads/2012/01/Raport-Cyfrowa-Przysz%C5%82o%C5%9B%C4%87-.pdf>>.
- Davidson, Jeanne R. (2001). Faculty and student attitudes toward credit courses for library skills. *College & Research Libraries*, vol. 62, pp. 155-163.
- Dąbrowska, Anna; Drzewiecki, Piotr; Jasiewicz Justyna; et al. (2012). Kształtowanie kompetencji medialnych i informacyjnych w podstawach programowych MEN [online].
- Dziak, Joanna (2013). Ocena efektywności edukacji informacyjnej – przyczynek do metodologii [online]. BiE Elektroniczne Czasopismo Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, nr 3; [dostęp: 10.04.2018]. Dostępny w WWW: <[cejsh/element/bwmeta1.element.../c/BiE_nr_3_2013_A1_w2.pdf](http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.../c/BiE_nr_3_2013_A1_w2.pdf)>.
- Dziak, Joanna; Rozkosz, Ewa et al. (2013). Edukacja informacyjna w polskich bibliotekach akademickich – raport z badań. *Bibliotheca Nostra*, z. 1, nr 31, s. 26-41.
- Edukacja informacyjna (2017). Z. W. [Zuza Wiorogórska] Edukacja informacyjna. W: *Encyklopedia książki*. Pod red. A. Żbikowskiej-Migoń i M. Skalskiej-Zlat. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, t. 1, s. 595-599.
- Ellis, Claire; Johnson, Frances; Rowley, Jennifer (2017). Promoting information literacy: perspectives from UK universities. *Library Hi Tech*, vol. 35, pp.53-70.
- Eva, Nicole; Shea, Erin (2015). Marketing to faculty in an academic library. *Reference & User Services Quarterly*, vol. 54, pp. 26-28.
- Freeman, Christopher (2004). The relationship of undergraduate students' self-assessment of library skills to their opinion of library instruction: a self-reporting survey [online]. *The Southeastern Librarian*, vol. 52, pp. 39-46; [dostęp: 10.10.2017]. Dostępny w WWW: <<http://digitalcommons.kennesaw.edu/seln/vol52/iss3/8/>>.
- Fundacja Nowoczesna Polska; [dostęp: 20.09.2017]. Dostępny w WWW: <<https://nowoczesnapolska.org.pl/wp-content/uploads/2012/01/Raport-Cyfrowa-Przysz%C5%82o%C5%9B%C4%87-.pdf>>.
- Fundacja Orange (2013). *Internet to cyfrowe podwórko młodych? Podstawowe wyniki badania „Kompetencje cyfrowe młodzieży w Polsce”* [online]. Fundacja Orange; [dostęp: 20.10.2017].

- Dostępny w WWW: <http://www.ceo.org.pl/sites/default/files/news-files/fci_kompetencje_cyfrowe_mlodziemy_w_polsce_podstawowe_wyniki_0.pdf>.
- Greer, Katie; Nichols Hess, Amanda; Kraemer, Elizabeth W. (2016). The librarian leading the machine: a reassessment of library instruction methods. *College & Research Libraries*, vol. 77, pp. 286-301.
- Gross, Melissa; Latham, Don (2007). Attaining information literacy: an investigation of the relationship between skill level, self-estimates of skill, and library anxiety. *Library & Information Science Research*, vol. 29, pp. 332-353.
- Hoffman, Debra; LaBonte, Kristen (2012). Meeting information literacy outcomes: partnering with faculty to create effective information literacy assessment. *Journal of Information Literacy*, vol. 6, pp. 70-85.
- Jacobson, Trudi; Xu, Lijuan (2002). Motivating students in credit-based information literacy. *Libraries and the Academy*, vol. 2, pp. 423-441.
- Jerzyk-Wojtecka, Justyna (2015). Szkolenia z zakresu information literacy w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego. Omówienie badań ewaluacyjnych. *Acta Universitatis Lodzensis, Folia Librorum*, z.1 (20), s. 69-85.
- Kim, Sung Un; Shumaker, David (2015). Student, librarian and instructor perceptions of information literacy instruction and skills in a First Year Experience Program: a case study. *Journal of Academic Librarianship*, vol. 41, pp. 449-456.
- Kurbanoglu, S. Serap (2003). Self-efficacy: a concept closely linked to information literacy and lifelong learning. *Journal of Documentation*, vol. 59, pp. 635-646.
- Kurkowska, Ewa (2012). *Edukacja informacyjna w bibliotekach a rozwój społeczeństwa wiedzy*, Warszawa: Wydaw. SBP.
- Lau, Jesus (2011). Kompetencje informacyjne w procesie uczenia się przez całe życie. Wytyczne [online]. SBP; [dostęp: 10.03.2018]. Dostępny w WWW: <<https://www.ifla.org/files/assets/information-literacy/publications/ifla-guidelines-pl.pdf>>.
- Lindstrom, Joyce; Shonrock, Diana (2006). Faculty-librarian collaboration to achieve integration of information literacy. *Reference & User Services Quarterly*, vol. 46, pp. 18-23.
- Mackey, Thomas; Jacobson, Trudi (2011). Reframing information literacy as a metaliteracy. *College & Research Libraries*, vol. 71, pp. 62-78.
- Marciniak, Aleksandra (2012). Szkolenie użytkowników w polskich bibliotekach uczelniowych. Historia i współczesność. *Bibliotheca Nostra* nr 1, s. 18-28.
- Maybee, Clarence (2006). Undergraduate perceptions of information use: the basis for creating user-centered student information literacy instruction. *The Journal of Academic Librarianship*, vol. 32, pp. 79-85.
- MedLibTrain (2010). *MedLibTrain: zostań lepszym nauczycielem kompetencji informacyjnych: przewodnik nie tylko dla bibliotekarzy medycznych*. Pod red. B. Niedźwiedzkiej i I. Hunskar, Kraków.
- MENiS (2009a). *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych. Załącznik nr 2 do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r.* Dz. U. z dnia 15 stycznia 2009 r., Nr. 4, poz. 17 [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 20.10.2017]. Dostępny w WWW: <<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20090040017>>.
- MENiS (2009b). *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, których ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego. Załącznik nr 4 do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r.* Dz. U. z dnia 15 stycznia 2009 r., Nr. 4, poz. 17 [online]. Ministerstwo Edukacji

- Narodowej i Sportu; [dostęp: 20.08.2017]. Dostępny w WWW: <<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20090040017>>.
- MEN (2017). *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej*. Dz. U. z dnia 14 lutego 2017 r., poz. 356 [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej; [dostęp: 20.10.2017]. Dostępny w WWW: <<http://www.dziennikustaw.gov.pl/DU/2017/356>>.
- Mery, Yvonne; Newby, Jill; Peng, Ke (2012). Why one-shot information literacy sessions are not the future of instruction: a case for online credit courses. *College & Research Libraries*, vol. 73, pp. 366-377.
- Nalewajska, Lilianna (2012). Szkolenia biblioteczne czy edukacja informacyjna? *Bibliotekarz*, z. 10, s. 7-11.
- Nalewajska, Lilianna (2013). Dydaktyka w bibliotece akademickiej. Analiza potrzeb i możliwych zmian. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1, s. 19-32.
- Nichols Hess, Amanda (2015). Motivational design in information literacy instruction. *Communications in Information Literacy*, vol. 9, pp. 44-59.
- Oakleaf, Megan (2008). Dangers and opportunities: a conceptual map of information literacy assessment approaches. *portal: Libraries and the Academy*, vol. 8, pp. 233-253.
- Oakleaf, Megan; Kaske, Neal (2009). Guiding questions for assessing information literacy in higher education. *portal: Libraries and the Academy*, vol. 9, pp. 273-286.
- Portmann, Chris; Roush, Adrienne (2004). Assessing the effects of library instruction. *The Journal of Academic Librarianship*, vol. 30, pp. 461-465.
- Samson, Sue (2010). Information literacy learning outcomes and student success. *The Journal of Academic Librarianship*, vol. 36, pp. 202-210.
- SCONUL (2011). *The SCONUL Seven Pillars of Information Literacy: core model for higher education* [online]. SCONUL Working Group on Information Literacy; [dostęp: 10.03.2018]. Dostępny w WWW: <<https://www.sconul.ac.uk/sites/default/files/documents/coremodel.pdf>>.
- Secker, Jane; Coonan, Emma (2013). *Rethinking information literacy. A practical framework for supporting learning*. London: facet publishing.
- Silver, Susan L.; Nickel, Lisa T. (2007). Are online tutorials effective? A comparison of online and classroom library instruction methods. *Research Strategies*, vol. 20, pp. 389-396.
- Smith, Anne-Marie (2014). Understanding the Relationship Between the Librarian and the Academic. *New Review of Academic Librarianship*, vol. 20, pp. 29-48.
- Sprawozdanie BUW 2009 (2010). *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie i bibliotek wydziałowych UW za rok 2009* [online]. Warszawa; [dostęp: 15.04.2018]. Dostępny w WWW: <<http://www.buw.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2016/10/sprawozdanie2009.pdf>>.
- Sprawozdanie BUW 2010 (2011). *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie i bibliotek wydziałowych UW za rok 2010* [online]. Warszawa; [dostęp: 15.04.2018]. Dostępny w WWW: <http://www.buw.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2016/10/spraw_buw_2010.pdf>.
- Sprawozdanie BUW 2011 (2012). *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie i bibliotek wydziałowych UW za rok 2011* [online]. Warszawa; [dostęp: 15.04.2018]. Dostępny w WWW: <http://www.buw.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2016/10/BUW_sprawozdanie_2011.pdf>.

- Sprawozdanie BUW 2012 (2013). *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie i bibliotek wydziałowych UW za rok 2012* [online]. Warszawa: Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego; [dostęp: 15.04.2018]. Dostępny w WWW: <<http://www.buw.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2016/10/sprawozdanie2012.pdf>>.
- Sprawozdanie OUIN (2009). *Sprawozdanie Oddziału Udostępniania i Informacji Naukowej za rok 2009* [niepublikowane].
- Sprawozdanie OUIN (2010). *Sprawozdanie Oddziału Udostępniania i Informacji Naukowej za rok 2010* [niepublikowane].
- Sprawozdanie OUIN (2011). *Sprawozdanie Oddziału Udostępniania i Informacji Naukowej za rok 2011* [niepublikowane].
- Sprawozdanie OUIN (2012). *Sprawozdanie Oddziału Udostępniania i Informacji Naukowej za rok 2012* [niepublikowane].
- Sprawozdanie OUiS (2014). *Sprawozdanie Oddziału Usług Informacyjnych i Szkoleń za 2014 rok* [niepublikowane].
- Sprawozdanie OUiS (2015). *Sprawozdanie Oddziału Usług Informacyjnych i Szkoleń za 2015 rok* [niepublikowane].
- Sprawozdanie OUiS (2016). *Sprawozdanie Oddziału Usług Informacyjnych i Szkoleń za 2016 rok* [niepublikowane].
- Sprawozdanie OUiS (2017). *Oddział Usług Informacyjnych i Szkoleń. Sprawozdanie za rok 2017* [niepublikowane].
- Sprawozdanie roczne Rektora UW za rok 2009 (2010). *Sprawozdanie roczne Rektora Uniwersytetu Warszawskiego za rok 2009 złożone na posiedzeniu Senatu Uniwersytetu Warszawskiego 16 czerwca 2010 r.* [online]. Warszawa [dostęp: 10.04.2018]. Dostępny w WWW: <<https://www.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2013/11/sprawozdanie-2009.pdf>>.
- Sprawozdanie Rektora UW z działalności uczelni w 2012 r. (2013). *Sprawozdanie Rektora Uniwersytetu Warszawskiego z działalności uczelni w 2012 roku* [online]. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego [dostęp: 10.04.2018]. Dostępny w WWW: <<https://www.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2013/11/sprawozdanie-2012.pdf>>.
- Sühl-Strohmenger, Wilfried (2012). *Teaching library: Förderung von Informationskompetenz durch Hochschulbibliotheken*. Berlin: DeGruyter Saur.
- Walsh, John (2008). The Effects of Library Orientations on Student Usage of the Library. *Library Hi Tech News*, vol. 1, pp. 27-29.
- Wiorogórska, Zuzanna (2013a). Edukacja informacyjna stałym elementem programu studiów? W: *Biblioteka w komórce? Przyszłość usług bibliotecznych*. Materiały konferencyjne pod red. M. Wrocławskiej i J. Jerzyk-Wojteckiej. Łódź: Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego, s. 179-188.
- Wiorogórska, Zuzanna (2013b). *Shaping information literacy for enhancing the use of scientific journals. Comparative study on academic users' behaviour* [rozprawa doktorska] [abstract online]. Uniwersytet Warszawski, Wydział Historyczny; [dostęp: 20.05.2017]. Dostępny w WWW: <<https://depotuw.ceon.pl/handle/item/386>>.
- Wiorogórska, Zuzanna (2014). Doktoranci – mistrzowie czy zwykli studenci? Kompetencje informacyjne niezbędne studentom trzeciego stopnia. W: *Czas przemian – czas wyzwania. Rola bibliotek i ośrodków informacji w procesie kształtowania kompetencji współczesnego człowieka*. Pod red. J. Jasiewicz i E. Zybert. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 354-368.

LILIANNA NALEWAJSKA
University of Warsaw Library
e-mail: l.nalewajska@uw.edu.pl

PROCESS OF CREATING AN EDUCATIONAL OFFER OF AN ACADEMIC LIBRARY – CASE STUDY OF THE UNIVERSITY OF WARSAW LIBRARY

KEYWORDS: Information literacy. Library pedagogy. Academic library. Library training. Information needs. Information users. Information behavior. University of Warsaw Library.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The aim of the article is to present a process of creating an educational offer in an academic library. The description of the parts of this process, applied diagnostic tests, their results and methods of their use to create an educational offer can be used by other academic libraries as an aid in planning and subsequent monitoring and promotion of educational activities. **Research methods** – The author used the description of the stages of a several-year-long process of building a training offer and the analysis of the applied methodological solutions (forms of training) in the years 2012-2017. The strengths and weaknesses of the resulting offer were analyzed. In the case of the user opinion survey, the method of the diagnostic survey was chosen. **Results** – The process of creating an educational offer should be preceded by a broad diagnosis of the training offer provided by the university library system. It is necessary to learn about the opinions of the recipients of the training offer – students expressed great interest in the training, with more preference for the voluntary participation. The results of diagnostic tests indicated two equally preferred forms of training: the onsite one in the library providing an opportunity to interact with the teacher and the online one in the form of short tutorials or movies. **Conclusions** – Creating an educational offer in academic libraries should be preceded by diagnostic tests of the users' information needs and skills in order to create an offer most suitable for the participants. It is a long-lasting process, subject to fluctuations related to the reception of the offer. It is also indispensable to promote training at the university among diverse groups of recipients (students, PhD students, lecturers).

EWA GŁOWACKA

Institute of Information and Book Studies
Nicolaus Copernicus University in Toruń
e-mail: IINiB UMK egt@umk.pl

TOMASZ WIĘCEK

Information Architecture student at the Nicolaus Copernicus University
e-mail: 273802@stud.umk.pl

HEURISTIC EVALUATION OF UNIVERSITY LIBRARIES' MOBILE WEBSITES IN POLAND

Ewa Głowacka is the head of the Institute of Information Science and Book Studies at The Nicolaus Copernicus University in Toruń. Her academic interests focus on an evaluation of the quality of library and information resources and services, the research methodology of information science and library science and the individual information space of researchers and students. She is an author of four books, the most recent of which are *Kultura oceny w bibliotekach: obszary, modele i metody badań jakości zasobów oraz usług biblioteczno-informacyjnych* (2015) and *Mechanisms of the Formation and Evolution of Personal Information Spaces in the Humanities* (2017; in cooperation with Mirosław Górny, Małgorzata Kisilowska and Zbigniew Osiński). In addition, she wrote several dozen articles and edited a few joint publications.

Tomasz Więcek is a BA graduate of Information Management and Book Studies at The Nicolaus Copernicus University in Toruń (pl. UMK) and a first-year student of the master's programme in the same field of study. He is simultaneously a second-year student of Information Architecture. He is interested in mobile technology.

KEYWORDS: Mobile websites. University libraries in Poland. Heuristic evaluation. Benchmarking. User interface. Mobile device. Mobile phone.

ABSTRACT: Thesis/Objective – the issue of evaluation of university mobile services has not been broadly explored, especially in Poland. Such research is worth conducting, as more and more users of library websites – students in particular – use mobile devices while searching required information. Mobile versions of university websites have not become very popular in Poland as of yet. Of the 10 largest university libraries of this kind, only 4 have a mobile version. The paper presents the evaluation of their quality and benchmarking with a view to identifying the best practices. **Research method** – the quality-heuristic method and benchmarking were used. The research questionnaire covered both the content as well as the functioning of the services. **Results and conclusions** – The service of the library of the University of Torun turned out to be the best; the remaining ones appeared to be a little less attractive mainly due to their limitations linked with information availability. None of the services, however, received the maximum score. Research results show the elements which still offer room for improvement.

INTRODUCTION

Over the recent years, in Poland, a considerable growth of mobile device users has been observed. The possession of a smartphone is declared by 58% of Poles aged 15+, which gives ca. 19 million devices. The number of users varied depending on the age groups, which should not come as a surprise. The highest rate is noted in the 15-19 age group (91%) and 20-29 (88%) (Mikowska, 2015). Research conducted by Gemius SA shows that despite an increasing importance of the role of PCs in the process of consumption of the web content (approx. 77% in 2016 and 2017), nearly a double growth of popularity of mobile devices can be observed (gemiusRanking PL, 2016). This allows to make the assumption that the process will accelerate; therefore, an adjustment of the online resources of libraries is of great importance to ensure proper interfacing with the “little” devices.

The above-mentioned electronic services may be provided in two ways. The first is by making available a dedicated mobile application by the relevant institution. Applications are prepared for different platforms using different programming languages. Designing them requires specialist knowledge and very often considerable financial expenditures (it must have at least two versions for the leading mobile systems: Android and iOS), which are limited in the majority of libraries. Such applications also require the users to install and manage disc space of the device in use. As an advantage, we can mention here an integration of some of the functions with the smartphone interface system (e.g. facilitated content disclosure) and a possibility of offline operation. The other option is to make available a special version of the web service, adapted to operate on mobile devices. The mobile device operates on different platforms and is handled by different browsers dedicated to mobile devices. So, we now have Internet solutions, which can be depicted as dedicated and responsive services.

Dedicated mobile sites were created solely for presentation on mobile devices and they are prefixed with an “m.” or “mobile.” in the WWW address; responsive services (RWD - Responsive Web Design) automatically adapt to the resolution and size of the screen and they do not need to have a separate WWW address. For the purpose of the article, the notion, “mobile web services”, shall be solely construed as a website browsed using mobile devices (smartphone, tablet), regardless of their technology.

LITERATURE REVIEW

There have been very few studies evaluating the usability of mobile library websites. Most of them used usability testing methods to evaluate the library mobile websites. For example, Pendell and Bowman (2012) used usability testing to evaluate the Portland State University Library's mobile site. Yeh and Fontenelle (2012) conducted an evaluation of a science university library's mobile website. Rosario, Ascher, and Cunningham (2012) applied usability testing method to evaluate the mobile website of a university health sciences library in order to help redesign the mobile website. Fung, Chiu, Ko, Ho, Lo (2016) used the heuristics of Nielsen in their expert comparative studies of usability of three university libraries. Torres-Pérez, Méndez-Rodríguez, Orduna-Malea (2016) analysed the services provided by libraries of universities rated among the top 50 in 2014 in the *Ranking of Web Universities* with a view to their mobility. It turned out that libraries of the world's best universities make sure their services are widely available also through mobile devices and such sites are offered by 88% of these institutions. Also, analysed during the research was the content of the mobile sites with a view to access to library services. In Poland, the situation is not so good; mobile sites of libraries are not very popular as yet and hence not very widely used.

Evaluations of mobile libraries available globally are based on the test of their usability or on a heuristic method focusing on the criteria linked with their usability. The authors of this paper have not identified such research where the content of the mobile libraries would be analysed, which emphasises the availability of different library and information services; their usability was also analysed. It was decided that the usability, availability and quality of information are of vital importance. Therefore, in their research, they attempted to use an expert evaluation with respect to the content and functional aspects of the services.

METHODOLOGY

The purpose of the research was to compare the quality of the mobile versions of WWW sites of selected Polish university libraries. The notion

of *quality* is construed according to ISO 9000:2000 definition contained in a document entitled: Quality management systems -- Fundamentals and vocabulary, i.e. as a "... degree to which a collection of inherent properties satisfies the requirements". A heuristic and qualitative method was applied in it in combination with benchmarking. The method is also applied to evaluate different Internet and library services. The most widely known are heuristics of Jakob Nielsen concerning usability. Heuristics evaluation (Nielsen & Molich, 1990; Nielsen, 1992) is a usability inspection method for identifying the usability problems of a user interface design. Some researchers suggest to adapt heuristic evaluation to mobile context (de Lima Salgado & Freire, 2014;).

Library websites, also the mobile ones, in addition to usability, should also contain suitable content, ensure user access to required services and information. Therefore, we extended the heuristics concerning usability in the research questionnaire to include criteria related to the site content. The evaluation questionnaire was partly based on the criteria selected on the basis of characteristics proposed for the evaluation of library services by Sapa (2005), who established a list of criteria divided into two parts. The first part concerning the portal content is made up of 12 groups of features subject to evaluation. The other part is focused on usability and comprises 9 groups of the evaluated features (see: Attachment A). Either of the groups was divided into a number of detailed criteria. When constructing the questionnaire of this research, initially the main focus was on the analysis and adaptation of the mobile services to the requirements of evaluation of the Sapa criteria of content evaluation. A decision was taken to carry out the survey based on a questionnaire whose aim was to determine what kind of the services and information offered by traditional Internet university library services the user expects when using the equivalent of the services in the mobile version. The proper questionnaire comprised questions, or more precisely services or information, which is usually presented on the University library portal. The respondents provided answers to the question whether "A feature is important/useful?" while using the portal on the mobile phone. The possible answers included "Yes" or "No". Option "Don't know" was not included for it not to be overused where the respondent does not use the mobile device-based services very often. (A sample questionnaire constitutes Appendix B). The purpose of the questionnaire was an attempt at establishing the priority of services and information contained in the library web services for its potential mobile users. Seventy-eight different level student respondents participated in the survey – both regular and extramural students. The results were to provide a basis for the development of the form of evaluation of the university library portals based on the needs of their potential users. The respondents were selected randomly.

The results of the survey show the popularity and hence the level of priority (desirability) of a particular feature by the users. Each feature is provided with the number of "Yes" responses for particular characteristics and percentage share of positive answers. During the analysis, it was decided to assume as important those features whose popularity among the respondents was 75% and higher, i.e. responses chosen by the vast majority. Twelve features were identified based on this method and subsequently the selection was narrowed down to 5 most important ones, i.e. which were popular at least among ca. 90% of the respondents. The first seven (starting from the minimum threshold) is of informational nature and includes i.e. phone and address data (80.8%), information concerning use of the online catalogue (75.6%), rules of making the library resources available (79.5%) and information about the facilities for individuals with special needs (78.2%). This group also comprised the possibility of making copies using the Internet (75.6%) and access to non-public online digital resources (80.8%). The information on the access to electronic resources of public nature as well as information on access to online public digital resources gained popularity at the level of 89.7%, which demonstrates the users' interest in using legal and professional sources of information. The most common and basic features were those forming indispensable part of the library service, especially at the academic level. We refer here to the possibility of logging into a library account (94.9%) and having comprehensive access and service of the online catalogue (97.4% and 92.3% respectively). The above-quoted results allow to create and make precise the definition of a single group of evaluation criteria catalogue (content evaluation), which, in the subsequent parts of the paper, will be used to evaluate the quality of the selected services. Other criteria groups are formed on the basis of analysis of the features distinguished by the individual authors – mainly Sapa (2005), Nielsen (1992), Nielsen and Molich (1990), Nielsen and Budiu (2013) and GNOME, whose application seems to be best suited to the needs of mobile service quality evaluation (See: Appendix C).

Benchmarking is also used for evaluation. Utilised in this project is competitive benchmarking as typically with competitors in the same field. Each criterion was evaluated on a scale from 0 to 2, where 0 – lack of feature, 1 – feature partially satisfied, 2 – feature fulfilled. The qualitative and heuristic evaluation form is composed of 5 group criteria comprising detailed categories in the form of declarations (features). The results obtained on a particular group of criteria were summarised and compared to the maximum score for a particular group in a numeric and percentage form.

Ten Polish university libraries, which have an obligatory library copy, were selected for the research, but it turned out that only 4 have a mobile version of the web service, and therefore the mobile services of the following four libraries were subject to evaluation: Main Library of Ma-

ria Curie-Skłodowska University (BGUMCS), Library of Lodz University (BUL), University Library in Torun (BUwT) and Main Library of Opole University (BGUO).

The main test tool was Samsung Galaxy S7 Edge (SM-G935F) with Android version 7.0 (Nougat). Important parameters were the size of the display, i.e. 5.5" and its resolution equal to 1440x2560px. The tested browser was Google Chrome version 58. Another device was Apple iPhone 5s (A1387) with iOS version 10.3.1. It has a display of 4" and resolution of 640x1136px. The browser used for testing was a systemic browser Safari. The last device was Apple iPad of the 4th generation (A1460) with iOS version 10.3.1. The screen was 9.7" with the resolution of 1536x2048px. In this case, the browser used in the test was also Safari. The research was carried out from 28 April to 9 May 2017 and was based on three research tools, i.e. two smartphones and tablet.

ANALYSIS – EVALUATION OF THE MOBILE WEBSITES

1. Site appearance

The website is the institution's showcase. It is important for it to construct positive associations, suggest that the library is modern and that it provides professional services at a high level.

1.1. Attractive artwork

A response to the aforesaid criterion are subjective impressions of the individual using the service and they depend to a large extent on personal preferences of the recipient. Nevertheless, at the moment there are general models applied in all types of services. The contemporary service should be simple, transparent, with few decorations and its mobile version should be as close to the desktop application as possible. These features in addition to the general impression linked with the use of the service were taken into account during the evaluation of attractiveness of the graphical design and artwork.

The highest score, i.e. 6, was achieved in this category by BUL. It is so because the BUL application is a mobile device dedicated portal, independent of the traditional services, and its graphical design reminds of a simple mobile application with a simple breakdown into individual services. Additionally, the entire portal is fairly coherent in the shades of blue and white.

The BUwT service scored 5 points and during the research, it launched a new version alluding to the change of the brand image of the university. The portal is dominated by the white colour and the colours of the university, i.e. blue with yellow decorations. All of the portal elements are

coherent. One point was deducted during the iPhone application evaluation, as the service logo and the button were overlapping, which spoilt the aesthetic quality. Additionally, the meta search engine was not displayed in a correct manner.

Chart 1. Home page of BUL mobile services (from the left: S7, iPad)

Source: BUL services (own materials).

Other services scored 4 points. Both are quite simple. The leading colours are white, blue and various shades of grey, and they nicely blend with the image of the university prompting a modern image of the institution. The downside are issues linked with the display of the meta search engine and a poor quality of graphical elements in the BGUMCS, while the BGUO portal contained tiles in some places displayed as a long list, one after the other, even if they represent a number of subcategories (e.g. the working hours broken down into faculty libraries).

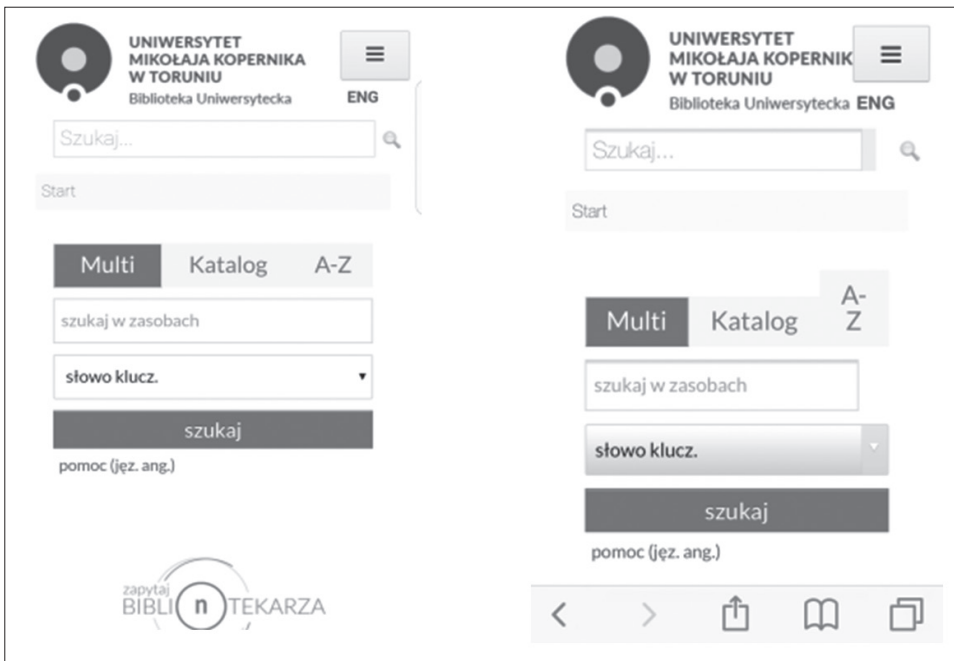

Chart 2. Home page of the main BUwT portal (from the left: S7, iPhone)

Source: BUwT portal (own materials).

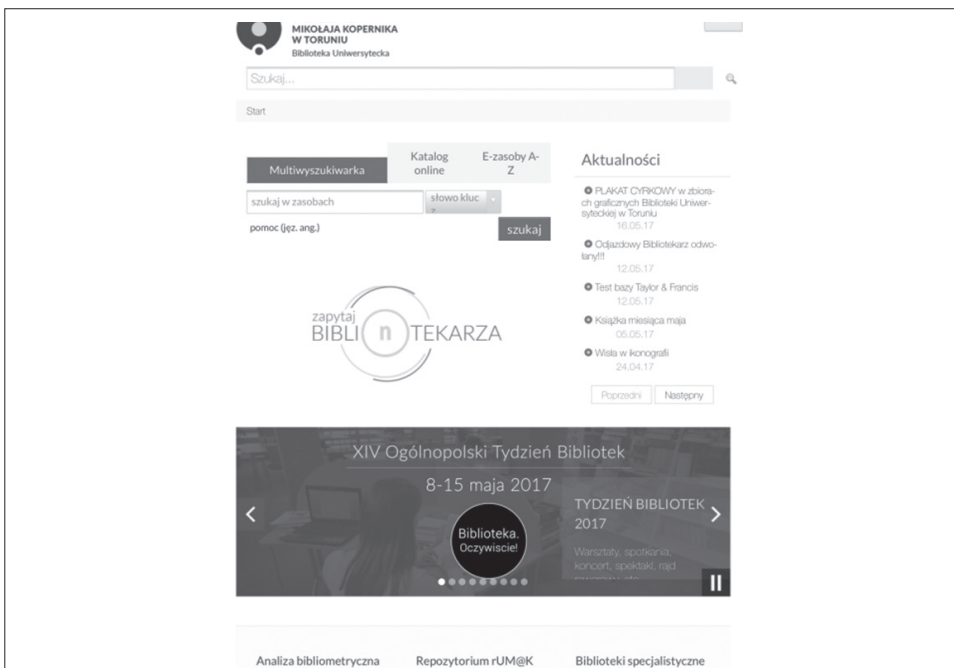

Chart 3. Home page of the BUwT mobile portal (iPad)

Source: BUwT portal (own materials).

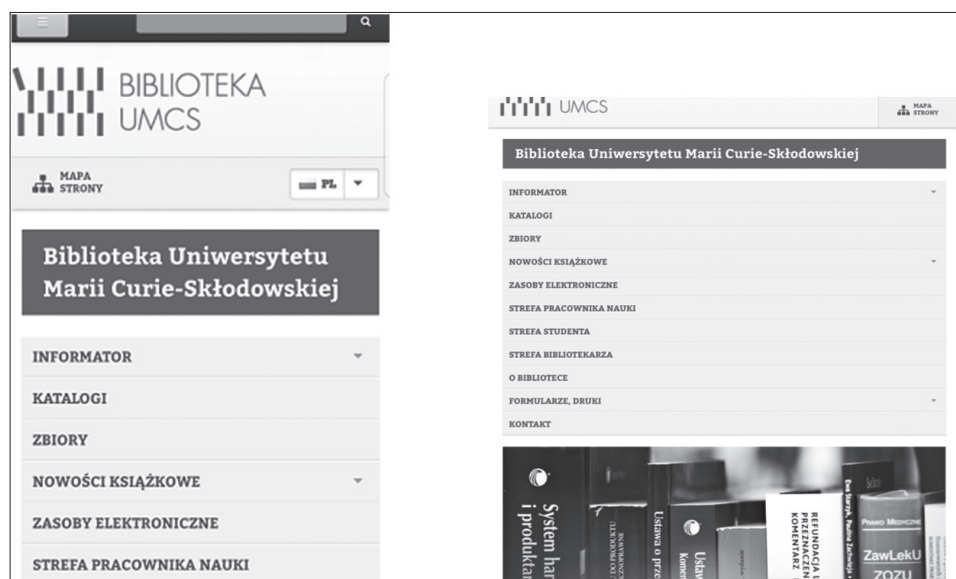

Chart 4. Home page of the BGUMCS mobile portal (from the left S7, iPad)

Source: BGUMCS portal (own materials).

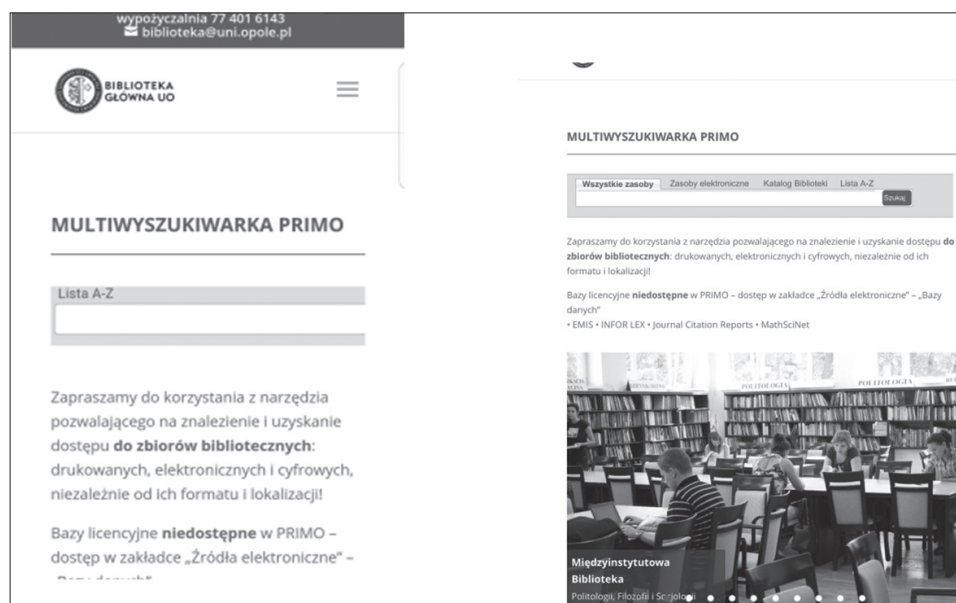

Chart 5. Home page of the BGUO mobile portal (from the left S7, iPad)

Source: BGUO portal (own materials).

1.2. Proper contrast between the background and the text

All services scored the highest in this category obtaining the maximum number of points i.e. 6.

1.3. Graphical elements and high-quality illustrations

Also in this category, the portals received the same number of points this time, i.e. 3. Each of the portals has the same problem, namely a regression of quality of all graphical elements except for the function and interface elements.

1.4. The most important information is also available in the area of a single screen

The scope of elements offered by the evaluated portals in a single screen of the start page is similar. The highest, maximum scope was received by BUL and BUwT. Although the BGUO portal has the same solution as BUwT, its functioning is burdened with minor issues. Access to the menu is problem-free; differences can be seen when using the resources using the search engine. Its field on the main test device is cut half way through and instead of 4 selection options there is only one, i.e. the *A-Z List*. On the other hand, on the iPhone, in order to see the entire field, it is necessary to zoom out the page or to scroll it to the side. All selection operations are available; however, the user, seeing that the page fits the screen width, may not regard it as necessary to change to page view and hence decide that the tool is incomplete. The greatest reservations are raised with respect to one of the screens of the BGUMCS portal. On the top of it, there is a bar with the menu button and a search field. This library portal is part of the university web portal and the above-mentioned tools concern the entire portal. The search field is an external browser of the university portal and the menu is only in part a library portal, which will be discussed in detail later on. Only in the middle of the screen there is a menu equivalent which is not part of the portal and on the first screen there is only half of it. The search engine does not even fit the area of the other full screen of smartphone.

2. Navigation

2.1. Logical menu layout

The aspects determining the usefulness of the menu is the name of categories and sub-categories as well as the depth of creation. The category names should clearly indicate their content. The width and depth should fall within the smaller yet transparent value range without rendering the navigation difficult. The menu layout is understandable for the user (expert) in each of the analysed services and therefore all of them received 6 points.

2.2. Suitable size of buttons

The size of the function buttons on the portals which are also adapted to mobile devices is correct for all institutions subject to evaluation. Regardless of the device, the function buttons were easy and comfortable to use.

2.3. Intuitive page service

Considered in this criterion were different aspect of operation of the mobile service. Special attention was drawn to the elements which were not correctly operating which can distort intuitive use of the portal. The BGUO portal received 6 points, next was the BUwT portal with 4 points while the BGUMCS and BUL sites scored 3 each. The BUwT portal lost 2 points due to incomplete operation of the menu. It consists of subcategories which, if selected, display a list of their further subdivision. This solution does not work on the devices with iOS. It is inconvenient and requires the performance of a larger number of steps, which has an adverse effect on both intuitive handling and comfort of work with the portal. The main problem with the intuitive nature of the BGUMCS is the exposure at the top of the browser page, which is the internal browser of the university portal. The majority of users will think, and quite rightly, that it is a tool handling the library resources. The button, which is next to it, covers the menu and, as mentioned before, it mainly concerns the content of the entire portal and not only the part intended for the library. The loss of 3 points by BUL is due to the manner of initiation of the mobile application. The aforesaid process is not automatic, the application does not recognise the device type used to access the site, or these mechanisms handle too small a scope of variables focusing on mobile phones in a traditional sense without a touchscreen. So, the Google browser navigates the user to the traditional version of the application. Navigation to the version dedicated to mobile devices is by selecting a smartphone icon in the right-hand corner of the site.

3. Functionality

The notion of service functionality may be linked with technical issues invisible for the users as well as their efficient handling. To this end the functionalities where the most intuitive service is particularly important were examined.

3.1. The site starts and responds quickly

With respect to quickness of operation, all mobile services are similar. Each portal scored 6 in this category, which means quick and efficient operation. This may change when using data transmission in the mobile network where throughput depends on the current reach of the network.

3.2. Easy-to-find functions/services/information

As emphasised in the preceding parts, during the use of the library services on a smartphone, the important thing is fast and possibly simple reaching of the searched content. To determine how easy it is to reach certain functions or information, the portals in questions were verified with a view to three criteria such as: possibility to use a language in the portal, finding the search field enabling the search of the library catalogue, navigating to the online catalogue page and finding the contact number to library information.

Table 1
Detailed presentation of the criterion of easy finding the required function/service/information

Searched functionality	Test device			Evaluated Institution
	Galaxy	iPhone	iPad	
Possibility of changing the language into English	+	+	+	BGUMSC
	-	-	-	BUL
	+	+/-	+	BUwT
	-	-	-	BGUO
Catalogue access	+	+	+	BGUMSC
	+	+	+	BUL
	+	+	+	BUwT
	-	+	+	BGUO
Library information number	-	-	-	BGUMSC
	+	+	+	BUL
	+	+	+	BUwT
	+	+	+	BGUO

Source: Own materials.

Table no. 1 represents the results of evaluation of the portals with a view to the discussed criterion. If finding the information or function was possible, the portal received a plus (+); a negative result was marked as a minus (-). Some of the functionalities did not work/were not displayed correctly or displayed in an incomplete manner. It has to be emphasised that the feature in question focuses solely on search activity and not on the evaluation of the operation of individual elements. The above-mentioned cases shall be provided with a comment.

3.3. Online catalogue service through a meta search engine

The meta search engine can be found in any of the evaluated portals. BGUMCS and BGUO use PRIMO while BUL and BUwT – EBSCOHOST. The operating rules are the same for the user; the meta search engines han-

dle both the licensed resources as well as the library catalogue. In each institution, ordering a book from the own library displays a traditional version of the online catalogue, which, as opposed to the viewing mode in the meta search engine, does not require zooming only when using the tablet and even then, it depends on the preferences and possibilities of the user. A disadvantage, in this case, is an erroneous display of the meta search engine on the BGUO portal when using a device with Android where the option of change to local catalogue search only is not displayed prior to the commencement of the search. To this end, the function of result narrowing has to be used.

3.4. Use of the online catalogue does not require zooming

As mentioned before, the service of the library catalogue is possible through the meta search engine. Only the ordering, reservation and other services linked with the user account require logging in and operation of full catalogue versions, as none of the institutions decided to introduce a solution serving mobile devices. Only the tablet does not require zooming in, but still it is not very convenient.

4 Contents (selected questionnaire characteristics)

Public institutions such as libraries are operated to serve their users. Presented below are the expectations of the users with respect to the portal content and the way they were handled upon introduction and making them available within the scope of mobile portals.

4.1. Availability of phone and address data

To fully utilise the resources of the majority of libraries, they have to be visited in person. Therefore, the respondents observed the need for obtaining basic information about the library. Of course, all the institution makes their phone and address data in the mobile service and finding them does not cause any problem; therefore, each of the evaluated libraries scored the maximum number of points.

4.2. Availability of information concerning facilities for individuals with special needs

The awareness concerning difficulties encountered by the disables is continually growing. The respondents consider it important for institutions such as libraries to provide information on the level of adaptation of the infrastructure and services to the level of needs of individuals with varied levels and kinds of disabilities. Unfortunately, not all of the evaluated institutions were able to fulfil this task. There is no information on the mobile BUL portal; the BGUO site only provides information concerning

the disabled-friendly nature of the web portal. Other portals contain a description of architectural as well as hardware solutions representing a wide range of adaptations of parent organisations to the needs of the disabled.

4.3. Availability of information on copying services on the Internet

To facilitate the use of their resources, some of the libraries introduced a possibility of copying through the Internet. It is another type of information, which cannot be found on the BUL and BGUO portals; the other site though contains some of the elements in the form of information about the price of the scan and a digital photograph on the price list. There is no information on how copies are ordered and delivered to the user. BGUMCS enables making copies through the Internet, but finding relevant information is difficult, as the price list is given in the PDF format. The friendliest portal in this regard is the BuwT portal, which contains the information about prices and technical details regarding making copies and what is most important the form used to order them.

4.4. Access to the online catalogue

Availability of the library online catalogue is a service, which is most required of the academic level library and therefore all the institutions subject to evaluation make such an access possible. The best tool to this end are meta search engines; with them, the resources search process is available through the interface adapted to mobile devices. However, a comprehensive catalogue service (login, account management, order) takes place in its traditional version due to which the comfort of work on a mobile device (especially the smartphone) deteriorates significantly. The most difficult part is access to the catalogue from the level of the home page of the BUL portal because it lacks a suitable link. Only after the search has been completed and publication record open we will see the link: *See in the catalogue*. Other portals have the link in their menus.

4.5. Availability of online catalogue user instruction

Such an instruction is not to be found in any of the portals subject to evaluation. In each case, the instruction on how to use the catalogue is given in the tab entitled *Help*, unfortunately available only in the desktop version. Only on the BGUO catalogue main site, short search guidelines were included, which do not require opening the *Help* tab and are well seen on any of the devices, as the font size used is suitably bigger.

4.6. Availability of information about the possibility of accessing the resources of public nature

Information about the possibility of accessing the open resources is offered by all the portals subject to evaluation except for BUL. Public re-

sources are indicated in various parts of the portals; however, they are usually central and distributed catalogues, repositories of maternal units, references and digital libraries.

4.7. Access to public online digital resources

The relevant information concerning such resources can be found in all public portals except for BUL. Unfortunately, none of the institutions ventured to create a suitable place within the structure of its portals where access to such resources would be provided. It is located in various places.

4.8. Availability of non-public online digital resources

Information about the resources available under the licence, or subscription, proved very worthwhile as in the case of public resources. The libraries make such resources available to authorised users, i.e. users with active reader account or computers connected to university network. Access to non-public resources may be obtained from the meta search engines of each institution but additionally relevant information can be found in the portal content. Again, BUL does not provide separate information while BGUO subscribes certain resources, which can be searched outside the meta search engine.

5. Information quality

Information and services available through the web service should be useful and of quality high enough for the user to be able to use them without any difficulty and to provide information at a suitable quality level, adequate for he needs.

5.1. Availability of basic information concerning library operation

The opening hours and rules for the provision of services have been qualified as basic information. Such information can be found in all the services except that the BUL portal does not provide access to the rules.

5.2. Availability of information concerning services offered by the library

In order to determine the level of satisfaction of the aforesaid characteristics with a view to the information concerning search upon request, contact form *Ask librarian* and information about new items (Table no. 2).

The BUL and BGUO portals scored 0 although the latter one offers the *Ask librarian* option. Other portals scored 1 because BGUMCS lacks contact form and BUwT's does not provide information about the search service.

Table 2

Detailed presentation of the criterion of easy finding the required function/service/information

Searched information	Evaluated institution			
	BGUMCS	BUL	BUwT	BGUO
Searches	+	-	-	-
Ask librarian	-	-	+	+
New items information	+	-	+	-

Source: Own materials.

Final results

It is clear that each of the institutions made mistakes when developing their portals, which are reflected in the final result of the research. The final evaluation was presented in stages. As first were presented the results achieved by the portals in individual groups of features. In the end, the score was totalled – thus, the best among the university library mobile portals qualified for the research was selected. Scored points were expressed as a percentage of the maximum number of points to be won.

1. Site appearance

With regard to site appearance, the highest score was obtained by BUL, i.e. 87,5% (21/24p.) of criteria satisfaction. The poorest result was achieved by BGUMCS with 66,7% (16p.) satisfaction, which was not a bad result after all.

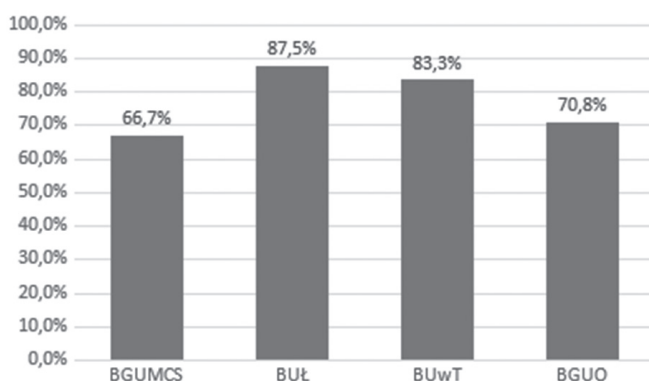

Chart 6. Level of satisfaction of the site appearance criteria by the portal subject to evaluation

Source: Own materials.

2. Navigation

The most navigation friendly portal is the one developed by BGUO. It scored the maximum, i.e. 18 points staying far ahead of the “worst” por-

tals of BGUMCS and BUL, exceeding them by nearly 17 percentage points. It has to be emphasised that all of the evaluated portals are easy to navigate and intuitive – they reached over 80% satisfaction level.

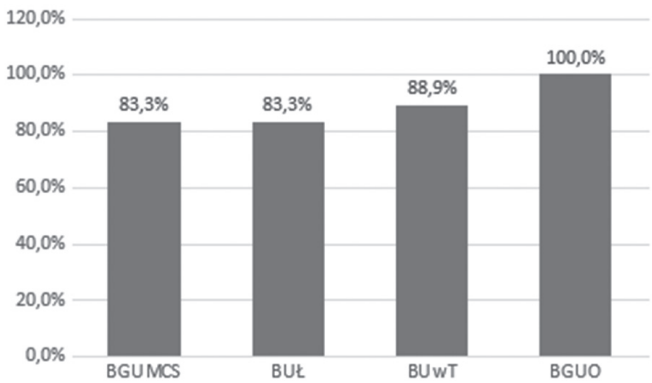

Chart 7. The level of satisfaction of the navigation criteria by the evaluated portals
Source: Own materials.

3. Functionality

Also in this regard, the portals do not differ dramatically. The difference between the best (BUL – 83,3%) and the worst (BGUO – 70%) portal is a little over 13 percentage points. It is worth noting that none of the portals subject to evaluation satisfied the evaluation criteria fully and a significant issue was linked with the contact scaling on smartphones.

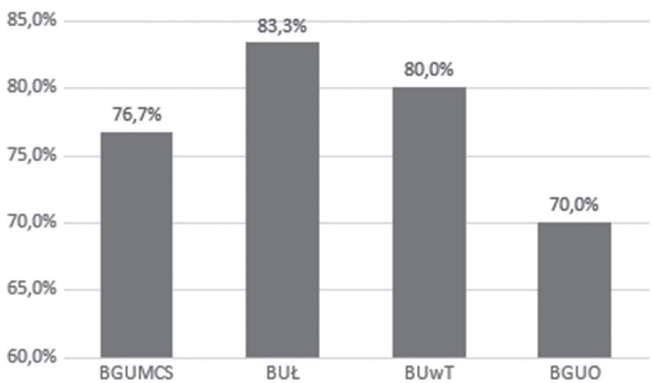

Chart 8. Level of satisfaction of the functionality criteria by the portals subject to evaluation
Source: Own materials.

4. Content

Content requirements of the potential portal users proved to be difficult to satisfy when using a mobile service. The responsive portals did best in

this regard and did not differ significantly depending on the device they were used on. The best among them was the BUwT portal with the user satisfaction level at 83,3%. The second best was BGUMCS portal with 68,8% satisfaction. The BGUO portal scored 50%, and BUL 37,5%. The first one is highly deficient; however, the BUL portal is much below expectations of the modern users of the library mobile portal.

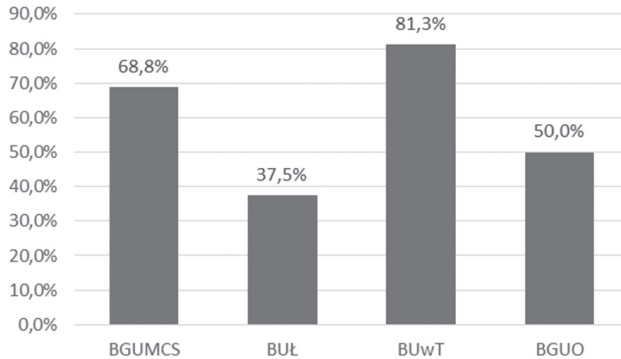

Chart 9. Level of satisfaction of the content requirements by the evaluated portals
Source: Own materials.

5. Information quality

The quality of information in nearly all the services is on a high, more or less the same level, which is 75%. Only the BGUO portal had a poorer result, i.e. 50%. Based on the foregoing, it can be said that the information contained in the service is incomplete and has certain lacks, which may be annoying for some of the users.

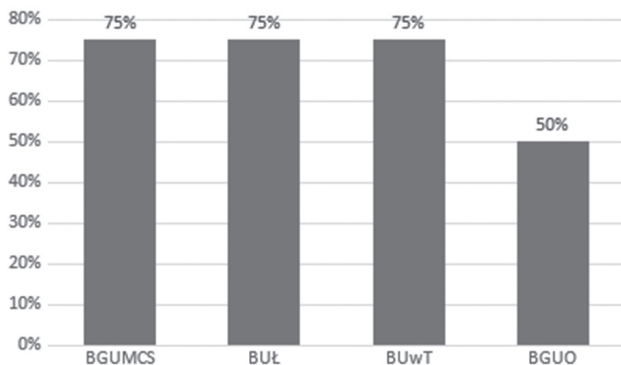

Chart 10. Level of criteria satisfaction by the evaluated portals with regard to information quality
Source: Own materials.

The qualitative and heuristic score is given in Appendix C.

6. Final results

Chart no. 11 presents the results achieved by the individual portals in all of the categories subject to evaluation. The breakdown also enables an even better comparison of the results in individual categories.

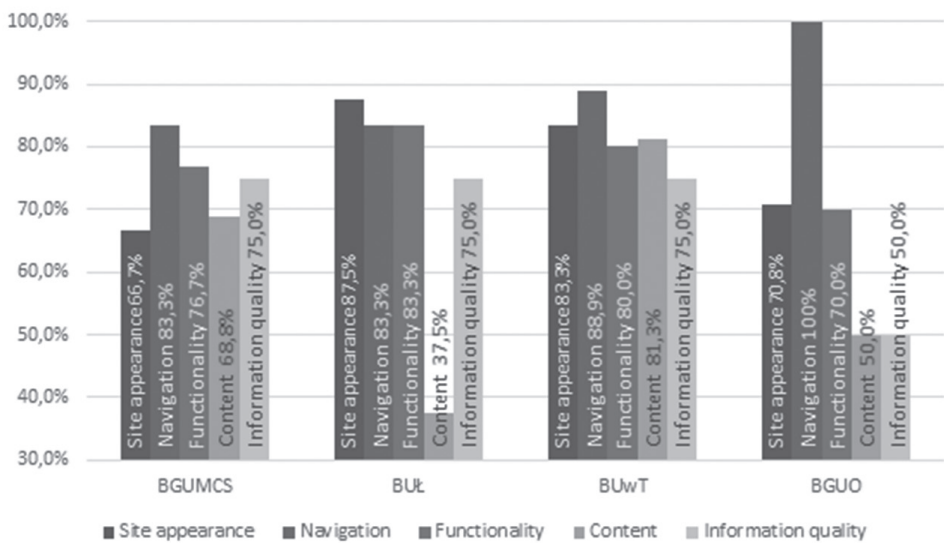

Chart 11. A comparison of the criteria satisfaction level within the evaluated categories for the individual portals

Source: Own materials.

Table 3

The final score achieved by the portal subject to evaluation

Name of the evaluated institution	BGUMCS	BUL	BUwT	BGUO
Evaluation score	68	70	76	66
Maximum score to be achieved: 92				
Score in percentages	approx. 73,9%	approx. 76,1%	approx. 82,6%	approx. 71,7%

Source: Own materials.

The portal, which scored the best, was that of the University Library in Torun (BUwT) with the final result of 76 points (82,6%) although it scored the highest only in one of the criteria, i.e. the content. However, considerable deficiencies of other portals in this regard enabled the portal from Torun to gain a considerable advantage. The second was the portal of the Lodz University Library (BUL) with 70 points (i.e. 76,1% of the maximum score). It did well in the research because it is the only service dedicated to mobile devices. It was also one of the reasons it did not win because the content of the mobile version was reduced to an absolute minimum.

Other services representing the Main Library of Maria Curie-Skłodowska University (BGUMCS) and the Main Library of Opole University (BGUO) had similar results, i.e. 68 and 66, respectively, which is 73,9% and 71,7% of the total number. The BGUO portal represents a higher level of technical and visual aspects while BGUMCS focused on the issues linked with information availability.

Discussion

In view of the general, mobile access to information, libraries are required to respond to the trend so the users can utilise the content and resources offered by them with pleasure and so they wish to do it again and again. Taking the results of the evaluations into account, it can be said that they will be able to face the challenge. Despite differences, all of the portals had results above 70%, which should be regarded as a success. It means that the level of services that will satisfy the needs of the majority of users and what follows will enable to build their positive experience and opinion linked with access to information.

Contribution and Limitations

This study has significant contributions to both the academics and practitioners. For academics, this study provides one of the first research studies on the quality evaluation of mobile university libraries in Poland. For researchers, it may be an invaluable material showing the key criteria for an evaluation of the usefulness of the university library mobile services containing guidelines with respect to their use and application. It also shows the requirements of the university library mobile portal users with respect to content. For practitioners, our findings also provide insight on how to design better library mobile websites. The conducted research enabled to identify the positive and negative aspects of the evaluated portals and to determine the difficulties a user may encounter while using the library portals on a smartphone or tablet. Looking at the evaluation results in individual criteria groups, certain tendencies can be observed affecting the attractiveness and quality of the mobile portals. They may, therefore, be helpful when creating them in the future. This study also has its limitations. Not all university libraries with a view to their site mobility were subject to research – only selected libraries were analysed, i.e. the largest ones. In addition, this study is exploratory in nature and subjective to our judgement, though we are experienced users and some of the selected criteria were consulted with the library site users.

CONCLUSION

Our model of quality assessment criteria and benchmarking methods are utilised to evaluate the usability of mobile library websites. The questionnaire results show that users attach considerable importance to the content provided by the mobile portals of university libraries. Therefore, in addition to the usability evaluation, it is also worth looking at certain content values of each portal. As a result, we showed the leader among the evaluated sites and provided some suggestions for improving the mobile websites. Finally, we also discussed the theoretical contributions and practical implications of this study, the limitations, and the future research directions.

REFERENCES

- Ascher, M.T.; Cunningham, D.J. (2012). A study in usability: Redesigning a health sciences library's mobile site. *Medical Reference Services Quarterly*, vol. 31, no. 1, pp. 1-13.
- de Lima Salgado, A.; Freire, A. P. (2014). Heuristic evaluation of mobile usability: A mapping study. In: *Human-computer interaction. Applications and services*. M. Kurosu (Ed.). Berlin: Springer, pp. 178-188.
- Fung, R. H. Y.; Chiu, D. K.W.; Ko, E. H. T.; Ho, K. K. W.; Lo, P. (2016), Heuristic Usability Evaluation of University of Hong Kong Libraries'. *The Journal of Academic Librarianship*, vol. 42, pp. 581-594.
- gemiusRankingPL. (2016) [online], [accessed: 16.05.2017]. Available in WWW: <<http://www.ranking.pl/pl/rankings/pc-vs-nonpc.html>>.
- GNOME Human Interface Guidelines 2.2.2 (2012). [online], [accessed: 16.05.2017]. Available in WWW: <<http://developer.gnome.org/hig-book/3.4/index.html.en>>.
- ISO 9000:2000 Quality management systems -- Fundamentals and vocabulary.
- Mikowska, M. (2015), POLSKA. JEST. MOBI [online], [accessed: 28.04.2017]. Available in WWW: <http://www.tnsglobal.pl/coslychac/files/2015/05/POLSKA_JEST_MOBI_2015.pdf>.
- Nielsen, J.; Budiu, R. (2013). *Mobile Usability*. Berkeley. New Riders 1249 Eighth Street.
- Nielsen, J. (1992). Finding usability problems through heuristic evaluation. *Proceedings ACM CHI'92 Conference* (Monterey, CA, May 3-7): pp. 373-380.
- Nielsen, J.; Molich, R. (1990). Heuristic evaluation of user interfaces. *Proceedings of the SIG-CHI Conference on Human Factors in Computing Systems* (pp. 249-256). New York: ACM.
- Pendell, K. D.; Bowman, M. S. (2012). Usability study of a library's mobile website: An example from Portland State University. *Information Technology and Libraries*, vol. 31, no. 2, pp.45-62.
- Rosario, J.; Ascher, M. T.; Cunningham, D. J. (2012). A study in usability: Redesigning a health sciences library's mobile site. *Medical Reference Services Quarterly*, vol. 31, no. 1, pp. 1-13.
- Sapa, R. (2005). *Benchmarking w doskonaleniu serwisów WWW bibliotek akademickich*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, pp. 148-160.
- Torres-Pérez, P.; Méndez-Rodríguez, E.; Orduna-Malea, E. (2016). Mobile Web Adoption in Top Ranked University Libraries: A Preliminary Study. *The Journal of Academic Librarianship*, vol. 42, pp. 329-339.
- Yeh, S. -T.; Fontenelle, C. (2012). Usability study of a mobile website: The health sciences library, University of Colorado Anschutz Medical Campus, experience. *Journal of the Medical Library Association*, vol. 100, no. 1, pp. 64-68.

Appendix A – R. Sapa Criteria

Part I Content

1. Library and traditional resources on the WWW site
2. OPAC
3. Electronic resources available online solely for the authorised users
4. Electronic resources publicly available
5. Information services
6. Handling of the process linked with obtaining resources unavailable in a given library
7. Education and instruction
8. Scientific and professional activity
9. Communication space
10. Library and service promotion
11. Customer (user) service
12. University virtual information environment element

Part II Usability

1. Transparency
2. Communicativeness
3. Coherence and consistence
4. Prevention
5. Navigation tools
6. Skilfulness
7. Sequentiality
8. Flexibility
9. Up-to-datedness

Appendix B – Results of the questionnaire

Characteristics subject to evaluation	No, of "YES" responses	Demand for characteristics [in %]
Online catalogue availability	76	97,4%
Possibility of logging to the library account	74	94,9%
Comprehensive nature of handling of the online catalogue (search, reading descriptions, ordering)	72	92,3%
Information about the possibility of accessing the electronic resources publicly available	70	89,7%
Public, online availability of digital resources (books, magazines)	70	89,7%
Online availability of resources (books, magazines) which are not publicly available (solely academic staff and students)	63	80,8%
Basic phone and address data	63	80,8%
Information about the rules of resource availability	62	79,5%
Information about facilities and solutions intended for specific user groups	61	78,2%
Internet copying services	59	75,6%
Online catalogue use instruction	59	75,6%
Information about the subjects, profile and scope of publicly available databases	59	75,6%
It system use instruction (use of digital resources and electronic databases)	58	74,4%
Organisation of access to information enabling search of books and magazines in other libraries	57	73,1%
Reference to a repository (collection) of research papers by academic staff	55	70,5%
Information concerning availability of electronic resources which cannot be publicly accessed (solely for the academic Staff and students)	54	69,2%
Instruction for the use of the library system (i.e. the network of libraries: main and faculty libraries)	54	69,2%
Information concerning use of the resources and collections	51	65,4%
Organisation of access to information search tools in the WWW environment	51	65,4%
Access to the sites of other universities	51	65,4%
Information concerning the right and duties of the user	49	62,8%
Information about the profile, subjects and scope of publicly unavailable databases (solely for academic staff and students)	48	61,5%
Organisation of access to WWW portals of other libraries	46	59,0%
Information on information services prided by the library	44	56,4%
Availability of materials for the media	41	52,6%
Information about new items available in traditional and electronic version	39	50,0%
Current information on library events	35	44,9%
Presentation of the structure of operation (sections) of the library (with a brief description)	29	37,2%
Presenting the structure of library staff	16	20,5%

Appendix C – Catalogue of research evaluation criteria:

1. Site appearance
 1. Attractive artwork.
 2. Adequate contrast between the background and the text.
 3. Graphical elements and high-quality illustration.
 4. Key information available within a single screen.
2. Navigation
 1. Logical menu layout.
 2. Suitable size of function keys.
 3. Intuitive use.
3. Functionality
 1. Site starts quickly and is responsive.
 2. The required function/service/information is easy to find.
 3. Using the site does not require change of its size.
 4. Use of the online catalogue does not require zooming in.
 5. Use of the catalogue through a meta search engine.
4. Content
 1. Availability of phone and address data.
 2. Availability of information about facilities for users with special needs.
 3. Availability of information about copying services through the Internet.
 4. Online access to the catalogue.
 5. Availability of online catalogue use instruction.
 6. Availability of information about a possibility of accessing the public electronic resources.
 7. Online access to public digital resources.
 8. Online access to non-public digital resources.
5. Information quality
 1. Availability of basic information about library operation.
 2. Availability of information about information services provided by the library.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 23 maja 2018 r.

EWA GŁOWACKA

Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
e-mail: IINiB UMK egt@umk.pl

TOMASZ WIĘCEK

Student Architektury Informacji
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
e-mail: 273802@stud.umk.pl

ANALIZA HEURYSTYCZNA MOBILNYCH STRON INTERNETOWYCH POLSKICH BIBLIOTEK UNIWERSYTECKICH

SŁOWA KLUCZOWE: Mobilne strony internetowe. Biblioteki uniwersyteckie w Polsce. Analiza heurystyczna. Benchmarking. Interfejs użytkownika. Urządzenie mobilne. Telefon komórkowy.

ABSTRAKT: **Teza/cel artykułu** – Zagadnienie oceny uniwersyteckich usług mobilnych nie zostało jeszcze dokładnie zbadane, zwłaszcza w Polsce. Takie badania należy jednak prowadzić, ponieważ coraz więcej użytkowników stron internetowych bibliotek uniwersyteckich – a przede wszystkim studentów – korzysta z urządzeń mobilnych w poszukiwaniu potrzebnych informacji. Mobilne wersje uniwersyteckich stron internetowych nie stały się w Polsce do tej pory szczególnie powszechne. Tylko 4 z 10 największych polskich bibliotek uniwersyteckich posiada mobilne strony internetowe. W artykule przedstawiono analizę ich jakości w celu rozpoznania najlepszych rozwiązań. **Metoda badań** – Zastosowano metodę jakościowo-heurystyczną i benchmarking. Kwestionariusz badania obejmował zarówno zawartość stron internetowych, jak i funkcjonowanie usług. **Wyniki i wnioski** – najlepsze usługi mobilne świadczy Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu; pozostałe strony bibliotek okazały się mniej atrakcyjne, głównie z powodu ograniczeń związanych z dostępnością informacji. Jednak żaden z ocenianych serwisów nie otrzymał maksymalnej liczby punktów. Wyniki badań pokazują, które elementy mobilnych stron bibliotek wymagają poprawy.

MAŁGORZATA GÓRALSKA
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Wrocławski
e-mail: malgorzata.goralska@uwr.edu.pl

ZWROT AFEKTYWNY A WSPÓŁCZESNE BADANIA NAD KSIĄŻKĄ I CZYTELNIKIEM. REKONESANS BADAWCZY

Małgorzata Góralska, dr hab. jest kierownikiem Zakładu Książki Współczesnej i Edytorstwa w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego. Główny obszar jej zainteresowań badawczych skoncentrowany jest wokół zagadnień rewolucji cyfrowej oraz współczesnego oblicza kultury książki. Opublikowała m.in. *Piśmienność i rewolucja cyfrowa* (Wrocław, 2012), *Książki, nowe media i ich czasoprzestrzenie* (Warszawa, 2009), a także liczne artykuły i hasła w *Encyklopedii książki* (Wrocław, 2017).

SŁOWA KLUCZOWE: Zwrot afektywny. Bibliologia. Czytelnik. Emocje książkowe.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Zwrot afektywny jest jednym z intensywniej rozwijających się nurtów badawczych w humanistyce współczesnej. Znaczenie czynników emotywnych w procesach komunikacyjnych dostrzegalne jest również w odniesieniu do zachowań i wypowiedzi stanowiących podstawę wymiany informacji w mediach masowych. Celem artykułu jest przedstawienie potencjalnych możliwości rozwinięcia badań nad afektami, emocjami i uczuciami charakterystycznymi dla kultury książki, w tym także wykazanie przydatności zasobów sieciowych w ich poznaniu. **Metoda badań** – Wykorzystano jakościową analizę danych wtórnych (ang. *desk research*), stanowiących posty użytkowników forum Książki na witrynie Gazeta.pl. Ze względu na ograniczony charakter badania pod uwagę brane były jedynie wypowiedzi zawierające słowa, których desygnaty mieszczą

się w kategorii emocji podstawowych (strach, złość, smutek i radość). **Wyniki i wnioski** – W efekcie osiągnięto złożony i wielowymiarowy obraz emocji książkowych, a także uzyskano potwierdzenie przydatności źródeł internetowych w ich dalszym badaniu.

Podstawowym przedmiotem badań w bibliologii jest książka, chociaż we współczesnym ujęciu tej dyscypliny równie istotnym obszarem pozostaje środowisko, w jakim zachodzą procesy związane z wytwarzaniem, dystrybucją, użytkowaniem i oddziaływaniem dokumentów piśmienniczych. W kręgu zainteresowań bibliologów znajduje się zatem historyczne ukształtowanie odmiennych form i typów książki, ale także jej wpływ na rozwój cywilizacyjny. Książka występuje z jednej strony, jako użyteczny przedmiot codziennego użytku, który charakteryzuje się swoistą morfologią, z drugiej strony, jest archetypicznym obiektem kulturowym i nośnikiem wielopłaszczyznowego systemu znaczeń. Badane są struktury organizacyjne zajmujące się piśmiennictwem i jego zbiorami, a także poszczególni „ludzie książki”, którzy swoje życie zawodowe i/lub prywatne poświęcili jej sprawom. Ważnym aspektem badań bibliologicznych są również odbiorcy przekazu książkowego, postrzegani zarówno w ujęciu indywidualnym, jak i grupowym, a także masowym. Analizowane są miejsce i ranga książki we współczesnym świecie, prognozowane są jej przyszłe losy. Szczególnie w tym ostatnim aspekcie książka traktowana jest jako jedno z narzędzi komunikacji społecznej i często bywa porównywana z innymi mediami. Obok działań zmierzających do poszerzenia wiedzy o konwencjonalnych drukach, składających się na wielowiekowy fenomen książki, pojawiają się nowe wyzwania o charakterze bibliologicznym. Jednym z nich jest niewątpliwie sposób istnienia książki w środowisku cyfrowym i konsekwencje ekspansji technologii teleinformatycznych dla tradycyjnej kultury pisma.

Przemiany zachodzące współcześnie w wymiarach technologicznych, społecznych, ekonomicznych i kulturowych decydują o tym, że nie tylko w nauce o książce, ale także w innych obszarach badawczych coraz trudniej pozostawać w granicach wyznaczonych przez ramy konkretnej dyscypliny. Efektywne uprawianie humanistyki wymaga zatem intensywniejszych poszukiwań w zakresie nowych propozycji pojęciowych, deskrypcyjnych, interpretacyjnych czy metodologicznych. Interesującą i uniwersalną optykę w refleksji nad kulturą i światem wytworów człowieka oferują zwroty badawcze, które obecnie są istotną kategorią organizującą badania humanistyczne.

ZWROTY BADAWCZE I ICH ZNACZENIE W NAUCE

Obserwacji, analizie i charakterystyce przekształceń zachodzących w otaczającej nas rzeczywistości towarzyszą próby zdefiniowania ich

natury. Jednoznaczna diagnoza współczesnych procesów jest problematyczna przede wszystkim ze względu na szybkie tempo pojawiania się zmian, a także ich zasięg, obejmujący rozległe i zróżnicowane obszary ludzkiej aktywności. Wśród terminów, które chętnie są wykorzystywane jako znaczniki dokonujących się przeobrażeń, często występuje słowo „rewolucja”. Denotuje ono zróżnicowane zjawiska związane z głębokim, kompletnym, nagłym i gwałtownym charakterem zmian. Termin „rewolucja” jest również postrzegany jako kategoria organizująca funkcjonowanie nauki, co w swojej książce *Struktura rewolucji naukowych* opisał Thomas Kuhn (Kuhn, 2001). Publikacja Kuhna pochodzi z lat 60. XX wieku, jednak od lat 90. terminem coraz chętniej stosowanym dla oznaczania przemian zachodzących w poszczególnych dyscyplinach naukowych stał się „zwrot”. Jego usytuowanie w bliskości rewolucji naukowej ma swoje uzasadnienie, ponieważ często podkreślany jest związek pomiędzy transformacyjnym modelem nauki zaproponowanym przez Kuhna a wywrotową naturą zwrotów, szczególnie w niektórych obszarach badawczych.

Terminu „zwrot”, podobnie jak „rewolucja”, nie sposób ograniczyć jedynie do nauki. W szerokim ujęciu o naturze zwrotów wypowiedział się w publikacji *Świat informacji* Marek Hetmański (Hetmański, 2015), który dostrzegł ich użyteczność zarówno w różnych dyscyplinach naukowych, w rozważaniach nad cywilizacją, jak i w publicystyce. Według Hetmańskiego termin „zwrot” stosowany jest wobec zasadniczych, radykalnych, nieodwracalnych i długotrwałych zmian, jakie zachodzą w obszarze nauki, ale także w sferze praktyki, obejmującej zachowania, zwyczaje czy technologie. Wywołuje je określony czynnik, którego dynamiczna, radykalna i nieodwracalna moc sprawia, że pojawiają się daleko idące przeobrażenia we wszystkich sferach życia zbiorowości i jednostek (Hetmański, 2015, s. 153). Może to być odkrycie naukowe, przełomowa teoria, nowa technologia, ale także idea społeczna lub koncepcja filozoficzna. Hetmański znaczenie tego pojęcia wyjaśnił w kontekście „zwrotu informacyjnego”, wskazując przy tym siłę wpływu technologii kodowania, przetwarzania, magazynowania oraz komunikowania sygnałów i danych w systemach komputerowych na możliwości poznawcze człowieka. W podobny sposób o znaczeniu technologii teleinformatycznych wypowiadają się badacze, którzy używają określenia „rewolucja cyfrowa” dla oznaczenia procesów informatyzacji poszczególnych obszarów komunikacji społecznej. Chociaż obydwie nazwy opisują pewien rodzaj zmian o radykalnym charakterze, analiza ich zastosowań pozwala na wskazanie różnicujących je kontekstów. Niekiedy bowiem termin „zwrot” stosowany jest wobec przemian, które nie mają wywrotowego charakteru i nie kończą się usankcjonowaniem nowego porządku. Tego typu sytuacja ma miejsce w odniesieniu do zwrotów badawczych występujących w humanistyce. W tym obszarze częstotliwość ich pojawiania się zdecydowanie wzrosła począw-

szy od lat 90. XX w., co znalazło swój wyraz w określeniu „humanistyka zwrotów”. Za pierwszy znaczący zwrot badawczy uznaje się zwrot lingwistyczny, za sprawą którego język stał się podstawowym układem odniesienia dla badań nad człowiekiem i kulturą. Obecnie lista zwrotów zawiera całkiem pokaźną ich liczbę. Wśród dotychczasowych propozycji wymienia się m.in.: zwrot afektywny, zwrot antropologiczny, zwrot dramaturgiczny, zwrot etyczny, zwrot ikoniczny, zwrot interpretacyjny, zwrot ku rzeczom, zwrot kulturowy, zwrot narratystyczny, zwrot performatywny, zwrot poznawczy, zwrot pragmatyczny, zwrot retoryczny, zwrot topograficzny (Bohuszewicz, 2010). Do tego zestawu niektórzy zaliczają również zwrot cyfrowy, który wiązany jest z coraz większym zainteresowaniem humanistów procesem informatyzacji, jakiego doświadczają różne obszary kultury i nauki (Zwrot..., 2013).

Liczny i zróżnicowany zbiór dotychczasowych propozycji przeorientowania badań w obrębie humanistyki powoduje problemy ze wskazaniem zwrotu w jednym, określonym kierunku. Co prawda niektóre orientacje badawcze mają większą siłę oddziaływania niż inne (jak np. zwrot antropologiczny), dzięki czemu zmiana ma charakter niemal fundamentalny, jednak wielu z nich nie sposób posądzać o możliwość zastąpienia istniejących paradygmatów. W wyznaczonym przez nie polu nie pojawiają się również jakieś nowe, nieznane wcześniej pojęcia czy zjawiska. Ponadto nie dochodzi do trwałego zerwania z tradycyjnym sposobem uprawiania danej dyscypliny. Niemal wbrew etymologii samego terminu często okazuje się, że konkretny „zwrot” jest zaledwie postulatem, który ma służyć wyeksponowaniu określonej perspektywy badawczej. Akceptując złożoną naturę zwrotów i ich problematyczny charakter można dostrzec jednak kilka pozytywnych aspektów, jakie wiążą się z wykorzystywaniem formuły „zwrotu” w badaniach humanistycznych. Okazuje się bowiem, że dyscypliny zyskują nowe oblicze, dzięki usankcjonowaniu problemów, które wcześniej pozostawały poza ich głównym obszarem zainteresowań jako zbyt trywialne lub marginalne. Zwroty z jednej strony pozwalają zachować swoistość poszczególnych dyscyplin, ale podkreślają również ich punkty wspólne, pokrewieństwo różnych interpretacji zjawisk występujących w rozległym obszarze nauk o człowieku.

ZWROT AFEKTYWNY A KULTURA KSIĄŻKI

Niewątpliwie jednym z częściej i chętniej wykorzystywanych na gruncie humanistyki współczesnej zwrotów jest zwrot afektywny. Przyczyn jego popularności można upatrywać w nieadekwatności dotychczasowych narzędzi naukowych w wyjaśnianiu złożoności i nieprzewidywalności procesów zachodzących współcześnie w różnych sferach aktywności człowieka, a także w coraz bardziej dostrzegalnym wpływie emocji

na kształtowanie się określonych zjawisk o charakterze komunikacyjnym, kulturowym czy społecznym.

Mianem zwrotu afektywnego w humanistyce określa się zatem orientację badawczą funkcjonującą na gruncie naukowym od połowy lat 90. Jej przedstawiciele dostrzegają rangę odczuć towarzyszących obcowaniu z poszczególnymi wytworami kultury. Uczestnictwo w procesach medialnych nie daje się bowiem sprowadzić jedynie do rozpoznania i zrozumienia sensu komunikatów obecnych w konkretnych dziełach literackich, artystycznych i innych. Afekty stają się w tym kontekście równoprawnym kryterium charakterystyki postaw i zachowań komunikacyjnych. Co więcej, traktowane są jako czynnik podważający przekonanie o uprzywilejowanej pozycji procesów poznania rozumowego w wytwarzaniu wiedzy. Zwiększone zainteresowanie uczuciowością człowieka dostrzec można nie tylko w humanistyce, ale także w innych obszarach badawczych. Oprócz nauk tradycyjnie wiązanych z emocjami, jak filozofia, psychologia, socjologia itp., uaktywniają się dyscypliny, które niekoniecznie są łączone z analizowaniem wielowymiarowości ludzkiej egzystencji. Chodzi w tym przypadku o informatykę, a konkretnie jej dział funkcjonujący pod nazwą informatyka afektywna, obejmujący badania w zakresie relacji człowiek-komputer i sztucznej inteligencji.

Afekty, emocje i uczucia nie są wytworem współczesności, jednak niemal od zawsze, szczególnie w świecie naukowym, trwała mniej lub bardziej intensywna praca nad ich marginalizacją lub wręcz wyeliminowaniem z kręgu ludzkiego doświadczenia, prowadzona w imię doskonalenia sprawności umysłowej człowieka. Już starożytni filozofowie nie tylko przeciwstawiali sobie ducha i ciało, rozum i emocje, ale wręcz udowadniali, że droga do mądrości i cnoty prowadzi przez ujarzmienie afektów, które wprowadzają w życie pierwiastek nieracjonalności i chaosu (Buryńska, 2015, s. 115-116). Tymczasem współcześnie za sprawą rewolucji cyfrowej została wykreowana nowa rzeczywistość komunikacyjna, która zdecydowanie sprzyja intensyfikacji emocjonalnych zachowań i wypowiedzi w dyskursie publicznym. Otwarty charakter mediów cyfrowych zapewnił nie tylko lawinowy wzrost liczby powszechnie dostępnych komunikatów, ale także zmienił ich charakter. Powstają pod wpływem chwili, impulsu i – co najważniejsze w tym kontekście – odzwierciedlają bieżące stany emocjonalne autorów. W dobie eksplozji informacji uwzględnienie w komunikacie pierwiastka afektywnego często decyduje o zwiększeniu jego szans na zyskanie masowego audytorium. Producenci medialni wykorzystują te tendencje i uczuciowość stała się dla wielu z nich najważniejszą wartością, którą biorą pod uwagę tworząc ofertę dla klientów czy opracowując kampanie reklamowe swoich produktów i usług.

Wyodrębnienie sfery duchowej, odwołującej się do określonych stanów umysłowych i cielesnych człowieka, wymaga stosownej terminologii. Dla

humanistycznego namysłu istotne jest rozróżnienie pomiędzy takimi pojęciami jak: afekt, emocja i uczucie, które należą do różnych kategorii. Każde z nich pełni określoną rolę i zajmuje swoje miejsce w teorii afektywnej. Afekty charakteryzowane są najczęściej przez pryzmat ich interpretacji dokonanej przez Briana Massumiego (Massumi, 2013). Stanowią swoistą intensywność doznania, emocjonalny stan zawieszenia wypełniony potencją zdarzeń, który jednak pozostaje umocowany somatycznie (Horo-decka, 2015, s. 416). Afekty nie są łatwe do jednoznacznego zdefiniowania i identyfikowania, ponieważ traktowane są jako przedświadoma siła, która jest obecna zanim jeszcze pojawią się emocje i uczucia. Właściwością afektów jest zatem nieokreśloność, ale także nieuformowana potencjalność, która „umożliwia samo przeżywanie, wychwytywanie konkretnych wrażeń oraz przetwarzanie ich za pomocą świadomości i woli człowieka” (Koprowska, 2015, s. 103-104). Ich siła i znaczenie tkwią w tym, że mogą pobudzać do aktywności zarówno cielesnej, jak i intelektualnej, ale nie musi się tak zdarzyć. Kolejną cechą charakterystyczną jest zatem ich nieprzewidywalność. Obecność afektu stanowi jednak impuls do „głębokiego przeżycia i myśli ze względu na sposób, w jaki jest w stanie nas pochwycić, zmusić do zaangażowania” (Bojarska, 2013, s. 14). Chociaż afekty utożsamiane są z „nieświadomym doświadczeniem”, określają samą możliwość naszego przeżywania i przetwarzania docierających do nas bodźców. Afekty zidentyfikowane, skonkretyzowane, często nazwane i przede wszystkim wpasowane w istniejący porządek społeczno-językowy określonej grupy mogą przekształcać się w emocje. Emocja jest zatem stanem związanym ze społecznym funkcjonowaniem jednostki. Stanowi subiektywny akt przypisania jakości danemu doświadczeniu, który jest zgodny z odpowiednim dla konkretnej wspólnoty wzorcem kulturowym (Bojarska, 2013). Emocje są wyrażane i pozostają najłatwiejsze do zidentyfikowania w tej triadzie. Uczucia z kolei mają charakter jednostkowy, prywatny i biograficzny. Pojawiają się w kontekście indywidualnych przeżyć i osobistych wrażeń osoby, która dysponuje własnym bagażem doświadczeń. Przy czym afekty uznaje się za bliższe właśnie uczuciom niż emocjom, przede wszystkim z tego względu, że mniej odwołują się do kategorii społecznych czy kulturowych.

Przeorientowanie badań bibliologicznych w duchu „zwrotu afektywnego” wymaga zatem założenia, że oddziaływanie książki na odbiorcę stanowi złożony mechanizm, który oparty jest nie tylko na tekście i sposobach jego istnienia w książce, ale także na obecności innych czynników w znacznej mierze odwołujących się do ludzkiej uczuciowości. Przyjęcie perspektywy afektywnej nie oznacza, że można pominąć dotychczasowe dokonania bibliologii w tym zakresie, które wiążą się z zagadnieniami miłości i nienawiści do książek. Bibliofilstwo oznaczało jednak najczęściej połączenie miłości ze znawstwem i zbieractwem książek. Strach odnoszą-

cy się do książki, jeśli funkcjonował pod nazwą bibliofobii, raczej wiązany był z lękiem przed siłą oddziaływania słowa pisanego w kontekście kulturowym i społecznym. W połączeniu z nienawiścią mógł prowadzić do biblioklazmu, czyli fizycznego eliminowania książek z pobudek religijnych, ideologicznych, politycznych i/lub obyczajowych. W sposób szczególnie na gruncie naukowym wykorzystywano również wiedzę dotyczącą wpływu książek na emocjonalność człowieka w zakresie biblioterapii. Jej podstawą jest bowiem stosowanie w pracy terapeutycznej odpowiednich materiałów piśmienniczych, które inicjują pozytywne zmiany w postawach, zachowaniach i emocjach człowieka dotkniętego problemami zdrowotnymi (Woźniczka-Paruzel, 2010, s. 116-117). Istotne dla badań nad czytelnikiem były również opracowania wskazujące na emocjonalny potencjał literatury ujawniający się w procesach lekturowych (Wojciechowski, 1999). Szczególne znaczenie przypisywano czynnikowi emotywnemu w czytelnictwie dzieci i młodzieży (Papuzińska, 1996).

Wcześniejsze dostrzeganie tych zjawisk na gruncie bibliologii nie zamyka jednak drogi do ich reinterpretacji czy pogłębienia badań w tym obszarze. Warto przy tym wykorzystać dotychczasowe dokonania badaczy identyfikujących się z humanistycznym rozumieniem zwrotu afektywnego. Konkretnie analizy uwzględniające identyfikację i kategoryzację afektów, emocji i uczuć książkowych powinny zatem umożliwić zróżnicowanie kulturowego postrzegania znaczenia książki i roli osobistych odczuć związanych z jej użytkowaniem. Interesującym problemem pozostaje również weryfikacja emocji leżących u podstaw traktowania książki jako sacrum, obiektu nabożnej czci, ale również przedmiotu, który wzbudza irytację i niechęć. Może się wydawać, że najtrudniejszym zadaniem pozostanie łowienie afektów książkowych, trudno jednak na tej podstawie zaprzeczyć ich istnieniu. Ujawniają się przecież w myśleniu o książkach, ale także w działaniu, które wymyka się racjonalnej interpretacji, jak chociażby sytuacje, gdy nabywamy czy wybieramy do lektury książkę pod wpływem impulsu. Afektywne podejście do książki powinno również uwzględniać analizę uniwersum piśmiennictwa pod kątem potencjału emotywnego poszczególnych typów dokumentów czy weryfikację tych elementów książki, które mają wpływ na ujawnianie się określonych emocji i uczuć. W tym zakresie szczególnie obiecującym polem pozostaje graficzne i typograficzne wyposażenie tradycyjnej książki. Możliwych do wyznaczenia obszarów badawczych można wymienić więcej, jednak jednym z istotniejszych wydaje się charakterystyka emocji książkowych, których doświadczają współcześni czytelnicy. Wobec konkurencji ze strony przemysłu medialnego i bogatej oferty treściowej dystrybuowanej przez różne kanały komunikacyjne czytanie książek w dalszym ciągu pozostaje istotną sferą aktywności konkretnych grup odbiorców. Warto zatem wykorzystać kontekst afektywny do bliższego przyjrzenia się ich doświadczeniom i motywacjom.

EMOCJE KSIĄŻKOWE W WYPOWIEDZIACH INTERNETOWYCH

Obiecującą perspektywę w zakresie doboru materiału badawczego stwarzają liczne zbiory sieciowe, które obfitują w wypowiedzi internautów na różne tematy, w tym odnoszące się do szeroko rozumianej kultury książki. Zweryfikowaniu ich przydatności posłużyło badanie zrealizowane w oparciu o zasoby forum Książki na witrynie Gazeta.pl (<http://forum.gazeta.pl/forum/f,151,Ksiazki.html>). Podstawowym celem przeprowadzonej analizy było rozpoznanie zawartości forum pod kątem emocji ujawnianych przez czytelników w dyskusjach o książkach. Rozmiar źródła (Forum Książki w październiku 2017 r. liczyło 282 558 wpisów) wpłynął na rezygnację z ujęcia ilościowego na rzecz jakościowej analizy zawartości, w oparciu o wyselekcjonowany zbiór wpisów. Korpus materiałowy został wyodrębniony za pomocą dostępnej na stronie forum wyszukiwarki. Ten sposób postępowania wymagał zapytania wyszukiwawczego w postaci nazwy emocji. Ze względu na wstępny charakter badań naturalnym wyborem stał się zestaw emocji określanych jako pierwotne, podstawowe czy uniwersalne. Kryteria wyszukiwania uwzględniały zatem strach, złość, smutek i radość (bez ich bliskoznacznych odpowiedników). Gromadzenie danych realizowane było od 12 do 25 listopada 2017 r. Mechanizm wyszukiwarki wykazał 3984 wyniki (radość – 1845, strach – 1021, smutek – 865, złość – 253), jednak ich pozyskiwanie zostało ograniczone do pierwszych 20 stron wyświetleń. Dalszy przebieg postępowania uwzględniał lekturę uzyskanych za pomocą wyszukiwarki wpisów, dzięki czemu wyeliminowane zostały posty, w których poszczególnych emocji doświadczali bohaterowie powieści lub pojawiały się one w tytułach książek, cytowanych fragmentach czy mottach. Z korpusu usunięte zostały również wpisy, w których emocje występowały w powiedzeniach (np. „rachu, ciachu i po strachu”). W efekcie uzyskano zbiór 299 wpisów (radość – 94, smutek – 92, złość – 62, strach – 51) wytypowanych do analizy. Weryfikacja zawartości uzyskanego korpusu potwierdziła, że internauci w swoich wypowiedziach dotyczących książek posługują się słowami, których desygnaty mieszczą się w kategorii emocji uniwersalnych. Stworzyła również możliwość wytypowania zbioru problemów uwzględniających charakterystyczne wystąpienia komponentu emotywnego we współczesnej kulturze książki. Wśród nich najistotniejszą rolę odgrywają emocje jako integralny element czytania, ale także czynnik decydujący o podjęciu lektury lub jej zaniechaniu czy porzuceniu. Znaczące pozostają również związki pomiędzy emocjami a określonymi tytułami, gatunkami literackimi itd. Kolejnym zagadnieniem jest „emocjonalna pamięć lekturowa” charakterystyczna dla indywidualnych czytelników, która pełni istotną rolę w kontekście relacji rodzic-dziecko. Użyteczność emocji to następny obszar, w ramach którego książka może być traktowa-

na jako narzędzie inicjujące określone odczucia, ale niekiedy pozwala się również od nich uwolnić. W analizowanym materiale pojawiły się ponadto wypowiedzi wskazujące na pozytywną lub negatywną ocenę emocji wywołanych przez lekturę. Zgromadzony materiał wskazuje również na możliwość powiązania odpowiednich emocji z innymi niż czytanie działaniami (nabywaniem książek, ich pożyczaniem lub obdarowywaniem nimi). Wypowiedzi nacechowane emocjonalnie dotyczyły ponadto autorów, wydawców oraz ogólnej sytuacji na rynku książki. Szczegółowa interpretacja wpisów użytkowników forum zgromadzonych w korpusie materiałowym znajduje się poniżej.

Emocje pozostają zatem niezwykle istotnym elementem procesów lekturowych. Deklaracje czytelników, poparte najczęściej określonymi doświadczeniami, są jednoznaczne – książki powinny dostarczać emocji i często doskonale wywiązują się z tego zadania. Emocje towarzyszące lekturze są niekiedy ważniejsze od samej opowieści i trwale zapadają w pamięć niż treść książki. Przywołanie po latach tytułu, z którym związane były określone namiętności, często sprawia ogromną radość. Ponownej lekturze może jednak towarzyszyć obawa, czy podczas czytania pojawiają się te same odczucia. Emocjonalny odbiór lektury rozpoczyna się już w wieku dziecięcym. Emocje pełnią również ważną funkcję w przekazywaniu umiejętności czytelnich kolejnym pokoleniom. Dokonywane wówczas wybory lekturowe pozwalają skonfrontować własne odczucia z przeszłości z tymi, których doświadczają współcześni młodzi odbiorcy literatury. Rodzic czytający swojemu dziecku ma również okazję przekonać się, czy dawne emocje powróciły po latach. Radość dziecka towarzysząca lekturze staje się równocześnie radością rodzica, który dostarczył lub przeczytał dobrą książkę.

Zestaw oczekiwanych doznań może mieć charakter kompletny i heterogeniczny (np. od udręki, poprzez zachwyt i radość, po smutek i zniechęcenie). Określone gatunki literackie są jednak niekiedy utożsamiane z konkretnymi emocjami. Lekturze horrorów (a także thrillerów) powinien towarzyszyć strach. Gdy czytelnik doświadcza tej emocji, może mieć ona somatyczny charakter w postaci kołatania serca, pocenia się rąk, a także problemów z zasypianiem. Strachowi może towarzyszyć tajemniczość, niekiedy obrzydzenie, ale cenione jest również jego połączenie z humorem. Czytelnicy chcą się bać, a książka zapewnia bezpieczny sposób przeżywania strachu, ponieważ w każdej chwili można ją zamknąć i przerwać lekturę. Strach dla człowieka pierwotnego był ważnym czynnikiem zapewniającym przetrwanie, ponieważ pozwalał uniknąć niebezpieczeństw. W tym kontekście zastanawiać może, co kryje się za współczesnym przeżywaniem „nieprawdziwego strachu” wywoływanego przez lekturę. Okazuje się, że niekiedy chodzi o eskapistyczne podejście do rzeczywistości, polegające na odrywaniu się od własnych kłopotów na rzecz perypetii

bohatera. W przypadku niektórych czytelników jest to również pewnego rodzaju kompensacja – decydują się na lekturę horrorów, chociaż uważają się za ludzi bojaźliwych w życiu codziennym. Odpowiednia książka może być również wykorzystywana jako narzędzie w zmaganiach ze strachem. Zalecane jest bowiem podejmowanie lektury wtedy, gdy ogarnia strach (np. przed sesją) lub w sytuacjach wymagających oswojenia się z jego naturą. Straszna lektura nie musi łączyć się z czytaniem horrorów czy thrillerów. Przerazenie mogą wywoływać książki dla dzieci, teksty religijne, publikacje popularnonaukowe czy literatura faktu. W tym ostatnim przypadku okazuje się, że dawna czy współczesna rzeczywistość może przerażać bardziej niż świat powstały wyłącznie w umyśle pisarza.

Literatura faktu wzbudza nie tylko strach, ale niekiedy wręcz złość na opisany w niej świat. Obiektami złości często okazują się również bohaterowie występujący w tekstach literackich. Złość na książkę może mieć różne oblicza – niechęć do przedstawionej w niej opowieści, ale także do autora, który zdecydował o tragicznym losie bohaterów. Wzmocniona poczuciem rozczarowania może skutkować gwałtownymi reakcjami czytelników. Książki, które stały się przyczyną udręki czytelniczej (a mogą nimi być teksty literackie, lektury szkolne, podręczniki akademickie itd.) są rzucane o ścianę, a niekiedy wręcz niszczone (np. przez spalenie). Złość, jaką wywołują książki, można wykorzystać w roli panaceum na doskwierające w danym momencie uczucia (choć jest to dosyć przewrotna terapia), ponieważ jej natężenie jest w stanie przykryć smutek, troski a nawet rozpacz.

Terapeutyczne walory książki najczęściej odnajdywane są i wykorzystywane w chwilach smutku. W czasie choroby i żałoby, a także wtedy, gdy pogoda czy otaczająca rzeczywistość skutkuje melancholią, odpowiednia książka okazuje się doskonałym remedium, które poprawia nastrój, oferuje wytchnienie. Nie wszyscy czytelnicy sięgają jednak po nią, aby poczuć radość istnienia. Część z nich woli lektury, dzięki którym mogą pogрузić się w smutek, co ma walor oczyszczający i sprawia, że łatwiej im uporać się z własnym przygnębieniem. Niekiedy smutek w tekście literackim jest tak absorbujący, że można zapomnieć o własnym. „Przerabianie” smutku za pomocą książki nie zawsze wiąże się ze świadomym wyborem czytelniczym. Zdarza się, że gorzka towarzysząca lekturze zaskakuje czytelnika i wówczas książki mogą być klasyfikowane jako „wykańczające psychicznie”, przytłaczające (czemu może towarzyszyć uczucie beznadziei) lub oczarowujące (nostalgia, piękno sprawiające przyjemność). Smutek towarzyszący lekturze nie jest zatem oceniany jednoznacznie. Może być traktowany jako niepożądany efekt określonych wyborów lekturowych, ale są też czytelnicy, którzy cenią sobie tego typu emocje podczas czytania. Co więcej, wręcz poszukują książek, które wywołują głęboki, przeszywający i bezbrzeżny smutek.

Wielu czytelników deklaruje jednak, że książka ma przede wszystkim sprawiać radość. W wywołaniu tej emocji upatrują sens i cel czytania. Zadowolenie płynące z lektury może mieć wymiar totalny i często charakteryzowane jest jako „wielka radość” czy „niewyobrażalna radość”. Szczególną radość sprawia odkrywanie kolejnych elementów fabuły czy odnajdywanie własnych cech w charakterystykach bohaterów. Dla niektórych czytelników jej czerpanie jest ważniejsze niż inne motywacje, takie jak chęć zdobycia wiedzy czy potrzeba poznania kanonicznych tytułów. Czytanie ma być przyjemnością, więc lekturę książki niespełniającej tego warunku można przerwać w dowolnym momencie i porzucić ją bez żalu.

Ogólna radość czytania zakłócana jest niekiedy przez specyficzny rodzaj strachu. Wiąże się on z ogromną liczbą książek, która może stać się czynnikiem paraliżującym zapędy czytelnicze. Przytłaczający bowiem pozostaje fakt, że nie sposób przeczytać ich wszystkich. Szczeremu przyznaniu się do nieznajomości książek może towarzyszyć smutek. Niewielką ulgę przynosi ograniczenie całego ich uniwersum do określonego kanonu, typu literatury czy nowości wydawniczych, ponieważ wyselekcjonowany zbiór w dalszym ciągu może mieć spore rozmiary a zawarte w nim tytuły prowadzą do kolejnych potencjalnych wyborów lekturowych. Strach przed liczebnością książek na niektórych czytelników działa mobilizująco, dzięki czemu starają się postępować bardziej efektywnie (przygotowują listy i stosy książek do przeczytania, aby nie tracić czasu na szukanie kolejnych tytułów). Na innych z kolei działa deprymująco, co może skończyć się ogólnym podważaniem sensu czytania. Strach przed książką w tym kontekście wiąże się zatem z przymusem czytelniczym, bez względu na to, czy czytelnicy sami go sobie narzucają (ponieważ np. chcą uchodzić za osoby odcytane), czy czynią to inni (lektury szkolne, modne książki itd.). W uwalnianiu się od tego strachu pomagają różne strategie. Jedną z nich polega na losowym wyborze książek do lektury. Kolejną metodą jest ściśle ograniczona i kontrolowana lista priorytetów czytelniczych, czytanie według klucza (określona problematyka, twórczość konkretnego autora, epoka literacka, gatunek literatury itd.). Pomocne okazuje się również „czytanie mechaniczne”, polegające na automatycznym eliminowaniu kolejnych nieprzeczytanych książek bez specjalnej troski o wielkość całego ich zbioru. Jednak najpopularniejszym sposobem radzenia sobie z przytłaczającym bezmiarem tekstów niepoznanych jest świadomość, że obcowaniu z książkami powinna towarzyszyć przede wszystkim radość czytania, a nie imperatyw pochłonięcia ich wszystkich. Ten strach przed książkami wiąże się zatem ściśle z motywacją – jeśli ktoś czyta z obowiązku, to potencjalna skala lektur może przerażać, jeśli dla przyjemności, ich liczba nie ma większego znaczenia.

Strachów związanych z czytaniem jest zresztą o wiele więcej. Konieczność przeczytania nie lubianej książki lub publikacji niecierpianego autora

wzbudza strach. Objętość kilkusetstronicowego tomu może budzić poważny niepokój. Nawet kiedy czytelnik trafia na dobrą i ciekawą lekturę niekiedy pojawia się strach, że mogła zostać przeoczona. Obawiać się można zarówno książek złych, które mogą okazać się nietrafionymi inwestycjami pod względem finansowym i czasowym, jak i dobrych, niepozwalających oderwać się od czytanego tekstu. Emocjonalne zaangażowanie w lekturę książki jest dla czytelników stanem pożądanym i oczekiwanym. Pograżanie się w fikcyjnych światach budzi jednak niekiedy strach, że być może książki nie są tego warte, a związane z lekturą odwrócenie od rzeczywistości niebezpieczne, co może nawet skutkować krótszą lub dłuższą przerwą w czytaniu. Późniejszy powrót do literatury może z kolei zaowocować smutkiem, ile czasu zostało stracone na „nieczytanie”. W podobnym kontekście pojawia się również złość. Książki, które rozczarowują, budzą ją ze względu na stratę czasu przeznaczonego na lekturę, ale także pieniędzy wydanych na nieudany zakup. Złość spowodowana naiwną wiarą w zapewnienia wydawcy lub innych czytelników o wysokiej jakości publikacji może być wówczas skierowana na samego siebie. Nawet w przypadku wartościowej książki pojawia się złość, gdy nie można kontynuować czytania, ponieważ np. towarzysząca jej podróż dobiegła końca. Naturalny koniec lektury (niewymuszony przez okoliczności) jest również niekiedy powodem smutku. Złościć może ponadto utrudnianie korzystania z książki, jakim dla niektórych czytelników są różne ingerencje w jej treść polegające na dopisywaniu informacji, robieniu notatek na marginesach czy podkreślaniu i zaznaczaniu fragmentów (choć trzeba przyznać, że niektórzy z nich cenią sobie tego typu zabiegi). Złość może zostać ponadto wywołana brakiem książek do czytania.

Emocji dostarcza nie tylko samo czytanie, ale także różne działania okołolekturowe. Jeśli książka wywołała radość, sięganie po kolejne tytuły z tej samej serii lub tego samego autora również często jej dostarcza. Pozytywne emocje ujawniają się wraz z informacjami o wznowieniach tytułów poświadczanych i poszukiwanych przez czytelników. Szczególny rodzaj radości towarzyszy polowaniom na książki w księgarniach i w antykwariatach, zwłaszcza wtedy, gdy chodzi o uzupełnienie własnej biblioteczki o brakujące egzemplarze. Konieczność wprowadzania ograniczeń w zakupach książek (ze względów finansowych, lokalowych itd.) wywołuje smutek. Szczególnie u tych czytelników, których bardziej martwi niedobór książek niż ich brak. Jeśli problem z nadmiarem tomów wynika z braku miejsca na ich przechowywanie, można go rozwiązać za pomocą e-booków i czytników. Komfort gromadzenia dowolnej liczby publikacji w pamięci urządzeń cyfrowych przynosi sporo radości. Nabywanie nowych tytułów może również wiązać się z kupowaniem prezentów książkowych. W tym przypadku radość i satysfakcja często są odłożone w czasie do momentu, kiedy okaże się, czy prezent trafił w gusta obdarowanego. Sam prezent

książkowy jest charakteryzowany jednoznacznie – ma sprawić radość osobie, która go otrzyma. Spełnienie tego warunku wymaga niekiedy podejmowania różnych działań, polegających m.in. na konsultacjach z innymi czytelnikami w kwestii wyboru odpowiedniego tytułu. Radość sprawia również odnajdywanie na półkach innych czytelników książek odpowiadającym własnym gustom. Za sprawą lekturowych wyborów następuje wówczas identyfikacja drugiej osoby oraz określenie stopnia jej zgodności z określonym profilem zainteresowań. Relacje między czytelnikami mogą jednak budzić również złość. Zwłaszcza w sytuacji, gdy dochodzi do wymiany zdań i opinii o ulubionych tytułach. Podawane przykłady mogą wówczas wywoływać gniew połączony z ironią u czytelników, którzy charakteryzują się odmiennymi upodobaniami. Prawdziwa skala złości wśród posiadaczy książek ujawnia się jednak dopiero w sytuacji, gdy pożyczone tomy nie wracają do właściciela. Ze względu na ubytki w domowym księgozbiorniku, niektórzy z nich w ogóle rezygnują z udostępniania własnych egzemplarzy, co z kolei budzi złość u tych, którzy chcieliby z nich skorzystać.

Powodem złości są również ci, którzy książki tworzą. Nazwiska poszczególnych autorów wywołują złość, czemu towarzyszy brak akceptacji dla ich twórczości, ale także niekiedy sprzeciw wobec podejmowanej przez nich działalności pozaliterackiej (ogromne kontrowersje wzbudziły np. wypowiedzi Siergieja Łukjanienki na temat niepodległości Ukrainy). Jednak w przypadku wielu pisarzy wiadomość o ich śmierci budzi ogromny smutek. Z kolei informacje o nagrodzie przyznanej ulubionemu autorowi (przede wszystkim literacka Nagroda Nobla i Nagroda Literacka „Nike”) skutkują eksplozją radości. Złościć może również mało profesjonalne tłumaczenie. Wydawnictwa wywołują złość, gdy proponują produkt, który budzi zastrzeżenia czytelników – może to być okładka niskiej jakości lub nieatrakcyjne formy promocji. Ogólnie złość powoduje niedopracowany i/lub niepełny (np. pozbawiony komentarza wydawcy) produkt książkowy. Smutkiem natomiast napawa trudna sytuacja i problemy na rynku książki.

Przeprowadzone badanie ujawniło zatem obecność konkretnych emocji w tych wypowiedziach internautów, które odnosiły się zarówno do samej książki, jak i wielu innych kwestii związanych z jej współczesnym funkcjonowaniem. Posty czytelników zawierają nie tylko deklaracje dotyczące doświadczanych emocji, ale często uwzględniają również przyczyny i skutki ich zaistnienia. Emocje związane są niekiedy z podejmowaniem określonych działań, których spektrum jest dość rozległe i wskazuje na konkretne strategie w zakresie czytania czy zapewniania dostępu do książki. Odczucia towarzyszące lekturze wykorzystywane są również do wartościowania i oceny zarówno poszczególnych tytułów, jak i różnych innych elementów kultury książki. Uwzględniony w badaniu zestaw emocji

został ograniczony do strachu, złości, smutku i radości, jednak nawet na tym podstawowym poziomie zawartość sieci okazała się wartościowym materiałem. Pełen obraz afektów książkowych, opracowany z wykorzystaniem zasobów internetowych, wymaga z pewnością dalszych i bardziej szczegółowych badań.

BIBLIOGRAFIA

- Bohuszewicz, Paweł (2010). Po czy w ramach poststrukturalizmu? „Zwroty” badawcze wobec przełomów paradygmatycznych w najnowszym literaturoznawstwie polskim. W: *„Zwroty” badawcze w humanistyce. Konteksty poznawcze, kulturowe i społeczno-instytucjonalne*. Red. J. Kowalewski, W. Piasek, Olsztyn: Instytut Filozofii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, s. 15-43 [online]. Academia; [dostęp: 25.01.2018]. Dostępny w WWW: <https://www.academia.edu/8170720/Po_czy_w_ramach_poststrukturalizmu_Zwroty_badawcze_wobec_przełomów_w_najnowszym_literaturoznawstwie_polskim>.
- Bojarska, Katarzyna, (2013). Poczucie myślenie: afektywne procedury historii i krytyki (dziś). *Teksty Drugie*, nr 6, s. 8-16.
- Burzyńska, Anna (2015). Afekt – podejrzany i pożądany. W: *Kultura afektu – afekty w kulturze. Humanistyka po zwrocie afektywnym*. Pod red. R. Nycza, A. Łebkowskiej i A. Daukszy. Warszawa: Instytut Badań Literackich PAN – Wydawnictwo, s. 115-134.
- Hetmański, Marek (2015). *Świat informacji*. Warszawa: Difin.
- Horodecka, Magdalena (2015). Afekty i emocje w reportażu literackim. Perspektywa genologiczna i antropologiczna. W: *Kultura afektu – afekty w kulturze. Humanistyka po zwrocie afektywnym*. Pod red. R. Nycza, A. Łebkowskiej i A. Daukszy. Warszawa: Instytut Badań Literackich PAN – Wydawnictwo, s. 415-441.
- Koprowska, Karolina (2015). Historia mówiona a afektywny krajobraz pamięci. W: *Kultura afektu – afekty w kulturze. Humanistyka po zwrocie afektywnym*. Pod red. R. Nycza, A. Łebkowskiej i A. Daukszy. Warszawa: Instytut Badań Literackich PAN – Wydawnictwo, s. 99-112.
- Kuhn, Thomas S. (2001). *Struktura rewolucji naukowych*. Warszawa: Fundacja Aletheia.
- Massumi, Brian (2013). Autonomia afektu. *Teksty Drugie*, nr 6, s. 111-134.
- Papuzińska, Joanna (1996). *Dziecko w świecie emocji literackich*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Radomski, Andrzej; Bomba, Radosław, red. (2013). *Zwrot cyfrowy w humanistyce: Internet, Nowe media, Kultura 2.0* [online]. Lublin: E-naukowiec; [dostęp: 2.05.2018]. Dostępny w WWW: <http://e-naukowiec.eu/wp-content/uploads/2013/05/Zwrot_cyfrowy_w_humanistyce.pdf>.
- Wojciechowski, Jacek (1999). *Czytelnictwo*. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Woźniczka-Paruzel, Bronisława (2010). Pogranicza bibliologii – o metodologicznych problemach z biblioterapią. W: *Książka zawsze obecna. Prace ofiarowane Profesorowi Krzysztofowi Migoniowi*. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, s. 111-121.

Tekst w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 6 maja 2018 r.

MAŁGORZATA GÓRALSKA
Institute of Information and Library Studies
Wrocław University
e-mail: malgorzata.goralska@uwr.edu.pl

THE AFFECTIVE TURN AND THE CONTEMPORARY STUDIES ON BOOKS AND READERS. A PRELIMINARY RESEARCH

KEYWORDS: Affective turn, Book studies. Readers. Book-related emotions.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The affective turn is one of more dynamic research trends in contemporary humanities. The significance of emotive factors in communication processes can also be noticed when one considers behaviors and spoken/written messages providing the base for information exchange in mass media. The aim of this article is to present options for the development of research on affects, emotions and feelings specific for the book culture, including an attempt to prove the usefulness of web resources for this research. **Research methods** – The author conducted desk research based on the data covering posts added to Książki (Books) message board located at Gazeta.pl website. Taking into consideration the limitations of this research, she analyzed only posts including words describing basic emotions (fear, anger, sadness and joy). **Results and conclusions** – The result of the research was a complex and multidimensional landscape of book-related emotions and the confirmation of the usefulness of web resources for further research in this area.

ANNA MAŁGORZATA KAMIŃSKA
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: anna.kaminska@us.edu.pl

ŚRODKI NAUKOWO-DYDAKTYCZNEJ KOMUNIKACJI ZDALNEJ ŚRODOWISK AKADEMICKICH

Anna Małgorzata Kamińska, dr, adiunkt w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach oraz pracownik Biblioteki Głównej Politechniki Śląskiej w Gliwicach. Jej zainteresowania naukowe skupiają się wokół obszarów informatologii, naukometrii, bibliologii oraz komunikacji naukowej. Jej ważniejsze publikacje z ostatniego roku to: *Bibliografia zawartości zeszytów naukowych Akademii Górniczo-Hutniczej z dziedziny górnictwa z lat 1945-1989 z indeksem autorów oraz indeksem słów kluczowych* (Kraków, 2017), *ProBIT – prospektywna metoda tworzenia trawersowalnych indeksów cytowań a współczesne problemy organizacji przestrzeni informacji w tradycyjnych bibliograficznych bazach danych* („Zagadnienia Informacji Naukowej” 2017, nr 1), *Miary podobieństw łańcuchów znakowych a deduplikacja rekordów w bibliograficznych bazach danych* („Przegląd Biblioteczny” 2017, nr 4) oraz *Potencjał bibliometryczny bibliograficznej bazy danych CYTBIN w świetle prostych i złożonych wskaźników analitycznych* („Bibliotheca Nostra” 2017, nr 2).

SŁOWA KLUCZOWE: Środki komunikacji zdalnej. Badania środowisk akademickich. Preferencje metod komunikacji. Trendy zmian.

ABSTRAKT: Teza/Cel artykułu – Wraz z postępowaniem cywilizacyjnym i rozwojem technologii ewoluują środki, metody i narzędzia komunikacji. Kierunki tej ewolucji wytycza potrzeba skutecznej komunikacji, przy czym skuteczność ta może być różnie definiowana

w zależności od komunikacyjnych potrzeb danej społeczności. Celem artykułu jest przedstawienie wyników badań nad środkami komunikacji wykorzystywanymi w obrębie różnych grup społeczności akademickiej oraz próba identyfikacji trendów zmian preferencji wykorzystania poszczególnych środków. **Metody badawcze** – Dane potrzebne do realizacji badań zgromadzono za pomocą metody wywiadu ankietowego z wykorzystaniem kwerend zamkniętych. Analizy i wyciąganie wniosków ułatwiły techniki wizualizacji danych zagregowanych uprzednio do określonych grup demograficznych. Nominalne oraz porządkowe charakterystyki poszczególnych atrybutów zgromadzonych danych pozwoliły w końcowej części artykułu na zastosowanie formalnego aparatu statystycznego w postaci testu chi-kwadrat, umożliwiającego weryfikację hipotez postawionych w artykule zgodnie z założonym poziomem istotności. **Wyniki** – Przedstawione wyniki pozwalają zidentyfikować najchętniej używane środki komunikacji w obrębie poszczególnych grup demograficznych społeczności akademickiej oraz preferencje/oczekiwane kierunki zmian w tym obszarze. Badania wykazały również w sposób formalny, że preferencje w wyborze środków komunikacji nie zależą od płci, ale zależą od wieku poszczególnych członków społeczności. **Wnioski** – Przeprowadzone badania wykazują spore oczekiwania zmian w zakresie wykorzystywanych środków komunikacji w społeczności akademickiej. Wyniki uzyskane w ramach niniejszych analiz posłużyć mogą do lepszego planowania modernizacji procesów komunikacyjnych pomiędzy jednostkami organizacyjnymi uczelni a ich pracownikami oraz studentami, jak również wewnątrz samej społeczności nauczycielsko-studenckiej. Zależność preferencji środków komunikacji od wieku członków tej społeczności oraz ciągły rozwój technologii pozwalają przypuszczać, że z upływem czasu badane preferencje będą ulegać dalszym zmianom.

WSTĘP

Będąc członkami społeczeństwa informacyjnego niejednokrotnie zetknęliśmy się z różnorodnością form elektronicznej komunikacji zdalnej. Mnogość tych form wynika z jednej strony, z ciągłej popularności i przyzwyczajenia do tradycyjnych rozwiązań „odziedziczonych” z czasów początków powstawania sieci Internet (np. email), z drugiej strony, z ciągłego postępu technologicznego skutkującego chociażby upowszechnieniem tzw. urządzeń mobilnych, w szczególności smartfonów (Ackerman & Guizzo, 2011, p. 41), umożliwiających natychmiastową komunikację, np. za pomocą komunikatorów internetowych lub mechanizmów dostępnych z poziomu portali społecznościowych. Warto zauważyć, że zdalna komunikacja stanowi jeden z podstawowych filarów dziedzin takich, jak e-biznes, e-edukacja czy e-nauka, zaś komunikacja skuteczna tworzy jedną z ich zasadniczych sił napędowych stanowiących o atrakcyjności oferowanych usług dla końcowych odbiorców czy przewadze konkurencyjnej nad innymi podmiotami. Jednak próba wdrożenia nawet najdoskonalszych technologii komunikacyjnych nie wniesie oczekiwanej wartości dodanej, gdy nie zostaną one zaakceptowane przez strony procesów komunikacyjnych. Autorka, w ramach szerszych dociekań nad możliwościami zwiększania produktywności z zastosowaniem różnych

narzędzi internetowych (Kamińska, 2017b), w tym technologii komunikacyjnych (Kamińska, 2017a), przeprowadziła badania wśród społeczności akademickiej, dotyczące popularności użytkowania różnych kanałów komunikacji zdalnej (np. telefonia, sms, email, komunikatory internetowe, portale społecznościowe) w zastosowaniu do współpracy badawczo-naukowej i dydaktycznej oraz preferencji wykorzystania poszczególnych kanałów w tymże zastosowaniu. Badania przeprowadzono w ramach większych działań podjętych w celu realizacji założeń projektu Analiza Funkcjonowania Bibliotek Naukowych¹ dla bibliotek Politechniki Śląskiej w Gliwicach. Przedstawiona analiza wyników tych dociekań nie tylko nakreśla obraz aktualnego podziału sektora technologii komunikacyjnych, ale przede wszystkim wskazuje kierunki zmian preferencji dla poszczególnych grup demograficznych. Kierunki te, mogące stanowić praktyczne informacje i wskazówki dla podmiotów operujących na polach e-biznesu oraz e-nauki i e-edukacji, powinny być brane pod uwagę podczas wdrażania nowych technologii komunikacyjnych, zaś bibliotekom, jako uzupełnienie całości przeprowadzonych badań, wytyczać mogą drogę do ulepszania jakości obsługi użytkownika, na którą jakość komunikacji ma zasadniczy wpływ.

POTRZEBA BADAŃ NAD KOMUNIKACJĄ

Komunikacja, w tym komunikacja zdalna, rozumiana jako całokształt procesów umożliwiających porozumiewanie się (czyli formułowanie, przekazywanie i rozumienie treści) dwóch lub więcej stron (jednoczesne lub odległe w czasie) stanowi jedną z podstawowych składowych zachowań społecznych, umożliwiających współpracę pomiędzy osobnikami gatunku ludzkiego. Mieszcząc się w nurcie badawczym analizowania zachowań i praktyk informacyjnych użytkowników technologii komunikacyjnych, który plasuje się w ścisłej czołówce zagadnień dotyczących informacji naukowej poruszanych na łamach najważniejszych czasopism międzynarodowych stanowi ona ważny i bardzo aktualny obszar dociekań (Sosińska-Kalata, 2013, s. 24-37). Cytując Davida Nicholasa²: „Zawód [specjalisty informacji] został uderzony przez informacyjne tsunami (...). Zanim badacze nauki o informacji solidnie rozpoznają sytuację – monitorując i oceniając cyfrowych użytkowników w sposób, jaki nigdy wcześniej nie był możliwy i odrzucając przestarzałe myślenie o tym, jak ludzie używają i poszukują informacji, stoimy w obliczu perspektywy coraz mniejszej wiedzy o coraz większej liczbie ludzi (szczególnie urodzonych w czasach cyfrowych, młodych ludzi)” (Nicholas, 2013, s. 18-19).

¹ Więcej o samej inicjatywie znaleźć można pod adresem: <http://afb.sbp.pl/afb/>.

² Cyt. za: B. Sosińska-Kalata, 2013, s. 10.

Komunikacja ma bezpośredni wpływ na jakość i tempo rozwoju cywilizacyjnego. Na skuteczność procesów zdalnej komunikacji wpływa szereg jej składników, spośród których wymienić należy przynajmniej sposób przedstawienia (czyli „opakowania”) treści oraz mechanizmy zapewniające transmisję i składowanie tych treści co najmniej do czasu ich odczytania i zrozumienia przez adresata. Warto zauważyć, że istnieje tu pewien rodzaj dodatniego sprzężenia zwrotnego polegającego na tym, że skuteczna komunikacja sprzyja postępowi technologiczno-cywilizacyjnemu, który z kolei umożliwia dalsze doskonalenie samych środków komunikacji. Tempo ich rozwoju odczuwalne jest zwłaszcza ostatnio, kiedy to na skutek trwającej obecnie rewolucji informacyjnej, otwierają się możliwości dużego wyboru spośród wielu różnych dostępnych narzędzi komunikacyjnych, wykorzystujących coraz częściej do realizacji postawionych im celów ogólnosiwiatową sieć Internet.

Śród najbardziej popularnych obecnie technologii komunikacji zdalnej wymienić można:

- telefonię cyfrową – niezależnie od technologii stosowanej do transmisji sygnału (sieć komórkowa, łącza komutowane), jest to już obecnie w znakomitej większości transmisja głosowa przetwarzana na sygnał cyfrowy, który w wielu zastosowaniach przesyłany jest również za pomocą sieci Internet,
- SMS (ang. *short message service*) – usługa stanowiąca tekstowe rozwinięcie telefonii cyfrowej i umożliwiająca wysyłanie i odbieranie krótkich komunikatów tekstowych,
- email – zbiór technologii umożliwiający wysyłanie i odbieranie komunikatów tekstowych, wraz z załącznikami elektronicznymi mogącymi stanowić dowolne dane binarne (w tym dane multimedialne); technologia ta jest ciągle rozwijana i zapewnia mechanizmy umożliwiające potwierdzenie dostarczenia czy nawet przeczytania komunikatu przez odbiorcę, szyfrowanie treści oraz jej podpisywanie technologią podpisu elektronicznego,
- komunikatory internetowe – aplikacje komputerowe (w tym na urządzenia mobilne) umożliwiające różnorodną komunikację poprzez sieć Internet (np.: Skype, WhatsApp, Slack i wiele innych),
- portale społecznościowe – platformy z założenia służące do wymiany treści w ramach grup społecznych, posiadające również nierzadko wbudowane mechanizmy komunikacji natychmiastowej (np. Messenger portalu Facebook).

Warto zauważyć, że każda z wymienionych form komunikacji ma swoją specyfikę wraz ze wszystkimi jej wadami i zaletami, zaś wybór konkretnej formy powinien być podyktowany oceną jej przydatności do konkretnych zastosowań. Celem jest oczywiście jak najmniejszy narzut dodatkowych czynności wynikający ze stosowania danego rozwiązania

przy jednoczesnym wspieraniu przez nie wszystkich potrzeb komunikacyjnych występujących w danej sytuacji, czyli zwiększenie produktywności wspólnie realizowanych przedsięwzięć. Więcej o narzędziach umożliwiających zwiększenie produktywności w elektronicznym środowisku sieciowym znaleźć można w opracowaniu zatytułowanym Internetowe usługi zwiększające produktywność współpracy zdalnej (Kamińska, 2017b), natomiast o internetowych narzędziach komunikacji w opracowaniu pod tytułem Internetowe narzędzia komunikacji – czyli jak zapanować nad chaosem informacyjnym (Kamińska, 2017a). Niestety, nawet najbardziej ergonomiczne i dopasowane do potrzeb danej sytuacji narzędzia będą bezużyteczne w przypadku ich małego zasięgu. Zasięg, rozumiany w dobie wszechdostępnej sieci Internet, nie jako miara odległości geograficznej, ale liczby użytkowników konkretnego rozwiązania, ma tym większe znaczenie, im bardziej liczna i luźniej ze sobą związana jest grupa pragnąca zaspokoić wspólne potrzeby komunikacyjne. Innymi słowy, prawdopodobnie mniejszym i intensywnie ze sobą współpracującym społeczeństwom łatwiej będzie wdrożyć nowe, potencjalnie lepsze narzędzie komunikacji, podczas gdy społeczeństwom większym, ale o mniejszych potrzebach współpracy ich członków, trudniej będzie uzgodnić właściwą dla wszystkich platformę komunikacyjną, a motywacje do jej konsekwentnego wykorzystywania mogą być mniejsze. Potrzeba uwzględniania potrzeb, oczekiwań i przyzwyczajeń użytkowników/konsumentów powoduje konieczność skutecznej identyfikacji tych potrzeb, oczekiwań i przyzwyczajeń, a jedną z metod tej identyfikacji jest danie możliwości wypowiedzenia się samym zainteresowanym. Metoda ta jest powszechnie wykorzystywana przede wszystkim w naukach społecznych i humanistycznych (Strzelczyk, 2016; Morawiec, 2016; Gałęcka et al., 2017).

Jak pisze D. Nicholas – „Pracownicy informacji zbyt często demonstrują wyraźną niechęć do «przepytывania» użytkowników, powołując się na brak czasu użytkowników. Ale na ogół prawdziwą przyczyną jest to, że pracownicy informacji – chociaż na pewno temu zaprzeczają – nie zawsze znają swoich użytkowników, choć, oczywiście, znać powinni. Stały kontakt między użytkownikiem i pracownikiem informacji zbyt często należy do rzadkości” (Nicholas, 2000, s. 23). Autorka, będąc pracownikiem Biblioteki Głównej Politechniki Śląskiej, została zainspirowana, a nawet w pewnym stopniu sprowokowana powyższą wypowiedzią, do bliższego poznania użytkowników, a w szczególności preferowanych przez nich form komunikacji, tak aby można uczynić ją w przyszłości bardziej przyjazną i efektywną. Artykuł przedstawia zatem analizę wyników badań przeprowadzonych w społeczności akademickiej dotyczących komunikacji zdalnej wykorzystywanej na potrzeby wspólnych przedsięwzięć realizowanych w obrębie tejże społeczności. Przedsięwzięciami

tymi mogą być zatem wspólne badania naukowe prowadzone przez naukowców i nauczycieli akademickich lub też wspólnie realizowane przez studentów projekty w ramach zajęć dydaktycznych. Celem badań było ilościowe zobrazowanie popularności obecnie używanych kanałów komunikacyjnych oraz trendów zmian, z jakimi należy się liczyć w nieodległej przyszłości.

METODYKA BADAŃ

Zgromadzone dane, stanowiące podstawę niniejszych analiz, zebrano metodą anonimowego badania ankietowego, przeprowadzonego wśród społeczności korzystającej z biblioteki akademickiej Politechniki Śląskiej, w ramach szerszych działań podjętych w celu realizacji założeń projektu Analizy Funkcjonowania Bibliotek Naukowych (AFBN). Wytyczne do realizacji tego projektu zakładają dostosowanie, a nawet rozszerzenie podstawowego korpusu pytań o kwerendy uwzględniające specyfikę struktur bibliotecznych funkcjonujących w danym ośrodku akademickim. Wyniki analiz części ogólnej badań, jako przeznaczone przede wszystkim dla użytkowników biblioteki oraz jej pracowników, autorka postanowiła upublicznić w formie sprzyjającej ich rozpowszechnieniu (strona internetowa biblioteki i repozytorium danych badawczych Zenodo) oraz zrozumiałej dla użytkowników biblioteki, ilustrowanej i kolorowej szacie graficznej (Kamińska, 2017c), skupiając się w niniejszym opracowaniu jedynie na badaniu aspektów zmian preferencji środków komunikacji.

Warto zwrócić uwagę, że budowa kwestionariusza ankietowego, sposób jego udostępniania czy forma przeprowadzonej akcji informacyjnej nie pozostają bez wpływu na liczbę wypełnionych ankiet i jakość pozyskanych informacji. Temat specyfiki zastosowań metod statystycznych w naukach społecznych poruszony został szerzej przez G. Wieczorkowską i J. Wierzińskiego (Wieczorkowska & Wierziński, 2007, s. 17-93).

Badania przeprowadzono w okresie od 20.02.2017 do 12.04.2017 r., pozwoliły one na zebranie informacji o 978 członkach społeczności, przy całkowitej jej liczebności 15 806³. Dodatkowe informacje demograficzne pozwalające bardziej precyzyjnie określić preferencje podgrup należących do określonych przedziałów wiekowych, funkcji pełnionej w społeczności akademickiej czy płci gromadzono w układach przedstawionych na rysunku 1.

Zadano pytania dotyczące najczęściej używanych w sprawach służbowych (realizacji projektów dydaktycznych/badawczych, zajęć akademickich) kanałów komunikacyjnych oraz kanałów preferowanych tzn. takich, które chciano by wykorzystać, gdyby badanych nie ograniczał zasięg tych kanałów, czyli np. niechęć innych uczestników komunikacji do zmiany

³ Jest to liczba aktywnych użytkowników zarejestrowanych w systemie bibliotecznym.

dotychczas używanego rozwiązania. Pytania sformułowano jako zamknięte z możliwością jednokrotnego wyboru jednej z poniższych opcji:

- rozmowy telefoniczne,
- sms,
- email,
- komunikatory internetowe,
- portale społecznościowe (w tym komunikatory portali społecznościowych).

Płeć *
Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

☐ Kobieta

☐ Mężczyzna

Wiek *
Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

☐ 13-15

☐ 16-19

☐ 20-24

☐ 25-44

☐ 45-60

☐ powyżej 60

Status użytkownika *
*Proszę zaznaczyć wyłącznie jedną (dominującą) możliwość.
Zaznacz tylko jedną odpowiedź.*

☐ Student

☐ Doktorant

☐ Nauczyciel akademicki

☐ Inny

Rys. 1. Sposób gromadzenia informacji demograficznych

Warto zwrócić uwagę, że znikomy odsetek osób odwiedzających biblioteki akademickie stanowią osoby luźniej związane ze społecznością akademicką. Dla nich właśnie przewidziano kategorię niskiej grupy wiekowej czy „innego” statusu użytkownika.

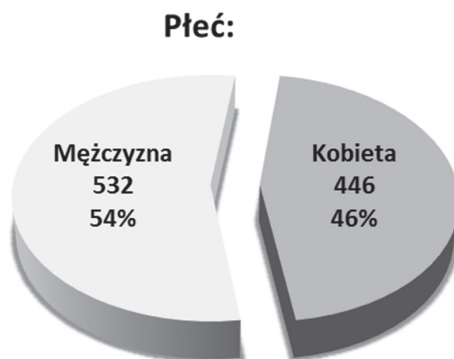
Dane zebrano za pomocą kwestionariuszy elektronicznych oraz tradycyjnych formularzy papierowych, a następnie zasilono nimi relacyjną bazę danych oraz analityczne arkusze kalkulacyjne.

ANALIZA WYNIKÓW

PROFIL DEMOGRAFICZNY

Przed rozpoczęciem analizy wykorzystywanych i preferowanych kanałów komunikacji warto przyjrzeć się profilowi demograficznemu próby badawczej. Przedstawiony on został za pomocą trzech rysunków (Rys. 2, 3 i 4) obrazujących kolejno profile płci, wieku oraz statusu użytkownika. Każdy z rysunków przedstawia wykres kołowy, którego poszczególne składowe opisane zostały etykietą, częstością występowania oraz udziałem procentowym.

Z rysunku 2 wynika, że nieznaczną przewagę liczebną w badanej społeczności akademickiej mają mężczyźni, co biorąc pod uwagę profil wiekowy zgodne jest z danymi publikowanymi w „Roczniku Statystycznym” (Rocznik..., 2016, s. 208). Zdecydowaną większość badanej społeczności (65%) stanowią osoby w wieku 20-24 lat, z których znakomitą większość stanowią studenci.

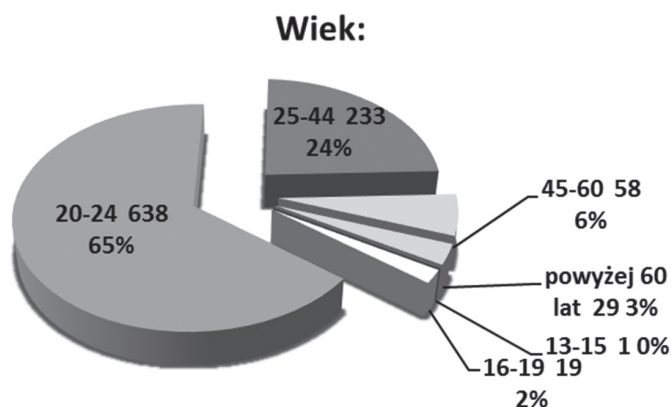

Rys. 2. Analizowana próba badawcza w podziale na płeć

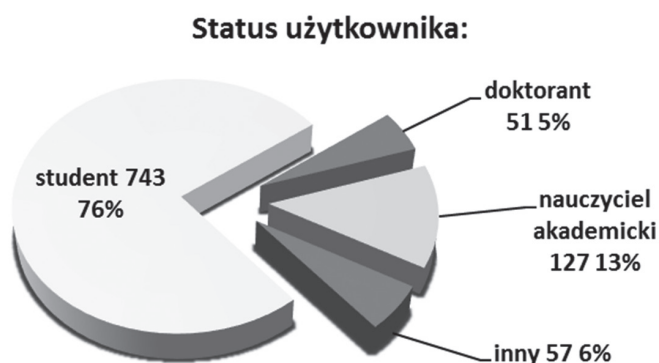
Z rysunku 3 wynika natomiast, że studenci stanowią 76% całości badanej populacji, co wskazuje na fakt, że niektórzy z nich wychodzą poza wyżej wspomniany przedział wiekowy.

Drugą liczną grupę wiekową stanowi przedział 25-44 lata. Warto zauważyć, że grupa osób w wieku 20-60 lat stanowi 95% całości badanej próby, a osoby w wieku poniżej 20 lat – niewiele ponad 2%.

Zdecydowaną większość populacji stanowią studenci (76%) oraz nauczyciele akademicy (13%), doktoranci zaś tworzą najmniej liczną grupę reprezentującą środowisko akademickie. Osoby niebędące studentami, nauczycielami akademickimi ani doktorantami to 6% badanej próby. W grupie tej mieszczą się osoby luźniej związane ze środowiskiem akademickim, jak np. emerytowani pracownicy, czy absolwenci szkół średnich przygotowujący się dopiero do odbycia studiów.

Rys. 3. Analizowana próba badawcza w podziale na grupy wiekowe

Rys. 4. Analizowana próba badawcza z podziałem na grupy o różnym statusie

Badania profilu demograficznego miały również charakter wychodzący poza proste wykresy, ukazujące zależności jednej zmiennej. Ciekawy ich przykład przedstawiono w tabeli 1, która w kolumnach zawiera zmienne niezależne (płeć), a w wierszach zmienne objaśniane (status).

Widać tutaj, że wśród ankietowanych kobiet zdecydowaną większość stanowiły studentki, podobnie jak w przypadku mężczyzn, natomiast udział procentowy poszczególnych grup jest nieco odmienny. Przykładowo nauczyciele akademicki mają procentowo dużo większy udział niż akademickie nauczycielki.

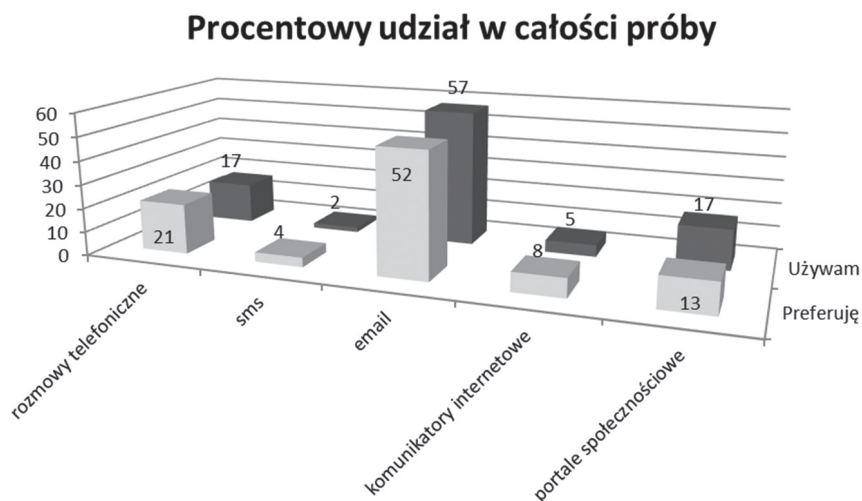
Tabela 1

Dane profilu demograficznego badanej próby

status	Płeć				
	częstości		procenty		suma: status
	kobieta	mężczyzna	kobieta	mężczyzna	
student	352	391	78,92%	73,50%	743
doktorant	24	27	5,38%	5,08%	51
nauczyciel akademicki	34	93	7,62%	17,48%	127
inny	36	21	8,07%	3,95%	57
suma: płeć	446	532	100,00%	100,00%	

ANALIZA ŚRODKÓW KOMUNIKACJI

Punkt wyjściowy przeprowadzonej analizy stanowi wyliczenie udziałów procentowych poszczególnych środków komunikacji dla kategorii „używam obecnie” oraz „wolałbym używać” (preferuję). Zależności te przedstawia rysunek 5, z którego już na pierwszy rzut oka wynika duża popularność poczty elektronicznej (email). Warto zauważyć, że historycznie technologia ta, jako pierwsza z „technologii internetowych”, była sprawnym i masowo wykorzystywanym kanałem komunikacji zdalnej. W badanej próbie, spośród „obecnie” używanych stanowi ona ciągle ponad 65% wszystkich technologii internetowych (czyli z wyłączeniem połączeń telefonicznych i SMS). Warto zauważyć, że na drugim miejscu plasują się *ex aequo* rozmowy telefoniczne oraz portale społecznościowe, natomiast najmniejszy, bo dwuprocentowy udział mają komunikaty SMS.

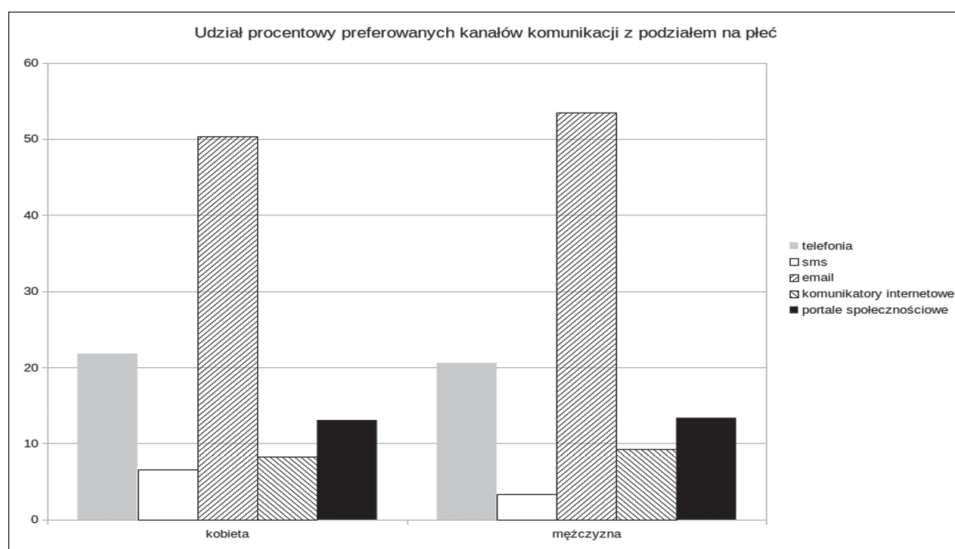
Rys. 5. Wykorzystywane i preferowane kanały komunikacji

Skupiając się na kierunkach zmian preferencji badanej próby, zauważyć można wzrost preferencji rozmów telefonicznych, zapewne jako obecnie jeszcze najbardziej powszechnej, technologii komunikacji zdalnej. Analizując technologie telefoniczne nie sposób nie zauważyć, że jest to jedna z nielicznych form, w którą trudno wpleść mechanizmy umożliwiające jej samofinansowanie (np. w postaci wszechobecnych reklam w przypadku pozostałych technologii wykorzystywanych w darmowych planach taryfowych). Przyczyniło się to zapewne do mającego miejsce w ostatnim czasie przetasowania na rynku telekomunikacji, gdzie telefonia używana jest obecnie rzadziej (co nie musi oznaczać spadku liczby abonentów), głównie w przypadkach konieczności komunikacji natychmiastowej, często między osobami luźniej związanymi z sobą relacjami współpracy.

Zaobserwować możemy również wzrost zainteresowania kanałem sms, który łączy zalety komunikacji tekstowej, ciągle dużej popularności technologii GSM oraz „podręczności” samego urządzenia. Warto zauważyć, że o ile większość obecnie wykorzystywanych telefonów umożliwia dostęp do Internetu, to zarówno dodatkowe koszty planów taryfowych, jak i większe zapotrzebowanie na energię elektryczną wbudowanych w te urządzenia modemów sprawia, że dostęp do sieci Internet włączany bywa nie za często, co uniemożliwia wykorzystanie komunikatorów internetowych jako bezzwłocznych kanałów komunikacyjnych. Zupełnie inaczej ma się technologia sms, gdyż dostęp do sieci GSM jest wszechobecny, a telefony nasłuchując komunikatów sms potrafią funkcjonować od kilkunastu do kilkudziesięciu godzin bez przerw na doładowywanie akumulatorów.

Największe spadki zauważyć możemy w przypadku poczty elektronicznej i portali społecznościowych. Ten pierwszy wskazywać może na dużą popularność tej technologii, którą odziedziczyliśmy jeszcze z czasów powstawania sieci Internet. Posiadanie konta poczty elektronicznej jest obecnie tak powszechne, jak posiadanie numeru telefonu komórkowego. Prosząc kogoś o kontakt nie musimy zastanawiać się, czy ten ktoś w ogóle korzysta z usług poczty elektronicznej. Natomiast sama forma listu elektronicznego nie sprzyja strukturalizowaniu przesyłanych komunikatów, co może negatywnie wpływać na jego przyswajalność i powodować stopniowy spadek zainteresowania tym medium. Jeśli zaś chodzi o portale społecznościowe, to powszechna moda na posiadanie profilu osobistego i łatwość jego wyszukania sprawia, że stanowią one dobry sposób nawiązywania współpracy.

W dalszej części artykułu przedstawione zostaną preferencje i trendy wykorzystania poszczególnych kanałów komunikacji z uwzględnieniem specyfiki poszczególnych grup demograficznych.

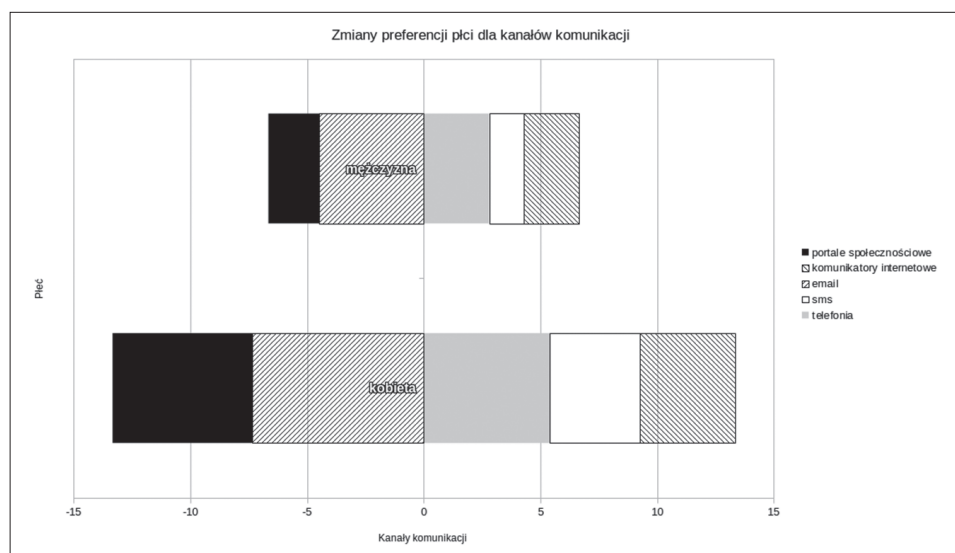

Rys. 6. Udział procentowy preferowanych kanałów komunikacji z podziałem na płeć

Rysunek 6 przedstawia udział procentowy preferowanych kanałów komunikacji z podziałem na płeć. Oznacza to, że wartości procentowe dla każdej płci z osobna sumują się do 100%. Zaobserwować możemy bardzo podobny rozkład poszczególnych wartości, a różnice na korzyść poczty elektronicznej są najbardziej zauważalne w przypadku mniej preferowanych przez mężczyzn komunikatów tekstowych (sms).

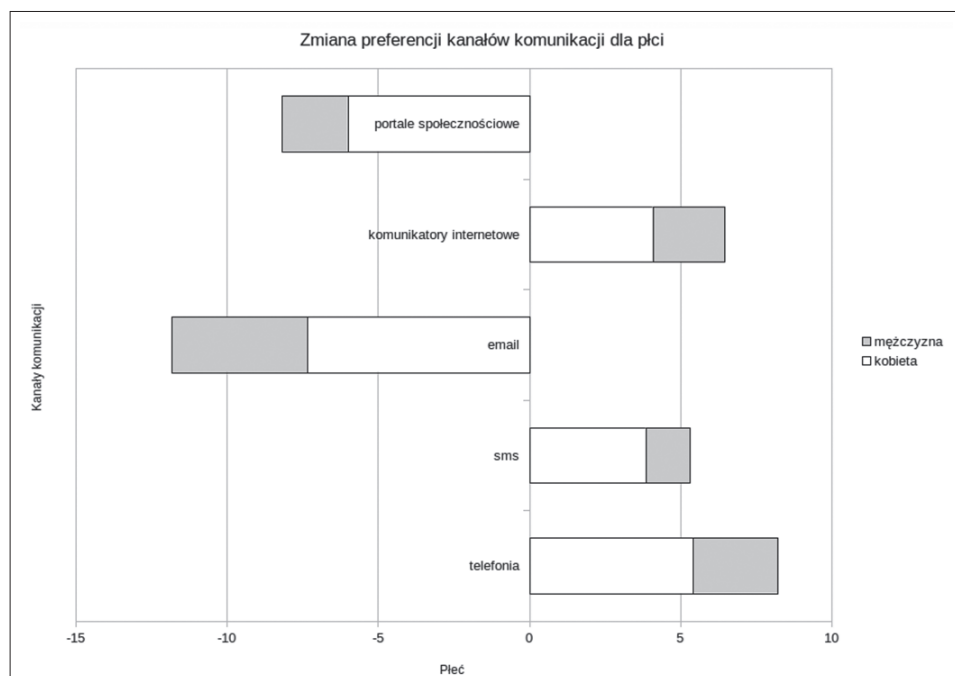
Rysunek 7 ilustruje natomiast procentowe skumulowane zmiany preferencji (czyli różnice pomiędzy wartościami wynikającymi z preferencji i aktualnie wykorzystywanych kanałów) w podziale na płeć. Z natury rzeczy suma wartości dla każdej z płci leżących po prawej stronie osi równa jest sumie wartości po stronie lewej (procentowy wzrost zainteresowania danym kanałem musi skutkować spadkiem zainteresowania kanałem innym).

Dużo większa skumulowana szerokość wartości dla kobiet świadczy o tym, że oczekują one blisko dwa razy większych zmian niż mężczyźni. Zarówno w przypadku kobiet, jak i mężczyzn największą oczekiwaną zmianą jest zmniejszenie wykorzystania poczty elektronicznej, która, jak wynika z poprzedniego rysunku, dla obu płci stanowić powinna nieco ponad połowę przypadków wykorzystywania kanałów komunikacyjnych. Ponadto widzimy tutaj pełną zgodność co do zmian preferencji – obie grupy chciałyby rzadziej korzystać z mechanizmów portali społecznościowych i poczty elektronicznej, a częściej z wszystkich pozostałych.

Rys. 7. Zmiany preferencji płci dla kanałów komunikacji

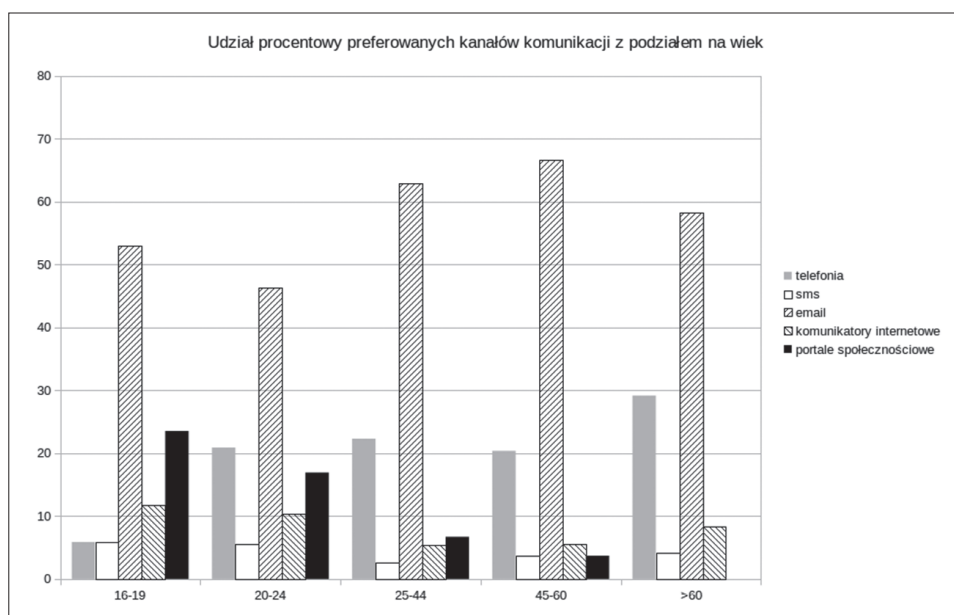
Te same informacje, ale w innym układzie, przedstawia rysunek 8. Można z niego wyczytać dodatkowo, że niezależnie od płci do zwiększenia intensywności użytkowania poszczególnych kanałów prowadzi tradycyjna telefonia.

Rys. 8. Zmiany preferencji kanałów komunikacji dla płci

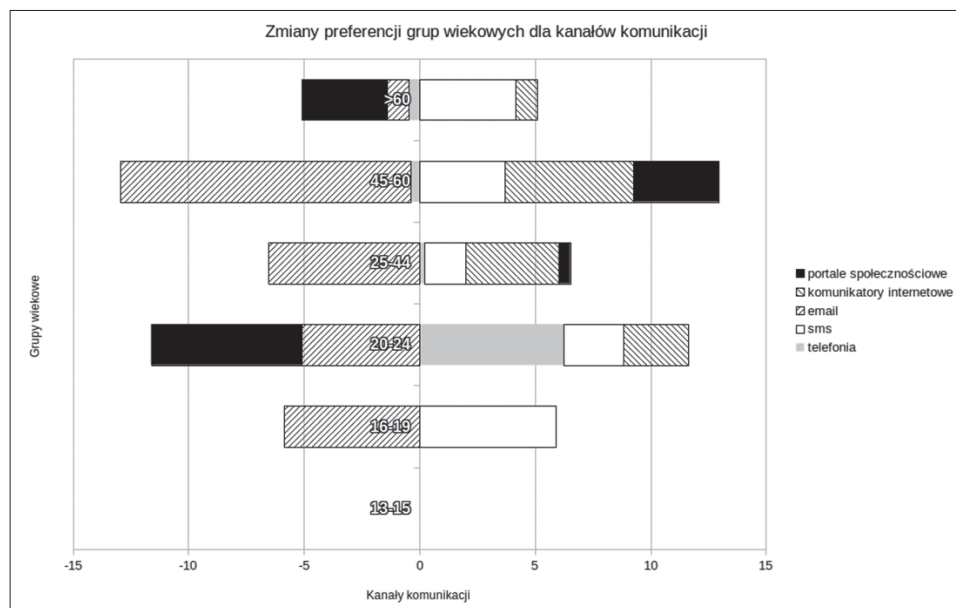
Preferencje kanałów komunikacji, w zależności od grup wiekowych, przedstawia rysunek 9 (grupę 13-15 lat pominięto ze względu na zbyt mały zbiór zgromadzonych danych). Zaobserwować możemy na nim spadek zainteresowania komunikacyjnymi mechanizmami portali społecznościowych prawie proporcjonalny do wzrostu wieku.

Widać również, że telefonia wzbudza najmniejsze zainteresowanie wśród najmłodszych, a największe wśród najstarszych. Można również zauważyć, że grupa 20-24 lata jako jedyna posiada mniejsze niż 50% zainteresowanie usługami poczty elektronicznej.

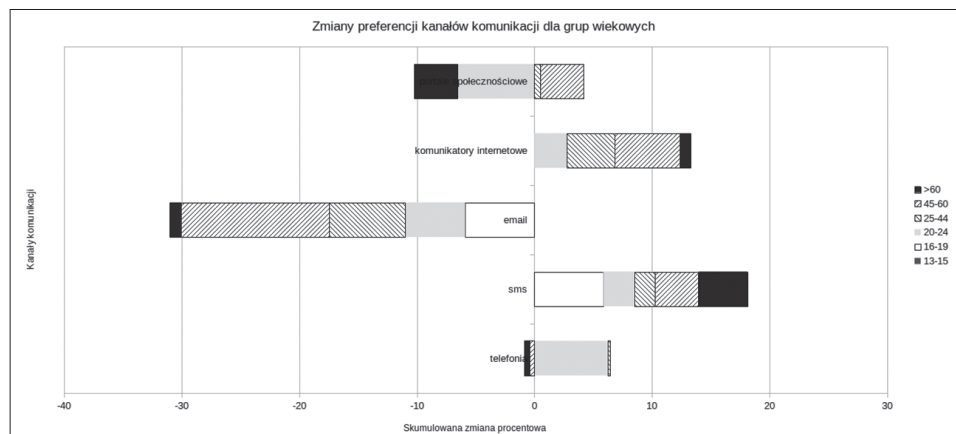
Rys. 9. Udział procentowy preferowanych kanałów komunikacji w podziale na grupy wiekowe

Rysunek 10 przedstawia skumulowane procentowe zmiany preferencji kanałów komunikacyjnych dla poszczególnych grup wiekowych. Pierwszą rzucającą się w oczy prawidłowością jest konsekwentny spadek zainteresowania pocztą elektroniczną dla każdej z grup wiekowych, pewne zaskoczenie stanowić może natomiast fakt około 5% spadku zainteresowania mechanizmami komunikacyjnymi portali społecznościowych dla grupy osób najstarszych oraz w przedziale 20-24, przy około 3% wzroście zainteresowania nimi dla grupy 45-60. Grupa wiekowa 20-24 jako jedyna wskazuje również na zainteresowanie tradycyjną telefoniczną formą komunikacji i jest to najwyższa wartość wzrostowa na analizowanym rysunku.

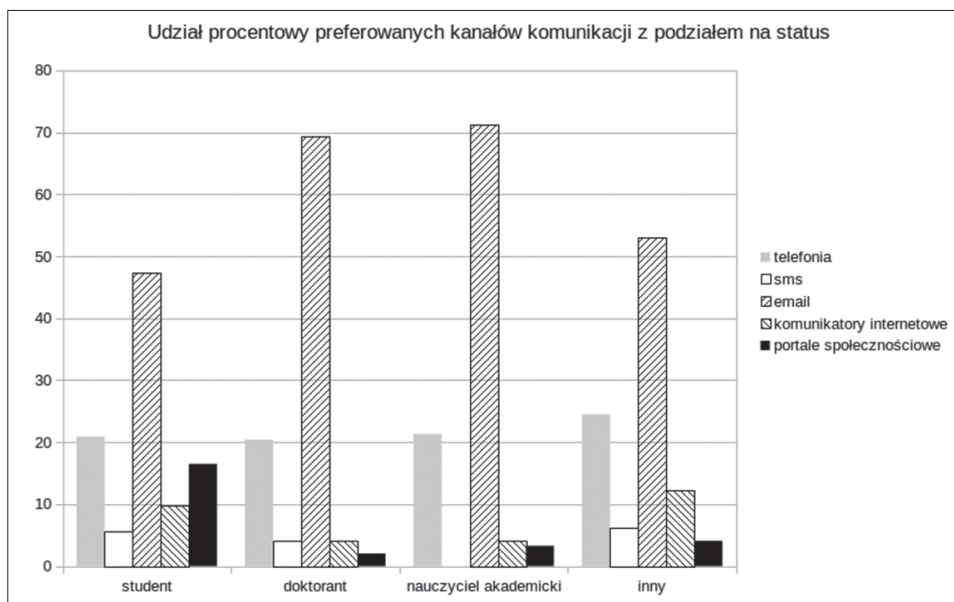

Rys. 10. Zmiany preferencji grup wiekowych dla kanałów komunikacji

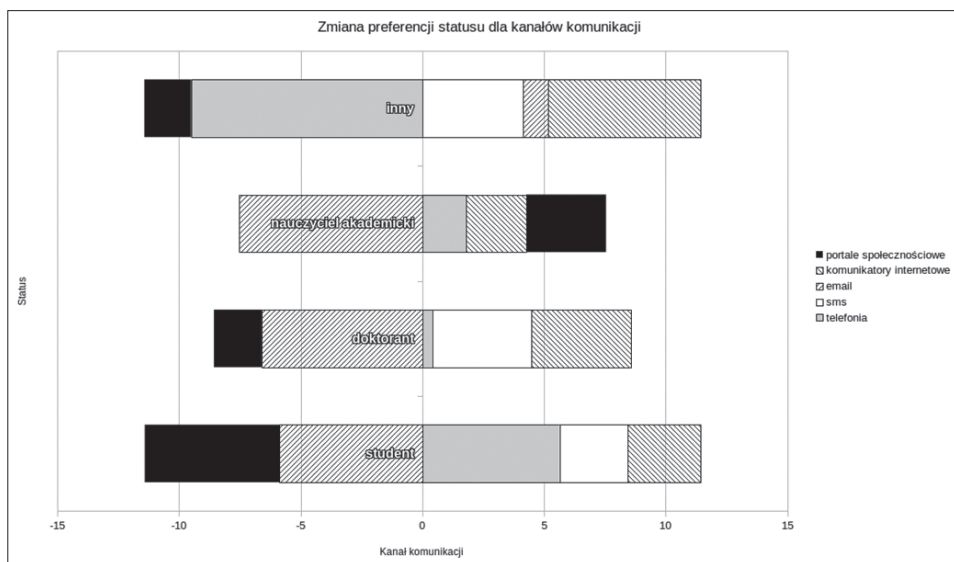
Nieco inny układ tych samych informacji przedstawiono na rysunku 11. Wynika z niego wyraźnie, że odnotowuje się największy spadek zainteresowania pocztą elektroniczną, podczas gdy rośnie zainteresowanie komunikacją sms oraz komunikatorami internetowymi w każdej z grup wiekowych.

Rys. 11. Zmiany preferencji kanałów komunikacji dla grup wiekowych

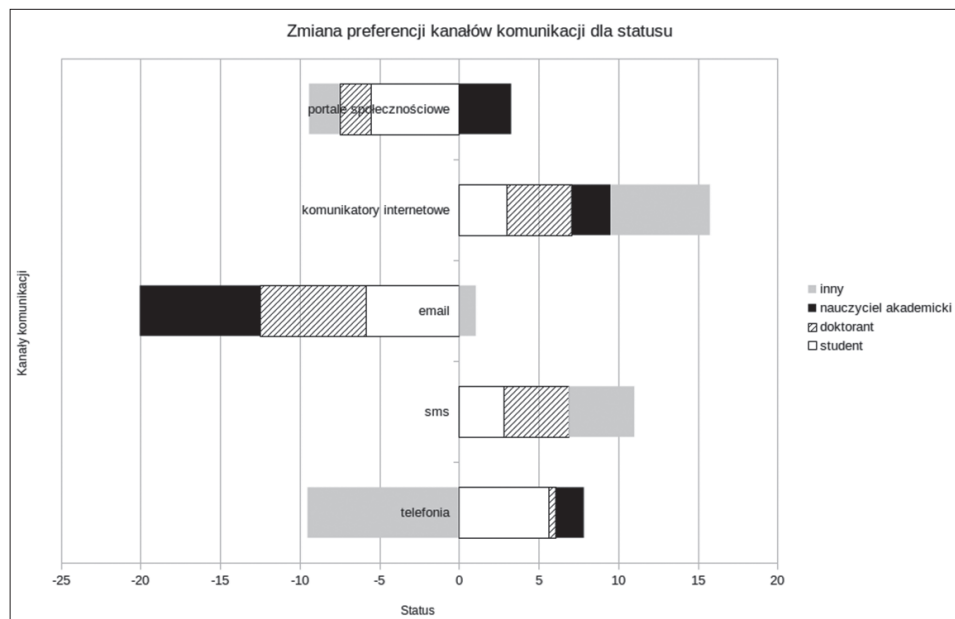
Rys. 12. Udział procentowy preferowanych kanałów komunikacji z podziałem na status

Rys. 13. Zmiana preferencji statusu dla kanałów komunikacji

Rysunek 12 przedstawia udział procentowy preferowanych kanałów komunikacji dla poszczególnych środowisk akademickich. Zaobserwować możemy tutaj stosunkowo duży udział dla grupy studentów preferencji mechanizmów komunikacji portali społecznościowych w porówna-

niu do grup pozostałych oraz najwyższy udział poczty elektronicznej dla doktorantów i pracowników naukowych. Ciekawostkę stanowić może natomiast brak chęci wykorzystania kanału sms przez pracowników akademickich.

Rys. 14. Zmiana preferencji kanałów komunikacji dla statusu

Z rysunku 13 odczytać możemy, że największych zmian oczekuje grupa studentów, którzy podobnie jak grupa doktorantów, tracą stopniowo zainteresowanie mechanizmami komunikacji portali społecznościowych oraz poczty elektronicznej. Co ciekawe, nauczyciele akademicki jako jedyna z badanych grup deklarują wzrost zainteresowania mechanizmami komunikacyjnymi portali społecznościowych. Odnotowuje się pewien wzrost zainteresowania telefonią komórkową dla każdej z grup, z wyjątkiem grupy inni.

Inny układ tych samych zależności przedstawia rysunek 14, z którego wynika dodatkowo, że kanał sms oraz komunikatory internetowe cieszą się niesłabnącym zainteresowaniem w każdej z grup, a największych zmian będących jednocześnie największym spadkiem zainteresowania, oczekuje się względem poczty elektronicznej.

TESTY NIEZALEŻNOŚCI CHI-KWADRAT (χ^2)

Poza wnioskami wyprowadzanymi w rozdziale poprzednim, na podstawie analizy wykresów opracowanych na podstawie tabel krzyżowych,

autorka postanowiła dociekać w sposób nieco bardziej formalny istnienia bądź nieistnienia korelacji między płcią/wiekami a preferowanymi kanałami komunikacji dla badanej populacji. Ponieważ zachodzi potrzeba zbadania związku pomiędzy zmiennymi przyjmującymi wartości nominalne (płeć, kanały komunikacji) oraz porządkowe z niewielką liczbą kategorii (przedziały wiekowe) użyto testu niezależności chi-kwadrat (Józwiak & Podgórski, 2012, s. 336-340).

Postawiono więc hipotezę, że preferencja kanałów komunikacyjnych jest niezależna względem cechy płci. Hipotezę tę postanowiono zweryfikować na poziomie istotności $\alpha=0,05$, co jest najczęściej przyjmowaną wartością w przypadku badań społecznych. Zarówno informacje o liczebności, jak i procentowych ich udziałach w kontekście preferencji kanałów komunikacyjnych dla płci przedstawione zostały w tabeli 2.

Tabela 2
Liczebność oraz procentowy udział preferowanych środków komunikacji z podziałem na płeć

	Kobiety		Mężczyźni		Ogółem	
	liczebność	% z płci	liczebność	% z płci	liczebność	% z płci
rozmowy telefoniczne	90	21,79	100	20,58	190	21,13
SMS	27	6,54	16	3,29	43	4,78
email	208	50,36	260	53,5	468	52,06
komunikatory internetowe	34	8,23	45	9,26	79	8,79
portale społecznościowe	54	13,08	65	13,37	119	13,24
ogółem	413	45,94	486	54,06	899	100

Zastosowanie testu niezależności chi-kwadrat wymaga dodatkowo wyliczenia liczebności teoretycznych (tzn. zakładających prawdziwość postawionej tezy), co można zrobić na podstawie danych zamieszczonych w tabeli poprzedniej. Przykładowo wartość oczekiwana dla kobiet w przypadku rozmów telefonicznych wynosi $413 \cdot 21,13\% = 87,2669$. Wszystkie wyliczone oczekiwane liczebności teoretyczne zebrano w tabeli 3.

Tabela 3
Oczekiwane liczebności teoretyczne preferowanych kanałów komunikacji z podziałem na płeć

	Kobiety	Mężczyźni
	liczebność oczekiwana	liczebność oczekiwana
rozmowy telefoniczne	87,2669	102,6918
SMS	19,7414	23,2308
email	215,0078	253,0116
komunikatory internetowe	36,3027	42,7194
portale społecznościowe	54,6812	64,3464

Następnie w celu obliczenia statystyki wartości z tabeli 2 oraz tabeli 3 podstawiono do formuły (Jóźwiak & Podgórski, 2012, s. 338):

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^n \frac{(O_i - E_i)^2}{E_i}$$

gdzie O_i stanowią kolejne wartości obserwowane, zaś E_i wartości teoretyczne. Otrzymany wynik (5,78) porównano z wartością tablicy rozkładu chi-kwadrat dla poziomu istotności $\alpha=0,05$ oraz liczbie stopnia swobody $df=4$ (Jóźwiak & Podgórski, 2012, s. 484-485). Ponieważ obliczona wartość jest mniejsza od wartości odczytanej z tablicy, to można stwierdzić, że nie ma wystarczających podstaw do odrzucenia hipotezy postawionej na początku rozdziału, a więc preferencje kanałów komunikacyjnych na poziomie istotności $\alpha=0,05$ nie są zależne od płci.

Stawiając drugą hipotezę o niezależności preferencji kanałów komunikacyjnych od grup wiekowych badanej populacji, przeprowadzić można analogiczne rozumowanie i obliczenia. Warto tutaj zauważyć, że test niezależności chi-kwadrat wymaga pewnej minimalnej liczebności (przyjmuje się wartość 5) w poszczególnych badanych przedziałach. Dlatego też scalono skrajne grupy wiekowe (które w badanej populacji reprezentowane były zbyt rzadko) do dwóch przedziałów wiekowych <13,24> oraz 25+.

Wyliczona tym razem wartość (39,48) znacznie przekracza wartość rozkładu chi-kwadrat dla poziomu istotności $\alpha=0,05$ oraz liczby stopnia swobody $df=4$, co świadczy o wystarczających przesłankach do odrzucenia postawionej hipotezy. Należy więc założyć, że w badanej populacji preferencje dotyczące kanałów komunikacyjnych są zależne od wieku.

Warto tutaj zauważyć, że wartości obliczone zarówno dla rozważań związanych z płcią, jak i wiekiem są na tyle jednoznaczne, że badanie obydwu hipotez przy znacznie wyższym poziomie istotności $\alpha=0,01$ nie zmieniłoby wniosków wyprowadzonych powyżej.

PODSUMOWANIE

Przeprowadzone badania pozwalają dostrzec kierunki zmian preferencji wykorzystania kanałów komunikacji zdalnej dla poszczególnych grup demograficznych w ramach społeczności akademickiej.

Największe zmiany dotyczą poczty elektronicznej, która mimo że stanowi obecnie zdecydowanie najbardziej popularny kanał komunikacji, a nawet wciąż jest preferowana jako najważniejszy kanał, to odnotowała również największy spadek preferencji. Co ciekawe, drugi co do popularności – telefoniczny kanał komunikacyjny – stanowi obiekt ciągle rosnącego zainteresowania dla prawie każdej z grup. Dość marginalnym, choć niesłabnącym zainteresowaniem cieszy się kanał sms i trudno się

tutaj dziwić, gdyż sama forma przekazu nie sprzyja bardziej złożonej komunikacji, a co najwyżej może być pomocna w zastosowaniach takich jak synchronizacja zadań czy organizacja pracy. Warto zauważyć prawdopodobne symptomy kryzysu mechanizmów komunikacji portali społecznościowych (oczywiście w badanym kontekście, czyli komunikacji naukowo-dydaktycznej). Choć obecnie plasują się one na drugim miejscu, to tempo spadku zainteresowania nimi wydaje się tutaj znamienne. Zaobserwować można równoczesny wzrost zainteresowania komunikatorami internetowymi i prawdopodobnie odbywa się to właśnie kosztem tych poprzednich. Istniejące komunikatory internetowe (np. Slack) posiadają większość zalet mechanizmów portali społecznościowych przy jednoczesnej przewadze w zarządzaniu i porządkowaniu komunikowanych treści, zaś jedyną ich wadą jest póki co mały zasięg (rozumiany jako brak popularności u innych uczestników komunikacji).

Wykazana zależność preferowanych środków komunikacji od wieku badanych wydaje się wskazywać, że w przyszłości, w zastosowaniu do zdalnej komunikacji naukowej i dydaktycznej, obserwować będziemy kontynuację spadku zainteresowania pocztą elektroniczną oraz mechanizmami komunikacyjnymi portali społecznościowych na korzyść ciągle udoskonalanych komunikatorów internetowych, których uzupełnienie stanowić jeszcze będzie „tradycyjna” telefonia komórkowa.

Warto zauważyć, że pewna bezwładność zmian preferencji kanałów komunikacji poszczególnych grup użytkowników nie musi stać w sprzeczności z tempem wdrażania nowych technologii komunikacyjnych w poszczególnych organizacjach. Dostawcy większości nowoczesnych rozwiązań mając świadomość, że przeszkodą we wdrożeniu proponowanych przez nich technologii może być mniejszy lub większy odsetek osób przyzwyczajonych do kanałów „tradycyjnych” udostępniają możliwość „komutowania” wiadomości w środowiskach heterogenicznych. Przykładowo platforma Slack posiada podstawową funkcjonalność zarówno odbierania, jak i nadawania wiadomości email, którą rozszerzają przykładowo dostawcy usług MailClark (w zakresie dodatkowej obsługi kanału email) lub Zapier oferujący możliwość integracji pomiędzy wieloma (obecnie ponad 750) różnymi aplikacjami i usługami (w tym również pocztą elektroniczną, SMS, portalami społecznościowymi czy komunikatorami internetowymi).

Biblioteki naukowe, jako pozawydziałowe jednostki organizacyjne poszczególnych ośrodków akademickich, mają potrzebę dotarcia do największej liczby użytkowników, nie tylko w celu udostępniania swoich „tradycyjnych” i cyfrowych zasobów, ale również w celu pełnienia misji wspierania i edukowania tychże użytkowników w obszarach szeroko rozumianej komunikacji naukowej. Jednak wraz z rozwojem technologii informacyjnych coraz więcej usług udostępnianych jest zdalnie za pomocą

takich narzędzi jak katalogi elektroniczne czy platformy e-learningowe. Rodzi to naturalne oczekiwania użytkowników, aby również usługi informacyjne, realizowane bezpośrednio przez pracowników bibliotek najczęściej w trybie „na miejscu”, dostępne były również w formie zdalnej. Dobór środków komunikacji zdalnej umożliwiających oferowanie tych usług w takiej formie zależeć powinien od preferencji ich potencjalnych użytkowników, tak aby wdrożone zmiany stanowiły szansę dotarcia do jeszcze większej liczby odbiorców usług bibliotecznych.

BIBLIOGRAFIA

- Ackerman, Elise; Guizzo Erico (2011). 5 technologies that will shape the web. *IEEE Spectrum*, No. 6, pp. 40-45.
- Gałęcka, Anna; Kisilowska, Małgorzata; Jasiewicz, Justyna (2017). Kompetencje informacyjne uczniów klas III w świetle podstawy programowej dla edukacji informacyjnej i informatycznej – eksploracyjne badania jakościowe. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1, s. 58-74.
- Jóźwiak, Janina; Podgórski, Jarosław (2012). *Statystyka od podstaw*. Warszawa: Polskie Wydawn. Ekonomiczne.
- Kamińska, Anna Małgorzata (2017a). Internetowe narzędzia komunikacji – czyli jak zapanować nad chaosem informacyjnym. *Nowa Biblioteka. Usługi, Technologie Informacyjne i Media*, nr 4, s. 19-36.
- Kamińska, Anna Małgorzata (2017b). Internetowe usługi zwiększające produktywność współpracy zdalnej. *Nowa Biblioteka. Usługi, Technologie Informacyjne i Media*, nr 3, s. 131-144.
- Kamińska, Anna Małgorzata (2017c). *Badanie satysfakcji Użytkowników Biblioteki Politechniki Śląskiej w Gliwicach. Raport dla Użytkowników* [online]. Politechnika Śląska w Gliwicach, Biblioteka Główna; [dostęp: 28.07.2017]. Dostępny w World Wide Web: <https://zenodo.org/record/1042131/files/raport_zenodo_1042131.pdf>. DOI:10.5281/zenodo.1042131
- Morawiec, Barbara Maria (2016). Użytkownicy bibliotek cyfrowych – analiza badań odbiorców Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej oraz Małopolskiej Biblioteki Cyfrowej. *Przegląd Biblioteczny*, z. 3, s. 441-464.
- Nicholas, David (2013). Researching the digital transition. W: *Nauka o informacji (informacja naukowa) w okresie zmian*. Pod red. Barbary Sosińskiej-Kalaty i Ewy Chuchro, przy współpr. Mariusza Luterka. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 17-31.
- Nicholas, David (2000). Analiza potrzeb informacyjnych w dobie Internetu. *Zagadnienia Informacji Naukowej*, nr 2, s. 21-30.
- Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2016* (2016). Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Sosińska-Kalata, Barbara (2013). Obszary badań współczesnej informatologii (nauki o informacji). *Zagadnienia Informacji Naukowej*, nr 2, s. 9-41.
- Strzelczyk, Edyta (2016). Jak nas oceniają użytkownicy? Badanie satysfakcji użytkowników bibliotek systemu biblioteczno-informacyjnego Politechniki Warszawskiej. *Przegląd Biblioteczny*, z. 3, s. 407-424.
- Wieczorkowska, Grażyna; Wierzbński, Jerzy (2007). *Statystyka. Analiza badań społecznych*, Warszawa: Wydaw. Naukowe SCHOLAR.

ANNA MAŁGORZATA KAMIŃSKA
Institute of Library and Information Studies
Silesia University in Katowice
e-mail: anna.kaminska@us.edu.pl

REMOTE MEANS OF SCHOLARLY AND EDUCATIONAL COMMUNICATION IN ACADEMIC COMMUNITIES

KEYWORDS: Remote means of communication. Research on academic communities. Preferred methods of communication. Trends for changes.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The progress of human civilization and technology induces the evolution of communication means, methods and tools. The directions of this evolution are defined by the need for effective communication and the effectiveness in question may be variously understood depending on the communication needs of a given community. The aim of the article is to present the results of research on communication means used by various academic community groups and identify trends in preferences for the particular means. **Research methods** – Data required for the research were collected with survey interview method using closed queries. Analyses and conclusion drawing were facilitated with data visualization techniques with data aggregated beforehand to specified demographic groups. Nominal and ordinal characters of individual attributes of collected data enabled the author of the article to use a formal statistical tool of chi-square test that provides the possibility of verifying the article thesis on the assumed level of importance. **Results** – The results of the research help to identify most preferred communication means for various demographic groups of the academic community and preferences/expected trends within this area. The research shows that the preferences for communication means do not depend on gender but depend on the age of the particular community members. **Conclusions** – The research revealed significant expectations as regards changes in the communication means used by the academic community. The results of the analyses may help to improve planned updates of the communication processes among university departments and their staff and students as well as within the community itself. The dependence of preferred communication means on the age of the community members and the continuous development of technology imply further changes of discussed preferences.

„DECYDUJE DOM, DOM I JESZCZE RAZ DOM...”

Z Jiřím Trávníčkem – o czeskim czytelnictwie,
rynku książki i bibliotekach – rozmawia Grzegorz Nieć

Profesor Jiří Trávníček (ur. 1960) mieszka w Brnie, stolicy Moraw. Jest bohemi-
stą – literaturoznawcą, teoretykiem literatury, krytykiem literackim, od kilkun-
stu lat zajmuje się głównie badaniem czytelnictwa. Pracuje w Instytucie Literatury
Czeskiej Akademii Nauk Republiki Czeskiej. Przeprowadził trzy kompleksowe
badania stanu czytelnictwa w Republice Czeskiej (2007, 2010, 2013), których wy-
niki opracował i ogłosił drukiem¹. Wspólnie ze Zdeňkiem Šimečkem opisał dzieje
rynku książki na ziemiach czeskich (*Knihy kupovati... Dějiny knižního trhu v českých
zemích*, Praha 2014). Równocześnie w latach 2009-2015 zrealizował szeroko zakro-
jony, nowatorski projekt badawczy, w ramach którego zebrano 138 życiorysów
czytelniczych przedstawicieli czeskiego społeczeństwa. Na podstawie zebranego
materiału w 2013 r. wydał zbiór 33 życiorysów ludzi czeskiej książki pt. *Knihy a
jejich lidé. Čtenářské životopisy*, w 2017 r. zaś obszerną monografię pt. *Česká čtenářská
republika – generace, fenomény, životopisy*.

Jiří Trávníček jest polonofilem, utrzymuje żywe kontakty z naszym środowi-
skiem naukowym i literackim, interesuje się polską literaturą i książką, poświę-
ca tym sprawom sporo miejsca w swoich pracach, m.in. przygotował i wydał
(wspólnie z Marią Havránkou oraz Petrem Vidlákiem) wybór tekstów z polskiej
teorii literatury pt. *Od poetiky k diskursu. Výbor z polské literární teorie 70.-90. let XX.
století* (Brno 2002).

¹ J. Trávníček: *Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize* (2007), Brno 2008; *Čtenáři a in-
ternauti. Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení* (2010), Brno 2011; *Překnížkováno. Co čteme a ku-
pujeme* (2013); Brno 2014.

J. Trávníček i G. Nieć przed antykwariatem w Ołomuńcu

1. Jesteś bohemistą, przez wiele lat zajmowałeś się przede wszystkim historią i teorią literatury, uprawiałeś krytykę literacką. Co i kiedy skłoniło cię do zainteresowania się zagadnieniami czytelnictwa?

Odpowiem pytaniem: czy zagadnienia czytelnictwa nie należą do historii, teorii literatury, czy w jakiś sposób nie dotyczą także i krytyki literackiej? Literatura – to przecież z natury swojej komunikacja, nie zestaw tekstów lub chwytów literackich, danych bibliograficznych i życiorysów pisarzy. A gdzie jest komunikacja, tam mamy do czynienia z trójkątem: autor – dzieło – czytelnik. Bez czytelnika nie ma literatury, a już na pewno nie ma ona jakiegokolwiek sensu. W pewnym momencie doszedłem do wniosku, że warto poznać to, co się dzieje po tej drugiej stronie. Czytelnik strukturalny, modelowy lub implicytny to w ogóle niezły pomysł, ale jakoś ciągle poruszamy się w immanentnej dziedzinie tekstu, liżemy miód przez szybę. Musimy trzymać się empirii, nie ma innego wyboru.

Czuje się jednak ciągle historykiem, teoretykiem i krytykiem literackim, choć wielu kolegów po fachu myśli, że już nim nie jestem... i że ten Trávníček zupełnie zwariował. Z subtelного interpretatora stał się socjologizującym barbarzyńcą. Mogę jednak zapewnić, że Trávníček czuje się dobrze. Co więcej, jest nawet przekonany, że wybór takiej właśnie drogi naukowego rozwoju go uratował, nadając sens jego pracy.

2. Badania czytelnictwa w Czechosłowacji a później w Czechach nie były specjalnie rozwinięte. Jakie były tego przyczyny? Jak oceniasz wasze dokonania w tym zakresie sprzed twojego pierwszego wystąpienia?

Przyczyny tego należy się dopatrywać w kiepskim stanie socjologii, która przez pewien czas była uważana za dyscyplinę „burżuazyjną”. Zresztą, tak było przez pewien czas także i u was. Przy czym nasi komuniści przeszli przez dwie fazy swojego stosunku do badań socjologicznych. W pierwszej, byli przekonani, że to oni, dygnitarze i ideolodzy wiedzą najlepiej, jak powinna wyglądać rzeczywistość, po co ją zatem badać. Następnie zaś – zapewne ze strachu – doszli do przekonania, że lepiej nie wiedzieć, co ludzie myślą, więc po co im dawać okazję do wyrażania opinii.

Stosunek do socjologii trochę się zmienił w latach 60. XX w., kiedy rozpoczęto solidne badania empiryczne. To wszystko szybko się jednak skończyło u progu normalizacji w latach 70., chociaż pierwsze opracowanie na podstawie reprezentacyjnego badania czytelnictwa pochodzi z 1973 r. Książka ta pojawiła się trochę po kryjomu (w niewielkim nakładzie i poza oficjalną dystrybucją) i jest ona w zasadzie tylko pokłosiem lat 60., kiedy zrealizowano badania terenowe. Mamy ponadto parę solidnych badań czytelnictwa dziecięcego z lat 70. i 80. ubiegłego wieku. Aleš Haman – badacz, który został zwolniony z Akademii Nauk i znalazł zatrudnienie w Bibliotece Narodowej, przez cały czas coś robił, raczej na przekór państwu i oficjalnej nauce². Jego badania dotyczyły jednak tylko użytkowników bibliotek publicznych, musiały być zatem ograniczone do ich asortymentu, z którego na początku lat 70. – jak wiadomo – duża liczba tytułów została usunięta. Ankietowani nie mogli powiedzieć, że im się podoba Kundera lub Škvorecký, bo dzieł tych autorów w magazynach bibliotek publicznych po prostu nie było.

3. Podkreślałeś wielokrotnie znaczenie polskich inspiracji w tym zakresie. Co w nich było najistotniejsze – ludzie, dzieła, koncepcje?

Zawsze mówię, że bez polskich badań nie byłoby czeskich. A to nie jest żadne *captatio benevolentiae*, ale fakty. Dużo dało mi to, co kiedyś w Polsce zrobili: Wnuk-Lipińscy, Zieliński, a ostatnio na przykład Anna Dymmel i jej lubelska grupa, i przede wszystkim dorobek Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej. Odbylem parę wizyt studyjnych i roboczych, podczas których ludzi z IKiCz pytałem o to i owo, poczynawszy od spraw technicznych, dotyczących skal w pytaniach kwestionariusza, poprzez zagadnienia interpretacji danych, aż po model współpracy z pracownią badań socjologicznych. Jednocześnie zacząłem czytać i to, co napisano na temat historii czytelnictwa – przede wszystkim Siekierskiego *Czytania Polaków w XX wieku*. Powiedzieć, że mnie ta książka zafascynowała, byłoby chyba przesadą, ale przeczytałem ją z wielkim zainteresowaniem i uznaniem. Poza tym jest tu szereg naprawdę świetnych konceptualizacji teoretycznych – Bystron, Żółkiewski, Głowiński, Kłoskowska.

² Aleš Haman (ur. 1932) – pozbawiony etatu w Czeskiej Akademii Nauk w 1972 r. z przyczyn politycznych, powrócił do pracy w 1990 r., po tej dacie rozpoczął także wykłady na uniwersytetach w Pilźnie i w Czeskich Budziejowicach.

4. Twoje badania nad czytelnictwem, ich wyniki mają szeroki rezonans medialny w Czechach. Jak go oceniasz? Czy udało ci się zainteresować innych tymi problemami?

Tak, rezonans jest dosyć szeroki, przynajmniej tak mi się wydaje, chociaż w moim środowisku literaturoznawczym wygląda to trochę inaczej, o czym już wspomniałem. Tak czy owak, jest parę młodych osób, które starają się coś w tej dziedzinie robić – mocno rozwija się na przykład badanie czytelnictwa dzieci i nastolatków³. Na początku myślałem sobie, że uda się nam – też za pośrednictwem grantów – utworzyć jakąś, liczącą ze trzy etaty, małą pracownię badań nad czytelnictwem. Niestety, nie udało się, ale to nie jest przeszkoda nie do pokonania. Obecnie przygotowujemy z kolegami z Instytutu Literatury Czeskiej projekt (nienawidzę tego słowa) historii czeskiej kultury czytelniczej XIX-XXI w. W każdym razie – lody puszczają.

5. Jak twierdzisz, wiele dały ci polskie inspiracje, ale twoja ostatnia książka pt. *Česká čtenářská republika – generace, fenomény, životopisy* pokazuje, że idziesz już swoją własną drogą, dalej, odkrywasz nowe obszary – niestety, nieznanie naszym badaczom. Kiedy wpadłeś na ten pomysł? Co cię zainspirowało?

Pewną próbą w tym zakresie była książka Romana Chymkowskiego pt. *Autobiografie lekturowe studentów*, ale jej koncepcji do końca nie rozumiem; wydaje mi się, że jej materiał padł ofiarą mocno rozbudowanego teoretyzowania. Było parę inspiracji z Niemiec, Anglii, Stanów Zjednoczonych; dużo mi dała książka Jonatana Rose'a *The Intellectual Life of the British Working Classes*.

6. Twoja książka, choć oparta na solidnym materiale badawczym i rozległej lekturze dzieł naukowych, ma jednak miejscami dość luźną, eseistyczną formułę, jest napisana – jakby to powiedzieć – literacko. To w naszych, środkowo-europejskich warunkach dość ryzykowne posunięcie. Mnie się bardzo spodobała, zrobiła na mnie wielkie wrażenie, ale czy nie boisz się, że znajdą się tacy, w oczach których pomniejszy to w jakimś sensie jej rangę, osłabi jej naukowy charakter? Jak odebrali to czytelnicy? Jak oceniają ją Twoi koledzy po fachu?

Czy brakuje w niej jakiegoś rygoru intelektualnego? Wydaje mi się, że nie. Nie boję się też, że mój styl pomniejszy jej rangę. Starłem się pisać w sposób racjonalnie kontrolowany, oparty na szerokim materiale badań terenowych (sześć lat pracy) oraz na literaturze przedmiotu, a raczej przedmiotów (kulturoznawstwo, socjologia, bibliologia, medioznawstwo, nauka o literaturze, historia w jej rozmaitych ujęciach). Dla mnie nauka nie jest tylko światem samym dla siebie, ale jest częścią kultury. Jestem zwolennikiem anglosaskiego modelu postępowania, który kładzie nacisk na komunikację, umiejętność trafienia z przekazem do możliwie najszerzej grupy odbiorców, a nie tylko do przedstawicieli własnej dziedziny badawczej. W tamtych warunkach nauka, która tego nie potrafi, jest niewiele warta, nie ma prawa zaistnieć. Trochę za ostro, co? Masz rację w tym, że nas, środkowo-europejczyków obowiązuje trochę inny standard – bardziej sztywny, zamknięty w naukowym języku, hermetyczny. Na ocenę odbioru mojej książki jest jeszcze

³ Zob. I. Prázová i in., *České děti jako čtenáři*. Brno 2014.

za wcześniej, ale zebrałem już parę opinii w kręgach bibliotekarskich – podobno książka dobrze się czyta.

7. Jak zawsze – zresztą o tym piszesz – trzeba dokonać selekcji materiału, coś wybrać, z czegoś zrezygnować. Minął już prawie rok od ukazania się twojej książki, może żałujesz, że o czymś jednak nie napisałeś, że czegoś nie wykorzystałeś?

Rzeczy, których nie wykorzystałem jest sporo, ale tak bywa. Starałem się być jak najbardziej wierny nagraniem materiałowi, być jego sumiennym interpretatorem. Z tego materiału chciałbym jeszcze skorzystać w przyszłości, mam pomysł, aby napisać coś o życiorysie czytelniczym jako łańcuchu czterech wtajemniczeń: kiedy nam czytają – kiedy nauczymy się czytać samodzielnie – kiedy zaczynamy czytać książki dla dorosłych – kiedy wreszcie sami czytamy swoim dzieciom i wnukom.

8. Badania statystyczne powtarza się co jakiś czas, modyfikując ich zestaw. Co z życiorysami czytelniczymi? Czy masz jakąś koncepcję, w jaki sposób powtórzyć tego rodzaju – za przeproszeniem – projekt? Czy może należy nieustannie gromadzić takie relacje? Spontanicznie czy systematycznie? Ale według jakiego klucza? Już przecież wśród twoich rozmówców nastąpiły naturalne przesunięcia między poszczególnymi pokoleniami⁴? Może pojawi się następne?

To cholerne słówko „projekt”! Szczerze mówiąc, nie wiem. Obecnie pracuję, chociaż raczej w sposób niesystematyczny, nad oralną historią zawodu bibliotekarza. Studenci nagrywają czytelniczozawodowe życiorysy bibliotekarzy, starając się ten materiał jakoś usystematyzować i potem interpretować. Zobaczymy, co z tego wyjdzie. Jest to przedsięwzięcie na dłuższą metę. Natomiast podoba mi się polska książka Ewy Świerżewskiej i Jarosława Mikołajewskiego pt. *Co czytali sobie, kiedy byli mali?* (2014). Być może czas na zrobienie jej czeskiego odpowiednika.

9. Nad czym jeszcze pracujesz? Co w najbliższym czasie się ukaze?

Akurat skończyłem pracę nad antologią polskiej socjologii literatury *Za textem*. Książka powinna się pojawić jesienią. Poza tym zabrałem się do pracy nad wielkim zjawiskiem czeskiego czytelnictwa – Betty MacDonald⁵. Albowiem jest to zjawisko wielkie i intrygujące – tylko i wyłącznie czeskie – jest to wciąż ukochana autorka czeskich kobiet. W innych krajach, o ile mi wiadomo, coś takiego nie występuje, nawet w Stanach, z których Betty pochodzi. To jeden z fenomenów czeskiego czytelnictwa, który ujawnił się podczas naszych badań statystycznych, jaki wyłania się z życiorysów czytelnicznych. Nagrywam wywiady z czytelniczka-

⁴ J. Trávníček wyodrębnił i scharakteryzował w swojej książce cztery generacje czytelnicze spośród osób urodzonych między rokiem 1907 a 1999. Kryterium podziału stanowiły media – ich zasięg i rola w wychowaniu i życiu kolejnych pokoleń. Pierwsza, najstarsza to generacja radiowa (65+); druga – telewizyjna (45-64 lat); trzecia – komputerowa, korzystająca z komputerów, które jednak nie były podłączone jeszcze do sieci (25-44 lat); czwarta – internetowa (15-24 lat).

⁵ Betty MacDonald (1907-1958) – amerykańska pisarka, autorka autobiograficznej książki *The Egg and I* (1945), przetłumaczonej także na język polski (*Jajko i ja*, 1949). W Czechach książka ta cieszy się wciąż wielkim zainteresowaniem czytelniczek.

mi, gromadzę materiał i staram się powoli rozgryźć, na czym ten jej urok polega oraz skąd się to po prostu bierze – kulturowo i historycznie.

10. Jaką rolę w twoich badaniach odgrywa współpraca z bibliotekarzami?

Dosyć dużą... Bibliotekarzom jestem bardzo wdzięczny za to, że pomagali przy wyborze osób, z którymi później przeprowadzaliśmy wywiady, przy czym prosiłem ich, żeby mi zorganizowali kontakty nie tylko i wyłącznie z czytelnikami bibliotek, ale też z sekretarkami, sprzątaczkami, konserwatorami lub ich krewnymi, bo nasze badanie nie było poświęcone tylko tym, którzy mają pozytywny stosunek do książki i odwiedzają biblioteki publiczne, ale także innym, nawet tym nieczytającym.

11. Stosunek Czechów do książki jest wyjątkowy, co wynika z waszych doświadczeń historycznych, ale także – jak mi się wydaje – ma związek z charakterem narodowym. Jesteście domatorami, cenicie sobie prywatność, a lektura to przecież doświadczenie bardzo intymne. Co twoim zdaniem jest najważniejsze w czeskim czytelnictwie? Co stanowi o jego wyjątkowości?

I tu się nie zgodzimy. Daniel Pennac nazywa czytanie „załudnioną samotnością”. Lektura nie jest doświadczeniem tylko i wyłącznie prywatnym; jednocześnie jest to wielka misja socjalizacyjna – łączy nas, wciąga do towarzystwa z innymi, z prywatnych jednostek stwarza grupy i społeczeństwa. Wyjątkowość czeskiego czytelnictwa? Mamy po jednej stronie sporo tych, którzy czytają mało, ale stabilnie – czytelników statystycznych; po drugiej zaś stronie mamy też немало tych którzy czytają dużo – arystokracji czytelniczej. Czesi słyną też z wielkich i powszechnych – (98% ankietowanych deklaruje ich obecność w domu) – księgozbiorów domowych. Mocno zakorzeniony jest zwyczaj dawania książki w prezencie. Nie ma u nas wielkiej bariery demograficznej między miastami a wsią; nie ma też wielkich różnic między pokoleniami – tylko w średnim wieku czytamy trochę mniej, ale to wynika z natury cyklu życiowego.

12. Trudno się z tobą nie zgodzić, aczkolwiek nie widzę tu jakiegoś istotnego sporu między nami, ale co najwyżej kwestię rozłożenia akcentów. Jak mi się wydaje, społeczny charakter lektury nie wyklucza jej intymnego wymiaru, jakiejś jednak „samotności”, którą i Pennac dostrzega w swoim lotnym sformułowaniu. Zresztą, wasze domowe księgozbiory są przecież elementem tej intymności, tworzą ją. Wśród zebranych przez ciebie życiorysów nie brakuje zapewne i na to przykładów. Ja widzę tego Czecha z upodobaniem zasiadającego w zaciszu domowym, w wygodnym fotelu, pewnie z kieliszkiem wina lub z piwem, i czytającego.

Te stereotypy! Nawiasem mówiąc, po piwie się szybko zasypia, więc raczej nie jest to napój zbyt sprzyjający lekturze. Lektura jest z natury swojej działaniem samotnym, ale chodzi w niej także o nawiązanie więzi społecznych wszelkiego rodzaju. Powróćmy jednak do tych bibliotek domowych. Czesi i Polacy przeszli przez podobne doświadczenie historyczne, jeżeli chodzi o komunizm, ale zwłaszcza jego ostatni okres był nieco innym w Czechosłowacji. U was był co prawda

stan wojenny, ale nie było takiej cenzury, nie przeprowadzano tak daleko idących czystek w bibliotekach publicznych, nie było tak rozbudowanych i skrupulatnie przestrzeganych zakazów w tym zakresie. To wszystko u nas wzmocniło rolę, jaką odrywały księgozbiory domowe. Stały się one czymś w rodzaju twierdz kulturowych, substytutem bibliotek publicznych oraz rynku książki, zastępczymi instytucjami edukacyjnymi.

13. Należysz do pokolenia, które wychowywało się i kształciło w okresie tzw. normalizacji. Jak zatem wyglądała twoja edukacja literacka? Jaka rolę odegrały w niej księgozbiory domowe dziadków i rodziców? W jaki sposób docierałeś jako student bohemistyki do zakazanych tekstów?

Czytelniczo i kulturowo wychowałem się nie tylko dzięki szkole, ale także poza nią, a nawet przeciwko niej. Księgozbiory domowe odegrały tu istotną rolę. Mój ojciec nie był zbyt wielkim czytelnikiem, ale wprowadziliśmy się do mieszkania po wujku, który wyemigrował do Szwecji i zostawił nam w nim ogromny księgozbiór. Był pożeraczem książek na niespotykaną skalę. Stopniowo się z nimi zapoznawałem, były tam zresztą też książki polskie, bo ciocia była Polką (niestety widziałem się z nią chyba tylko raz). Pamiętam, jak ciągle patrzyłem na grzbiec, gdzie było napisane *Wielka encyklopedia powszechna*. Jeżeli chodzi o zakazane teksty, miałem do nich bardzo dobry dostęp, bo obracałem się w środowiskach dysydenckich lub półdysydenckich, gdzie tych książek nie brakowało. Było tak, że kto tylko chciał, to znalazł do nich dostęp.

14. Czesi czytają dużo. Co im to daje? Czy są dzięki temu mądrzejsi od innych?

Mądrzejsi – ależ skąd? Być może czasami bardziej zarozumiali, mistrzowie Europy Środkowej w zarozumialstwie. Przy pewnych okazjach ogarnia mnie melancholia (jeżeli nie coś gorszego), gdy widzę, jak moi tak bardzo rozczytani rodacy zachowują się podczas wyborów. Chociaż z drugiej strony, nasz pan prezydent, do którego nie mam wielkiego sentymentu, jest podobno wielkim czytelnikiem...

15. A może książki to już tylko ich ulubiony sposób spędzania wolnego czasu, rodzaj rozrywki, do którego są przyzwyczajeni? Jak zatem oceniasz czeską dietę czytelniczą, tę powszechną, a nie elitarną?

Myślę, że nie ma tutaj jakiejś większej różnicy między czeskim i polskim czytelnictwem. Posługujemy się dosyć podobnym zestawem bestsellerów oraz literatury gatunkowej. Natomiast wydaje mi się, że po polskiej stronie jest mocniej rozbudowane grono autorek tak zwanej literatury kobiecej (Grochola, Kalicińska, Szwaja...). Natomiast istnieje pewna tendencja, i to już od lat 80. XX w., że granice między literaturą wysoką i niską coraz bardziej się zacierają. Pisała o tym, i to w sposób inspirujący, Lucyna Stetkiewicz (*Kulturowi wszystkożercy sięgają po książkę*). Okazuje się, że ci, którzy czytali literaturę wysokoartystyczną, mają coraz częściej ochotę do czytania rzeczy z niższych półek, jednak w odwrotną stronę taki proces nie zachodzi. Umacnia się więc model czytelnika wszystkożernego kosztem czytelnika elitarnego.

16. Jak zatem ocenisz ofertę wydawniczą czeskiego rynku książki? Jak ona wygląda w porównaniu z polską?

Oferta jest dobra, przynajmniej pod względem ilości. Rocznie wydaje się u nas od 17 do 18 tys. tytułów, w Polsce jest to obecnie chyba 36 tys. Niedosyt, w którym się wychowałem, przeistoczył się w przesyt – i to wielki. Myślę, że mamy podobne doświadczenia. Jakoś nie dajemy sobie rady z tymi ilościami. Wychodzi też sporo książek kiepsko opracowanych – edytorsko, redakcyjnie, graficznie, a także źle przetłumaczonych. Na ich widok moje serce krzawi.

17. Wciąż macie gęstą sieć księgarń i antykwariatów, co od razu rzuca się w oczy przybyszowi z Polski. Coraz więcej jednak kupujemy książek w Internecie, tam też szukamy tekstów. Jak to wygląda u was? Co mówią księgarze i antykwariusze? Jak patrzą w przyszłość?

Praga, Brno oraz wielkie miasta uniwersyteckie jakoś dają sobie radę, ale gorzej jest w małych miastach, bo tam, gdy znika księgarnia, ma to fatalne skutki. Myślę, że księgarze i antykwariusze są nastawieni raczej sceptycznie, jeżeli chodzi o przyszłość ich zawodu, to samo bibliotekarze.

18. Z twoich badań wyłania się bardzo pozytywny obraz czeskiego czytelnictwa, zwracasz jednak uwagę na wiele niekorzystnych zjawisk, procesów, które zachodzą. Jak rysuje się zatem według ciebie przyszłość w tym zakresie?

Trudno tutaj być prorokiem. Myślę jednak, że scenariusze katastroficzne nie sprawdzą się. Czytanie, kultura czytelnicza jakoś dają sobie radę w każdych warunkach. Mówiąc o wizjach katastroficznych, a już parę ich było (antologia na ten temat byłaby zapewne opasła), warto przypomnieć, że swego czasu na przykład uważano, że czytanie skończy się za przyczyną telewizji, nowej fali kultury obrazu. No i co? Książek od tych czasów wychodzi na świecie prawie trzykrotnie więcej. Jesteśmy skazani na czytanie. Jesteśmy obywatelami cywilizacji kultury pismocentricznej, niewolnikami książki. Co tu dużo gadać.

19. W przyszłym roku będziecie obchodzić 100-lecie Ustawy o bibliotekach publicznych, za przyczyną której posiadacie po dziś dzień bodajże najgęstszą i dobrze działającą sieć biblioteczną. Jak oceniasz współczesne bibliotekarstwo czeskie? Jaka jest jego rola w upowszechnianiu i utrzymywaniu wysokiego poziomu czytelnictwa?

Drugą najgęstszą. Pierwsza jest, z tego co wiem, Łotwa. Myślę, że z bibliotek możemy być naprawdę dumni, przede wszystkim z ich rozbudowanej sieci i z tego, jak ona działa. Od lat już się poruszam w tym środowisku, w którym się czuję – nawiasem mówiąc – bardziej zadowolony niż w moim własnym domu. W większości spotykam w nim ludzi otwartych, nastawionych na pomoc drugiemu, ludzi z bardzo ciepłym stosunkiem do książek i czytania, ludzi pełnych świetnych pomysłów. Przy czym owi ludzie pracują w większości za mizerne pensje.

20. Ostatnio słyszałem o pewnej akcji brneńskiej biblioteki – „bibliotekarzu osobistym”. Mógłbyś coś więcej na ten temat powiedzieć?

Ten pomysł narodził się w 2016 r. i chodzi w nim o to, że ci, którzy nie dają sobie rady z wyborem lektur lub doszli do wniosku, że wszystko już przeczytali, mogą się zwrócić z prośbą o pomoc do bibliotekarki osobistej, która się nimi zajmie w sposób szczególny.

21. Jak to zostało przyjęte przez czytelników? Korzystają z tej usługi?

Raczej dobrze, był spory rezonans medialny. Inicjatywą zainteresowali się szczególnie rodzice, którym zależy na rozwoju czytelnictwa swoich dzieci. Za wcześniej jednak na jakieś oceny, podsumowania.

22. A jak oceniasz szkolną edukację literacką? Jaka jest rola kanonu? Wiem, że podobnie jak u nas, tak i u was toczą się dyskusje nad jego kształtem. W swojej książce wskazałeś np. na problem złego wkomponowania waszej głównej lektury – *Babički* Boženy Němcovej w program nauczania, zanik zainteresowania, bardzo popularnym kiedyś pisarzem historycznym, Alojsem Jíraskiem.

Niestety, dużo dyskusji się u nas nie toczy, a szkoda, przydałoby się. Środowisko szkolne – tak mi się wydaje – jest dosyć zamknięte i autorytatywne: my wiemy i wy, uczniowie, musicie się do tego dostosować. Brakuje szerszej współpracy, np. między bibliotekami i szkołami, między wydawnictwami i szkołami. Jeśli chodzi o kanon, to myślę, że jego rola jest istotna, ale i on musi przecież ulegać modyfikacjom, jego skład podlega dyskusji, nie może być fetyszem na wieczne czasy.

23. Wielokrotnie podkreślałeś, i słusznie, że kluczowym etapem w rozwoju czytelnictwa jednostki jest dom, że ważny jest kapitał kulturowy, jaki z niego wynosimy. Co, gdy tego domu zabraknie, może ten proces wspierać?

Najważniejszy jest kapitał kulturowy, który wynosimy z domu. To wyłania się zarówno z naszych badań ilościowych, jak i jakościowych. Szkoła, biblioteka publiczna mogą wzmocnić ten fundament, ale nie są w stanie zbudować go od podstaw, chociaż, rzecz jasna, istnieją pojedyncze przypadki ludzi wywodzących się z rodzin nieczytających (z niskim kapitałem kulturowym), którym udaje się to nadrobić w późniejszym okresie, ale są to legendarne wyjątki potwierdzające regułę. Gorzkim potwierdzeniem tej prawdy były badania Bourdieu z lat 60. ubiegłego wieku, gorzkim tym bardziej, że pochodzą z Francji, która sama – jako kraj, który dał nam Oświecenie – była przekonana, że instytucje publiczne (na pierwszym miejscu szkoła) są w stanie jeżeli nie stworzyć „nowego człowieka”, to przynajmniej „innego człowieka, z nieczytelnika zrobić czytelnika, z barbarzyńcy – subtelnego estety. Decyduje jednak dom, dom i jeszcze raz dom...

Dziękuję za rozmowę.

Tekst wpłynął do Redakcji 15 maja 2018 r.

**„BIBLIOGRAFIE SPECJALNE:
ROZWÓJ I INTEGRACJA”****Ogólnopolska konferencja naukowa**

(Warszawa, 7 maja 2018 r.)

W dniu 7 maja 2018 r. odbyła się czwarta edycja ogólnopolskiej konferencji naukowej poświęconej bibliografii i danym bibliograficznym zatytułowana „Bibliografie specjalne: rozwój i integracja”. Poprzednie były organizowane przez Zakład Historii, Teorii i Metodyki Bibliografii Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, natomiast obecna – przez Katedrę Bibliografii i Dokumentacji, działającą w ramach powstałego w 2016 r. nowego Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii (WDIB).

Konferencję rozpoczęła Jadwiga Woźniak-Kasperek, która powitała wszystkich uczestników i gości. W swoim wystąpieniu podkreśliła, że zmiany w otoczeniu naukowym, takie jak otwartość nauki, cyfrowość czy mobilność nie godzą w istotę bibliografii, która nadal pozostaje wartościowym źródłem informacji dla badaczy. Weryfikacji wymagają jednak dotychczasowe procedury, narzędzia oraz sposoby prezentacji. Podkreśliła, że bibliografia z bytu samoistnego powinna stać się częścią większej całości komunikacyjnej, tzw. bibliografią wzbogaconą m.in. o dane badawcze, interaktywne treści, łączy do opisywanych publikacji czy też relacje intertekstualne. Zaprezentowała pomysł stworzenia portalu poświęconego naukom o mediach, którego podstawą powinna być bibliografia dziedzina, która do tej pory nie była tworzona w Polsce. Następnie uczestników konferencji powitali dziekan WDIB Janusz Adamowski oraz prodziekan ds. studenckich i dydaktycznych Anna Kamler.

Pierwszą sesję prowadziła Anna Gruca (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego). Konferencję rozpoczął referat Agaty Olkowskiej (Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk) zatytułowany *Aktualność jako priorytet dla bazy bibliograficznej*. Prelegentka przedstawiła dzieje Polskiej Bibliografii Prawniczej (PBP), następnie omówiła aktualne problemy

związane z rozwojem narzędzia. Podkreśliła, że użytkownik nieznający procesu tworzenia bibliografii, nie znajdując określonej pozycji zakłada, że ona nie istnieje. W związku z tym twórcy PBP postanowili zmodyfikować proces tworzenia opisów. Zamiast czekać na pozyskanie źródła, opierają się na informacjach na temat publikacji danego dokumentu. Umożliwia to znaczne przyspieszenie wprowadzania nowych opisów do bazy. Kolejny referat zatytułowany *ScientoMiner ICR – moduł importu danych bibliograficznych z zasobów CrossRef dla platformy Gephi* wygłosiła Anna Maria Kamińska (Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach). We wstępie podkreśliła problemy związane z identyfikacją osób oraz prac naukowych, których rozwiązaniem może być stosowanie ujednoliconych identyfikatorów takich jak ORCID oraz DOI. Następnie zestawiała cechy różnych rodzajów baz bibliograficznych: otwartych, komercyjnych oraz regionalnych, wskazując na zalety baz otwartych, takie jak transparentność czy duże możliwości pozyskania danych do dalszych badań. Jedną z takich baz jest CrossRef. Pozyskiwanie danych z tego źródła wymaga jednak pewnych umiejętności technicznych, które nie wszyscy posiadają. Właśnie dla takich osób przeznaczona jest wtyczka do programu do wizualizacji danych Gephi. Umożliwia ona automatyczne zaimportowanie danych bibliograficznych z platformy CrossRef do Gephi, co pozwala na dalszą ich analizę. W swoim wystąpieniu prelegentka pokazała przykłady wykorzystania wtyczki do analizy danych bibliograficznych. Autorką następnego wystąpienia zatytułowanego *Bibliografia jako narzędzie badawcze: przykład Polskiej Bibliografii Literackiej* była Beata Koper (Pracownia Bibliografii Bieżącej Instytutu Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk w Poznaniu). Po zaprezentowaniu bibliografii autorka skupiła się na zmianach i wyzwaniach związanych z funkcjonowaniem bibliografii specjalnych w środowisku WWW. Jedną z możliwości przyspieszenia prac nad tworzeniem spisów jest pozyskiwanie danych zewnętrznych. Prelegentka przedstawiła przykład Archiwum Radia i Telewizji jako źródła dodatkowych informacji, podkreślając przy tym nieprzygotowanie wielu instytucji do dzielenia się metadanymi z innymi organizacjami. Autorka podkreśliła również konieczność dostosowania bibliografii do badań ilościowych. Na przykładzie badania dotyczącego wpływu otrzymania nagród i wyróżnień na produktywność pisarzy zaprezentowała możliwości wykorzystania danych pozyskanych z Polskiej Bibliografii Literackiej.

Sesji drugiej przewodniczył Zdzisław Gębołyś (Katedra Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy). Pierwszy referat zatytułowany *Bibliografie lokalne w opinii krytyków* wygłosił Artur Znajomski (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie). Prelegent przeanalizował 47 recenzji dotyczących 14 bibliografii lokalnych pod kątem wszystkich podstawowych elementów bibliografii i decyzji podejmowanych w trakcie tworzenia spisu bibliograficznego. Uwzględnił m.in. zasady doboru materiału, zasięg językowy i chronologiczny oraz indeksy. Podkreślił, że uwagi zawarte w analizowanych recenzjach niejednokrotnie były uwzględniane przez twórców bibliografii, przyczyniając się do ich ulepszenia w kolejnych tomach. Następnie swoją prezentację przedstawiły Agnieszka Łakomy-Chłosta oraz Agnieszka Gołda (Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji

Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach) – *Polskie i niemieckie bibliografie regionalne: analiza porównawcza*. Po zaprezentowaniu problemów związanych z niemiecką i polską terminologią dotyczącą bibliografii opisujących określony region bądź ukazujących się na jego terenie, autorki zestawily bibliografie publikowane w obu krajach. Oprócz omówienia podstawowych elementów spisów zajęły się m.in. komputeryzacją prac bibliograficznych. Kolejny referat pod tytułem *Śląska bibliografia historyczna – problemy „długiego trwania”* przedstawiła Małgorzata Pawlak (Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego). Współautorem wystąpienia był Karol Sanojca (Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego). Prelegentka zaprezentowała przekształcenia schematu działowego niemieckich i polskich bibliografii Śląska. Przez długi czas spisy te były pozbawione indeksów rzeczowych, co doprowadziło do znacznego wzrostu liczby działów. Wprowadzenie tego elementu przyczyniło się do zmniejszenia ich liczby. Autorka pokazała, na przykładzie współcześnie tworzonej bibliografii, zmiany zawartości treściowej spisu pomimo utrzymywania się stałego schematu działów. Następne wystąpienie zatytułowane *Bibliografia regionalna wobec oczekiwań użytkowników i zmieniającej się rzeczywistości na przykładzie Bibliografii Lubelszczyzny* zaprezentowała Bożena Lech-Jabłońska (Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie). Na początku swojego wystąpienia przedstawiła zarys historii bibliografii Lubelszczyzny, a następnie omówiła elementy występujące we współczesnej wersji spisu. Zwróciła uwagę na zmiany w zakresie opisu bibliograficznego, opartego od 2018 r. na zasadach wprowadzonych w Bibliotece Narodowej, a nawiązujących do nowego amerykańskiego standardu katalogowania Resource Description and Access (RDA). Zmian dokonano również w opisie rzeczowym, gdzie zaczęto stosować Deskryptory Biblioteki Narodowej. Prelegentka podkreśliła, że twórcy spisu starają się udostępniać bibliografię Lubelszczyzny w formie jak najlepiej odpowiadającej potrzebom i oczekiwaniom użytkowników. Ostatnim prelegentem występującym w tej sesji był Mariusz Balcerek (Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska w Toruniu), który przedstawił referat pod tytułem *Eksport danych do menedżerów bibliografii w bibliografiach regionalnych: konieczność czy niepotrzebny element?* Autor przeanalizował 17 bibliografii regionalnych tworzonych przez wojewódzkie biblioteki publiczne oraz katalogi tych instytucji pod kątem współpracy z wybranymi programami do zarządzania danymi bibliograficznymi. W zdecydowanej większości analizowane bazy nie umożliwiają eksportu metadanych, nie współpracują z dodatkami do przeglądarek internetowych i nie pozwalają na generowanie cytowań.

Ostatnią sesję prowadził Artur Znajomski (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie). Pierwsze wystąpienie zatytułowane *Polska Bibliografia Lekarska w dobie rozwoju informatyzacji: funkcjonalność bazy a potrzeby i oczekiwania użytkowników* zaprezentowała Dorota Ubysz (Główna Biblioteka Lekarska im. Stanisława Konopki w Warszawie). Współautorem referatu był Wojciech Germaziak (Główna Biblioteka Lekarska im. Stanisława Konopki w Warszawie). Oprócz bibliografii lekarskiej prelegentka omówiła powiązane z nią bazy: Tez-MeSH, Katalog czasopism indeksowanych w PBL oraz Biogram. Przedstawiła również plany zespołu, mające na celu zwiększenie

funkcjonalności i użyteczności bibliografii, takie jak wprowadzenie historii wyszukiwania czy też udoskonalenie wyszukiwania z użyciem Tez-MeSH. Kolejny referat pod tytułem *Bibliografia poloników zagranicznych na tle europejskich bibliografii eksteriorików* wygłosiła Dorota Siwecka (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego). Na początku autorka zaprezentowała cel i funkcje bibliografii eksteriorików oraz zalecenia międzynarodowe dotyczące tej problematyki. Następnie przedstawiła kryteria doboru materiałów oraz formy publikacji europejskich spisów tego rodzaju. Na rozwój bibliografii eksteriorików wpływa według autorki wiele czynników, takich jak historia danego narodu, rozwój emigracji czy też polityka kulturalna. Bogumiła Warząchowska (Biblioteka Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach) zaprezentowała referat *Z zagadnień bibliologicznych w Elektronicznej Bibliografii Nauk Teologicznych*. Przedstawiła w nim historię oraz charakterystykę bibliografii teologicznej. Zwróciła szczególną uwagę na dokonania w tym zakresie ks. Krzysztofa Goneta oraz ks. Jerzego Witczaka. Następnie Elżbieta Tomczyńska (Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego) wygłosiła komunikat zatytułowany *Bibliografia PUBLI i Bibliografia Osiągnięć Pracowników (BOP): funkcjonowanie i współdziałanie*. Omówiła zadania obu baz, ze szczególnym uwzględnieniem BOP, zawierającej osiągnięcia naukowe, organizacyjne i dydaktyczne pracowników. Przedstawiła też zmiany organizacyjne w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego związane z ich funkcjonowaniem. Autorem ostatniego referatu zatytułowanego *Przypisy bibliograficzne w WoS i Scopus – w zastępstwie bibliografii* był Witold Sygocki (Biblioteka Centralnego Instytutu Ochrony Pracy – Państwowego Instytutu Badawczego). Przedstawił w nim wyniki ankiety dotyczącej wykorzystania i znajomości danych bibliograficznych z baz Web of Science i Scopus przez pracowników CIOP-BIP. W podsumowaniu podkreślił m.in. konieczność weryfikacji danych w analizowanych bazach oraz stwierdził, że komercyjne bazy nie zastąpią bibliografii specjalnych, jednak górują nad nimi zdecydowanie pod względem szybkości udostępniania informacji bibliograficznych.

Po zakończeniu każdej z sesji uczestnicy konferencji mogli zadać pytania prelegentom i podzielić się uwagami dotyczącymi poruszanej w referatach problematyki. Podsumowaniem konferencji była dłuższa dyskusja, w trakcie której zwrócono uwagę m.in. na przerwy w opracowywaniu opisów w części bibliografii specjalnych, co negatywnie wpływa na możliwości wykorzystania zawartych w nich informacji. W czasie konferencji pokazano szereg prób dostosowania bibliografii specjalnych do potrzeb współczesnych użytkowników. Jednocześnie wskazano na szereg problemów, które nadal wymagają rozwiązania, takich jak kwestia współpracy z programami do zarządzania bibliografią czy też konieczność wprowadzenia identyfikatorów DOI oraz ORCID.

Bartłomiej Włodarczyk

Katedra Bibliografii i Dokumentacji

Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii

Uniwersytet Warszawski

Tekst wpłynął do Redakcji 14 maja 2018 r.

„KSIĄŻKA, PRASA, RADIO, FILM I BIBLIOTEKI W KSZTAŁTOWANIU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO II RZECZYPOSPOLITEJ”

Międzynarodowa konferencja naukowa

(Warszawa 8-9 maja 2018 r.)

100-lecie odzyskania niepodległości przez Polskę stało się naturalną okazją do wielu podsumowań i pogłębionej refleksji nad przeszłością naszego kraju. Nieomal każda z dziedzin życia społecznego, kulturalnego czy gospodarczego znajduje środowiska czy organizacje pragnące takich podsumowań dokonywać, wybierając dodatkowo szczególne aspekty czy też nawet okresy z dziejów tych niezwykle 100 lat. Konferencja, która odbyła się na Uniwersytecie Warszawskim w dniach 8-9 maja 2018 r. wpisuje się w ten szlachetny i ważny trend: miała za zadanie opisanie wkładu różnych mediów i organizacji z nimi związanych do dziedzictwa kulturowego, jakie pozostawiła po sobie II Rzeczpospolita. Wydarzenie zostało zorganizowane przez Katedrę Książki i Historii Mediów Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego we współpracy z Oddziałem Warszawskim Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego, Polskim Bractwem Kawalerów Gutenberga oraz Biblioteką Narodową. Honorowy patronat nad Konferencją objęło Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Temat i zamierzenie konferencji zyskały bardzo szeroki odzew w środowiskach badawczych: w imponującym programie znalazło się 70 referatów, przygotowanych przez przedstawicieli najważniejszych Uniwersytetów, bibliotek i innych instytucji naukowych z całej Polski oraz z zagranicy (Ukraina, Białoruś, Litwa, USA).

W programie konferencji można było dostrzec kilka dominujących wątków, należały do nich: historia bibliografii, historia prasy, historia bibliotekarstwa, obiegu książki wśród mniejszości narodowych. Znacząca część prezentacji swoim zakresem wykraczała poza ściśle określone ramy czasowe II RP i odnosiła się czy to do wcześniejszego okresu (m.in. druga połowa XIX w.) czy – z drugiej strony – do czasów współczesnych.

Na obrady konferencyjne składała się część plenarna i 9 paneli.

W części plenarnej uczestnicy mogli wysłuchać referatów, które bądź odnosiły się do najważniejszych wydarzeń z dyskutowanego okresu (m.in. referat Tomasza Makowskiego *Biblioteka Narodowa powoływana trzy razy*), bądź dokonywały syntetycznego przeglądu poszczególnych zagadnień (m.in. Jacek Puchalski *Bibliotekarstwo polskie od zaborów do II Rzeczypospolitej – przegląd badań*, Andrzej Mężyński *Co nam zostało z tych lat? Dziedzictwo bibliotekarskie II RP w PRL*, Ryszard Nowicki

Ochrona dziedzictwa piśmienniczego II Rzeczypospolitej po II wojnie światowej, Robert Kotowski *O służeniu prawdzie – czyli rola muzeów w Polsce u progu niepodległości*).

Tematem przewodnim pierwszego panelu była bibliografia. Wacław Walecki zaprezentował najnowsze funkcjonalności Elektronicznej Bazy Bibliografii Es-treicherów (EBBE). Artur Znajomski zajął się w swoim wystąpieniu spisami bibliograficznymi poświęconymi uroczystościom patriotycznym organizowanym pod zaborami. Elżbieta Herden w swoim referacie zajęła się różnymi aspektami funkcjonowania bibliografii w 20-leciu międzywojennym. Tematyce tego okresu były poświęcone także wystąpienia Doroty Grabowskiej (*Ujednolicanie zasad katalogowania zbiorów bibliotecznych w II Rzeczypospolitej*) oraz Agnieszki Gołdy (*Statystyka księgoznawcza w II Rzeczypospolitej w świetle wypowiedzi teoretycznych*). Alicja Matczuk wygłosiła referat opisujący wyjątkowo trudne prace bibliograficzne prowadzone w podziemiu podczas okupacji.

W obradach drugiego panelu dominowały dwa zagadnienia tematyczne: czasopiśmiennictwo i polskie dziedzictwo kulturowe poza granicami kraju. Referenci zaprezentowali bardzo zróżnicowaną paletę periodyków publikowanych do roku 1939 – od „Przeglądu Weterynaryjnego” (Anna Bujko, Scholastyka Baran) przez „Straż Polską” (Ilona Florczak) aż po „Biuletyn Polsko-Ukraiński” (Marcin Chełminiak). Prezentacje Katarzyny Zielińskiej i Agnieszki Łuszpak stanowiły zaś syntetyczne opracowania (odpowiednio) międzywojennego czasopiśmiennictwa filozoficznego i tego przeznaczonego dla dzieci i młodzieży. Poza 20-lecie międzywojenne wykraczało wystąpienie Marzeny Formy analizujące język wypowiedzi Wandy Wasilewskiej kierowanych do żołnierzy w trakcie II wojny światowej. Tematyką losów polskiego dziedzictwa kulturowego związanego z Francją, zajęły się w swoich referatach Iwona Pugacewicz (*Wkład drugiego pokolenia Wielkiej Emigracji i jej „Bulletin polonais littéraire, scientifique et artistique” w uprząwomocnienie polskiej kultury na Zachodzie*) i Katarzyna Seroła (*Z Honfleur do Lwowa – losy księgozbioru Witolda Kazimierza Czartoryskiego w 20-leciu międzywojennym*).

Prezentacje przygotowane na trzeci panel dotyczyły różnorodnych księgozbiorów historycznych: m.in. ziemiańskich (Anna Dymmel: *Książka historyczna w księgozbiorach ziemiańskich jako narzędzie kształtowania polskiej tożsamości w XIX wieku (na przykładzie ziemiaństwa lubelskiego)*), kolekcji badaczy i nauczycieli (Agnieszka Fluda Krokos: *„Zbiory polskie” Edwarda Chwalewika jako źródło do badań ekslibrisu*, Weronika Pawłowicz *Chciwiec na wydawnictwa z zakresu przyrodznawstwa. Lwowski nauczyciel Jan Smetański i fragment jego kolekcji w Bibliotece Śląskiej w Katowicach*) czy księgozbiorów arystokracji (Jolanta Czerzniewska *Kolekcja Stanisława Kostki hrabiego Potockiego w świetle dyskusji nad rewindykacją uniwersyteckiego Gabinetu Rycin z Petersburga w II RP: główne problemy*).

W czwartym panelu uwagę zwracały prezentacje dotyczące różnorodnych instytucji edukacyjnych w drugiej Rzeczypospolitej: Ewy Andrysiak (*Biblioteki w systemie powiatowej oświaty pozaszkolnej w okresie międzywojennym. Na przykładzie powiatu kaliskiego i tureckiego*), Katarzyny Buczek (*Nie tylko biblioteka. Dziedzictwo Gimnazjum/Liceum Wołyńskiego w Krzemieńcu w latach II Rzeczypospolitej i obecnie*) czy Urszuli Dragońskiej *Gabinet Rycin Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie w dwudziestoleciu międzywojennym – jego rola i wpływ kulturotwórczy*.

Tematyka krajoznawstwa i turystyki w II Rzeczypospolitej – w kontekście czasopiśmiennictwa – pojawiła się podczas obrad piątego panelu dzięki prelekcjom Katarzyny Tałuc (*Krajobraz w służbie patriotyzmu. Czasopisma krajoznawczo-turystyczne jako narzędzie wychowania patriotycznego w II Rzeczypospolitej*) i Magdaleny Bagińskiej (*Turystyka i krajoznawstwo jako narzędzia poznawania niepodległej Polski w świetle polskich czasopism kobiecych okresu międzywojennego*). Druga część tego panelu dotyczyła problematyki książki dla dzieci i młodzieży (m.in. referat Bogumili Staniów *Literatura obca dla dzieci i młodzieży w II Rzeczypospolitej*).

Drugi dzień Konferencji rozpoczął się pod znakiem czasopiśmiennictwa. Tej właśnie tematyce poświęcony był szósty panel, gdzie wygłoszono referaty dotyczące periodyków publikowanych pod zaborami (Elżbieta Nowosielska: *Zaginione czasopisma galicyjskie z lat 1865-1918*), jak i gazet i czasopism emigracyjnych publikowanych w trakcie drugiej wojny światowej i później (Jacek Pietrzak: *Jerozolimska „Gazeta Polska” (1941-1947) i jej środowisko. Z dziejów polskiej prasy wychodzącej na Bliskim Wschodzie* czy Anna Szwed Walczak: *Wizja Polski niepodległej w „Myśli Polskiej” – organie prasowym Stronnictwa Narodowego na emigracji*). Nadzeya Słuka z Narodowej Akademii Nauk Białorusi wygłosiła referat związany z historią białoruskiej prasy w II RP: *Naked eye: memoirs and diaries as historical source material for the history of Belarusian periodicals in the Second Polish Republic*. W drugiej części panelu pojawiły się prezentacje kontynuujące wątek emigracyjny podjęty w referatach Barbary Krupy (*Roy Publishers – kontynuacja działalności warszawskiego wydawnictwa „Rój” w Nowym Jorku, 1941-1960*) oraz Mikołaja Ochmańskiego (*Media społecznościowe jako narzędzia budowania tożsamości Polaków na obczyźnie*).

Panel siódmy był w całości poświęcony tematyce książek, bibliotek i czasopism mniejszości narodowych (głównie społeczności żydowskiej) w II Rzeczypospolitej. W tym nurcie mieściły się m.in. referaty Alicji Maślak-Maciejewskiej (*Biblioteki i czytelnicy krakowskich Żydów „postępowych”*), Moniki Biesagi (*Żydowskie biblioteki publiczne w II Rzeczypospolitej*) czy Anny Łagodzińskiej Pietras (*Obraz Łodzi na łamach jidyszowego dziennika „Folksblat” (1917-1921)*).

Niezwykle interesująca problematyka znalazła miejsce w Panelu ósmym konferencji – podjęto tutaj głównie tematykę filmu, teatru i telewizji z okresu międzywojennego. Maciej Wojtyński w swoim referacie nakreślił pierwociny rozwoju telewizji w Polsce (*Telewizja w Polsce 1918-1953*). Karina Banaszkiewicz odniosła się zaś do związków między filmem a literaturą w 20-leciu międzywojennym (*Filmowe adaptacje literatury jako przestrzeń tożsamości i uniwersum wspólnoty polskiej. Sienkiewicz i inni... w kulturze II RP*). Anita Zawisza w swoim referacie dyskuutowała z mitem Dymy – kolaboranta (*Adolf Dyma – czy wartość nieskalana?*). Monika Wąsik wraz z Piotrem Olkuszem omawiali w swojej prezentacji rolę periodyków teatralnych w budowaniu wizji społecznego i amatorskiego ruchu teatralnego *Teatr jako metafora państwa – „Poradnik Teatrów i Chórów Włosciańskich” i „Teatr Ludowy”*).

Panel dziewiąty był najbardziej chyba zróżnicowany tematycznie spośród wszystkich części konferencji. Pojawił się m.in. wątek wydawniczych i księgarskich organizacji branżowych (Marek Jabłonowski: *Polski Związek Wydawców Dzienników i Czasopism (1928-1939) w świetle zasobów Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Ma-*

rek Tobera: *Związek Księgarzy Polskich 1945-1950. Dziedzictwo – eksperyment – kres*). O zjawiskach związanych z cenzurą i drugim obiegiem wydawniczym w PRL mówili Jan Olaszek (*Dziedzictwo II Rzeczypospolitej w publikacjach drugiego obiegu w PRL*) oraz Agnieszka Wasilewska (*Dziedziczenie polskości w dorobku literackim pisarzy zakazanych przez władze PRL – Antoniego Ferdynanda Ossendowskiego i Ferdynanda Goetla*). Anna Maria Krajewska przeanalizowała publikacje i rękopisy Biblioteki Narodowej dla odnalezienia obrazu walk o niepodległość i granice.

W tak ograniczonym (z konieczności) sprawozdaniu nie sposób przekazać całego bogactwa tematów, wątków i refleksji, które pojawiły się na obradach Konferencji „Książka, prasa, radio, film i biblioteki w kształtowaniu dziedzictwa kulturowego II Rzeczypospolitej”. Z poszczególnych sesji i paneli wybrano do omówienia jedynie te referaty, które określały główne tematy obrad. Można jednak pokusić się w konkluzji o stwierdzenie, że środowisko bibliologiczne (i medioznawcze) podjęło bardzo udaną próbę własnego rocznicowego podsumowania pewnego okresu z historii Niepodległej.

Równolegle z głównymi obradami konferencji odbywał się Kongres Książki, zorganizowany przez Polskie Bractwo Kawalerów Gutenberga. Na program tego wydarzenia składały się trzy panele dyskusyjne, podczas których podnoszono zagadnienia odnoszące się do książkowej współczesności lub niedalekiej przeszłości. Podczas obrad panelu Promocji Książki uczestnicy (głównie księgarze i reprezentanci organizacji pozarządowych) starali się zdefiniować największe przeszkody, na jakie trafia wspieranie książki i czytelnictwa w naszym kraju oraz odnaleźć sposoby przezwyciężenia tych przeszkód.

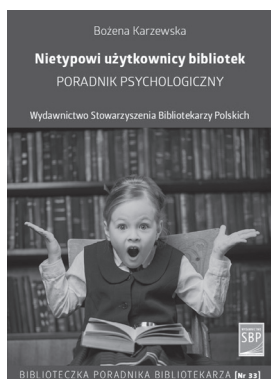
Dyskutanci panelu Wydawnictwa i Dystrybucja (zgodnie z podtytułem wydarzenia – „Od Kolejowej do Narodowego. Blaski i cienie wolnego rynku w Polsce. Refleksje na temat prawie 30-lecia”) koncentrowali się w swoich wypowiedziach na wspomnieniach z blisko trzech dekad funkcjonowania nowoczesnego rynku książki w naszym kraju. Dzięki zróżnicowaniu profesjonalnemu uczestników (wydawcy, księgarze, hurtownicy, poligrafowie, badacze, działacze organizacji branżowych) podczas spotkania udało się przywołać bogaty i zróżnicowany obraz przemian polskiego rynku książki po roku 1989.

Trzeci z paneli kongresu został zadedykowany sprawom poligrafii książkowej. Dyskutanci starali się z jednej strony, odtworzyć dokonania drukarstwa polskiego w ostatnich trzech dekadach, z drugiej zaś, ocenić perspektywy rozwojowe otwierające się przed tą dziedziną działalności gospodarczej w dobie druku cyfrowego, *print on demand*, oderwanego od papieru i farby e-czytelnictwa.

Kongres zakończyło wystąpienie Kanclerza Bractwa Jacka Kuśmierczyka, który zaprezentował projekt zaplanowanej na jesień 2018 r. imprezy promującej czytelnictwo – „Gali Bibliomanii”.

Michał Zajac

Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii
Uniwersytet Warszawski

Bożena Karzewska: *Nietypowi użytkownicy bibliotek. Poradnik psychologiczny*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2018, 94, [2] s. ISBN 978-83-65741-06-6

Pośród wielu użytkowników biblioteki jej pracownicy mogą spotkać także osoby z wszelkiego rodzaju problemami i zaburzeniami. Bibliotekarz powinien umieć rozpoznać tego typu czytelników i znać metody pracy z nimi. Publikacja Bożeny Karzewskiej *Nietypowi użytkownicy bibliotek. Poradnik psychologiczny* porusza właśnie ten problem – charakteryzuje dysfunkcje i schorzenia, jakie można spotkać u użytkowników bibliotek oraz podpowiada, jak pracować z takimi osobami. Skupia się na dzieciach i młodzieży z problemami i zaburzeniami.

Omawiana publikacja ukazała się nakładem Wydawnictwa Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w serii „Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza” (nr 33) i składa się z 11 rozdziałów. Pierwszy jest wstępem do pozostałych. Kolejne dziewięć opisuje problemy i zaburzenia użytkowników bibliotek – dzieci i młodzieży – z którymi bibliotekarz ma kontakt podczas swojej pracy. Ostatni rozdział skupia się na metodach pracy z tego typu czytelnikami.

We *Wstępie* omówiono problem nietypowych użytkowników w bibliotece oraz kompetencje, jakie powinien posiadać bibliotekarz, by móc dobrze pracować z takimi użytkownikami.

Pierwszy rozdział nosi tytuł „Asertywność a stereotyp bibliotekarza” i można go potraktować jako wstęp do pozostałych części publikacji. Autorka opisała w nim krótko, czym jest asertywność. Następnie zwróciła uwagę na zawód bibliotekarza i jego postrzeganie przez społeczeństwo. Przytacza stereotypy związane z zawodem (np. praca w bibliotece – spokojna praca, bibliotekarz nic nie robi, tylko czyta książki) jednoznacznie stwierdzając, że nie mają one odzwierciedlenia

w rzeczywistości. Na koniec skupiła się na asertywnych wartościach w bibliotece, czyli równości płci, równości stanowisk i udostępniania zbiorów bibliotecznych. Opisuje także w jasny sposób, jak bibliotekarze powinni stosować asertywność w swojej pracy.

W kolejnych dziewięciu rozdziałach autorka opisała problemy i zaburzenia użytkowników bibliotek. Zagadnienia w nich poruszane są opisane prostym językiem, nie pojawiają się zbyt skomplikowane terminy. Dzięki temu będą mogli je zrozumieć nawet czytelnicy niemający na co dzień styczności z wiedzą naukową z zakresu psychologii. Jednocześnie zostały w nich poruszone najważniejsze zagadnienia związane z tematem użytkowników biblioteki z problemami i zaburzeniami. Rozdziały nie są przeładowane zbędnymi informacjami, co powoduje, że odbiór publikacji nie sprawia trudności i pozwala w szybki sposób znaleźć poszukiwane informacje. Pomaga w tym także podział na rozdziały według konkretnych zaburzeń i problemów, jakie bibliotekarze mogą zaobserwować wśród dzieci i młodzieży odwiedzających bibliotekę. Przyswojenie zawartych w niej wiadomości ułatwia także wyszczególnienie pogrubioną czcionką ważniejszych zagadnień związanych z omawianym tematem.

Sześć z tych dziewięciu rozdziałów skupia się na zaburzeniach, które mogą występować wśród dziecięcych i młodzieżowych użytkowników biblioteki. W rozdziale „Dzieci nerwicowe i nadpobudliwe” autorka scharakteryzowała zaburzenia emocjonalne oraz zwróciła uwagę, jak definiować normy zachowania. Następnie skupiła się na schorzeniach nerwicowych, ich objawach, charakterystyce procesów nerwowych oraz rodzajach nadpobudliwości. W kolejnym rozdziale „Dzieci z zespołem ADHD” opisała to zaburzenie i jego typowe objawy – deficyt uwagi i impulsywność. Wyszczególniła także przyczyny zespołu ADHD. W rozdziale „Dzieci zahamowane psychoruchowo” autorka scharakteryzowała proces nerwowy jakim jest zahamowanie oraz wyszczególniła problemy, jakie u tych dzieci występują. Opisała także przejawy zahamowania w trzech sferach: ruchowej, poznawczej i emocjonalno-uczuciowej. Rozdział „Dzieci nieśmiałe” wyjaśnia, czym jest nieśmiałość i co się na nią składa, przytacza jej definicje i czynniki jej sprzyjające oraz przyczyny jej rozwoju. Następnie autorka zwróciła uwagę na cechy osób nieśmiałych i scharakteryzowała dzieci z tym problemem. Podała także sposoby na walkę z nieśmiałością, jej źródła i pozytywne aspekty. W rozdziale „Zaburzenia zachowania u dzieci i młodzieży” autorka wyjaśniła terminologię związaną z zaburzeniami zachowania. Wymieniła rodzaje zaburzeń zachowania, wyszczególniając zachowania agresywne. Scharakteryzowała także stopnie nasilenia zaburzeń zachowania (lekki, umiarkowany i znaczny), a także opisała czynniki, jakie wyznaczają ludzkie zachowania (biologiczne i środowiskowe).

Kolejne trzy rozdziały poruszają temat problemów, jakie mogą występować u dzieci i młodzieży odwiedzających biblioteki. Głównie są to problemy występujące w rodzinie. W rozdziale „Rodzinne uwarunkowania zaburzeń zachowania” zwróciła uwagę na wpływ środowiska rodzinnego na rozwój dziecka. Scharakteryzowała rodzinę, etapy rozwoju dziecka i wpływ ich przeżywania na rozwój i dojrzewanie osobowości. Opisała zadania rodziny i wymieniła potrzeby, jakie powinna zaspokajać. Zwróciła uwagę na objawy nieprawidłowo funk-

cjonującej rodziny i wyjaśniła termin dysfunkcja w odniesieniu do rodziny oraz scharakteryzowała zjawiska dysfunkcyjne w rodzinie. Rozdział „Dzieci z rodzin alkoholowych” skupia się na problemach tego typu użytkowników bibliotek, charakteryzując dzieci z takich rodzin i problemy, jakie się u nich pojawiają. Autorka zwróciła także w nim uwagę na wpływ dorastania w rodzinach alkoholowych w życiu dorosłym. Na problemach rodziny skoncentrowany jest także rozdział „Zaburzenia struktury rodziny a nieprzystosowanie społeczne dzieci”. Autorka opisała w nim, czym jest stabilne życie rodzinne i co je określa. Następnie zwróciła uwagę na negatywne zjawiska w środowisku rodzinnym i rolę ojca w procesach wychowawczych. Wyszczególniła także postawy rodzicielskie, ich elementy, skupiając się głównie na postawach negatywnych. Scharakteryzowała objawy surowości i skutki surowego wychowania. W rozdziale „Dzieci z dysleksją, dysgrafią i innymi «dys-»” opisała te zaburzenia, ich przyczyny (głównie dysleksję) oraz ich postrzeganie w Polsce.

W ostatnim rozdziale „Nietypowy użytkownik w bibliotece” autorka skoncentrowała się na pracy bibliotekarza z dziećmi i młodzieżą z problemami i zaburzeniami. Zwróciła uwagę na to, że bibliotekarz i jego metody pracy mają wpływ na funkcjonowanie dziecka teraz i w przyszłości. Bibliotekarz powinien więc pamiętać o specyficznych i indywidualnych potrzebach dzieci z problemami i zaburzeniami. Pomóc mu może w tym wiedza psychologiczna. Powinien podejmować takie działania, by zachęcać dziecko do aktywnego uczestnictwa w życiu biblioteki – autorka opisała w ogólny sposób te działania. Wskazówki zawarte w tym rozdziale mogą się okazać cenne dla bibliotekarzy.

Publikacja B. Karzewskiej jest pozycją, która może pomóc bibliotekarzom w pracy z nietypowymi użytkownikami bibliotek. Ze względu na to, że są w niej opisane przykłady problemów i zaburzeń występujących u dzieci i młodzieży, może być szczególnie przydatna dla bibliotekarzy szkolnych i bibliotek pedagogicznych. Wiedza na ten temat może być także cenna dla pracowników bibliotek publicznych – szczególnie działów dziecięcych. Także nauczyciele i wychowawcy mogą dowiedzieć się wielu przydatnych rzeczy. Charakteryzując problemy i zaburzenia dzieci i młodzieży koncentruje się na ich najważniejszych aspektach i opisuje je w prosty i przystępny sposób. Większa część publikacji skupia się głównie na charakteryzowaniu zaburzeń, dysfunkcji oraz problemów dzieci i młodzieży. Na metodach pracy z tego typu użytkownikami skoncentrowany jest tylko jeden rozdział. Publikacja pozwala więc bardziej rozpoznać tego typu użytkowników niż poznać metody pracy z nimi. Jest jednak cenną pozycją pomagającą pracownikom bibliotek w ich codziennej pracy z użytkownikami.

Edyta Kosik

Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Tekst wpłynął do Redakcji 10 kwietnia 2018 r.

Rozumienie świata. O warsztatach pracy z książką i czytelnikami. Warszawa: Wydaw. SBP, 2017, s. 340, ISBN 978-83-65741-05-9.

Otrzymaliśmy poradnik, którego celem jest „przybliżenie w nim metody KLANZY i jej zastosowania w prowadzeniu warsztatów pracy z książką i czytelnikami”. Dalej czytamy, że „przez warsztaty pracy z książką rozumiemy aktywne spotkania ludzi z literaturą, a jednocześnie ze sobą nawzajem”. Piękna i skuteczna koncepcja, ale co to jest KLANZA?

Tajemnicze słowo oznacza skrót od nazwy „**K**lub **A**nimatora **Z**abawy”. Na stronie internetowej czytamy, że KLANZA to stowarzyszenie, które jest „ogólnopolską organizacją pozarządową non profit, skupiającą osoby aktywne i otwarte na zmianę społeczną” oraz że działa w 17 miastach w Polsce. W ofercie stowarzyszenia jest około 110 autorskich programów szkoleniowych, a zajęcia prowadzi 104 trenerów i 61 animatorów. I o tym wszystkim jest nowa książka, praca zbiorowa napisana przez 10 autorek: Elżbietę Hornowską, Małgorzatę Karasińską, Marię Kulik, Annę Lipińską, Annę Sadowską, Grażynę Sobieską-Szostkiewicz, Magdalenę Sowik, Beatę Świderek, Martę Todys i Grażynę Walczewską-Klimczak, które zresztą wszystkie widzimy na wspólnej fotografii tuż przy stronie tytułowej.

Poradnik ułożony jest w formie odpowiedzi na zasadnicze pytania o sens promowania książki i czytelnictwa. Pytania wydają się proste, a przecież właśnie na proste pytania najtrudniej odpowiedzieć. Dlaczego warto pracować z książką? Dlaczego w grupie? Co zmienia się wokół pracy z książką? Otrzymujemy też opis metody KLANZY jako praktyki działania z książką i czytelnikami oraz praktyczne wskazówki „z kufra praktyków”, jak przygotować i prowadzić warsztaty pracy z książką.

Fascynujące są refleksje i sugestie Marii Kulik, niezwykle aktywnej propagatorki dobrej literatury dla dzieci i młodzieży, poprzedniej prezeski Polskiej Sekcji IBBY i organizatorki jej prestiżowych konkursów, o sposobach opowiadania bajek. „Najlepiej mieć w repertuarze takie baśnie, które sami lubimy” przyznaje autorka rozdziału i dodaje „Kto się dobrze czuje przy polskiej klasycie – niech się tego nie wstydzi i nie boi!” Najciekawsze są przykłady cykli baśniowych: bajeczki-smuteczki, baśnie do rozmówek, czarowne seriale, czyli baśnie dla wytrwałych, bajdy-strachajdy oraz książki obrazkowe. Rozbrajająco brzmi też kolejne zalecenie: „niewątpliwie osoba opowiadająca musi znać treść baśni opowiadanej przez siebie – należy ją w tym celu kilka razy przeczytać”. I jeszcze pomysły na podsumowanie cyklu w formie konkursu – zgadywanki, które autorka roboczo pięknie nazywa „sałatką z bajek” lub „baśniowym bigosikiem”. Sugestywnym uzupełnieniem tego rozdziału jest nagranie bajek w formie dołączonej do książki płyty CD, na której nagrano mistrzowskie (tak jest!) interpretacje kilku bajek w osobistym wykonaniu Marii Kulik. I tej umiejętności można jej zazdrościć, bo w tej dziedzinie ukazuje wielki talent. I jeszcze do tego przedstawia kapitalne ze-

stawienie „10 rad dobrego bazarza” w kontrze do „Żałosnego bazarza 7 grzechów głównych”.

To tylko fragment przydatnego poradnika, w innych rozdziałach znajdują się też praktyczne wskazówki pracy z poszczególnymi omówionymi tytułami, jak też sposoby wykorzystania rekwizytów czy nawet stworzenia inscenizacji teatralnej w formie „czarnego teatru”, teatru cieni czy coraz bardziej popularnego teatryku Kamisihibai, inaczej zwanego „papierowym teatrem” (z japońskiego kami – papier i shibai – teatr).

Na zakończenie książki autorki wyznają, że dla każdej z nich „prowadzenie i uczestniczenie w spotkaniach z książką jest ważnym doświadczeniem życiowym. Bo metoda KLANZY zakłada, że podczas spotkań warsztatowych nie ma podziału na prowadzących i uczestników. Wszyscy w sytuacji «tu i teraz» uczestniczymy w niepowtarzalnym wydarzeniu”. Tak jak „niepowtarzalna” jest ta książka, napisana z pasją i w oparciu o wielkie i radosne doświadczenie.

Piotr Dobrołęcki

Tekst wpłynął do Redakcji 7 maja 2018 r.

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA KRAJOWEGO

Obchodzony w 2017 r. jubileusz 200-lecia powstania Zakładu Narodowego im. Ossolińskich zaowocował specjalnymi publikacjami. Ośrodek KARTA we współpracy z Ossolineum przygotował wydawnictwo *Skarbiec. 200 lat Ossolineum* (Markowska, oprac., 2017). „Przedstawiony tu zapis dwóchsetlecia, będący w warstwie tekstowej montażem świadectw źródłowych z całego okresu Ossolineum, wykorzystuje klasyczną metodę Ośrodka KARTA. Po wielu realizacjach podobnego typu zaproponowaliśmy dyrektorowi Zakładu Narodowego, by obecna rocznica stała się okazją do możliwie pełnej dokumentacji tej historii i jej albumowej prezentacji” (s. 10). Odpowiednio dobrane fragmenty listów, relacji, dokumentów (np. sprawozdań), artykułów itp. w połączeniu z bogatym materiałem ikonograficznym tworzą interesujący opis dziejów i działalności Ossolineum, a także ukazują sylwetki wybitnych osobowości związanych z Zakładem. Całość została pogrupowana chronologicznie, a poszczególne okresy uzupełnione tytułami (np. „1800-1816 Zamysł”, „1817-1830 Ustanowienie”, „1918-1939 Niepodległość”). Każdą część rozpoczynają zwięzłe noty wprowadzające.

Następnym jubileuszowym wydawnictwem jest antologia wybranych tekstów towarzyszących kolejnym jubileuszom Zakładu, poczynawszy od jubileuszu 100-lecia w 2017 r. (Pękalska, Mitka, red. 2017). Prezentowane teksty mają różnorodny charakter, a ich autorami są publicyści, naukowcy, pisarze, eseści, bibliote-

karze. Na 175-lecie Ossolineum powstał m.in. tekst Mieczysława Gałygi *Status Zakładu Narodowego im. Ossolińskich w okresie zaborów i w latach międzywojennych*, pokazujący mądrość i przezorność założyciela Ossolineum, Józefa Maksymiliana Ossolińskiego, długo poszukującego odpowiedniego modelu prawnego dla tworzonej Biblioteki. „Dążność do wyeksponowania w statucie prawnego charakteru fundacji, bez równoczesnego zamazywania jej funkcji publicznej, wiązała się z obsesyjną wręcz, choć bynajmniej nie bezzasadną, obawą o dalsze losy daru, który przekazał Narodowi” (s. 99). Powstał natomiast w związku z 200-leciem Ossolineum tekst Marka Krajewskiego *Cień Ossolineum. Wspomnienie* ukazujące, jak atmosfera przebywania w magazynach bibliotecznych i czynione tam eksploracje (a także odpowiedź dyrektora Adolfa Juzwenki na obawy młodego pracownika o brak zajęcia podczas ośmiogodzinnej pracy – „Jak dla mnie, to może pan nawet kryminały pisać!”) zainspirowały go do pisania powieści kryminalnych.

„Książka dawna i jej właściciele” to tytuł konferencji zorganizowanej przez Zakład Narodowy im. Ossolińskich we współpracy z Consortium of European Research Libraries na przełomie września i października 2016 r. Organizatorzy nawiązali do projektów badawczych Kazimierza Piekarskiego, autora opublikowanego w 1929 r. tekstu *O zadania i metody badań proveniencyjnych*. Zawarte w dwóch tomach materiały pokonferencyjne zostały przedstawione w pięciu częściach. Tom pierwszy (Sidorowicz-Mulak, Franczyk-Cegła, red., 2017a) zawiera dwie części. W pierwszej, zatytułowanej *Badania proveniencyjne kolekcji starych druków w polskich bibliotekach naukowych i publicznych* swoje osiągnięcia na polu badań proveniencyjnych zaprezentowały między innymi: Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu (Weronika Karlak), Biblioteka Jagiellońska (Jacek Partyka), Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu (Jakub Łukaszewski, Rafał Wójcik), Książnica Pomorska w Szczecinie (Agnieszka Borysowska), a w części drugiej *Badania proveniencyjne inkunabułów* – Biblioteka Narodowa (Michał Spandowski), PAN Biblioteka Gdańska (Beata Gryzio), Biblioteka Katedralna w Gnieźnie (Jakub Łukaszewski).

W rozpoczynającej tom drugi (Sidorowicz-Mulak, Franczyk-Cegła, red., 2017b) części trzeciej *Prywatne księgozbiory historyczne* badacze zrekonstruowali m.in. księgozbiory: Świętosława Milczącego z XV w. (Elżbieta Knappek), bazylianów prowincji ruskiej z drugiej połowy XVIII w. (Iwan Almes), rodu Oppersdorffów (Mateusz Ściążko). Z tematów artykułów części czwartej *Księgozbiory historyczne i współczesne bibliotek kościelnych* wymienić można charakterystykę struktury proveniencyjnej historycznego księgozbioru krakowskich bonifratrów (Marek Bebak) oraz stan badań proveniencyjnych księgozbioru klasztoru supraskiego (Katarzyna Zimnoch). W części piątej *Polskie księgozbiory historyczne za granicą* znalazł się artykuł Tomasza Szwacińskiego *Współpraca Biblioteki Narodowej z bibliotekami rosyjskimi w dziedzinie dokumentacji i badań zbiorów specjalnych*, a w kończącej tom *Miscellaneous* artykuł Bartłomieja Czarskiego *Staropolski ekslibris na tle ówczesnych form emblematycznych*.

Postać Wojciecha Kętrzyńskiego, wieloletniego dyrektora Ossolineum, historyka, mediewisty, etnografa, znawcy i wydawcy dokumentów, przybliżył Stanisław Achremczyk w książce *Wojciech Kętrzyński. Kustosz pamięci narodowej*

(Achremczyk, 2018). Pochodzący z kaszubskiej szlachty ojciec Kętrzyńskiego został pruskim oficerem i żandarmem, natomiast syn odzyskał polskość, przeprowadzając w 1861 r. w wieku 23 lat urzędową zmianę imienia i nazwiska z Adalbert von Winkler na Wojciech Kętrzyński, przyswajając polski język i kulturę. Do nauki polskiej wprowadził badania nad problematyką mazurską. Wątek bibliotekarski w życiu Kętrzyńskiego został opisany w trzech rozdziałach: „Domowy nauczyciel i wędrowny bibliotekarz” (praca nad zbiorami bibliotecznymi w Kórniku), „Sekretarz i kustosz w lwowskim Ossolineum, Dyrektor Zakładu Narodowego im. Ossolińskich”. Stanowisko dyrektora piastował od 1876 aż do śmierci w 1918 r., przyczyniając się do wielostronnego rozwoju tej instytucji.

Problematyce czytelnictwa dzieci i młodzieży poświęcona została praca zbiorowa pod redakcją Marioli Antczak *Inspiracje czytelnicze w życiu młodego pokolenia* (Antczak, red. 2017). W zawierającej siedem artykułów pierwszej części publikacji zatytułowanej „Instytucje w krzewieniu kultury czytelniczej dzieci i młodzieży” autorzy zajęli się między innymi współpracą bibliotek publicznych i szkolnych (Grażyna Lewandowicz-Nosal oraz Grażyna Walczewska-Klimczak), prezentacją działalności Centrum Literatury Dziecięcej w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Oświęcimiu (Oliwia Brzeźniak), zagadnieniem aranżacji biblioteki pod kątem jej wykorzystania w działalności kulturalnej i oświatowej na rzecz dzieci i młodzieży (Paweł Braun). Wśród pięciu tekstów części drugiej „Publikacje dla dzieci i młodzieży we współczesnych badaniach” znalazło się m.in. omówienie repertuaru wydawniczego książek o tematyce kulinarnej (Justyna Habiak, Bogumiła Staniów) oraz analiza współczesnych książek o polskim antykomunistycznym podziemiu niepodległościowym przeznaczonych dla młodego czytelnika (Anna Maria Krajewska).

Jedną z luk w wiedzy na temat bibliotekarstwa międzywojennego wypełnia książka Piotra Dobrowolskiego *Działalność edukacyjno-wychowawcza polskich bibliotek wojskowych w II Rzeczypospolitej* (Dobrowolski, 2017). W opartej na szerokich badaniach źródłowych pracy autor przedstawił organizację i funkcjonowanie bibliotek wojskowych w okresie międzywojennym, ze szczególnym uwzględnieniem ich działalności edukacyjnej i wychowawczej. Organizowane w 1918 r. Wojsko Polskie składało się z żołnierzy, którzy nigdy wcześniej nie mieli możliwości służenia w ojczystej armii, posiadali różne poziomy wykształcenia, a spora część z nich była analfabetami. Zadaniem wojska i tworzonych w nim placówek kulturalno-oświatowych (biblioteki, świetlice), stało się zatem pogłębianie wiedzy o kulturze i historii ojczyzny, podniesienie świadomości patriotycznej, nauka czytania i pisanie w języku polskim. Książkę rozpoczyna rozdział „Wychowanie obywatelskie żołnierzy w latach 1918-1939”. W kolejnych rozdziałach została przedstawiona rola bibliotek wojskowych w wychowaniu obywatelskim do 1918 r., wpływ Wojskowego Instytutu Naukowo-Wydawniczego oraz Wojskowego Instytutu Naukowo-Oświatowego na funkcjonowanie bibliotek wojskowych, działalność Głównej Księgarni Wojskowej na rzecz tych bibliotek, rola Rad Bibliotecznych. Rozdział szósty został poświęcony Centralnej Bibliotece Wojskowej, a następne Wojskowym Bibliotekom Okręgowym, bibliotekom pułkowym, garnizonowym i bibliotekom szkół wojskowych, bibliotekom żołnierskim.

Publikacja Krystyny Hudzik *Biblioteki uniwersyteckie w Niemczech w epoce cyfrowej* (Hudzik, 2017), stanowi ukoronowanie wieloletnich zainteresowań i badań autorki, powiązanych także z licznymi stażami odbywanymi w bibliotekach uniwersyteckich w Niemczech. Celem pracy było przedstawienie całościowego obrazu niemieckich bibliotek uniwersyteckich w kontekście prowadzonej przez państwo polityki bibliotecznej, charakterystyka ich organizacji i funkcjonowania w okresie od ponownego zjednoczenia Niemiec w 1990 do 2016 r. Z przeprowadzonych prezentacji i analiz wyłaniają się obszary decydujące o dobrej kondycji niemieckich bibliotek uniwersyteckich. Autorka wymienia następujące: konsekwencja i długofalowość polityki bibliotecznej państwa, współpraca bibliotek z pracownikami naukowymi, podejmowanie nowych zadań związanych z gromadzeniem i udostępnianiem danych badawczych oraz publikowaniem elektronicznym Open Access, doskonalenie tradycyjnych zadań i efektywność pracy bibliotek, zarządzanie biblioteką oparte na różnych poziomach kompetencji i odpowiedzialności, kooperacja wszystkich bibliotek naukowych w realizacji wspólnych projektów w zakresie gromadzenia, opracowania, digitalizacji i udostępniania, digitalizacja zasobów historycznych.

Publikacja *Polski rynek wydawniczy Lwowa w dobie autonomii galicyjskiej (1867-1914)* (Konopka, 2018), to pierwsze w polskim piśmiennictwie całościowe omówienie polskiego rynku wydawniczego Lwowa w latach autonomii galicyjskiej. Oparta na szczegółowej rekonstrukcji i analizie polskich edycji książkowych i szerokiej kwerendzie archiwalnej praca ukazuje wkład lwowskich nakładców w kulturę polską omawianego okresu. Książka składa się z pięciu rozdziałów: „Lwów w latach autonomii”, „Profesjonalni wydawcy Lwowa”, „Wielkość produkcji lwowskich nakładców”, „Oferta wydawnicza”, „Wykonawcy lwowskich nakładów” oraz obszernych aneksów. Badania pokazały m.in., że wybory lwowskich nakładców skupiały się przede wszystkim na wydawaniu literatury pięknej (na przełomie XIX i XX w. lwowscy wydawcy odegrali ważną rolę w publikowaniu dzieł twórców Młodej Polski). W zakresie publikacji wydawnictw naukowych największą rolę odegrały specjalistyczne towarzystwa naukowe. Mimo konieczności liczenia się z grą rynkową, lwowscy wydawcy uważali za swoją misję służyć celom narodowo-społecznym. „Umiejętność skupienia przez nakładców wokół własnej firmy talentów literackich, naukowych i dokonywanie właściwych wyborów, dobór wspólników i współpracowników, pomagały w budowaniu stabilnych podstaw firmy i umożliwiały w istniejącej sytuacji realizację szczytnych programów wydawniczych” (s. 268-269).

Paryski świat książki i jego tajemnice. Sprawozdanie z trudnej misji (Bobowicz, 2017) to opowieść o działalności autorki, Zofii Bobowicz, redaktorki, tłumaczki literatury polskiej na język francuski, w prestiżowym paryskim wydawnictwie Robert Laffont, w którym zainicjowała i prowadziła serię *Pavillons – Domaine de l'Est*. Książka napisana w oparciu o prowadzony przez autorkę dziennik, co daje jej walor autentyczności i wiarygodności, stanowi interesujący zapis zmagania o pozyskanie przychylności wydawnictwa, krytyków literackich i francuskiego czytelnika dla literatury Europy Środkowo-Wschodniej. Z wielu wybitnych dzieł wydanych w omawianej serii wymienić można *Małą apokalipsę* Tadeusza Kon-

wickiego, *Obsługiwałem angielskiego króla* Bohumila Hrabala czy też *Czewengura* Andrieja Płatonowa.

W nowej serii Ossolineum „Na Jeden Temat” ukazała się książka Agaty Szydłowskiej, oparta na rozprawie doktorskiej autorki, z pogranicza historii typografii i dizajnu, antropologii i socjologii *Od solidarycy do TypoPolo. Typografia a tożsamości zbiorowe w Polsce po roku 1989* (Szydłowska, 2018). „Jednak to, co mnie interesuje najbardziej i co jest przedmiotem tej książki, to nie semiotyczne analizy krojów pisma, wyabstrahowane ze społecznego i kulturowego kontekstu, lecz typografia uwikłana w życie społeczne: spory, debaty, towarzyszące jej narracje. Z zestawu pytań, jakie można zadać, przyglądając się uważnie typografii, wybrałam te dotyczące tożsamości zbiorowych, w których powstawaniu, umacnianiu i dyskutowaniu litery biorą udział” (s. 8). W trzech częściach książki („Solidaryca”, „Pisma narodowe i lokalne”, „Typografia wernakularna”), analizie poddano trzy sposoby funkcjonowania typografii i odpowiadające im wzorce tożsamościowe. Część pierwsza poświęcona została tożsamości politycznej i światopoglądowej, część druga – narodowej i lokalnej, a część trzecia tożsamości lokalnej, choć autorka przyznaje, że w wielu przypadkach nakładają się one na siebie i trudno je rozdzielić. Poza analizą materiałów ikonograficznych (projekty pism, plakaty i in.), tekstów na temat ikonografii i innych, analizie poddano także wypowiedzi ustne (np. wypowiedzi twórców pism).

KSIĄŻKI OMÓWIONE

- Achremczyk, Stanisław (2018). *Wojciech Kętrzyński. Kustosz narodowej pamięci*. Wyd. 2. (zmien. i poszerz.). Kętrzyn: Kętrzyńskie Centrum Kultury, 320 s., il. ISBN 978-83-9195-86-8-1.
- Antczak, Mariola, red. (2017). *Inspiracje czytelnicze w życiu młodego pokolenia*. Łódź: Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego; Warszawa: Wydaw. SBP, 238 s., il. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 176. ISBN 978-83-8088-713-8.
- Bobowicz, Zofia (2017). *Paryski świat książki i jego tajemnice. Sprawozdanie z trudnej misji*. Przeł. Janina i Krzysztof Błoński. Kraków; Budapeszt: Wydaw. Austeria, 294 s. ISBN 978-83-7866-162-7.
- Dobrowolski, Piotr (2017). *Działalność edukacyjno-wychowawcza polskich bibliotek wojskowych w II Rzeczypospolitej*. Warszawa: Centralna Biblioteka Wojskowa im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, 205 s., il. ISBN 978-83-63050-51-1.
- Hudzik, Krystyna (2017). *Biblioteki uniwersyteckie w Niemczech w epoce cyfrowej. Ciągłość i zmiana*. Warszawa: Wydaw. SBP, 343 s., il. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 180. ISBN 978-83-65741-01-1.
- Konopka, Maria (2018). *Polski rynek wydawniczy Lwowa w dobie autonomii galicyjskiej (1867-1914)*. Kraków: Wydaw. Universitas, 437 s. il. ISBN 97883-242-3136-2
- Markowska, Marta, wybór i oprac. (2017). *Skarbiec. 200 lat Ossolineum*. Wrocław: Wydaw. Ossolineum; Warszawa: Ośrodek Karta, 357 s., il. ISBN 978-83-65588-37-1.
- Pękalska, Marta; Mitka, Alicja, red. (2017). *Jubileusze Ossolineum. Antologia tekstów*. Wrocław: Wydaw. Ossolineum, 262 s. Osso Wczoraj i Dziś. ISBN 978-83-65588-32-6.
- Sidorowicz-Mulak, Dorota; Franczyk-Cegła, Agnieszka (2017a). *Książka dawna i jej właściciele. Zbiór studiów*. Wrocław: Wydaw. Ossolineum, 284 s., il. ISBN 978-83-65588-53-1.

Sidorowicz-Mulak, Dorota; Franczyk-Cegła, Agnieszka (2017b). *Książka dawna i jej właściciele. Zbiór studiów*. Wrocław: Wydaw. Ossolineum, 318 s., il. ISBN 978-83-65588-52-4.

Szydłowska, Agata (2018). *Od solidarycy do TypoPolo. Typografia a tożsamości zbiorowe po roku 1989*. Wrocław: Wydaw. Ossolineum, 220 s., il. Na Jeden Temat (Ossolineum). ISBN 978-83-65588-24-1.

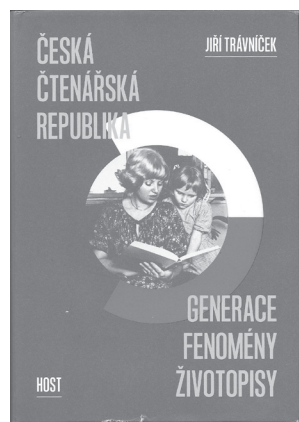
Barbara Koryś

Tekst wpłynął do Redakcji 15 maja 2018 r.

Z LEKTUR ZAGRANICZNYCH

Z wielu wypowiedzi – niekoniecznie odkrywczych – na temat edukacji digitalnej, wybrałem do omówienia jedną. Nie twierdzę, że dobrą, ale charakterystyczną, a trzeba o takiej praktyce wiedzieć. Skojarzyłem ją zresztą z interesującym szkicem o myślowym zapleczu kształcenia w ogóle. Zestawienie obu tych opinii wydało mi się bowiem pouczające.

Jednak monografią absolutnie niezwykłą jest mądra, odkrywczą i – jeśli można tak powiedzieć – niebywale świeża opowieść czeskiego profesora Jiřího Trávnicka o czytaniu i o czytelnictwie. To rzadkość nad rzadkościami, żeby o tym pisał ktoś tak właśnie oraz w ten sposób. Zwłaszcza teraz.

O CZYTANIU I NIE TYLKO [*****]

Jiří Trávnick: *Česká čtenářská republika – generace, fenomény, životopisy*. Brno-Praha: Host, 2017, 445 s. ISBN 978-80-7491-850-6.

W bieżącym piśmiennictwie bibliologicznym, wszędzie niemożebnie zaśmieconym przez informatologiczne banialuki, coraz rzadziej trafiają się konstruktywne wypowiedzi o bibliotekarstwie, a jeszcze trudniej o rozumne opinie o czytelnictwie: różni tacy pisują, że już zdechło. Tymczasem istnieje i, mimo pewnego regresu, w wielu krajach ma się znacznie lepiej, niż u nas, więc znosnie albo nawet dobrze.

Choćby właśnie po sąsiedzku – w Czechach. O czym frapująco pisze profesor Jiří Trávnick, podpierając się świeżymi badaniami oraz własnym doświadczeniem i obserwacjami. A ma je bogate, co potwierdza znakomitym dorobkiem naukowym i eseistycznym.

W najnowszej książce wychodzi od prostej konstatacji: że mianowicie istnieją czytelnicy częściowo podobni do siebie, a po części nie, natomiast wystarczająco

liczni, żeby mówić o zjawisku masowym, tak w skali poszczególnych krajów, jak również globalnej. I wprawdzie nie jest już tak, jak w złotej epoce czytelnictwa na przełomie XIX i XX stulecia, ale chociaż ponad pół wieku temu Marshall McLuhan obwieścił śmierć druku, a potwierdził to J. Gomes przed dziesięcioma laty – fakty są z tymi pokrzykiwaniami w niezgodzie. Czasami nawet inteligentni faceci chcą zwrócić na siebie uwagę dodatkowo byle czym i lepiej podchodzić do tego ostrożnie.

Bo pisanie i czytanie, tak jak opowiadanie oraz słuchanie, ma rodowód naturalny. Wszyscy jesteście narratorami, powiada autor. Tworzymy opowieści o sobie oraz o innych i rozpowszechniając je, budujemy między sobą wzajemne więzi. Zatem czemu mielibyśmy to nagle przerwać? Tylko dlatego, że kilka osób na takich sugestjach doczołgało się (i nadal próbuje) do umiarkowanego rozgłosu.

Owszem, wśród czterech głównych form pośredniej transmisji treści – radia, telewizji, piśmiennictwa, oraz internetu – druk nie ma już monopolu i niekoniecznie dominuje. Ale to nie znaczy, że zdechł. Współlistnieje.

Odwołanie się w książce do takich wariantów komunikacji nie jest przypadkowe. Trávníček uznał, że różne generacje miały i mają określone preferencje komunikacyjne, wyniesione z okresów ich komunikacyjnej inicjacji – co nie znaczy, żeby z innych form nie korzystały – dokonał więc stosownego podziału, aby lepiej scharakteryzować sytuację społeczno-komunikacyjną. Przyjął mianowicie, że populacja obecnie w wieku 65 lat i starsza wychowała się na preferencjach dla radia, generację w wieku 45-64 lat da się nazwać telewizyjną, a tę w wieku 24-44 lat określić jako czytelnicko-komputerową, zaś najmłodsi (15-24 l.) to internetowcy. To ma sens i cel, chociaż podziałów innych nie brakuje.

Dla interesującego (chyba) porównania, przytoczę inną propozycję strukturalizacyjną. Oto nastawienia komunikacyjne zbiorowości w wieku powyżej 80 lat nazwano mechanicznymi (według mnie raczej: manualno-mechanicznymi), w wieku 70-80 lat elektromechanicznymi, w wieku 55-70 lat analogowo-mechanicznymi, w wieku 40-55 lat digitalnymi, 30-40 lat internetowymi, a poniżej 30 lat sieciowymi¹. Bardzo to mechanistyczna propozycja, wolę więc pomysł Trávníčka, ma bowiem spójną logikę oraz czemuś konkretnemu służy. A swoją drogą... czego to ludzie nie wymyślą.

Autor nie myli się sugerując, że dla generacji najstarszej – w Czechach, lecz w Polsce na pewno podobnie – dużą rolę dawniej odgrywało radio. Rodzinnemu jedni ufali, ale inni nie, jednak było jeszcze radio zagraniczne, słuchane mimo zakazów. Natomiast dostęp do książek był skomplikowany. W dzieciństwie w ogóle trudny, a potem nastąpił zalew literatury socjalistycznej oraz sowieckiej, więc zachęta do czytania była *umiarkowana*. Popularnością cieszył się wtedy Alojzy Jirasek (u nas trochę też), stosunkowo odległy od indoktrynacji, za to nieznośny gaduła i nudziarz.

Generacja 45/64 l. to dzisiejsi rodzice oraz dziadkowie, częściowo ukształtowani w czasach już normalnych, ale jednak także są produktami socjalizmu. Poddawani naciskom, a nawet represjom, oglądali filmy, słuchali muzyki oraz kleili się

¹ J. Johnson, K. Finn: *Designing User Interfaces for an Aging Population. Towards Universal Design*. Amsterdam/Burlington: Elsevier/Morgan Kaufman Publishers, 2017, s. 125.

do telewizji. Mieli standardowe lektury szkolne, natomiast w domu preferowano książki zupełnie inne. Pojawiały się już także *samizdaty*, a po 1989 r. powrócili do normalnego obiegu autorzy *zakazani*. To jest więc pokolenie dwóch prawd, także czytelniczych. Ciekawe, że aktualnie deklaruje czytanie aż 84%.

Z kolei pokolenie 25/44 l. przyssało się już do komputerów, ale internet pozostawał dla nich jeszcze w stadium embrionalnym. Do czytania garnęło się samorzutnie, bo w szkołach uczono jeszcze po staremu i lansowano lektury dawne. Natomiast w szerokim obiegu publicznym popularni stali się Milan Kundera, Václav Havel i Josef Škvorecký, więc już autentycznie wybitne osobowości literackie, wysoko cenione również u nas. Aktualnie do czytania przyznaje się 83% tej generacji, zatem znowu bardzo dużo.

Natomiast generacja internetowa (l. 15/24), a właściwie facebookowo-youtube'owa, szwenda się ze słuchawkami na uszach i nie potrafi nawiązywać ani podtrzymywać kontaktów bezpośrednich. Nie bywa też w kinach, natomiast jednak 85% czyta i ponad połowa studiuje. To jest już pokolenie, które nie zaznało komunistycznej indoktrynacji ideologicznej i nie zna socjalizmu z autopsji. A jakie będzie za chwilę? Zobaczmy.

Po przedstawieniu tak ustrukturalizowanej generacyjnie charakterystyki, zabrał się Trávníček do komentowania rozmaitych zjawisk okołoczytelniczych i zrobił to bardzo ciekawie. Choćby sugerując, że poezje chętniej czytują najstarsi, natomiast co młodszym lirykę skutecznie obrzydziła szkoła. Wprawdzie seniorzy też kiedyś chadzali do szkół, ale wówczas przeważała domowa inicjacja literacka, więc widocznie przychylniej do wierszowisk nastawiona. Natomiast zawsze czytowano chętnie opowieści detektywistyczne: chociaż przez znawców uważane raczej za rodzaj gier, zaledwie imitujących literaturę, ale nikogo takie opinie nie zniechęcały. No i ponad wszystkim – przynajmniej dla osób wierzących – *Biblia* nieodmiennie była i jest książką książek.

W czeskich czasach socjalizmu nawet nowe książki rzucano do księgarń tylko w czwartki i wtedy tworzyły się gigantyczne kolejki – jak u nas po papierosy na kartki. To wszystko minęło, ale jako ślad, organizuje się książkowy Wielki Czwartek. Z szacunku dla przyzwyczajień? Jednak nie ma pewności, czy to jeszcze ktoś bierze.

W okresie rozmnożenia filmów *odliterackich* zaczęto mówić o konkurencyjności kina wobec piśmiennictwa, lecz ekranizacje okazały się dla tekstów literackich nierzadko przyjazne i wspomagające. Jednak rzeczywiście film może niekiedy niszczyć czytanie. Generalnie bowiem nadmierna dominacja kultury obrazkowej nie jest dla piśmiennictwa ani dla czytelnictwa korzystna².

Trávníček uważa, że czytanie nie jest uwarunkowane genetycznie, dlatego wymaga wdrożenia. Otóż jedno drugiemu nie przeszkadza. Zatem co do wdrożenia: zgoda. Natomiast o naturalnym i genetycznym pochodzeniu pisania oraz czytania zaświadczać liczni znawcy – co szczegółowo w swoim czasie zasygnalizowałem³.

² N. S. Baron: *Words Onscreen. The Fate of Reading in a Digital World*. New York: Oxford University Press, 2015, s. 19, 165-166, 169-171.

³ Z *lektur zagranicznych*. „Przegląd Biblioteczny”, 2017, nr 3, s. 400-416.

W każdym razie nie ulega wątpliwości, że największy wpływ na lekturę inicjację dzieci mają rodzice, a zwłaszcza czytające matki. Później zaś pozytywnie mogą oddziaływać nauczyciele, jednak tylko mądrzy – z tym, że sam tryb szkolnej nauki niekoniecznie temu sprzyja. Natomiast zawsze istnieje pytanie, CO się czyta. Czy w sumie lepiej, żeby dzieci czytały cokolwiek, niż nic, czy też lepiej nic, aniżeli książki złe? Autor uchyla się od odpowiedzi. Nic dziwnego: nie wiadomo.

Natomiast poniechanie czytania zaczyna się – jeśli już – po 24 roku życia. Czas wypełniają bowiem zajęcia rodzinne, domowe, zawodowe, a relaks zapewnia telewizja. Lecz jeśli czytanie stało się nawykiem (wolałbym: utrwaloną reakcją naturalną), to następnie wiele osób do niego wraca. I to niekoniecznie w celach użytkowych bądź instrumentalnych, bo tym akurat dobrze służy internet.

Autor powołuje się na badania amerykańskie, według których tylko 38% czytelników czyta książki do końca. Przywołana tu już N. Baron twierdzi podobnie: że cytowania w rozprawach studenckich nie wykraczają poza pierwsze cztery strony sygnalizowanych źródeł⁴. Trudno zaprzeczyć. W końcu ja to też znam z własnych doświadczeń dydaktycznych. Ale prawdopodobnie są jeszcze nie-studenci...

Poza tym referuje Trávníček interesujące relacje pamiętnikarskie, odnoszące się też do czytania. Oraz nawiązuje do bibliotekarstwa. Twierdzi mianowicie, że biblioteki skutecznie orędują za czytaniem, a ostatnio stają się ośrodkami nie tylko czytelniczej kultury, lecz również lokalnego życia społecznego. Co ma swoją wagę wszędzie, ale zwłaszcza w Czechach, bo tamtejsza sieć bibliotek publicznych jest najgęstsza w świecie.

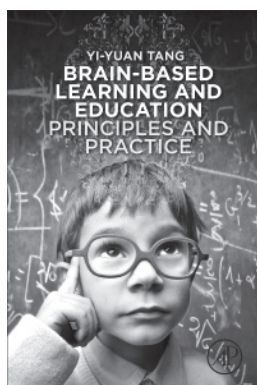
Obserwacja zdarzeń bieżących i dawnych skłania autora do sformułowania opinii, że czytanie było i nadal jest czynnością głównie miejską. Inicjowane przede wszystkim w domu i zwłaszcza przez rodziców *miastowych*. Z tym, że nie zawsze tak samo: sposób lekturowych wdrożeń zmieniał się według czasu historycznego, stąd i pokoleniowe różnice w efektach.

W pamięci znawców, ale także w świadomości potocznej, uchował się – stonkowo najlepiej rozpoznany – XIX-wieczny model czytania. Częściowo związany z samokształceniem, lecz mający również cechy świeckiego *nabożeństwa*. I to z tamtych zwyczajów pozostał głęboki szacunek dla książkowych autorów, oraz – nadal tu i ówdzie zauważalna – praktyka robienia notatek z lektur. Natomiast nic nie wyszło z powojennych prób wykreowania czytelnika socjalistycznego. Dopowiem, że w Polsce również nie.

Później pojawił się model czytelnika wyemancypowanego: który wie, co, oraz jak czytać. A z kolei w ostatnich dekadach można zauważyć czytelników *transmedialnych*, którzy nieźle sobie radzą w wielokomunikacyjnym świecie. No i te zróżnicowane warianty modelowe są teraz obecne równocześnie. Tak więc, chociaż czytanie trochę traci dystans, to jednak symptomów zaniku nie widać.

Myślę, że ten racjonalny i trzeźwy głos mógłby otrzeźwić choć trochę proroków piśmienniczej apokalipsy. Którzy chcieliby jakoś zaistnieć, lecz nie mają nic do powiedzenia, toteż plotą byle co. A swoją drogą: robią to... pisemnie.

⁴ N. Baron, op. cit., s. 39.

REFLEKSJE O EDUKACJI [****]

Yi-Yuan Tang: *Brain-Based Learning and Education. Principles and Practice*. London: Elsevier/Academic Press, 2017, 82 s. ISBN 978-0-12-810508-5.

Nie tylko procesy komunikowania stały się ostatnio obszarem zabiegów digitalizacyjnych. Elektronizację oraz automatyzację wprzęgnięto również w uczenie się i nauczanie. Towarzyszące temu odgłosy bezkrytycznego entuzjazmu należy zdecydowanie odrzucić. Natomiast trzeba jednak przyglądać się bacznie bieżącym koncepcjom oraz praktykom edukacyjnym, bo wszak edukacja pozostaje z bibliotekarstwem w relacjach małżeńskich.

No, więc właśnie o psychologicznych aspektach edukacji interesująco pisze Yi-Yuan Tang, profesor psychologii z Texas Tech University (w Lubbock), który w dzieciństwie przeżył w Chinach ekscesy *rewolucji* kulturalnej i edukacyjnej. Wie zatem z autopsji, że kształcenie można przekształcić w zniekształcenie. Otóż jego wypowiedź absolutnie nie przystaje do bieżących, rzekomo *innowacyjnych* pomysłów na edukację. Natomiast opinie oraz sugestie, które w tej książce przedstawia, łączy z opisami psychologicznych procesów mentalnych – te jednak w omówieniu pomijam.

Autor zarzuca szkolnej nauce, że serwuje tylko wiedzę faktograficzną z niektórych przedmiotów oraz przysposabia *technicznie* do pisania, czytania i rachowania. A chciałby, żeby uczono krytycznego myślenia i rozwiązywania problemów oraz także – by wdrażano emocjonalną wrażliwość, odpowiedzialność, wytrwałość i jeszcze wdzięczność. Zapewne ma rację, ale w zestawieniu z praktyką szkolną, szanse wykonawcze wyglądają na zerowe.

Dorzuca do tego podpowiedź, żeby w szkołach wyjaśniano z grubsza jak pracuje umysł, bo wtedy każdy mógłby świadomie wytrenować samokontrolę, zmierzając do umiejętności koncentrowania uwagi. To zaś jest konieczne, żeby w procesy poznawcze zaangażować pamięć trwałą i efekty uczenia się zachować na dłużej.

Potwierdza też to, co sugerują inni psychologowie. Że mianowicie uczeniu się sprzyja zaangażowanie w to, co ma sens i co sprawia przyjemność – a także nowość oraz zaskoczenie⁵. Z tego bowiem generuje się poznawcza postawa aktywna, a następnie kreatywność. W warunkach szkolnych nie przebiega to łatwo, ale jest tam okoliczność sprzyjająca, mianowicie współobecność innych uczniów, która skłania do współpracy oraz często wyzwala empatię⁶. Oto więc ważna zaleta edukacji zbiorowościowej, ale: koniecznie w rzeczywistości realnej i z kontaktami bezpośrednimi. Nauczanie sieciowe tak nie funkcjonuje.

⁵ M. Hasselgrove: *Learning. A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2016, s. 39-41; Mihalyi Csikszentmihalyi: *The rediscovery of enjoyment* [w:] *Scientists Making a Difference*. New York: Cambridge University Press, 2016, s. 343-344; Ed Diener: *Happiness is a virtue – good for you and good for the world* [w:] *Scientists Making a Difference*, s. 345-346.

⁶ M. Hasselgrove, op.cit., s. 87-90, 95.

Natomiast zdecydowaną przeszkodę w procesach poznawczych i w rozwoju intelektualnym stanowi – charakterystyczny dla komunikacji medialnej – deficyt i rozproszenie uwagi oraz hiperaktywność. Autor zresztą uściśla tę opinię bez niedomówień, twierdząc że Internet właśnie rozprasza uwagę i redukuje skupienie, więc nie sprzyja edukacji rzeczywistej, a nawet ogranicza poznanie. To jest jednoznaczny wyraz nieufności, tym bardziej także wobec entuzjastów nauczania zautomatyzowanego. Bowiem – jak powiada – w ogólności trzeba być człowiekiem, a nie wykonawcą, bazującym na technologii.

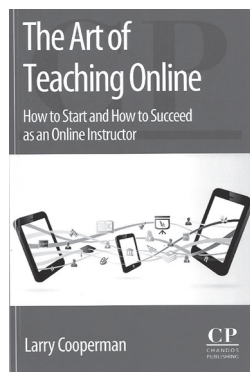
Dokładniej: człowiekiem myślącym – zarówno w sposób samokontrolowany, jak i spontanicznie – a przez to mądrym. Są po temu możliwości oraz perspektywy rozwojowe, bowiem na razie tylko 5% mózgowej energii wydatkuje się na uwagę, uczenie się i zapamiętywanie.

Jednak realizacja jest trudna i wymaga wysiłku zarówno indywidualnego, jak też otaczających edukatorów. Nauka myślenia może trwać latami, bazując przede wszystkim na opanowaniu umiejętności skupienia się i rozwiązywania problemów⁷. Ostateczny efekt pozytywny jest zaś wtedy, kiedy ktoś potrafi połączyć procesy poznawcze z refleksją oraz z emocjami. Tak tworzy się mądrość indywidualna.

Autor rozumie zatem mądrość jako następstwo zindywidualizowanej kontemplacji, do której można zachęcać, ale przymuszać już nie. Myślę, że taki pogląd mógł wyrazić przede wszystkim właśnie Chińczyk i nic to, że amerykański. Ale sugestia odnosi się do każdego oraz do wszystkich.

Niestety, w zestawieniu z tą koncepcją marnie wypada szkolne (zresztą każde) nauczanie, zarówno tradycyjne, jak i rzekomo nowe. Ponieważ za słaba jest wiedza o psychologii myślenia oraz poznania, żeby udało się nagle, *od ręki*, wypracować nowe efektywne reguły praktyczne. A już to, co proponują apologetci nauczania zdigitalizowanego, to przeważnie horror (o czym za chwilę).

Ciekawe natomiast, że podkreślając niebywałą wartość skupienia myśli oraz myślenia problemowego, autor nie odniósł się do czytania tekstów drukowanych, które temu przecież służą. Ale interesowało go głównie, CO należy robić, a już JAK – niekoniecznie.

EDUKACJA ONLINE [**]

Larry Cooperman: *The Art of Teaching Online. How to Start and How to Succeed as an Online Instructor*. Kidlington: Elsevier/Chandos Publishing, 2018, 57 s. ISBN 978-0-08-101013-6.

W intensywnym dążeniu do elektronizacji oraz nawet automatyzacji wszystkiego, co się rusza, dokonano gwałtownego rozpowszechnienia w sieci również rozmaitych form edukacyjnych, w kontekście opinii naiwnie entuzjastycznych, chociaż także z *garścią* lepiej przemyślanych

⁷ G. Thomas: *Education. A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2013, s. 26, 98.

wypowiedzi oraz wątpliwości. Swoistą *odnogą* tej tendencji stały się inicjatywy całkowitej automatyzacji procesów edukacyjnych, co jednak budzi już sporo refleksji sceptycznych. Ale trafiają się, również u nas, publikacje aprobujące⁸.

Niezależnie od opinii, takie zjawisko istnieje i to w wymiarze względnie rozległym. Za granicą utworzono już nawet zbiorowe określenie MOOC, czyli *Massive Open Online Courses*. Dla bibliotek jest to okoliczność szczególna, a nawet wyzwanie, którego nie można całkowicie zignorować – bez względu na to, co się o tym myśli.

Racjonalnych wypowiedzi na ten temat jest niewiele. Przeważa bezmyślny aplauz i bezrefleksyjny zachwyt. Dlatego zwracam uwagę na tę właśnie książkę, pomimo jej nieumiarkowania: jest tam bowiem kilka uwag, wartych dostrzeżenia, których nikt inny nie formułował.

Jej autor, bibliotekarz z Uniwersytetu w Orlando, dzieli się swoimi doświadczeniami z praktyki prowadzenia kursów online, oraz serwuje porady. I, jak prawie każdy bibliotekarz, olewa swoją profesję, w ogóle ignorując istnienie bibliotek – mimo że już o nich pisywał⁹ – oraz ich ewentualne relacje do referowanego procederu.

Przedstawiając zalety edukacji online i całego pomysłu MOOC – znam argumentację lepszą oraz rozumniejszą¹⁰, chociaż też jej nie podzielam – autor ucieka się do prymitywnej demagogii, a przy tej okazji ośmiesza całą ideę. Twierdzi mianowicie, że koszty kształcenia online są niższe tak dla uczelni jak i studentów, toteż uniwersytety mogą w tym trybie kwalifikować więcej osób. No właśnie: kwalifikować czy kształcić? Jest bowiem pytanie, czy ktoś chciałby skorzystać z usług *wykwalifikowanego* w ten sposób i tanio dentysty? A oto inny autorski argument: w uczelniach zajęcia dydaktyczne realizują co najmniej doktorzy – w sieci zaś – każdy, kto chce oraz (sądzi, że) potrafi. Przyznam, że tak idiotycznego, jakkolwiek szczerego, tłumaczenia jeszcze nie spotkałem. Na deser jest dodatkowy sygnał swobody terminów i miejsc egzaminacji, rzecz jasna testowych. Tymczasem o takiej formie zajęć i sprawdzianów znawcy powiadają, że jest to droga donikąd¹¹.

W innej sekwencji Cooperman twierdzi, że jest to jednak forma uzupełniania kwalifikacji lub wiedzy, a nie zastępstwo edukacji standardowej – ale czyni to *półgębkiem* – oraz: że nie nadaje się dla każdego. Tymczasem ekspert w tym zakresie stawia sprawę jasno. Im mniejszą ma wiedzę e-student, tym trudniej radzi sobie z taką formą edukacji¹². Ale w ten sposób dydaktykę online traktuje mało kto.

Zresztą Cooperman również przyznaje, że studenci oraz uczniowie reagują na ofertę sieciową rozmaicie i wielu woli naukę w trybie bezpośrednim. Dlatego – podpowiada już tu cytowany M. Glassman – najlepiej łączyć kształcenie online z bezpośrednim właśnie¹³, jednak Cooperman takiego wniosku nie sugeruje

⁸ Człowiek – media – edukacja. Dąbrowa Górnicza: Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górniczej, 2017.

⁹ L. Cooperman: *Managing the One-Person Library*. Oxford: Elsevier/Chandos Publishing, 2014.

¹⁰ M. Glassman: *Educational Psychology and the Internet*. New York: Cambridge University Press, 2016, s. 260.

¹¹ G. Thomas, op. cit., s. 39.

¹² M. Glassman, op. cit., s. 75.

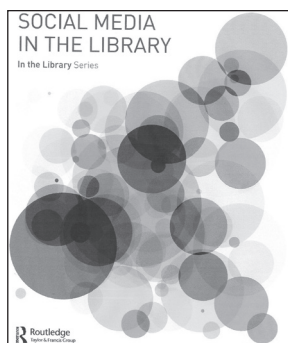
¹³ Tamże, s. 226.

wprost. Natomiast kiedy twierdzi, że wykładowcy MOOC powinni wymieniać się doświadczeniami, to jednak zaleca... spotkania w trybie bezpośrednim, a nie w sieci.

Wśród porad – bo w końcu to one miały być w tej książce głównie – dominują banały i oczywistości. Autor doradza mianowicie staranne przygotowanie zajęć, doskonalenie własnej sprawności pisarskiej, a także empatię i staranność w kontaktach ze studentami. Trudno powiedzieć, że to odkrywcze. Oraz jeszcze zaleca sugerowanie wybranych lektur, ale do kontaktowania się w tej sprawie z bibliotekami nikogo jednak nie namawia.

W książce są też przywołania rozmów z różnymi osobami ze środowisk akademickich, ale do sprawy wnoszą niewiele. Poza jedną trafną obserwacją, że mianowicie każdy, kto uczy się lub studiuje w trybie online, jest w gruncie rzeczy zdany sam na siebie – pozostaje w izolacji. Ewentualna bowiem publiczność odbiorcza jest rozproszona i ulotna, tak jak w całej komunikacji internetowej¹⁴. Zatem w najmniejszym stopniu nie wykorzystuje korzyści z uczenia się zbiorowego, a takie są i bywają ważne¹⁵.

Tak więc sygnalizuję tę książkę nie dla jej edytorsko imputowanych zalet, bo te są nieliczne. Natomiast autorska naiwność i bezrefleksyjna szczerość, mimo woli ujawnia wszystkie poważne niedostatki edukacji online, o których inni milczą, bo zresztą być może nie wiedzą. Tymczasem trzeba o nich mówić i pisać koniecznie, bo dla tej formy kształcenia mają znaczenie fundamentalne. Głównie: negatywne.

BIBLIOTEKI I MEDIA SPOŁECZNE [**]

Social media in the library. Abingdon: Routledge/Taylor & Francis, 2017, 80 s. [dokument elektroniczny].

Takiej książki, nawet digitalnej, właściwie nie ma: to lipa. Ostatnimi czasy bynajmniej nie odosobniona. Oto bowiem wydawca, z innych emitowanych przez siebie całości wydawniczych (tak to określe) powybierał drobne artykuły oraz pojedyncze rozdziały i uznał, że ma prawo imitować w ten sposób autonomiczny fakt edytorski. Coś jak suplement diety w funkcji lekarstwa.

Na wszelki wypadek w postaci elektronicznej, bez numeru ISBN i bez ujawnienia redaktora, natomiast ze skierowaniem do bezpłatnego obiegu OA. Jest to więc antologia wypracowań, ale szczególnie, złożona bowiem nie tylko z pierwotnych całości tekstowych, lecz również z publikacyjnych urywków.

Nie twierdząc, że sama forma jako taka jest naganna, bo przecież znana i stosowana od dawna. *Antologia, centon, miscellanea, silva rerum, speculum, wypisy* – nie zapominając o naszym, czysto bibliotecznym *klocku*. Od mnogości nazw aż głowa boli. Jednak w tym przypadku wykonawstwo ewidentnie miało miejsce na kolanie. Jakość chwieje się jak po siedmiu piwach, a i o treściowej zwartości (poza

¹⁴ Tamże, s. 34, 59.

¹⁵ M. Hasselgrove, op. cit., s. 87.

ogólną tematyczną klamrą) też nie ma co mówić. Wybrani autorzy pochodzą, kolejno z: Kanady, Niemiec, Nowej Zelandii, Anglii, oraz Szwecji – co przy porządnym zredagowaniu mogłoby stanowić przeglądową ciekawostkę lub nawet zaletę. Jednak rzecz zredagowała się *sama*.

Może nie mam racji, ale nie wyobrażam sobie tak wykonanego tekstowego cocktailu z zakresu chemii, medycyny, albo psychologii. Natomiast wydawcy uznali zapewne, że bibliotekarzom można wcisnąć cokolwiek (zwłaszcza, że za darmo) – i to jest syndrom tego, jak nas postrzegają różni tacy.

Autorem aż dwóch (jeden bardzo mierny) wmontowanych tu tekstów jest George Veletsianos, profesor Victoria University w Kanadzie. Serwuje w nich garść oczywistości na temat edukacyjnego korzystania z sieci, dzieląc odbiorców na stałych czyli rezydentów, oraz na okazjonalnych wizytantów. Jednak z tego podziału nie wynika absolutnie nic.

Dopowiedzenie stanowi informacja – nie wiem na ile prawdziwa, ale jej (*nie*)dokładność zapiera dech w piersiach – że z platform socjalnych w sieci korzysta 50-70% (!?) pracowników nauki, oraz 15-39% (!?) specjalistów profesjonalnych. Ponadto, zdaniem tego autora, charakterystyczną cechą mediów społecznych jest *crowdsourcing*, czyli możliwość pozyskiwania wiadomości od innych odbiorców. Owszem: rzeczywiście jest. No i co?

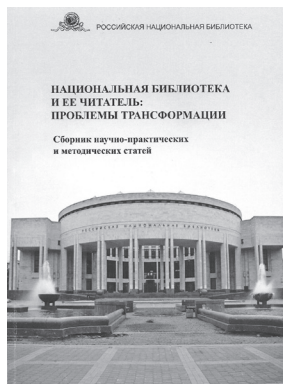
Z kolei Andreas Kaplan, profesor i rektor Business School w Berlinie, uważa że media społeczne poszerzają obieg serwowanych treści, a poza tym mogą służyć promocji szkół wyższych. Myślę, że podobną opinię może wyrazić każdy – niekoniecznie pisemnie i nawet bez wsparcia przez tytuł profesorski.

Zdaniem autora, oferty kursów online zmuszają uczelnie do konkurencji (a bez tego to jej nie ma?), lecz zamiast o rywalizacji treści, Kaplan pisze z entuzjazmem o formule interakcyjnej, jako szczególnie dla e-edukacji charakterystycznej i pożądanej. Taką mają podobno gwarantować mikroblogi i jako przykład (?) pojawia się praktyka uniwersytetu w Berkeley, gdzie tego rodzaju przekaz bywa kierowany do 800 studentów i jest obserwowana ich reakcja. Ciekawe: jak? Różni ludzie wypisują nonsensy na kopy, ale liczba bzdur, towarzyszących relacjom o edukacji online, bije wszystkie rekordy. Ponadto, w ogólnikowej charakterystyce tego kształcenia, obok kursów otwartych MOOC, autor wymienia jeszcze limitowane kursy SPOC (*Small Private Online Courses*), lecz poza mnożeniem nazw, nic z tej wyliczanki nie wynika.

Jest w tym materiale również (niestety) wtórę bibliotekarski. Zelda Chatten oraz Sarah Roughley z uniwersyteckiej biblioteki w Liverpoolu opisały biblioteczne relacje z użytkownikami za pośrednictwem Twittera i Facebooka, uznając je za nieefektywne. Jeżeli mogłyby czemuś służyć, to raczej promocji samej biblioteki (że taka jest i gdzie oraz kiedy funkcjonuje), aniżeli jej usług. Mimo to została tam podjęta próba zachęcenia publiczności do zwrotnych kontaktów z biblioteką.

Do tego momentu wypowiedź ma *ręce i nogi*. Ale jest jeszcze opis tej próby. To była akcja pod nazwą *złoty bon*. Kto mianowicie zgłosił się, ten otrzymywał talon na... gorący napój. Domyślam się, że jednak nie był to grog. Czy nie istnieją granice infantylnizmu?

Reszta tekstów z tego zbioru w ogóle nie zasługuje na uwagę. Ale takie coś istnieje i to w szeroko dostępnej sieci, czyli w Open Access. Wydawca liczy zapewne na pochwałę. Jednak – przepraszam – nie ode mnie.

BIBLIOTEKI NARODOWE: NOWE KONTEKSTY [***]

Nacjonalnaja biblioteka i jeje czitatiel: problemy transformacii. Sankt Peterburg: Rossijskaja nacjonalnaja biblioteka, 2016, 152 s. ISBN 978-5-8192-0509-9.

Biblioteki narodowe, w jeszcze większym stopniu niż inne ksiąznice, muszą w bieżących okolicznościach szukać świeżych reguł funkcjonowania i to nie jednorazowo, ale ustawicznie: w miarę jak te okoliczności ulegają kolejnym zmianom. To bardzo trudne. Nikt nie ma monopolu na mądrość i sukces, natomiast mają te biblioteki *jakieś* doświadczenia i pomysły, toteż wzajemna wymiana opinii może być wysoce pożyteczna. Jedną z okazji ku temu była międzynarodowa konferencja przedstawicieli bibliotek narodowych, zorganizowana przez Bibliotekę Narodową w Sankt Petersburgu – z następstwem w postaci, sygnalizowanej tu, książkowej publikacji wygłoszonych referatów.

Rolę gospodarza pełniła jedna z trzech ogólnorosyjskich bibliotek narodowych. Jej dotychczasowe dokonania wydawnicze oceniam wysoko. Sygnowane przez nią publikacje bywają przeważnie ciekawe, solidnie opracowane i treściowo produktywne. Tym razem jednak nie całkiem tak jest.

Na konferencję bowiem do wygłoszenia referatów zaproszono również wewnątrzrosyjskie biblioteki narodowe mniejszości etnicznych, których standardy funkcjonowania, w większości, osiągają jednak najwyższy poziom międzygminny, toteż ich udział akurat w takim gronie to nieporozumienie. Wydelegowane stamtąd osoby przedstawiły absurdalnie detaliczne sprawozdania – z opisami, jakie wyremontowano kiedyś pomieszczenia, albo jakie zakupiono meble. Kompletny brak wyobraźni! Na dodatek referentki, podekscytowane rangą konferencji, uderzyły w pseudonaukowy wolapik, jak z lat 50. XX w., kiedy to istota rzekomej *naukowości* polegała na żonglowaniu idiotyczną frazeologią bez treści. W rezultacie na 18 tekstów w tym tomie połowy w ogóle nie da się czytać: to jest absolutny bełkot.

Prawdopodobnie organizatorzy konferencji nie mieli swobody wyboru, ani prawa selekcionowania referatów oraz uczestników. Jednak skierowanie takiego baracha do publikacji – za co jako nabywca musiałem zapłacić – to gruba przesada, rzucająca również cień na, solidnego zazwyczaj, wydawcę. Widać zresztą, że tę edycję odpuszczono prawie całkowicie, rezygnując nawet z jakiegoś racjonalnego uporządkowania tekstów. Pojawiają się *jak leci*.

Tom wobec tego jako całość słabo wypada w zestawieniu z innymi publikacjami na ten sam temat. A było ich sporo – i to potwierdza ważność problemów – że

przywołam tu, z tego samego powodu, niektóre zagraniczne¹⁶, oraz nasze¹⁷. Ale oczywiście pełna bibliografia jest ogromna.

Z tej najnowszej książki tylko połowa tekstów wnosi coś nowego do rozważań dotychczasowych. Trzy z nich uważam za rzeczywiście interesujące, a jeden – za świetny. Najlepiej uznać zatem, że na tom składa się jedynie dziewięć wypowiedzi, warty przeczytania, udając że pozostałych w ogóle nie ma.

Najciekawsze i poznawczo produktywne są opisy oczekiwań publiczności wyniesione z ankietowych sondaży, realizowanych przeważnie na dużych próbach, więc wiarygodne i dające się odnieść do wszystkich bibliotek, nie tylko narodowych. Znakomity jest zwłaszcza tekst Tatiany Sokołowej z Biblioteki Narodowej w Sankt Petersburgu – napisany doskonale i z humorem, mądry, trafny i zawierający ważne refleksje ogólne. A mowa w nim o nastawieniu użytkowników na komfort, lecz nie tylko fizyczny, ale również intelektualny. W takim bowiem połączeniu kształtują się wymagania społeczeństwa wobec bibliotek, dzisiaj oraz na przyszłość. Sygnalizowane przez postulaty o charakterze nie tylko informacyjnym, ale również intelektualnym i – co szczególne a nowe – także emocjonalnym.

Konkretnie, publiczność życzy sobie szerokiego asortymentu usług na wynos (w takich bibliotekach dominowały oferty tylko na miejscu), oraz w trybie zdalnym, całodobowego otwarcia biblioteki, jak też wszystkich rozwiązań, skracających czas usługodawstwa. Niejeden wpada bowiem do biblioteki jak po ogień... Poza tym powinny być w bibliotece funkcjonalne meble, sterylne wychodki, właściwa (czyli?) temperatura, oraz sale rekreacyjne i sportowe, jak też stoły do ping-ponga. Namawiałbym Bibliotekę Narodową oraz Bibliotekę Jagiellońską na coś podobnego: może nie zaraz na lodowiska i baseny, ale stoły do tenisa stołowego są konieczne! A na inauguracyjną potyczkę Makowski/Pietrzyk wybiorę się z przyjemnością.

Użytkownicy żądają ponadto swobody w przemieszczaniu się po bibliotece, oczywiście razem z materiałami, jedzeniem i napojami. Poza tym w bibliotekach muszą być bufety oraz kawiarnie. Jakkolwiek ludzka natura jest przewrotna i krnąbrna. Bufety – tak, ale smród potraw: już nie! Ciekawe natomiast, że nikomu nie przeszkadza aromat kawy.

Jest też doniesienie pozornie zaskakujące. Oto regulaminowe ograniczenia w korzystaniu z czytelni sprawiły, że jest tam teraz trochę miejsc pustych i to wszystkich użytkowników mocno zaniepokoiło, bo naruszyło poczucie przeby-

¹⁶ *Biblioteka w obszczestwie. Razmyszlenija o misji rossijskoj gosudarstwennoj biblioteki w XXI wiekie.* Moskwa: Paszkow dom, 2015; *Biblioteki w realizacji dierzawotworczej informacijnoj politiki.* Kijiw: Nacionalnaja Akademija Nauk Ukraini, Nacionalna Biblioteka Ukraini im. W. I. Wernadśkogo, 2026; A. Bishort, L. Berret-Osborne: *The Nation's Library. The Library of Congress.* Washington: Library of Congress, Scala Publishing, 2012; *Knowledge source for everyone. Policy of the National and University Library of Iceland 2013-2017.* Reykjavik: Landsbókosaftn Islands-Haskól bókosafn, 2013; M. Leapman: *The book of the British Library.* London: The British Library, 2012; T. Lidman: *Scientific Libraries. Past, Development and Future.* Oxford: Chandos Publishing, 2008; *Nacionalnnyje biblioteki w XXI wiekie. Sbornik statiej.* Sankt Peterburg: Rossijskaja nacionalna ja biblioteka, 2012.

¹⁷ A. Kłossowski: *Biblioteka Narodowa w Warszawie.* Warszawa: Biblioteka Narodowa, 1990; J. Wołosz: *Biblioteki narodowe [w:] Encyklopedia książki.* T. 1. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, 2017, s. 314-318.

wania w zbiorowości – razem. Co nie od dzisiaj wielu znawców uważa za ważny atrybut biblioteki¹⁸.

W sumie – uważa Sokołowa – trzeba spełnić życzenia publiczności, na ile to możliwe, zachowując jednak wszystkie charakterystyczne cechy oraz atmosferę biblioteki. To bardzo trudne, ale konieczne, jeżeli bibliotekarstwo ma przetrwać.

Interesującą opinię, także opartą na sondażu, przedstawiła Jelena Dołgopółowa z białoruskiej Biblioteki Narodowej w Mińsku. Jej zdaniem publiczność bibliotek narodowych to najlepiej wykształcona część społeczeństwa i ten fakt decyduje o wyraźnie odmiennym charakterze oczekiwań, zatem i oferty. W Mińsku 73% publiczności BN to studenci – pracownicy nauki tylko 0,3% – toteż główne cele korzystania mają przesłanki naukowo-badawcze (na studenckim poziomie) i edukacyjne. Ciekawe, że połowa ankietowanych podkreśla ważność wiarygodności pozyskiwanych materiałów. Katalogu elektronicznego używa 88,7% użytkowników, a chęć korzystania z oferty zdalnej deklaruje 56% – podczas gdy 5 lat wcześniej zaledwie 15%.

Według Olgi Sierowej z Państwowej Biblioteki w Moskwie, tamtejsza publiczność ceni sobie rozległość oferty, zwłaszcza z zakresu nauk społecznych i humanistyki. Wśród użytkowników przeważają pracownicy nauki 42,1% (inaczej niż w Mińsku) oraz studenci, a im wyższy jest poziom wykształcenia, tym silniejsze nastawienie na zasoby drukowane. Z tym, że autorka zauważyła dość mierne kompetencje informacyjne i wyszukiwawcze większości korzystających. Życzenia dotyczą również komfortu, powierzchni rekreacyjnych, skrócenia czasu procedur, oraz – odwrotnie niż w Sankt Petersburgu – indywidualnych miejsc (kabin) do korzystania na miejscu. Natomiast narzeka się na luki w katalogach komputerowych oraz na wygórowane ceny usług płatnych.

Porównawczo warto jeszcze zerknąć na postulaty użytkowników Biblioteki Narodowej Tatarstanu w Kazaniu, które wylicza Rimma Jelizarowa. To dłuższy czas otwarcia, bardziej zaawansowana digitalizacja zasobów, zapewnienie estetyki wnętrza oraz czystości pomieszczeń, oraz zwłaszcza: zachowanie atmosfery biblioteki. W zasadzie nic szczególnego, ale tak właśnie wygląda codzienna praktyka. Natomiast pozytywna ocena bibliotecznego personelu na poziomie – według autorki aż, według mnie tylko – 56,4% odwiedzających, nie wydaje się budująca.

Na temat elektronicznej zasobów oraz procesów bibliotecznych i skutków wypowiada się Jelena Smolina z Biblioteki Prezydenckiej B. Jelcyna w Sankt Petersburgu (to trzecia w Rosji centralna biblioteka narodowa), ale to nie jest dobry głos. Twierdzi, że sieć elektroniczna to jedyne środowisko, gdzie można zgromadzić cały dorobek umysłowy świata. Nieprawda: nie można!¹⁹. Nawet nie da się w pełni opracować – a więc użytkować – tego, co już tam jest, ponieważ istnieje web

¹⁸ C. Alstad, A. Curry: *Public Space, Public Discourse and Public Libraries*. "Libres" 2003 nr 1, s. 2, 9, 13 [dokument elektroniczny]; A. Galuzzi: *Libraries and Public Perception. A Comparative Analysis of the European Press*. Oxford: Elsevier/Chandos Publishing, 2014, s. 116; M. Gorman: *Our Enduring Values Revisited*. Chicago: ALA Editions, 2015, s. 60; J. B. Horrigan: *Libraries 2016*. Washington: Pew Research Center, 2016, s. 2, 8 [dokument elektroniczny]; IFLA *Trend Report 2016 updated*. The Hague: IFLA, 2016 s. 17, 30 [dokument elektroniczny].

¹⁹ L. Floridi: *The 4-th Revolution. How the Infosphere is Reshaping Human Reality*. Oxford: Oxford University Press, 2014, s. 15.

ukryty. Wszak sama autorka twierdzi, że publiczność żąda oferty uporządkowanej, czyli opracowanej.

Owszem, trafna jest opinia, że biblioteki mogą powiązać swoje usługi sieciowe. Jednak wyciąganie z tego wniosku, jakoby powstała w ten sposób międzybiblioteczna oferta *wszystko dla wszystkich*, jest wyssana z palca. Z nadmiernego entuzjazmu dla digitalizacji, przy niedostatku myślenia i wiedzy, biorą się różne androny, przyklepane potem do bibliotekarstwa, jak etykiety do żółtego sera. To niedobrze.

Z kilku dalszych relacji wyłania się natomiast obraz bieżącej codzienności bibliotek narodowych. Oto Ewa Potrzebicka scharakteryzowała binarną, bo piśmienniczą i elektroniczną, ofertę naszej Biblioteki Narodowej, realizowaną w trybie bezpośrednim i zdalnym – sygnalizując też sześciodniowy w tygodniu wymiar otwarcia tej biblioteki; niejako w nawiązaniu do innych głosów. Oprócz zaś wyliczenia wielu różnych baz wykupionych, przedstawiła też własną bazę Biblioteki *Polona*, uzupełnianą sukcesywnie. Dorzucając ponadto informację o gronie amatorów zasobów starych, którzy – bardziej niż inni użytkownicy *standardowi* – potrzebują wsparcia ze strony bibliotek.

Podobnie zabrzmiała wypowiedź Dajwy Kundelene z litewskiej Biblioteki Narodowej w Wilnie. Tam również obok usług bezpośrednich, coraz intensywniej realizuje się usługi zdalne, no i postępuje digitalizacja zasobów, a także został stworzony elektroniczny system LIBIS. Z tym jednak, że wyrażona opinia, jakoby materiały drukowane miały być w pełni zastąpione przez elektroniczne, została przejęta z sufitu. To wręcz niepojęte, jak często bibliotekarze potrafią pleść byle co, nie umiając zapanować nad własnym językiem, ani zmusić się do konstruktywnego myślenia.

Zbieżne prawidłowości potwierdza relacja Ludmiły Kulikowej o funkcjonowaniu Rosyjskiej Biblioteki Narodowej w Sankt Petersburgu – dopełniona przydługim, ogólnikowym i wściekle nudnym rysem historycznym, zresztą niekompletnym. Nie ma mianowicie wzmianki, że tę bibliotekę utworzono m.in. na zrabowanych zasobach Biblioteki Załuskich. Zdaniem autorki, aktualność oferty charakteryzuje nastawienie informacyjne i wzrost usług zdalnych.

Natomiast nie widzę żadnej spójności ze świetną (wspomnianą) referencją Tatiany Sokołowej z tej samej przecież biblioteki. Jest raczej przeciwstawienie tamtej wypowiedzi, wysoce dla użytkowników spolegliwej. Kulikowa mianowicie zreklamacjonowała – nie wiadomo po co – *bunt* stałych czytelników wobec demokratycznie rozszerzonych praw do korzystania z usług tej biblioteki, trochę na zasadzie *moje – nie dam*. Może to i prawda, ale co to kogo obchodzi? Wygląda zaś na paszkwilancką denuncjację.

W całym tym zestawieniu sprawozdawczym, interesujące wydało mi się jeszcze doniesienie Natalii Strelnikowej o ponadusługowych dokonaniach biblioteki regionalnej (więc nie narodowej) w mieście Kirow. Z przebogatym repertuarem przedsięwzięć imprezowych, prelekcyjnych, edukacyjnych, dyskusyjnych i wystawienniczych, skupionych głównie na literackiej przeszłości i teraźniejszości – w rodzaju dni poezji romantycznej, albo literackiego programu *Równonoc*. Znając takie programy z własnej praktyki przyznaję, że mnogość, różnorodność oraz rozumność tamtejszych dokonań bardzo mi zaimponowała.

Szczególną troską otoczono postać i dorobek Hercena – patrona biblioteki – który w tamtych stronach przebywał: odtwarzając wirtualnie miejsca jego pobytu oraz organizując np. hercenowskie retrobale. Zresztą zdokumentowano również dokonania i życiorysy innych tamtejszych pisarzy w ramach programu ośrodka dokumentacji regionalnej, którym ta biblioteka także jest. Z tekstu wyłania się więc bardzo interesujący wizerunek ciekawej biblioteki, albo ciekawy wizerunek interesującej biblioteki. Z całą pewnością niebanalny.

Jedno z tego tomu wynika bezdyskusyjnie. Oto mianowicie biblioteczna codzienność bywa nieraz wcale frapująca. Jakby na przekór gadaniu o bibliokryzysie.

Jacek Wojciechowski

Tekst wpłynął do Redakcji 13 lutego 2018 r.

POSIEDZENIE ZARZĄDU GŁÓWNEGO SBP

W dniu 6 kwietnia 2018 r. odbyło się w gmachu Biblioteki Narodowej w Warszawie posiedzenie ZG SBP, które prowadziła Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, przewodnicząca SBP. W obradach udział wzięli członkowie ZG: Sylwia Błaszczyk, Barbara Budyńska, Joanna Chapska, Bożena Chlebicka-Abramowicz, Dariusz Florek, Małgorzata Furgal, Zbigniew Gruszka, Andrzej Jagodziński, Żaneta Kubic, Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, Rozalia Podgórska, Joanna Potęga, Marzena Przybysz oraz zaproszeni: Marian Butkiewicz, Małgorzata Dargiel-Kowalska, Anna Grzecznowska, Marta Lach, Janusz Nowicki, Mariusz Próchnicki.

Przewodnicząca SBP rozpoczęła spotkanie od wyrażenia podziękowań za wieloletnią pracę byłemu dyrektorowi Wydawnictwa SBP, Januszowi Nowickiemu. Podkreśliła jego wkład w budowę Wydawnictwa SBP i umacnianie jego rangi w środowisku bibliotekarskim, kształtowanie kierunków rozwoju działalności wydawniczej, a zwłaszcza rozwinięcie współpracy ze środowiskiem naukowym i uruchomienie nowych serii edytorskich. W odpowiedzi J. Nowicki podkreślił przychylność środowiska i otwartość na proponowane pomysły rozwoju Wydawnictwa SBP, a także zaangażowanie w edukację kadr bibliotecznych, co miało wpływ na umocnienie pozycji SBP na rynku branżowych wydawnictw w zakresie bibliotekarstwa i informacji naukowej.

W dalszej części spotkania:

1. Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska omówiła działania w okresie grudzień 2017 – marzec 2018 r. podkreślając, że oprócz prac organizacyjnych związanych z rejestracją zmian w KRS, rozliczeniem 6 grantów uzyskanych w 2017 r. i przygotowaniem nowych aplikacji (łącznie złożono 17 wniosków) odbyło się 7 warsztatów (dot. m.in. biblioterapii, ochrony danych osobowych, standardów katalogowania, otwartych źródeł informacji, napraw introligatorskich). Rozpoczęto prace przygotowawcze do trzech konferencji (Obecność książki w życiu młodego pokolenia, 18-19 czerwca; Biblioteka XXI wieku: nowoczesna architektura, funkcjonalne wyposażenie, pomysłowe aranżacje. 10 lat po Kielcach, kilka lat po Poznaniu... czy to już koniec epoki wielkich gmachów bibliotecznych?, 25-26 października; Biblioteka w cyberprzestrzeni, 13-14 listopada). W omawianym okresie odbyło

się także posiedzenie Rady Programowej Wydawnictwa SBP, szkolenie dla skarbników struktur Stowarzyszenia, a także warsztaty dot. rzecznictwa dla bibliotek w ramach programu AGENDA 2030. J. Pasztaleniec-Jarzyńska wzięła udział, na zaproszenie Instytutu Książki, w wyjeździe do bibliotek czeskich (grudzień 2017).

2. Przyjęte zostały sprawozdania za 2017 r. z działalności: ZG SBP; sekcji, komisji, zespołu ZG SBP; struktur terenowych SBP oraz sprawozdanie Skarbnika Zarządu Głównego SBP; zatwierdzono bilans finansowy oraz aktualizację polityki rachunkowości.

3. W związku z decyzją Prezydium ZG z dn. 8 lutego br. o przeprowadzeniu analizy finansowej SBP pod kątem wzmocnienia kondycji ekonomicznej Stowarzyszenia, powołano zespół (K. Dąbkowski, B. Chlebicka-Abramowicz, M. Przybysz, S. Błaszczyk, J. Chapska), który na podstawie wyników analizy składek członkowskich opracuje zasady, jakie powinny obowiązywać w tym zakresie. Dyskusja na ten temat potwierdziła istnienie w strukturach znacznych różnic w wysokościach składek członkowskich, stosowanych ulgach, sposobach dysponowania, przekazywania i przechowywania środków pieniężnych. Sygnalizowano potrzebę ujednolicenia zasad w tym zakresie i dostosowania gospodarki składkami do obecnych uwarunkowań działalności stowarzyszeń, realizowanych zadań statutowych i oczekiwań członków SBP. Żaneta Kubic zgłosiła ponadto pomysł zbadania celowości wprowadzenia zmian w strukturze organizacyjnej SBP (przede wszystkim w odniesieniu do struktur terenowych). Zebrani zgodzili się, że potrzebna jest szersza dyskusja na ten temat, a rozpoczęta kadencja daje czas na głębszą analizę również w tym zakresie.

4. Sekretarz SBP, B. Budyńska zaprezentowała plan pracy ZG SBP na 2018 r. Główny nacisk położony będzie na:

- umacnianie wizerunku SBP w przestrzeni publicznej,
- promocję czytelnictwa i bibliotek,
- zapewnienie środków na kontynuację prac w zakresie badania efektywności bibliotek (projekt AFB),
- doskonalenie zawodowe bibliotekarzy,
- rozwój partnerstwa na rzecz wzmocnienia potencjału bibliotek i ich roli w środowiskach lokalnych,
- wzmocnienie kondycji finansowej SBP.

Plan wydawniczy omówiła dyr. Marta Lach. Zakłada się wydanie 28 książek oraz kilku innych publikacji (m.in. Statut SBP, „Biuletyn Informacyjny”, Oferta Wydawnictwa SBP, materiały promocyjne). Część pozycji będzie wydana pod warunkiem uzyskania dotacji.

Plan pracy ZG SBP na 2018 r. został przyjęty.

5. Wobec zapowiadanych zmian w przepisach dotyczących ochrony danych osobowych, przewodnicząca SBP przedstawiła dokumenty, które obecnie obowiązują w Stowarzyszeniu w zakresie ochrony danych osobowych: *Polityka bez-*

pieczeństwa w zakresie ochrony danych osobowych w SBP z załącznikami (wzór oświadczenia, upoważnienia), Polityka bezpieczeństwa dla Bazy Członków SBP. 25 maja br. wchodzi w życie nowe rozporządzenie w sprawie RODO, w związku z czym SBP musi dostosować dokumenty do nowych przepisów. Ustalono, że dokumenty SBP zostaną w możliwie najkrótszym czasie uzupełnione i znowelizowane. Bardzo ważne jest uporządkowanie w okręgach/oddziałach i kołach dostępu do danych osobowych członków SBP.

6. Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska zreferowała realizację projektu Analiza Funkcjonowania Bibliotek. W 2017 r., w trzecim roku wdrażania metody systematycznej obserwacji i oceny funkcjonowania bibliotek publicznych oraz pedagogicznych, w badaniu uczestniczyło 2099 bibliotek publicznych oraz 31 bibliotek pedagogicznych. Opracowana przez Zespół roczna analiza wskaźników funkcjonalności bibliotek publicznych i pedagogicznych została opublikowana w serwisie internetowym projektu. Opublikowano również zbiorcze analizy wybranych wskaźników funkcjonalności bibliotek publicznych za lata 2012-2016 ilustrujące rozwój projektu.

W ramach prac eksperckich podjęto następujące działania: przekazano projekt roboczy normy ISO 11620:2014 dot. wskaźników funkcjonalności bibliotek do Polskiego Komitetu Normalizacyjnego do ustanowienia, opracowano i udostępniono w serwisie internetowym projekt poradnika poświęconego interpretacji danych statystycznych i wskaźników oraz wyników analiz („Analiza i interpretacja danych statystycznych i wskaźników funkcjonalności w projekcie Analiza Funkcjonowania Bibliotek Publicznych”). We współpracy z Dolnośląską Biblioteką Publiczną przygotowano raport pt. „Zmiany w funkcjonowaniu bibliotek w latach 2012-2016 na przykładzie województwa dolnośląskiego”. Opracowano wyniki badań satysfakcji użytkowników prowadzonych w bibliotekach dolnośląskich. Przeprowadzono szkolenia online administratorów merytorycznych z bibliotek publicznych i pedagogicznych. Opracowano filmy instruktażowe dla dyrektorów bibliotek publicznych i pedagogicznych nt. metod prowadzenia analizy danych biblioteki. Obecnie trwają rozmowy z MKiDN w sprawie dalszego finansowania projektu.

7. Sprawy różne:

- Zarząd Główny zatwierdził propozycję Rady Programowej Wydawnictwa SBP dot. zmiany nazwy Wydawnictwa SBP na: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP. Zgłoszono również propozycję zmiany nazwy Rady Programowej na Radę Naukową;

- przewodnicząca SBP zaapelowała o zgłaszanie propozycji organizacji Forum Młodych Bibliotekarzy w 2019 r.;

- Kongres IFLA 2018 odbędzie się w dniach 24-30 sierpnia w Kuala Lumpur (Malezja). SBP reprezentować będzie przewodnicząca, J. Pasztaleniec-Jarzyńska, która bierze czynny udział w projektach realizowanych przez IFLA i zgłosiła referat na Kongres. Wyjazd zostanie dofinansowany przez MKiDN. Członkowie ZG zastanawiali się nad możliwością szerszej reprezentacji polskich bibliotekarzy w Kongresie; Ż. Kubica zaapelowała o współpracę z Biblioteką Narodową w tym

zakresie; J. Pasztaleniec-Jarzyńska z kolei obiecała porozmawiać jeszcze z przedstawicielami MKiDN o możliwości dofinansowania przez resort kultury wyjazdów na IFLA bibliotekarzom z całej Polski;

- w związku z planowanymi pracami remontowymi w Bibliotece Narodowej, Biuro ZG SBP ma zostać przeniesione do innych pomieszczeń na terenie BN;

- J. Potęga poinformowała o pracach dot. oceny zawartości i propozycji zmian na stronie SBP, prowadzonych przez Zespół powołany w grudniu 2017 r. Zespół w składzie J. Potęga, B. Chlebicka-Abramowicz, Z. Gruszka swoje uwagi przedstawi na kolejnym posiedzeniu ZG;

- Zarząd ustalił, że Biuro ZG SBP dokona zakupu hologramów dla członków Stowarzyszenia, koszty pokryją okręgi;

- ustalono, że posiedzenie Głównej Komisji Rewizyjnej odbędzie się 14 maja br.

POSIEDZENIE RADY PROGRAMOWEJ WYDAWNICTWA SBP

W dniu 15 marca 2018 r. odbyło się coroczne posiedzenie Rady Programowej Wydawnictwa SBP, w którym wzięli udział: Mariola Antczak, Andrzej Buck, Jadwiga Chruścińska, Anna Grzecznowska, Janina Jagielska, Ewa Kobierska-Maciuszko, Bożena Koredczuk, Dariusz Kuźmina, Marta Lach, Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, Michał Rogoż, Barbara Sosińska-Kalata, Elżbieta Stefańczyk.

Spotkanie otworzył prof. Dariusz Kuźmina, przewodniczący Rady, który pozytywnie ocenił dorobek wydawniczy w 2017 r. Z uznaniem odniósł się do wydawanych publikacji, podkreślił znaczenie serii wydawniczej „Nauka – Dydaktyka – Praktyka” oraz pogratulował wydania ponad 180 tomów tej serii, a także jej digitalizację. Zwrócił jednocześnie uwagę, że wprowadzane obecnie zmiany w zakresie oceny parametrycznej uczelni i pracowników, w tym nacisk na publikowanie w czasopiśmie międzynarodowych z „listy A” MNiSW, stanowią zagrożenie dla Wydawnictwa SBP, a zwłaszcza czasopism naukowych: „Przeglądu Bibliotecznego” oraz „Zagadnień Informacji Naukowej”.

Marta Lach – dyrektor Wydawnictwa podsumowując działalność w roku 2017 zwróciła uwagę na pozycje okolicznościowe. W sierpniu odbył się we Wrocławiu Kongres IFLA. Z tej okazji Wydawnictwo było zaangażowane w przygotowanie specjalnego zeszytu „Przeglądu Bibliotecznego” *The Library Review, Numer Specjalny/The Special Issue*, pod red. Elżbiety Barbary Zybert oraz dwóch folderów anglojęzycznych dotyczących działalności SBP: *Polish Librarians' Association: 100 years of sharing knowledge and skills* przygotowanego przez Annę Grzecznowską i Joannę Pasztaleniec-Jarzyńską oraz *Polish Libraries*, pod red. Barbary Budyńskiej. Z okazji Jubileuszu 100-lecia SBP została wydana monografia *100 lat Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich 1917-2017*, pod red. prof. Jadwigi Koniecznej oraz *Bibliografia wydawnictw SBP 1917-2017*, autorstwa Marzeny Przybysz. Wydawnictwo przygotowało również e-book *Sylwetki Przewodniczących SBP*, autorstwa Bogdana Klukowskiego.

Przechodząc do omówienia bestsellerów M. Lach poinformowała, że dużym zainteresowaniem w 2017 r. cieszył się segregator *Format MARC 21 rekordu biblio-*

graficznego dla książki oraz publikacja autorstwa prof. Jacka Wojciechowskiego *Obszary wiedzy o bibliotekarstwie*. Podkreśliła bardzo dobrą współpracę z większością instytutów bibliotekoznawstwa i pozyskanie tą drogą wielu ciekawych tytułów oraz środków na ich wydanie. Dla większości młodych naukowców jest to też szansa na wprowadzenie do obiegu czytelniczego swojego dorobku. Dokonała również analizy barier utrudniających działalność wydawniczą. Największym problemem są: spadek nakładów czasopism branżowych „Poradnika Bibliotekarza” i „Bibliotekarza” oraz trudności w pozyskiwaniu zewnętrznych środków finansowych na wydanie książek popularnych.

W dyskusji prof. Bożena Koredczuk proponowała napisanie listu do premiera Mateusza Morawieckiego w sprawie zagrożenia dla Wydawnictwa SBP, jakie niesie nowa ustawa o nauce oraz zmiana polityki w zakresie oceny parametrycznej uczelni i pracowników.

W dalszej części spotkania członkowie Rady, biorąc pod uwagę, że SBP specjalizuje się w publikowaniu prac z zakresu bibliotekarstwa i informacji naukowej, zaproponowali zmianę nazwy Wydawnictwa SBP, wskazującą na jego charakter naukowy i edukacyjny.

Prof. Barbara Sosińska-Kalata zwróciła uwagę, że czasopisma naukowe powinny znaleźć się na platformie CEEOL; „Zagadnienia Informacji Naukowej” w bazie CEJSH oraz w systemie DOI. Podniosła również kwestię udostępniania czasopism naukowych w otwartym dostępie z zachowaniem rocznego okresu karencji.

Dyrektor Anna Grzecznowska i Marta Lach poinformowały o działaniach marketingowych (aktywna promocja na Facebooku, nowe formaty książek i czasopism oraz e-sprzedaż).

Prof. Mariola Antczak zaprosiła przewodniczącą Joannę Pasztaleniec-Jarzyńską oraz Wydawnictwo SBP na V Międzynarodową Konferencję Naukową z cyklu „Kultura Czytelnicza Młodego Pokolenia”, która odbędzie się jesienią br. w Łodzi. Z kolei dr Andrzej Buck zaproponował współpracę z Wojewódzką Biblioteką Publiczną w Zielonej Górze w wydaniu pracy *Nowe przestrzenie i nowe technologie – dlaczego warto modernizować biblioteki* (na przykładzie woj. lubuskiego).

KONKURSY I NAGRODY

- Nagroda Naukowa SBP im. Adama Łysakowskiego za 2017 r.¹.
- Mistrz Promocji Czytelnictwa 2017.

Jury konkursu, pod przewodnictwem Joanny Pasztaleniec-Jarzyńskiej, przyznało nagrody za dokonania w roku 2017 następującym bibliotekom:

I nagroda – Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna w Bochni (województwo małopolskie),

II nagroda – Biblioteka Miejska w Bytowie (województwo pomorskie),

III nagroda – Biblioteka Szkolna, Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych im. Z. Herberta w Trzebiatowie (województwo zachodniopomorskie).

¹ Szczegółowe informacje zamieszczono na s. 331.

Jury przyznało ponadto Wyróżnienia, które otrzymują:

- Biblioteka Publiczna w Dzielnicy Ochota m.st. Warszawy (województwo mazowieckie),
- Gminna Biblioteka Publiczna w Świerkłańcu (województwo śląskie),
- Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna im. Cypriana Kamila Norwida w Goleniowie (województwo zachodniopomorskie),
- Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. KEN w Warszawie (województwo mazowieckie),
- Sądecka Biblioteka Publiczna im. Józefa Szujskiego w Nowym Sączu (województwo małopolskie).

Doceniając utrzymanie wysokiego poziomu popularyzacji książek i czytelnictwa przez laureatów poprzednich edycji konkursu, Jury postanowiło uhonorować dodatkowo listami gratulacyjnymi następujące biblioteki:

- Biblioteka Szkolna Szkoły Podstawowej im. Rodziny Sażyńskich w Starej Niedziałce (województwo mazowieckie),
- Miejska Biblioteka Publiczna im. Ł. Górnickiego - Galeria Książki w Oświęcimiu (województwo małopolskie),
- Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. prof. Tadeusza Kotarbińskiego w Łodzi (województwo łódzkie).

- Bibliotekarz Roku 2017

I miejsce: Cecylia Judek (okręg zachodniopomorski),

II miejsce: Jolanta Janiec (okręg lubelski),

III miejsce: Małgorzata Sońska (okręg podkarpacki),

Zwycięzca Konkursu w rankingu struktur SBP: Joanna Golczyk (okręg dolnośląski),

Zwycięzca Konkursu w rankingu internautów: Wiesława Janina Sobiech (okręg mazowiecki).

- Wyróżnienie w Konkursie ACADEMIA 2018 dla Wydawnictwa SBP

Wydawnictwo SBP otrzymało wyróżnienie w konkursie na najlepszą książkę akademicką i naukową ACADEMIA 2018 za publikację *Biblioteki uniwersyteckie w Niemczech w epoce cyfrowej*, autorstwa Krystyny Hudzik.

Uroczyste wręczenie nagród w wyżej wymienionych konkursach odbyło się na gali w dniu 18 maja podczas Warszawskich Targów Książki.

KONFERENCJE I WARSZTATY

- *Wykorzystywanie nowych technologii do pracy z dziećmi w bibliotece*, 13 kwietnia 2018 r., Warszawa

Podczas warsztatów zaprezentowano wybrane możliwości zastosowania nowych technologii w pracy z młodymi użytkownikami, urodzonymi po 2000 r., dla których naturalnym środowiskiem informacyjnym jest dzisiaj Internet, a narzędzie

dziemi do korzystania z jego zasobów coraz częściej smartfon i tablet. Poruszono następujące zagadnienia:

- Jak w efektywny sposób wykorzystywać nowe technologie w codziennej pracy z młodym czytelnikiem?
- Jak współtworzyć multimedialne treści i udostępniać je w szybki i prosty sposób w sieci?
- Czym jest dzisiaj zjawisko Web 2.0 i Biblioteka 2.0? Jakie są konsekwencje rozwoju tych zjawisk dla bibliotekarza i czytelnika?
- Na czym polega ewolucja książki elektronicznej i jak zmienia się jej forma, technologie i zjawiska, które towarzyszą dzisiaj zmianom prezentacji multimedialnych i interaktywnych treści?
- Czym są Otwarte Zasoby Edukacyjne i w jaki sposób bibliotekarze mogą z nich korzystać w trakcie pracy z młodym użytkownikiem?

Zajęcia prowadził dr Grzegorz Gmiterek, adiunkt na Wydziale Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego.

- *Social media w bibliotece*, 27 kwietnia 2018 r., Warszawa

Tematem szkolenia była charakterystyka zjawisk sieci pierwszej i drugiej generacji oraz możliwości wykorzystania przez pracowników bibliotek i czytelników powiązanych z tymi zjawiskami interaktywnych narzędzi przydatnych podczas prezentowania usług informacyjno-bibliotecznych. Nowe technologie od kilkunastu lat dynamicznie zmieniają rzeczywistość informacyjną użytkowników instytucji bibliotecznych, jak również możliwości ich współpracy z bibliotekarzami. Coraz częściej korzystają oni przy tym z narzędzi i urządzeń, takich jak smartfon i tablet, które dzisiaj są także na co dzień wykorzystywane w celu gromadzenia, organizowania, udostępniania czy zapoznawania się z cyfrowymi dokumentami.

Celem warsztatów było podniesienie kompetencji pracowników bibliotek w zakresie wykorzystania mediów społecznościowych, mobilnych urządzeń i aplikacji w codziennym funkcjonowaniu i promowaniu działalności bibliotek.

Zajęcia prowadził dr Grzegorz Gmiterek, adiunkt na Wydziale Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego.

- *RDA – nowy standard katalogowania w centralnym katalogu polskich bibliotek naukowych NUKAT*, 11 czerwca 2018 r., Warszawa

Uczestnicy szkolenia poznali szczegóły standardu RDA i to, co go odróżnia od standardów używanych dotychczas. Ponadto prześledzili zmiany w polach formatu MARC 21, a także mieli możliwość sprawdzenia swoich umiejętności katalogerskich w autentycznej bazie testowej katalogu centralnego NUKAT. Od początku 2018 r. biblioteki współtworzące katalog centralny NUKAT pracują według nowego formatu MARC 21 rekordu bibliograficznego dla książki (wyd. NUKAT/SBP, Warszawa 2017), który uwzględnia liczne elementy standardu katalogowania RDA (Resource Description and Access). Standard ten, rozwijany początkowo w angloamerykańskim środowisku bibliotekarskim jako następca Anglo-American Cataloging Rules 2, od kilku lat poddawany jest procesowi in-

ternacionalizacji, w celu dostosowania go do funkcjonowania w innych kręgach kulturowych i językowych. Szczególnie dużym zainteresowaniem standard ten cieszy się wśród bibliotek europejskich, które wiążą z nim nadzieję na przystosowanie katalogów bibliotecznych do ich lepszego zaistnienia i wykorzystania w sieci zdominowanej przez nowoczesne systemy bazodanowe.

Warsztaty prowadzili pracownicy Centrum NUKAT Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie.

- Ogólnopolska Konferencja pt. „Obecność książki w życiu młodego pokolenia”, 18-19 czerwca 2018 r., Warszawa

Organizatorami konferencji było Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich oraz Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. KEN w Warszawie. W konferencji wzięło udział ponad 80 osób z całej Polski, pracujących z dziećmi i młodzieżą. Celem konferencji było ukazanie współczesnych tendencji w działalności bibliotek dziecięcych i młodzieżowych, a także głównych trendów w literaturze i kształtowaniu się zainteresowań czytelniczych, ze zwróceniem uwagi na inicjację literacką. Omawiane problemy zostały pogrupowane w trzy bloki tematyczne: „Biblioteka – Szkoła – Internet wobec młodego czytelnika”, „Obecne trendy w literaturze dla dzieci i młodzieży”, „Co czytają dzieci i młodzież?”.

Drugi dzień miał charakter warsztatowy i dotyczył pracy z książką i czytelnikiem. Warsztaty „Rozumienie świata” prowadził zespół KLANZY (autorki książki wydanej przez SBP *Rozumienie świata. O warsztatach pracy z książką i czytelnikiem*), zaś warsztaty „Gamifikacja książek” przedstawiciel firmy Good Books.

NOWOŚCI WYDAWNICZE

- *Nauka o informacji w okresie zmian: Innowacyjne usługi informacyjne* (red. Barbara Sosińska-Kalata, Piotr Tafiłowski, Zuzanna Wiorogórska)

Szerokie upowszechnienie i dynamiczny rozwój komputerowych technologii informacyjnych implikują ciągłe zmiany, zarówno w polu badawczym nauki o informacji (informatologii), jak też w praktyce działalności informacyjnej, prowadzonej w różnych obszarach życia społecznego: nauce, biznesie, administracji państwowej i samorządowej, mediach, kulturze, edukacji, ochronie zdrowia i wielu innych. Celem tych zmian, mówiąc najogólniej, jest innowacja usług informacyjnych.

Za Peterem F. Druckerem przez innowację rozumiemy tu wszelkie działania i rozwiązania (konceptyjne, techniczne, organizacyjne), które prowadzą do wytworzenia nowych lub ulepszonych produktów lub usług. Innowacyjność usług informacyjnych to zatem stałe ich ulepszanie i dostosowywanie z jednej strony do możliwości rozwijającej się technologii, a z drugiej – do potrzeb, oczekiwań i możliwości odbiorców, do których usługi te są adresowane. Jak w wielu innych obszarach, również w sferze usług informacyjnych kształtuje się coś, co nazwać można byłoby „rynkiem klienta” – wymagającego, świadomego rosnących możliwości technologii informacyjnych i oczekującego, że dzięki tym coraz silniej-

szym technologiom niezbędne dla niego informacje, pewne, aktualne, klarownie prezentowane, powinny stać się jeszcze bardziej łatwo dostępne.

Zgromadzone w niniejszej książce artykuły prezentują różnorodne aspekty badania, projektowania i wdrażania w praktyce współczesnych usług informacyjnych, jednoznacznie potwierdzając zarówno rosnące znaczenie tych usług w rozwoju wszystkich obszarów życia społecznego i gospodarczego, jak i potrzebę ich stałego doskonalenia oraz stale rozwijane możliwości, które w tym zakresie oferuje nowoczesna technologia informacyjna. Innowacyjność jest wpisana w istotę współczesnych usług informacyjnych, które z jednej strony są polem wykorzystywania potencjału nowych technologii, a z drugiej przyczyniają się do sukcesywnej ewolucji tego, co określamy mianem społeczeństwa informacyjnego, jego kultury i jego gospodarki opartej na wiedzy (ze *Wstępu*).

- *Śmierć w literaturze dziecięcej i młodzieżowej* (red. Katarzyna Slany)

Monografia poświęcona została przemijaniu, jako jednemu z kluczowych tematów egzystencjalnych, obecnych w literaturze kierowanej do niedorosłych odbiorców. Odnaleźć go można m.in. w kołysankach, baśniach klasycznych i literackich, poradnikach konsolacyjnych, XIX-wiecznych nauczках spod znaku czarnej pedagogiki i powiastkach ku przestrodze, a także w powieściach powstałych w końcu XIX i na początku XX wieku.

W PRZYGOTOWANIU:

- *Lilipucia rewolucja* (Katarzyna Biernacka-Licznar, Elżbieta Jamróz-Stolarska, Natalia Paprocka)

Tom jest pionierską analizą twórczej działalności „lilipucich” wydawnictw, które zmieniły krajobraz polskiej książki literackiej i artystycznej początków XX w. Jak dowodzą autorki, kiczowi, będącemu owocem i przejawem makdonaldyzacji kultury, romantyczni szaleńcy przeciwstawili książkę wysmakowaną literacko, graficznie i edytorsko, wymuszając na wielkich oficynach przeorientowanie ich oferty. Autorki rozprawy prowadzą czytelnika przez arkana pracy wydawniczej, zaglądają na biurka redaktorów i tłumaczy, śledzą sukcesy twórców. Powstała w ten sposób panorama „lilipuciej” rewolucji – bezprecedensowego fenomenu kulturowego. (Z recenzji dra hab. prof. UW Grzegorza Leszczyńskiego)

- *Typografia dla humanistów. O złożonych problemach projektowania edycji naukowych* (Ewa Repucho, Tomasz Bierkowski)

Zapotrzebowanie na literaturę naukową i fachową w środowisku bibliologów i bibliotekarzy jest dziś bardzo duże, o czym świadczy liczba ukazujących się co roku publikacji. Niestety książki niejednokrotnie rażą nieprzemyślaną szatą graficzną, a nawet błędami typograficznymi, co wpływa na obniżenie ich jakości komunikacyjnej. Oczywiście problem ten nie dotyczy wyłącznie edycji z dziedziny nauk bibliologicznych, lecz ogółu wydawnictw naukowych o profilu humanistycznym. Wierzymy zatem, że nasza praca stanowi odpowiedź na realną

potrzebę. Dlaczego jednak książkę adresujemy przede wszystkim do bibliologów i bibliotekarzy? Uważamy bowiem, że ludzie książki potrafią szczególnie docenić wartość dobrze opracowanej i wydanej publikacji. Mamy nadzieję, że w środowisku tym postulaty autorów trafią na podatny grunt, a coraz lepiej wydawane publikacje będą przyczyniały się do upowszechniania wiedzy i staną się wzorem dla innych (*Ze Wstępu*).

Opracowanie:

Anna Grzecznowska, Małgorzata Dargiel-Kowalska

Rok 2017**Wydziały, instytuty i katedry informacji naukowej
i bibliotekoznawstwa**

Wzorem lat ubiegłych, tym razem w zeszycie drugim „Przeglądu Bibliotecznego”, publikujemy *Kronikę życia naukowego wydziału, instytutów i katedry informacji naukowej i bibliotekoznawstwa*, odnotowując tym samym najważniejsze informacje dotyczące awansów zawodowych, problematyki prac badawczych, tematyki konferencji krajowych i zagranicznych, zmian kadrowych i nekrologów w 2017 r.

Mamy nadzieję, że i tym razem przedstawione w *Kronice* wydarzenia spotkają się z Państwem zainteresowaniem, a być może staną się inspiracją do dalszego rozwijania działalności badawczej naszych akademickich ośrodków bibliotekoznawstwa i informacji naukowej.

Jak zwykle bardzo serdecznie dziękujemy za współpracę gronu korespondentów z wydziału, instytutów i katedry, bez zaangażowania których *Kronika* nie powstałaby. W tym roku są nimi:

dr Adam Bańdo – Instytut Nauk o Informacji. Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (INoI UP);

mgr Robert Brzóska – Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii, Uniwersytet Warszawski (WDIB UW);

dr Anita Has-Tokarz – Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (IINiB UMCS);

mgr Ewa Jaroszevska – Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii. Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu (IINiB UMK);

dr hab. prof. UJK Monika Olczak-Kardas – Instytut Dziennikarstwa i Informacji Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach (IDI UJK);

dr hab. Remigiusz Sapa – Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytetu Jagiellońskiego (IINiB UJ);

dr Izabela Swoboda – Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Śląski w Katowicach (IBiIN UŚ);

mgr Aleksandra Szubert-Hilt – Katedra Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego (KliB UŁ);

dr Agnieszka Wandel – Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego (IINiB UW).

AWANSE NAUKOWE

HABILITACJE

(porządek alfabetyczny osobowy)

Dr hab. Anita Has-Tokarz (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie): rozprawa habilitacyjna *Książki kucharskie i (około)kulinarne dla dzieci i młodzieży w Polsce w latach 1945-1989. Teksty – Funkcje – Konteksty* (Lublin 2016). Przewodnicząca Komisji: prof. dr hab. Elżbieta Barbara Zybert; recenzenci: prof. dr hab. Irena Socha, dr hab. prof. UW r Bogumiła Staniów, dr hab. prof. UMK Małgorzata Kruszevska; data wszczęcia postępowania: 26 stycznia 2017 r.; data przyjęcia uchwały przez Radę Wydziału: 24 października 2017 r. (Uniwersytet Wrocławski, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Publikacja omawia zagadnienie książek kucharskich dla dzieci i młodzieży wydanych w Polsce Ludowej w latach 1945-1989, z uwzględnieniem perspektywy bibliologicznej, tj. ze wskazaniem na ich ewolucję w zakresie treści, formy edytorskiej i funkcji. Cel refleksji stanowi przedstawienie natężenia produkcji wydawniczej w obrębie tego typu publikacji i określenie ich miejsca w całości repertuaru wydawniczego. Szczególnie istotne było ukazanie przeobrażeń warstwy wizualnej i treściowej wyselekcjonowanych publikacji na tle związków z polityką wydawniczą i kulturą kulinarną epoki PRL. Chodziło o możliwie pełną dokumentację wydawnictw przynależących do wydzielonego zespołu tekstów opublikowanych w okresie objętym zasadniczymi cezurami czasowymi. Szczegółowej analizie poddano w sumie 24 tytuły książek wydanych w 59 różnych edycjach. Monografia składa się z sześciu części. Pierwsza posiada charakter wprowadzający, prezentuje genezę oraz dzieje książek kucharskich dla dzieci na świecie i w Polsce od momentu narodzin zjawiska do połowy XX wieku, wraz ze wskazaniem uwarunkowań i procesów stymulujących ich rozwój. Kolejne rozdziały poświęcono charakterystyce książek kucharskich i kulinarnych wydanych w poszczególnych dekadach PRL, ze wskazaniem na uwarunkowania ich rozwoju i miejsce w produkcji wydawniczej. Części te prezentują strukturę kompozycyjną wszystkich rozpatrywanych tytułów. Dokonano w nich prezentacji treściowej wyselekcjonowanych książek, omówiono poszczególne segmenty i działy potraw, kompozycję przepisów kulinarnych, elementy „aparatu pomocniczego”, takie jak: wstępy, przedmowy, posłowania, spisy treści, indeksy, słowniczki kulinarne oraz detale szaty edytorskiej (okładki, tytułatury, ilustracje). Rozdział szósty prezentuje dynamikę produkcji wydawniczej książek kucharskich i kulinarnych dla dzieci i młodzieży na przestrzeni całego okresu PRL. Wskazano zasadnicze tendencje rozwojowe w segmencie książek kucharskich dla dzieci i młodzieży od początku lat 90. czyli po transformacji rynku wydawniczo-księgarskiego w Polsce, jako punkt wyjścia dla dalszych badań.

Dr hab. Agnieszka Helman-Ważny (Uniwersytet Warszawski): rozprawa habilitacyjna *Archeology of Tibetan Books* (Leiden 2014). Przewodniczący Komisji habilitacyjnej: prof. dr hab. Zdzisław Pietrzyk; recenzenci: prof. dr hab. Iwona Imańska, prof. dr hab. Maria Juda, dr hab. Zoja Jaroszewicz-Pierśławcew; data kolokwium: 21 czerwca 2017 r.; data przyjęcia uchwały przez Radę Wydziału: 21 czerwca 2017 r. (Uniwersytet Warszawski, Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii).

Abstrakt rozprawy: Monografia *Archaeology of Tibetan Books*, którą zdecydowałam się wskazać jako główne osiągnięcie naukowe w postępowaniu habilitacyjnym, jest wynikiem moich zainteresowań historią, wytwarzaniem i konserwacją ksiąg pochodzących z Azji Środkowej i rejonu Himalajów, widzianych w kontekście kultury do której przynależą i historii regionu. Temat ten obejmuje po części zagadnienia z różnych dziedzin, takich jak bibliologia, nauki o sztuce, tybetologia, historia i antropologia. Poprzez swój interdyscyplinarny charakter przysparza trudności w jednoznacznym określeniu dyscypliny naukowej, w której się mieści. Jakkolwiek dla mnie stanowi zwartą i logiczną całość i jest efektem prowadzonych przeze mnie w latach 2007-13 badań i kwerend bibliotecznych.

Dr hab. Veslava Osińska (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu). Recenzenci: prof. dr hab. Barbara Sosińska-Kalata, dr hab. Marzena Świgoń, prof. UWM, dr hab. Ewa Głowacka, prof. UMK; data przyjęcia uchwały przez Radę Wydziału: 13 czerwca 2017 r. (Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Wydział Nauk Historycznych).

Abstrakt rozprawy *Wizualizacja informacji. Studium informatologiczne* (Toruń: Wydaw. Naukowe UMK, 2016): Publikacja jest syntezą prowadzonych badań i analizowanych zagadnień dotyczących wizualizacji informacji. Zawiera omówienie jej potencjału badawczego oraz zakresu problematyki, zarówno od strony teoretycznej jak i praktycznej. Sporo uwagi poświęca się tłu historycznemu, na którym ewoluowały znane, współczesne formy wizualne. Kolejne rozdziały poświęcone są: percepcji wizualnej, najważniejszym metodom Infovis, funkcjom wizualizacji informacji oraz jej aspektom naukowemu. Tekst wzbogacają liczne infografiki, powszechnie wykorzystywane w wizualizacjach sieciowych, z którymi można powiązać powstanie nowego naukowo-kulturalno-społecznego paradygmatu. Publikacja ma charakter interdyscyplinarny, ponieważ wizualizacja informacji czerpie z odkryć i metodologii innych dziedzin i dyscyplin: statystyki, *data mining*, grafiki komputerowej, kognitywistyki itd. Może być wykorzystywana jako praktyczny leksykon przez specjalistów wizualizacji danych i wizualizacji informacji oraz wszystkich zainteresowanych graficznym przedstawieniem wiedzy.

DOKTORATY

(porządek alfabetyczny osobowy)

Dr Agata Arkabus (Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Śląski w Katowicach): rozprawa doktorska pt. *Źródła informacji w pracy nauczyciela edukacji regionalnej (na przykładzie Częstochowy)*. Promotor: prof. dr hab. Elżbieta Gondek; recenzenci: dr hab. prof. UŁ Mariola Antczak; dr hab. Katarzyna Tałuc; data obrony: 14 czerwca 2017 r.; data przyjęcia przez Radę Wydziału: 20 czerwca 2017 r. (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Praca ujmuje zagadnienia z zakresu: bibliologii i informatologii, pedagogiki, wiedzy o kulturze. Omówiono zmiany w szkolnictwie w latach 2008-2015, które wpłynęły na proces nauczania, w tym zakres realizacji edukacji regionalnej. Głównym celem rozprawy było ukazanie edukacji regionalnej w ujęciu historycznym, współczesnym i przedstawienie najważniejszych jej założeń oraz wpływu na kształtowanie osobowości ucznia. Zwrócono uwagę na rolę bibliotek szkolnych i pedagogicznych w kształtowaniu

stosunku do regionalnych zagadnień u dzieci i młodzieży. Celem praktycznym pracy było opracowanie *Przewodnika dla nauczycieli i bibliotekarzy Częstochowy i okolic po źródłach informacji regionalnej*. Przewodnik otrzymał formę opracowania bibliograficznego, zawierającego opisy druków zwartych, artykułów z czasopism, źródeł elektronicznych oraz multimedialnych – dostępnych w różnych bibliotekach częstochowskich.

Dr Małgorzata Dąbrowicz (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Biblioteka Uniwersytecka): rozprawa doktorska pt. *Ocena okresowa pracowników jako narzędzie zarządzania zasobami ludzkimi w bibliotece*. Promotor: dr hab. Maja Wojciechowska, prof. UG; recenzenci: prof. dr hab. Marian Huczek, dr hab. Marzena Świgoń, prof. UWM; data obrony: 14 grudnia 2016 r.; data przyjęcia przez Radę Wydziału: 17 stycznia 2017 r. (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Nauk Historycznych).

Abstrakt rozprawy: Celem rozprawy było przedstawienie oceny okresowej pracowników, z uwzględnieniem jej poszczególnych elementów i uwarunkowań, jak również procesów przygotowania, wdrożenia i wykorzystania systemu ocen w praktyce zarządzania biblioteką. Przyjęto założenie, że ocena okresowa może stanowić skuteczne narzędzie zarządzania zasobami ludzkimi w bibliotece, w sposób znaczący oddziałuje bowiem na wszystkie jego najważniejsze obszary zadaniowe. W pracy przedstawiono wyniki badań empirycznych, przeprowadzonych drogą ankiety elektronicznej, rozesłanej do pracowników bibliotek wszystkich typów (z wyłączeniem bibliotek szkolnych). Ich celem było zobrazowanie stanu oceniania okresowego rozpatrywanego na przykładach systemów ocen funkcjonujących w księżnicach polskich, w opinii zatrudnionych w nich pracowników oraz zbadanie postaw bibliotekarzy wobec tego zagadnienia. Ponadto w pracy zaprezentowano – jako studium przypadku – przebieg procesu przygotowania systemu ocen okresowych pracowników w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu.

Dr Marlena Gęborska (Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Śląski w Katowicach): rozprawa doktorska pt. *Model biblioteki aktywnie promującej książkę dziecięcą*. Promotor: dr hab. Katarzyna Tałuć; recenzenci: prof. zw. dr hab. Krystyna Heska-Kwaśniewicz; dr hab. Anna Dymmel; data obrony: 29 września 2017 r.; data przyjęcia przez Radę Wydziału: 17 października 2017 r. (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: W rozprawie przedstawiono typologię i funkcje najpopularniejszych imprez bibliotecznych dla dzieci i młodzieży, porównano aktywność polskich i zagranicznych bibliotek oraz ukazano ją jako jeden z elementów systemu promocji książki dziecięcej. W pracy wzięto pod uwagę różne typy źródeł: odpowiedzi uzyskane w trakcie ogólnopolskiej i zagranicznej ankiety, wypowiedzi bibliotekarzy i czytelników zebrane z użyciem scenariusza, materiały promocyjne zebrane w bibliotekach i podczas targów książki, strony internetowe bibliotek publicznych, dokumentację biblioteczną-statystyczną, publikacje z wydawnictw zwartych i czasopism fachowych oraz raporty o stanie czytelnictwa i bibliotek. W celu przedstawienia zasadniczych działań bibliotek w systemie społecznym posłużono się metodą modelowania. W zakończeniu dysertacji dokonano podsumowania, uwzględniającego główne wnioski sformułowane we wcześniejszych częściach pracy, oraz zaproponowano model aktywności biblioteki w kontekście promocji oferty kulturalnej dla dzieci i młodzieży.

Dr Magdalena Górka: rozprawa doktorska pt. *Czasopisma edukacyjne Polskiej Macierzy Szkolnej w Londynie redagowane przez Aleksandrę Podhorodecką w latach 1970-2006*. Promotor: dr hab. prof. UJK Jolanta Chwastyk-Kowalczyk; recenzenci: prof. dr hab. Hanna Tadeusiewicz, dr hab. Ewa Danowska; data obrony: 24 października 2017 r.; data przyjęcia przez Radę Wydziału: 14 listopada 2017 r. (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Nauk Historycznych).

Abstrakt rozprawy: Przedmiotem pracy były periodyki edukacyjne, wydawane przez Polską Macierz Szkolną w Londynie, której działalność wydawnicza przyczynia się do zachowania tożsamości narodowej wśród Polaków mieszkających w Wielkiej Brytanii. Celem pracy było wykazanie, że wskazane tytuły spełniały ważną rolę wychowawczą i edukacyjną w polskim szkolnictwie na Wyspach Brytyjskich oraz stanowiły cenną pomoc dla nauczycieli. W kolejnych rozdziałach dokonano przeglądu czasopism wydawanych na Wyspach Brytyjskich w XX i XXI wieku i analizy ich zawartości, przedstawiono historię Polskiej Macierzy Szkolnej, zaprezentowano życie i twórczość Aleksandry Podhorodeckiej. Kompleksowa analiza zawartości trzech wybranych tytułów wykazała, że wypełniały one swoją edukacyjną misję, kształtowały system wartości, wprowadzały w atmosferę polskiej kultury katolickiej i budziły zamiłowanie do wzniosłych ideałów.

Dr Magdalena Koziak-Podsiadło (Instytut Nauk o Informacji, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie): rozprawa doktorska pt. *Projekt wzornika tłoków introligatorskich, stanowiących inwentarz Pracowni Projektowania Książki Wydziału Grafiki Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie*. Promotor: prof. Jan Nuckowski; recenzenci: prof. Władysław Pluta; dr hab. Tomasz Bierkowski, prof. ASP; data obrony: 23 czerwca 2017 r.; data przyjęcia przez Radę Wydziału: 9 czerwca 2017 r. (Akademia Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, Wydział Form Przemysłowych).

Abstrakt rozprawy: Wzornik stanowi opracowanie kolekcji tłoków introligatorskich, stanowiących inwentarz Pracowni Projektowania Książki Wydziału Grafiki Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie. Badanie polegało na opracowaniu graficznym oraz digitalizacji ponad 4,5 tysiąca odbitek tłoków. Całość została zaprezentowana w autorskiej publikacji, która liczy 368 stron. Znaki graficzne zostały przypisane do poszczególnych działów, takich jak: tłoki maszynowe, tłoki ręczne oraz podzielone na kategorie – czcionki i zdobniki. Ponadto usystematyzowane według zasad ornamentyki oprawy. Wzornikowi towarzyszy część teoretyczna, która prezentuje metodologię pracy. Ponadto zawiera ona informacje o wzorcowym warsztacie introligatorskim, który był pierwowzorem dzisiejszej Pracowni Projektowania Książki; zarys historii oprawy – na podstawie haseł zmieszczonych na frontach kaszt, w których przechowywane są tłoki; charakterystykę najciekawszych krojów pisma znajdujących się w zbiorach ASP; opis technologii tłoczenia i złocenia.

Dr Marcin Pędich: rozprawa doktorska pt. *Kultura narodowa i organizacyjna w przestrzeni bibliotek. Studium porównawcze na przykładzie bibliotek akademickich w Polsce i Niemczech oddanych do użytku po 1989 roku*. Promotor: dr hab. Tomasz Kruszewski; recenzenci: prof. dr hab. Elżbieta Barbara Zybert, dr hab. prof. UG Maja Wojciechowska; data obrony: 23 października 2017 r.; data przyjęcia przez Radę Wy-

działu: 14 listopada 2017 r. (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Nauk Historycznych).

Abstrakt rozprawy: Problematyka pracy dotyczy wykorzystania teorii wymiarów kultury do analizy organizacji przestrzennej bibliotek jako elementu kształtującego ich kulturę organizacyjną. Celem badań była ocena nowych budynków wybranych polskich i niemieckich bibliotek akademickich pod kątem elementów organizacji przestrzennej mogących mieć związek z ich kulturą organizacyjną, skonfrontowanie kultur organizacyjnych tych bibliotek z modelem idealnej kultury organizacyjnej stworzonym w oparciu o piśmiennictwo dotyczące organizacji przestrzennej bibliotek oraz sprawdzenie czy w organizacji przestrzennej bibliotek znajduje odzwierciedlenie kultura badanych krajów. Badania pozwoliły na wykazanie związku pomiędzy kulturą organizacyjną bibliotek, a kulturą narodową, w której te biblioteki funkcjonują oraz na udowodnienie, że kultura narodowa i kultura organizacyjna mogą kształtować fizyczną przestrzeń biblioteki.

Dr Dorota Pietrzkiewicz (Uniwersytet Warszawski): rozprawa doktorska pt. *Piotr Bańkowski – jego wkład w rewindykację i ochronę polskiego dziedzictwa piśmienniczego (do 1945 roku)*. Promotor: dr hab. prof. UW Anna Kamler; recenzenci: prof. dr hab. Maria Juda; dr hab. prof. UKW Ryszard Nowicki; data obrony: 7 czerwca 2017 r., data przyjęcia przez Radę Wydziału: 2017 r. (Uniwersytet Warszawski, Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii).

Abstrakt rozprawy: Piotr Bańkowski (1885-1976) z wykształcenia był historykiem literatury, z nabytych umiejętności zaś archiwistą, bibliotekarzem i redaktorem. Przez całe swoje długie, ponad 90-letnie życie emocjonalnie i misyjnie traktował pracę. Jego zasługi dla archiwistyki i bibliologii, zwłaszcza w okresie międzywojennym – gdy był jednym z ekspertów i członków delegacji polskich w Komisjach Mieszanych Reewakuacyjnej i Specjalnej w Moskwie i Petersburgu, a później kustoszem Biblioteki Narodowej – są nie do przecenienia. W pracy poddałam analizie edukację oraz drogę zawodową P. Bańkowskiego, by wychwycić moment, w którym zaangażował się w pracę na rzecz ochrony dziedzictwa piśmienniczego. Pod koniec I wojny światowej Piotr Bańkowski z Petersburga dotarł do Lublina i rozpoczął pracę na tamtejszym uniwersytecie. Został także zastępcą dyrektora miejscowego archiwum państwowego profesora Stanisława Ptaszyckiego, będącego także prorektorem lubelskiej uczelni. Archiwum to było dawnym rosyjskim archiwum gubernialnym, przekształconym w 1919 r. w polskie państwowe. Tu Bańkowski zajmował się porządkowaniem akt pozostawionych – w dużym nieładzie – przez wycofujących się Rosjan. Był to jego pierwszy kontakt z archiwistyką. Po niespełna sześciu latach okoliczności rodzinne zmusiły go do przeniesienia się do Warszawy, gdzie pracował w stołecznych archiwach i w szkolnictwie. Ta dwutorowość trwała do połowy 1927 r., kiedy to został zaangażowany przy czynnościach polskiej ekipy rewindykacyjnej, która realizowała postanowienia tzw. traktatu ryskiego. W tymże roku wyjechał jako ekspert do Petersburga, gdzie była siedziba polskiej delegacji. Do kraju wrócił po dziewięciu latach, był zastępcą prezesa naszej ekipy. W delegacji przeszedł wszystkie stopnie służbowe, wykonywał prace merytoryczne, techniczne i organizacyjne. Razem z prezesem Edwardem Kuntze podpisywał końcowe protokoły przekazania polskich zbiorów książkowych i archiwalnych, zabytków kultury i sztuki, protokoły spraw do późniejszego ich rozstrzygnięcia na drodze dyplomatycznej, jak również kwestie związane z ekwiwalentem za pozostawione w dawnym Imperium Rosyjskim obiekty. Artykuł XI Traktatu ryskiego przewidywał w zasadzie

przekazanie stronie polskiej wszystkich bibliotek, archiwów i muzeów wywiezionych z Rzeczypospolitej, poczynając od 1772 r. po lata I wojny światowej. W pierwszej fazie czynności restytucyjnych polska delegacja składała się z kilkunastu osób, w miarę upływu czasu jej skład osobowy stopniowo kurczył się. Kiedy w 1935 r. czynności na rzecz odbioru polskiego dziedzictwa były na ukończeniu, pracowało już tylko pięć osób.

Po raz kolejny Piotr Bańkowski stanął na straży polskiego dziedzictwa piśmienniczego w 1939 r., już jako kustosz Biblioteki Narodowej. Wówczas, razem z innymi pracownikami księżnicy zabezpieczał cymelia szykując je do ewakuacji. W latach okupacji hitlerowskiej prowadził, w miarę sposobności, prace porządkowo-inwentaryzacyjne np. archiwum Potockich z Jabłonnej. W czasie powstania warszawskiego sprawował, z ramienia Ekspozytury Starostwa Warszawa-Północ, opiekę nad złożonymi w Forcie Sokołnickiego najcenniejszymi zasobami warszawskich archiwów państwowych. Po zakończeniu działań wojennych zaangażowany był w odbudowę ogólnokrajowej sieci archiwów państwowych, rewindykację bibliotek i archiwów ze Związku Radzieckiego, a także prace redakcyjne, wydawanego od 1927 r. czasopisma archiwalnego – „Archeion”.

PRACE, PROJEKTY I GRANTY BADAWCZE (porządek alfabetyczny wg nomenklatury jednostek)

INSTYTUT DZIENNIKARSTWA I INFORMACJI,
UNIwersytet JANA KOCHANOWSKIEGO W KIELCACH

Analiza orzecznictwa w sprawach z zakresu prawa mediów ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień procesowych (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Adam Górski; termin realizacji: lata 2013-2017.

Bibliotekarskie, księgarskie i wydawnicze czasopisma fachowe XX-XXI w. (badania statutowe); kierownik: dr hab. prof. UJK Monika Olczak-Kardas; termin realizacji: lata 2017-2019.

Czasopisma pedagogiczne w PRL-u (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Maria Siuda; termin realizacji: lata 2010-2019.

Działalność wydawnicza polskich i zagranicznych środowisk naukowych (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr hab. prof. UJK Jacek Rodzeń; termin realizacji: lata 2015-2017.

Działalność wydawnicza ruchu narodowego w Galicji na przełomie XIX i XX w. (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Aleksandra Lubczyńska; termin realizacji: lata 2009-2017.

Ekonomiczny wymiar rynku medialnego w Polsce (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Jolanta Dzierżyńska-Mielczarek; termin realizacji: lata 2009-2017.

Jak żyć. Poradnikowe funkcje współczesnych mediów (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Olga Dąbrowska-Cendrowska; termin realizacji: lata 2014-2018.

Język współczesnych mediów (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr hab. prof. UJK Alicja Gałczyńska; termin realizacji: lata 2015-2020.

Media ezoteryczne w Polsce: historia, odbiorcy, treści (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Judyta Perczak; termin realizacji: lata 2012-2021.

Polskie agencje prasowe w rozwoju historycznym (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr hab. prof. UJK Renata Piasecka-Strzelec; termin realizacji: lata 2014-2018.

Polskojęzyczne czasopisma abstynenckie w latach 1843-1914 (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Izabela Krasińska; termin realizacji: lata 2012-2017.

Prasa polskiej emigracji w XX wieku (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr hab. prof. UJK Jolanta Chwastyk-Kowalczyk; termin realizacji: lata 2010-2017.

Problemy nowych mediów (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Tomasz Chrzastek; termin realizacji: lata 2010-2018.

Reklama w Polsce Ludowej (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Judyta Perczak; termin realizacji: lata 2010-2017.

Współczesny polski system komunikowania masowego (badania statutowe); kierownik: prof. zw. dr hab. Tomasz Mielczarek; zespół: dr Olga Dąbrowska-Cendrowska, dr Judyta Perczak; termin realizacji: lata 2011-2017.

Źródła do dziejów książki i prasy polskiej od XVIII do I poł. XX wieku (badania statutowe); kierownik: prof. dr hab. Danuta Hombek; zespół: dr Izabela Krasińska, dr Aleksandra Lubczyńska; termin realizacji: lata 2014-2017.

INSTYTUT BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ,
UNIwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Prehistoria książki; finansowanie: Narodowe Centrum Nauki, konkurs MINIATURA (2017/01/X/HS2/00758); kierownik: dr Sebastian Dawid Kotuła; termin realizacji: 10.2017-10.2018 r.

INSTYTUT BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ,
Uniwersytet Śląski

Baza danych baworowianów w zbiorach lwowskich. Stan, opracowanie naukowe i ocena konserwatorska kolekcji XVII wieku; finansowanie: MNiSW, Narodowy Program Rozwoju Humanistyki (nr grantu 11H 13 0455 82); kierownik: dr hab. Jolanta Gwioździk (IBiIN); zespół współtworzy 16 badaczy z polskich i ukraińskich ośrodków naukowych, w tym z IBiIN: dr Agnieszka Bangrowska, dr Agnieszka Biały, dr Agnieszka Łakomy-Chłosta, dr Karol Makles, dr Jerzy Reizes-Dzieduszycki, mgr Tadeusz Wit Maciąg; termin realizacji: 7.07.2014-6.07.2018 r.

Organizacja Biblioteki Stacji Naukowej Polskiej Akademii Umiejętności; finansowanie: grant PAU; kierownik: dr Karol Makles; termin realizacji: lata 2015-2018.

INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOLOGII,
UNIwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Analiza informacji jako narzędzie wspomagające działalność organizacyjną (grant wydziałowy finansowany z budżetu jednostki); kierownik: dr hab. Małgorzata Kowalska, wykonawca: mgr Katarzyna Jarczeńska-Walendziak; termin realizacji: 2017 r.

Analiza sposobów popularyzacji czytelnictwa w serwisie Facebook (grant wydziałowy finansowany z budżetu jednostki); kierownik: dr hab. Ewa Głowacka, prof. UMK, wykonawca: mgr Weronika Kortas; termin realizacji: 2017 r.

Audiodeskrypcja oraz jej wykorzystanie w komunikacji osób z uszkodzonym wzrokiem i w ich dostępie do świata kultury i sztuki (grant wydziałowy finansowany z budżetu jednostki); kierownik: prof. dr hab. Bronisława Woźniczka-Paruzel, wykonawca: mgr Agata Bernas; termin realizacji: 2017 r.

Badanie struktury i dynamiki rozwoju cyfrowych zasobów wiedzy przy pomocy metod wizualizacji; finansowanie: NCN (nr projektu 2013/11/B/HS2/03048); kierownik: dr hab. Veslava Osińska; wykonawca: dr hab. Veslava Osińska, dr hab. Małgorzata Kowalska, dr Piotr Malak, mgr Bożena Bednarek-Michalska; termin realizacji: 1.09.2014-26.02.2018 r.

Czasopisma toruńskie okresu dwudziestolecia międzywojennego (grant wydziałowy finansowany z budżetu jednostki); kierownik: prof. dr hab. Jacek Gzella, wykonawca: mgr Piotr Rudera; termin realizacji: 2017 r.

Innowacje w usługach bibliotecznych – analiza rozdziału księgi marki dotyczącego bibliotek Szkół Wyższych Bankowych (grant wydziałowy finansowany z budżetu jednostki); kierownik: dr hab. prof. UMK Ewa Głowacka, wykonawca: mgr Julita Niedźwiecka-Ambroziak; termin realizacji: 2017 r.

INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOTEKOZNAWSTWA,
UNIwersytet Jagielloński

W 2017 w Instytucie prowadzono badania w następujących obszarach: zarządzanie informacją (ze szczególnym uwzględnieniem problematyki diagnostyki), zachowania i kompetencje informacyjne, informatologia jako dyscyplina naukowa, teoria gatunków w organizacji informacji i wiedzy, najnowsze technologie informacyjno-komunikacyjne w dydaktyce zarządzania informacją, biblioteka i książka w procesie komunikacji społecznej.

W 2017 nie realizowano formalnych projektów i grantów badawczych.

INSTYTUT NAUK O INFORMACJI,
UNIwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Polskie czasopiśmiennictwo popularnonaukowe do 1939 roku; Finansowanie: NCN; wykonawcy: dr hab. prof. UP Grażyna Wrona (kierownik projektu), dr hab. Agnieszka Cieślík, dr Dorota Kamisińska, dr Ewa Wójcik, dr Renata Zajac. Realizacja: 8.07.2015-7.07.2018 r.

INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOTEKOWISZCZYSTWA,
UNIWEKSYTET WROCLAWSKI

CLARIN ERIC – wspólnie zasoby językowe i infrastruktura technologiczna, projekt wspierający konsorcjum CLARIN; finansowanie MNiSW (decyzja nr DIR/WK/2016/2); kierownik projektu prof. dr hab. Adam Pawłowski; termin realizacji: 1.07.2016-1.07.2018 r.

Metody i narzędzia lingwistyki korpusowej w badaniach bibliografii polskich wydawnictw zwartych z lat 1997-2017; finansowanie: NCN, konkurs OPUS 12; kierownik projektu prof. dr hab. Adam Pawłowski; termin realizacji: lata 2017-2020.

New Exploratory Phase in Research on East European Cultures of Dissent (Program: COST Action CA16213); uczestnik projektu prof. dr hab. Adam Pawłowski (grupa WG05: Mediating Research through Technology); termin realizacji: lata 2017-2021.

Pracownia Humanistyki Cyfrowej (projekt restrukturyzacyjny w związku z podniesieniem efektywności działalności naukowej Wydziału Filologicznego UW; finansowanie: MNiSW (decyzja nr 6674/E-344/R/2017); kierownik projektu dr hab. prof. UW Bożena Koredczuk; termin realizacji: lata 2017-2018.

Przemiany współczesnej książki popularnonaukowej dla dzieci i młodzieży (na przykładzie francuskiej oferty wydawniczej); finansowanie: NCN, konkurs SONATA 6 (umowa nr 2013/11/D/HS2/04543); kierownik projektu dr Agnieszka Wandel; termin realizacji: 6.08.2014 – 5.08.2018 r.

Zbiory materiałów życia publicznego jako typ książki rękopiśmiennej w czasach staropolskich (XVII-XVIII w.) (projekt badawczy NCN w ramach konkursu OPUS 8, umowa nr: UMO-2014/15/B/HS2/00137); kierownik projektu dr hab. prof. UW Maciej Matwijów; termin realizacji: 22 lipca 2015-22 lipca 2018 r.

KATEDRA INFORMATOLOGII I BIBLIOLOGII, UNIWEKSYTET ŁÓDZKI

Kultura czytelnicza nastolatków; kierownik: dr hab. prof. UŁ Mariola Antczak. W ramach realizacji projektu przewidziany jest cykl recenzowanych publikacji zwartych poświęconych kulturze czytelniczej młodego pokolenia; realizacja od 2010 r. (bez określenia górnej granicy);

Kultura organizacyjna bibliotek publicznych województwa łódzkiego; kierownik dr Zbigniew Gruszka; w ramach grantu dla młodych naukowców Uniwersytetu Łódzkiego; Celem badań jest analiza kultury organizacyjnych bibliotek publicznych województwa łódzkiego. Badanie ma służyć systemowemu ujęciu działalności bibliotek publicznych województwa łódzkiego oraz realizować będzie cel naukowy oraz praktyczno-wdrożeniowy – poprzez przekazanie podmiotom prowadzącym wskazówek dotyczących dobrych praktyk. Dodatkowo umożliwi realizację celu popularyzacyjnego – poprzez zestawienie informacji o najcenniejszych kolekcjach lokalnych przechowywanych przez biblioteki województwa łódzkiego; termin realizacji: lata 2015-2017;

Marketing wewnętrzny w bibliotekach województwa łódzkiego; kierownik: dr hab. prof. UŁ Mariola Antczak, termin realizacji: październik 2015-2018 r.

Oferta łódzkich bibliotek publicznych w opinii mieszkańców miasta; kierownik dr hab. prof. UŁ Mariola Antczak. Projekt realizowany przez Katedrę Informatologii i Bibliologii UŁ we współpracy z Urzędem Miasta Łodzi. Głównym celem projektu było zapytanie losowo wybranych mieszkańców Łodzi o ich opinie na temat oferty łódzkich bibliotek publicznych. Zebrane dane miały posłużyć poprawie działalności bibliotek publicznych w Łodzi; termin realizacji: maj-listopad 2017 r.;

WYDZIAŁ DZIENNIKARSTWA, INFORMACJI I BIBLIOLOGII UNIwersytet Warszawski

Dialog pokoleń IV; finansowanie: Narodowe Centrum Kultury, program Ojczysty – dodaj do ulubionych 2017, realizowany przez Towarzystwo Kultury Języka; kierownik: Elżbieta Wierzbicka-Piotrowska; wykonawca: doc. dr Maria Przastek-Samokowa; termin realizacji: 20.04.2017-11.11.2017 r.

Eksploracja źródeł danych na temat działalności B+R+I; finansowanie: NCBR (umowa nr 2/17/PN); wykonawca główny: Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii UW; kierownik: prof. dr hab. inż. Włodzimierz Gogolek; członek zespołu: prof. dr hab. D. Kuźmina, dr Grzegorz Gmiterek; termin realizacji: lata 2017-2019.

Encyklopedia Książki; finansowanie: MNiSW, Narodowy Program Rozwoju Humanistyki (nr IIR 11 009580); projekt realizowany przez Uniwersytet Wrocławski, Wydział Filologiczny; kierownik projektu: prof. dr hab. Anna Migoń; główny wykonawca prof. dr hab. Barbara Sosińska-Kalata, współredaktor działu Książka (dokument) w środowisku informacyjnym; termin realizacji: lata 2011-2017.

English Taught Bachelor programmes (grant EAIE); kierownik: Anna-Malin Sandström, członek zespołu (ekspert krajowy): dr Mariusz Luterek; termin realizacji: 1.01.2017-10.09.2017 r.

Funkcjonowanie ruchu wydawniczego i księgarskiego W 1. 1945-1956 w Polsce (grant w ramach BST); kierownik: dr Agnieszka Chamera-Nowak; termin realizacji: 1.01.2017-31.12.2017 r.

Kontynuacja wydania krytycznego Dzieł Zebranych Gustawa Herlinga-Grudzińskiego; finansowanie: MNiSW, NPRH (nr 0089/NPRH3/H11/82/2014); kierownik: prof. dr hab. Włodzimierz Bolecki; wykonawca dr Małgorzata Ptasińska; termin realizacji: 1.01.2017-31.12.2017 r.

Manuskrypty z jaskiń Mardzong w Nepalu: Analiza kolekcji, badania papieru i datowanie (*The manuscripts from the Mardzong Caves in Mustang, Nepal: Interpretation, paper analysis and dating*); finansowanie: NCN, konkurs SONATA-BIS 4 (nr 2014/14/E/HS3/00770); kierownik: dr Agnieszka Helman-Ważny; termin realizacji: 2.06.2015-1.06.2018 r.

Mapa pojęciowo-terminologiczna bibliologii i informatologii (grant wydziałowy finansowany z budżetu jednostki); kierownik/wykonawca: prof. dr hab. Jadwiga Woźniak-Kasperek; termin realizacji: 2017 r.

Niepełnosprawny użytkownik bibliotek (grant w ramach BST); kierownik: dr Agnieszka Chamera-Nowak; termin realizacji: 1.01.2017-31.12.2017 r.

Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą: Dziedzictwo narodowe – zachować i upowszechniać; finansowanie: grant MKiDN (nr 02356/17/FPK/DDZ); Instytucja (podmiot realizujący) Polskie Bractwo Kawalerów Gutenberga; kierownik: prof. dr hab. Dariusz Kuźmina; termin realizacji: 01.03.2017-31.12.2017 r.

Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą: Zapomniana Polonia w Nowej Zelandii; finansowanie: grant MKiDN (nr 02352/17/FPK/DDZ); Instytucja (podmiot realizujący) Polskie Bractwo Kawalerów Gutenberga; kierownik: prof. dr hab. Dariusz Kuźmina; termin realizacji: 03.03.2017-31.12.2017 r.

Opieka nad Polonią i Polakami za granicą 2017: Zachować – udostępniać i promować polskie dziedzictwo narodowe; finansowanie: grant Senatu RP (nr 279/2017); Instytucja (podmiot realizujący) Polskie Bractwo Kawalerów Gutenberga; kierownik: prof. dr hab. Dariusz Kuźmina; termin realizacji: 1.04.2017-31.12.2017 r.

Opisywanie teatru (grant w ramach Katedry Studiów Interkulturowych Europy Środkowo-Wschodniej na Wydziale Lingwistyki Stosowanej UW); kierownik: dr hab. Małgorzata Pietrzak; termin realizacji: 1.11.2015-31.12.2017 r.

Systemy informacji publicznej jako interdyscyplinarny obszar badawczy. Miejsce i rola informatologii (grant w ramach BST); kierownik: dr Mariusz Luterek; termin realizacji: 2017 r.

Teatr – medium pamięci (Madiateka Start-Meta w Warszawie); kierownik: dr hab. Małgorzata Pietrzak; termin realizacji: 04.2017-05.2017 r.

Teoretyczne podstawy organizacji wiedzy (grant w ramach BST); kierownik: prof. dr hab. Barbara Sosińska-Kalata; termin realizacji: 2017 r.

Własność literacka i prawo autorskie na ziemiach polskich w dobie Konwencji Berneńskiej; finansowanie: NCN, konkurs OPUS 8 (nr 2014/15/B/HS2/00082); kierownik: dr Teresa Święćkowska; wykonawca: dr Dorota Pietrzkiewicz; termin realizacji: 17.07.2015-16.07.2018 r.

Zastosowanie technologii semantycznych w systemach informacyjnych (grant w ramach BST); kierownik: dr Marcin Roszkowski; termin realizacji: 1.01.2017 – 31.12.2017 r.

KONFERENCJE KRAJOWE I MIĘDZYNARODOWE (porządek chronologiczny)

LUTY

Konferencja naukowa *Biblioteki i archiwa na rynku cyfrowym*; organizacja: Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego; zakres problemowy: przedmiotem konferencji były zagadnienia związane z digitalizacją zasobów bibliotecznych, otwartymi zasobami edukacyjnymi, standardami archiwizacji dokumentów elektronicznych, zastosowaniem mikrokomputerów w bibliotekach, prawnoautorskie aspekty działalności bibliotek i archiwów, problemy podatkowe w funkcjonowaniu bibliotek i archiwów, długoterminowa archiwi-

zacja publikacji elektronicznych, projektowanie i ocena systemów informacyjno-wyszukiwawczych; miejsce i termin: Warszawa, 15 lutego 2017 r.

MARZEC

IV Lubelskie Forum Bibliologów, Informatologów i Bibliotekarzy *Biblioteki partnerem – Partnerzy dla bibliotek. Modele – Strategie – Korzyści*; organizacja: IINiB UMCS w Lublinie; zakres problemowy: modele i przejawy współpracy bibliotek z różnymi partnerami, strategie i obszary pozyskiwania partnerstwa; komunikacja biblioteki z partnerami; kwestia wzajemnych korzyści wynikających z podejmowania kooperacji; miejsce i termin: Lublin, 22 marca 2017 r.

Międzynarodowa Konferencja Toruńska *Wizualizacja informacji w humanistyce*; organizacja: Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii UMK; zakres problemowy: Celem konferencji było poszerzenie świadomości o znaczeniu naukowego przekazu w formie graficznej wśród polskich humanistów, a także zintegrowanie społeczności akademickiej w zakresie wymiany doświadczeń o sztuce wizualizacji. Tam, gdzie jest dużo danych informacji, powstaje zapotrzebowanie na ich przedstawienie w formie skondensowanej i zrozumiałej dla odbiorcy. Obserwowana obecnie masowość danych występuje w naukach przyrodniczych, humanistycznych, ale przede wszystkim społecznych. Do eksploracji i analizy tych zasobów naukowcy z powodzeniem wykorzystują zaawansowane metody wizualizacji. Skoncentrowano się na zastosowaniu wizualizacji w humanistyce, a w szczególności w bibliologii i informatologii, historii, kulturoznawstwie i sztuce; miejsce i termin: Toruń, 23-24 marca 2017 r.

MAJ

IV Międzynarodowa Konferencja Naukowa *Nauka o informacji (informacja naukowa) w okresie zmian. Innowacyjne usługi informacyjne*; organizacja: Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego; zakres problemowy: przedmiotem konferencji były innowacyjne usługi informacyjne. Zakres tematyczny konferencji obejmował szeroką gamę teoretycznych i praktycznych aspektów nowoczesnych narzędzi i metod działalności informacyjnej, organizacji i zarządzania informacją i wiedzą, analizy i oceny nowych technologii wykorzystywanych w społecznym transferze informacji i wiedzy oraz ich recepcji wśród użytkowników; miejsce i termin: Warszawa, 15-16 maja 2017 r.

Dylematy w służbie użytkownikom informacji. Między misją a obowiązkiem; organizacja: Katedra Informatologii i Bibliologii UŁ; miejsce i termin: Łódź, 17 maja 2017 r.

Komunikacja w bibliotece; organizacja: Katedra Informatologii i Bibliologii UŁ, Sekcja Edukacji Młodego Czytelnika Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich – Okręg Łódzki; Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. T. Kotarbińskiego w Łodzi; miejsce i termin: Łódź, 19 maja 2017

Organizacja i recepcja treści w środowisku cyfrowym; organizacja: Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach przy

współdziale Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka (CINiBA); zakres problemowy: zaproszono bibliologów, bibliotekoznawców, informatologów, ale również specjalistów reprezentujących inne dyscypliny naukowe, do dyskusji nad różnymi aspektami organizowania, udostępniania, publikowania i odbioru tekstu w przestrzeni cyfrowej, przy czym pojęcie tekst nie zostało ograniczone tylko do komunikatu słownego, uczestników interesowała także wizualizacja verbum, relacje między elementami obrazowymi a tekstowymi oraz percepcja wypowiedzi w środowisku wirtualnym; miejsce i termin: Katowice, 23 maja 2017 r.

IV Konferencja Naukowa: Biblioteka w przestrzeni edukacyjnej *Książki w plikach – publikowanie, udostępnianie i użytkowanie*; organizacja: Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, Instytut Nauk o Informacji UP w Krakowie; Zakres problemowy: konferencja poświęcona zagadnieniom związanym z audio-bookami, e-bookami i innymi dokumentami niedrukowanymi w praktyce biblioteczno-informacyjnej. Książki w plikach i ich znaczenie dla bibliotek, bibliotekarza i użytkownika. Wymiana doświadczeń nt. wykorzystania, opracowywania, udostępniania, gromadzenia, czytelnictwa, percepcji i funkcjonalności książek w postaci cyfrowej; miejsce i termin: Kraków, 24-25 maja 2017 r.

Międzynarodowa konferencja naukowa *Polskie / polonijne dziedzictwo piśmiennicze w zbiorach zagranicznych. Problematyka i warsztat badawczy, rezultaty i perspektywy badań*; organizacja: Katedra Historii Mediów i Książki Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego; zakres problemowy: przedmiotem konferencji były zagadnienia poświęcone tematyce polskiego i polonijnego dziedzictwa piśmienniczego w zasobach zagranicznych. Konferencja służyła podsumowaniu dotychczasowych prac w zakresie badań nad polskimi i polonijnymi kolekcjami książkowymi i rękopiśmiennymi oraz zbiorami poloników przechowywanymi w zbiorach obcych. Zdefiniowano obecne znaczenie tych materiałów dla historii książki polskiej, a także określić stan i perspektywy ich rejestracji, dokumentacji i wykorzystania w badaniach; miejsce i termin: Warszawa, 25-26 maja 2017 r.

Warsztat Pracy Infobrokera 2017; organizatorzy: Stowarzyszenie Profesjonalistów Informacji, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego; zakres problemowy: narzędzia i aplikacje, źródła informacji oraz techniki pracy infobrokera; miejsce i termin: Kraków, 29 maja 2017 r.

CZERWIEC

Bibliotekarze jako moderatorzy czytelnictwa nastolatków: najnowsze formy i metody pracy; organizacja: Katedra Informatologii i Bibliologii UŁ, Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Józefa Piłsudskiego w Łodzi; miejsce i termin: Łódź, 5 czerwca 2017 r.

Interdyscyplinarna konferencja naukowa *Przy wspólnym stole*; organizacja: Katedra Historii Mediów i Książki Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego; zakres problemowy: przedmiotem konferencji była prezentacja wyników badań nad dziedzictwem kulinarno-obyczajowym prowadzonym przez historyków i antropologów kultury, bibliologów, archeologów,

historyków sztuki, literaturoznawców, socjologów, psychologów, medioznawców oraz wszystkich badaczy, zajmujących się szeroko rozumianą problematyką jedzenia jako elementu dziedzictwa kulturowego w wymiarze narodowym, jak i tym szerszym – europejskim, uniwersalnym, światowym; miejsce i termin: Warszawa, 29-30 czerwca 2017 r.

WRZESIEŃ

Biblioteka wczoraj i... jutro. W setną rocznicę powstania Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (1917-2017); organizacja: Katedra Informatologii i Bibliologii UŁ, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Oddział w Łodzi; miejsce i termin: Łódź, 27 września 2017 r.

PAŹDZIERNIK

Książka w mediach – Media w książce. Korespondencje i transpozycje; organizacja: IINiB UMCS w Lublinie; zakres problemowy: Podczas konferencji zadano pytania o: naturę wzajemnych wpływów, zapożyczeń i afiliacji książki oraz mediów; status książki we współczesnej przestrzeni medialnej – nowe nośniki, nowe obszary, nowi uczestnicy; problemy metodologiczne i terminologiczne w kontekście badań nad książką w zmediatyzowanej kulturze; ewolucję książki jako środka przekazu (książka elektroniczna, interaktywna, konwergencyjna, sieciowa, hybrydowa etc.); wpływ mediów na formę, treść i funkcje książki; obecność problematyki książki w prasie, radiu, telewizji, kinie, Internecie; media społecznościowe jako przestrzeń funkcjonowania książki; książka jako produkt medialny; mediatyzacja rynku książki; media relation na rynku książki; media jako składnik tematyczny książki/literatury; recepcja książki w kulturze medialnej; miejsce i termin: Lublin, 12-13 października 2017 r.

Biblioteka szkolna – czym jest, czym może być...; organizacja: Katedra Informatologii i Bibliologii UŁ, Łódzkie Centrum Doskonalenia Nauczycieli i Kształcenia Praktycznego; miejsce i termin: Łódź, 25 października 2017 r.

Małopolskie Forum Bibliotek 2017. Kierunek: użytkownik zintegrowany; organizacja: Biblioteka Jagiellońska, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, Instytut Nauk o Informacji Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich Okręg Małopolski, Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie; zakres problemowy: zachowania, oczekiwania i potrzeby współczesnych użytkowników bibliotek, metody i techniki badań użytkowników, w tym rozpoznawania ich doświadczeń, wrażeń i oceny poziomu satysfakcji z usług bibliotecznych, inicjatywy bibliotek w zakresie usprawniania relacji z użytkownikiem; miejsce i termin: Kraków, 25-26 października 2017 r.

IV Konferencja Naukowa *Logistyka i zarządzanie w mediach. Rafinacja Big Data – nowe źródło informacji*; Organizacja: Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego; zakres problemowy: tematyka tegorocznej konferencji dotyczyła zagadnień związanych z analizą zasobów Big Data i narzę-

dzi do pozyskiwania z BigData nowych źródeł informacji, przedstawiono aktualne, praktyczne problemy związane z przetwarzaniem dużych zbiorów informacji zawartych w mediach elektronicznych i tradycyjnych; miejsce i termin: Warszawa, 26 października 2017 r.

LISTOPAD

Międzynarodowa Konferencja Naukowa *Ekslibris: znak własnościowy – dzieło sztuki. Tradycja, współczesność, perspektywy*; Organizacja: Instytut Nauk o Informacji Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie; Zakres problemowy: ekslibris jako dzieło sztuki, znak własności, przedmiot kolekcjonerstwa i przejaw kultury książki; miejsce i termin: Kraków, 15 listopada 2017 r.

IV Konferencja DARIAH-PL *Humanistyka cyfrowa a instytucje dziedzictwa*; Organizacja: Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii UMK oraz Centrum Sztuki Współczesnej Znak Czasu w Toruniu; zakres problemowy: Celem konferencji była debata na temat relacji instytucji kultury ze światem nauki – co sobie wzajemnie oferują, czy realizowane są wspólne projekty cyfrowe, czy istnieje technologiczna współpraca między obu światami, czy świat nauki oferuje instytucjom dziedzictwa cyfrowe rozwiązania przydatne w ich funkcjonowaniu, czy humaniści mogą wykorzystać zasoby instytucji dziedzictwa, jakie są bariery korzystania z zasobów, jak realizowana jest w Polsce ustawa o ponownym wykorzystywaniu informacji sektora publicznego, czy humaniści wiedzą, jakie prawa im przysługują w wykorzystaniu zasobów instytucji dziedzictwa, czy korzystają z tych praw, czy potrzebują wsparcia w tym zakresie; miejsce i termin: Toruń 16-17 listopada 2017 r.

Międzynarodowa konferencja naukowa *Idee reformacji w tradycji społeczno-politycznej (od XVI do XXI wieku)*; organizacja: Katedra Historii Mediów i Książki Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego; zakres problemowy: reformacja była jednym z najważniejszych wydarzeń w historii, a jej wielorakie konsekwencje zasadniczo zmieniły losy świata. Wydarzenie sprzed pięciu stuleci miało przede wszystkim charakter teologiczno-religijny i dotyczyło zwłaszcza wolności religii, wolności sumienia, wolności słowa. Chociaż skutki reformacji wywarły istotny wpływ niemal na wszystkie sfery aktywności człowieka (na: politykę, gospodarkę, życie społeczne, rodzinne, naukę, oświatę, sztukę, prawa człowieka); miejsce i termin: Warszawa, 16-17 listopada 2017 r.

Ogólnopolska Konferencja Naukowa *Funkcje bibliotek – dawniej i dziś*; Organizacja: IINiB UW; zakres problemowy: ewolucja definicji bibliotek i ich funkcji; wizja, misja i strategia działania bibliotek; koncepcje biblioteczne; programy biblioteczne; sens i sposób funkcjonowania sieci, systemów i konsorcjów bibliecznych; zbiory biblieczne – ich zróżnicowanie i funkcje, sposoby wykorzystywania, eksponowania, promowania; pracownicy bibliotek i ich zmieniające się zadania; postrzeganie zawodu bibliotekarza, stereotypy z tym związane i metody ich przełamywania; procesy biblieczne (planowanie, gromadzenie, opracowanie, udostępnianie, informowanie, organizacja pracy pedagogicznej, ewaluacja i ba-

danie jakości, marketing i promocja); cyfryzacja zbiorów i usług, związane z tym przemiany, korzyści i straty ponoszone w kontekście funkcji bibliotek i ich przyszłości; użytkownicy – ich potrzeby i oczekiwania wobec historycznych i współczesnych bibliotek, metody komunikowania się z nimi, odpowiadanie na ich bieżące zapotrzebowania i przygotowywanie odpowiedniej oferty, praca na rzecz użytkowników wykluczonych; miejsce i termin: Wrocław, 22-23 listopada 2017 r.

V Ogólnopolska Konferencja Naukowa z cyklu *Współczesny polski system medialny – Rola mediów w upowszechnianiu informacji publicznej*; organizacja: Instytut Dziennikarstwa i Informacji Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach; zakres problemowy: problemy upowszechniania przez media informacji publicznej, realizowanie funkcji misyjnych przez media publiczne, sposoby upowszechniania informacji przez administrację państwową i samorządową, dostępność informacji publicznej, informacja publiczna w czasach post-prawdy, dziennikarstwo śledcze i obywatelskie, społeczne zapotrzebowanie na informację publiczną; miejsce i termin: Kielce, 30 listopada 2017 r.

GRUDZIEŃ

Big Data: zastosowanie, problemy i przyszłość zjawiska. XIV studencko-doktorancka konferencja naukowa; organizacja: Koło Naukowe Studentów Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego; zakres problemowy: istota zjawiska Big Data i jego kluczowe implikacje, nowe możliwości w zakresie wyszukiwania, zarządzania i generowania informacji wynikające z rozwoju środowiska i narzędzi Big Data, zagrożenia związane z wdrażaniem rozwiązań z zakresu Big Data w różnych obszarach ludzkiej działalności, przemiany cyfrowego środowiska informacyjnego (w tym problematyka Internetu rzeczy) i zachowań jego uczestników; miejsce i termin: Kraków, 1 grudnia 2017 r.

Konferencja naukowa: *Stanisław Tarnowski – człowiek, uczony, polityk w setną rocznicę śmierci (1917-2017)*; organizacja: Polska Akademia Umiejętności, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie (Instytut Filologii Polskiej, Instytut Nauk o Informacji); zakres problemowy: życie, twórczość i działalność Stanisława Tarnowskiego; miejsce i termin: Kraków, 4 grudnia 2017 r.

XI Ogólnopolska studencko-doktorancka Konferencja Kół Naukowych Bibliotekoznawców *Ochrona i bezpieczeństwo zasobów archiwalnych, bibliotecznych, muzealnych, galerii i innych instytucji kultury i nauki – dawniej i dziś*; organizacja: Koło Naukowe Infologów Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach; zakres problemowy: ochrona zbiorów w ujęciu historycznym, aspekty prawne i normalizacyjne ochrony i bezpieczeństwa zasobów, programy ochrony zasobów tradycyjnych i cyfrowych w kraju i za granicą; systemy znakowania zasobów – ekslibrisy, superekslibrisy, kody kreskowe, RFID, ochrona zasobów przed kradzieżą – analiza warunków przechowywania zasobów oraz ich zabezpieczanie, metody konserwacji i digitalizacji zasobów, technologia w służbie bezpieczeństwa zasobów i danych cyfrowych: bazy danych, repozytoria, biblioteki i archiwa cyfrowe, OpenGLAM; miejsce i termin: Katowice, 5 grudnia 2017 r.

Konferencja naukowa *Nowoczesna książka*; Organizacja: Katedra Historii Mediów i Książki Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego; miejsce i termin: Warszawa, 12 grudnia 2017 r.

Ogólnopolska Konferencja Naukowa *Cenzuro wróć? Mechanizmy ograniczania wolności słowa po 1990 r.*; organizacja: Katedra Historii Mediów i Książki Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego; zakres problemowy: przedmiotem konferencji były mechanizmy współczesnej cenzury, wykorzystujące wiedzę i doświadczenie przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych; miejsce i termin: Warszawa, 12-13 grudnia 2017 r.

ZMIANY KADROWE

(porządek alfabetyczny wg nomenklatury jednostek)

Instytut Nauk o Informacji, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie
a) na stanowisku dyrektora, z-cy/z-ców dyrektora:

dr hab. prof. UP Michał Rogoż – dyrektor Instytutu Nauk o Informacji UP w Krakowie – od 1 października 2017 r.

b) awanse na stanowisko profesora UP w Krakowie:

dr hab. Michał Rogoż – prof. UP od 1 października 2017 r.

dr hab. Barbara Kamińska-Czubała – prof. UP od 1 października 2017 r.

dr hab. Grzegorz Nieć – prof. UP od 1 października 2017 r.

c) nowi pracownicy Instytutu Nauk o Informacji:

dr Magdalena Koziak-Podsiadło – adiunkt w Instytucie Nauk o Informacji UP w Krakowie od 1 października 2017 r.

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Wrocławski
mgr Magdalena Lamperska – kierownika biblioteki IINiB UWr

ODZNACZENIA, NAGRODY

(porządek alfabetyczny osobowy)

Dr hab. prof. UŁ Ewa Andrysiak – nagroda Prezydenta Miasta Kalisza za osiągnięcia w dziedzinie twórczości artystycznej, upowszechniania kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w sezonie kulturalnym 2016/2017, Kalisz 20 października 2017

Dr Kamila Augustyn (IINiB UWr) – nagroda Rektora za 2016 r. (wręczone w 2017 r.) za osiągnięcia organizacyjne

Prof. dr hab. Wiesław Babik (IINiB UJ) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę

Dr Magdalena Cyrklaff-Gorczyca, dr hab. Małgorzata Fedorowicz-Kruszewska (IINiB UMK) – wyróżnienie zespołowe JM Rektora UMK za osiągnięcia w działalności naukowo-badawczej

Dr Agnieszka Chamera-Nowak (WDIB UW) – nagroda Dziekana Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego za osiągnięcia w działalności organizacyjnej za rok 2017

Dr hab. prof. UMK Ewa Głowacka, dr inż. Mariusz Jarocki (Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii UMK) – wyróżnienie zespołowe JM Rektora UMK za osiągnięcia w działalności organizacyjnej

Dr Grzegorz Gmiterek (WDIB UW) – wyróżnienie Rektora Politechniki Warszawskiej dla publikacji akademickiej w dziedzinie nauk technicznych i ścisłych przyznane w ramach Targów Książki Akademickiej i Naukowej ACADEMIA 2017. (za książkę *Aplikacje mobilne nie tylko w bibliotece* napisaną wspólnie z Sebastianem D. Kotułą). Wyróżnienie zostało przyznane w ramach Targów Książki Akademickiej i Naukowej

Prof. dr hab. Elżbieta Gondek – nagroda Rektora Uniwersytetu Śląskiego II stopnia za osiągnięcia naukowo-badawcze

Dr Dorota Grabowska (WDIB UW) – nagroda Dziekana z okazji Święta Uniwersytetu Warszawskiego za osiągnięcia w pracy organizacyjnej

Dr hab. Jolanta Gwioździk – nagroda Rektora Uniwersytetu Śląskiego II stopnia za osiągnięcia naukowo-badawcze

Dr hab. Anita Has-Tokarz (IINiB UMCS w Lublinie) – nagroda Indywidualna II stopnia JM Rektora UMCS za wyróżniającą się działalność naukową

Prof. dr hab., Maria Juda (IINiB UMCS w Lublinie) – nagroda Indywidualna III stopnia JM Rektora UMCS za wyróżniającą się działalność naukową

Prof. Anna Kamler (WDIB UW) – nagroda indywidualna Rektora UW II stopnia za rok 2017

Dr hab. prof. UW Bożena Koredczuk (IINiB UW) – Medal Komisji Edukacji Narodowej 2017; nagrody Rektora UW za 2016 r. (wręczona w 2017 r.) za osiągnięcia organizacyjne

Dr Sebastian D. Kotuła (IINiB UMCS w Lublinie) – nagroda indywidualna III stopnia JM Rektora UMCS za wyróżniającą się działalność naukową; wyróżnienie Rektora Politechniki Warszawskiej w konkursie ACADEMIA dla współautorskiej (z dr G. Gmiterkim z UW) publikacji akademickiej w dziedzinie nauk technicznych i ścisłych pt *Aplikacje mobilne nie tylko w bibliotece* (Wydaw. SBP, Warszawa 2017)

Dr hab. Małgorzata Kowalska (IINiB UMK) – wyróżnienie indywidualne JM Rektora UMK za osiągnięcia w działalności naukowo-badawczej

Dr hab. prof. UŁ Stanisława Kurek vel Kokocińska – nagroda Rektora UŁ indywidualna II stopnia za książkę pt. *Studia bibliotekoznawcze w Polsce. Historia i ewolucja w latach 1945-2015 ze szczególnym uwzględnieniem przykładu Uniwersytetu Łódzkiego*, (Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2016)

Dr Jacek Ladorucki – nagroda Rektora UŁ indywidualna II stopnia za osiągnięcia naukowo-badawcze; list gratulacyjny Marszałka Województwa Łódzkiego za osiągnięcia w pracy

Dr Aleksandra Lubczyńska (IDI UJK w Kielcach) – nagroda III stopnia Rektora UJK w Kielcach

Dr Małgorzata Lebda – Nagroda im. Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego „Orfeusz” za najlepszy tom poetycki roku 2016; nagroda – Stypendium im. Stanisława Barańczaka za tom poetycki *Matecznik* (Poznań 2016) przyznana 19 maja 2017 r. w ramach Poznańskiej Nagrody Literackiej

Dr Karol Makles – nagroda Rektora UŚ III stopnia za osiągnięcia organizacyjne

Dr hab. Veslava Osińska (IINiB UMK) – wyróżnienie indywidualne JM Rektora UMK za osiągnięcia w działalności naukowo-badawczej

Dr Natalia Pamuła-Cieślak (IINiB UMK) – wyróżnienie indywidualne Certificate of Excellence in Reviewing przyznane przez DOAJ (Directory of Open Access Journals) za osiągnięcia naukowo-techniczne

Dr hab. Iwona Pugacewicz (WDIB UW) – nagroda indywidualna Rektora z okazji święta UW, 20 listopada 2017

dr Ewa Repucho (IINiB UW) – nagroda Rektora za 2016 r. (wręczona w 2017 r.) za osiągnięcia naukowe

Dr Katarzyna Seroła (WDIB UW) – nagroda Dziekana WDIB UW za osiągnięcia w działalności naukowej za rok 2017

Prof. dr hab. Danuta Sieradzka – nagroda Rektora UŚ II stopnia za osiągnięcia naukowo-badawcze

Dr Izabela Swoboda – nagroda Rektora UŚ III stopnia za osiągnięcia organizacyjne

Prof. zw. dr hab. Hanna Tadeusiewicz, dr Agata Walczak-Niewiadomska, dr Magdalena Rzadkowolska – nagroda Rektora UŁ zespołowa II stopnia za *Słownik Pracowników Książki Polskiej. Supplement 4* (Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2016)

Dr hab. Jacek Tomaszczyk – nagroda Rektora UŚ III stopnia za osiągnięcia organizacyjne

Dr Arkadiusz Wagner (IINiB UMK) – I Nagroda w Konkursie „Studiów Źródłoznawczych” im. Profesora Stefana Krzysztofa Kuczyńskiego w kategorii prac ze źródłoznawstwa i nauk pomocniczych historii za rozprawę habilitacyjną *Supereklibris polski. Studium o kulturze bibliofilskiej i sztuce od średniowiecza do połowy XVII wieku*; nagroda indywidualna III st. JM Rektora UMK za osiągnięcia w działalności naukowo-badawczej; wyróżnienie w Konkursie na Najlepszą Książkę Akademicką w roku 2017, odbywającym się w ramach 21. Poznańskich Targów Książki Naukowej

Dr Rafał Werszler (IINiB UW) – nagroda Rektora za 2016 r. (wręczona w 2017 r.) za osiągnięcia organizacyjne

Dr hab. prof. UŚ Teresa Wilkoń (IBiIN UŚ) – Złoty Krzyż Zasługi „za zasługi w działalności na rzecz rozwoju nauki” na wniosek Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego – Prezydent RP

Prof. dr hab. Bronisława Woźniczka-Paruzel (IINiB UMK) – Nagroda Naukowa SBP im. A. Łysakowskiego w kategorii prace praktyczno-wdrożeniowe; wyróżnienie indywidualne JM Rektora UMK za osiągnięcia w działalności naukowo-badawczej;

Dr Michał Zajac – nagroda Dziekana z okazji Święta Uniwersytetu Warszawskiego za osiągnięcia w pracy organizacyjnej (20 listopada 2017 r.)

dr Beata Żołędowska-Król – nagroda Rektora Uniwersytetu Śląskiego III stopnia za osiągnięcia organizacyjne

NEKROLOGI

(porządek alfabetyczny osobowy)

Dr Zofia Mołodcówna (20 sierpnia 1924 r., Wilno – 26 marca 2017 r., Toruń) – twórczyni toruńskiego bibliotekoznawstwa uniwersyteckiego, kierownik Zakładu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej w latach 1976-1982. Studia polonistyczne na UMK ukończyła w 1951 r. Stopień doktora uzyskała w 1973 r. W czasie studiów przez półtora roku pracowała w filii toruńskiej pracowni leksykograficznej Instytutu Badań Literackich pod kierownictwem prof. Konrada Górskiego (od 1965 r. była uczestniczką seminarium doktorskiego Profesora). Pracę na UMK w Toruniu rozpoczęła w 1968 r. w Oddziale Informacji Naukowej Biblioteki Głównej UMK, a od 1972 r. pełniła funkcję kierownika Oddziału Prac Naukowo-Dydaktycznych i Organizacyjnych. W roku akademickim 1975/76 prowadziła zaoczne studia bibliotekoznawcze, a z dniem 1 października 1976 r. została kierownikiem Zakładu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, początkowo związanego z Instytutem Filologii Polskiej. W latach 1983-1984, po przeniesieniu jednostki do Instytutu Historii i Archiwistyki, była jednym z jego wicedyrektorów. Po przejściu na emeryturę w 1984 r. nadal prowadziła zajęcia dydaktyczne i przez wiele lat czuła się silnie związana z obecnym Instytutem Informacji Naukowej i Bibliologii. Dr Mołodcówna była członkiem Towarzystwa Naukowego w Toruniu oraz Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Dr hab. Urszula Perkowska (7 listopada 1942 r., Kraków – 25 sierpnia 2017 r., Kraków). Tytuł magistra historii uzyskała na Uniwersytecie Jagiellońskim w 1964 r. Stopień doktora nauk humanistycznych w 1972 r. również na Uniwersytecie Jagiellońskim i tam też otrzymała w 1996 r. stopień doktora habilitowanego w zakresie historii kultury i nauki polskiej. Bezpośrednio po studiach podjęła pracę jako nauczycielka historii, ale już w 1965 r. została zatrudniona w Archiwum Państwowym w Krakowie, a od 1970 r. była pracownikiem Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, w którym w latach 1995-2000 pełniła funkcję zastępcy kierownika. W latach 2000-2011 pracowała w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ, gdzie m.in. stworzyła i rozwijała specjalizację archiwalną i wypromowała wielu magistrów. Zainteresowania badawcze dr hab. Urszuli Per-

kowskiej koncentrowały się wokół problematyki dziejów Uniwersytetu Jagiellońskiego, w tym Biblioteki Jagiellońskiej, a także historii nauki, szkolnictwa, kultury polskiej oraz Krakowa. Była aktywnym członkiem Stowarzyszenia Archiwistów Polskich, Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa, Polskiego Towarzystwa Historycznego. Została odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi. Zmarła 25 sierpnia 2017 r. w Krakowie.

Dr Zbigniew Siatkowski (11 maja 1934 r., Uherce Wieniawskie – 4 listopada 2017 r., Kraków), doskonały znawca literatury i autor licznych publikacji, zasłużony nauczyciel i długoletni pracownik Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Dr Zbigniew Siatkowski stopień doktora uzyskał w 1962 r. za rozprawę „Problematyka funkcji stylistycznych rymu i braku rymu w poezji polskiej”. W 1977 r. dołączył do zespołu pracowników wówczas jeszcze Zakładu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej funkcjonującego w ramach Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Przez 22 lata (do 1999 r.) uczestniczył w jego działaniach, rozwoju i przemianach. Jako pracownik Zakładu, a później Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej (od 1992 r.) oraz wreszcie Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej (od 1996 r.), dzielił się ze studentami swoją rozległą wiedzą, porywając ich w świat prozy i poezji, inspirując do własnych poszukiwań intelektualnych i rozpalając zamiłowanie do literatury. Jako opiekun seminarium magisterskiego w latach 1981-1991 wypromował 25 magistrów. Pełnił też funkcję opiekuna Koła Naukowego Bibliotekoznawców. Prowadził również zajęcia ze studentami Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie i Państwowej Wyższej Szkoły Teatralnej w Krakowie, współpracował z Teatrem Ludowym w Nowej Hucie. Zmarł 4 listopada 2017 r. w Krakowie.

Prof. zw. dr hab. Wacława Szelińska (1924-2017). Emerytowany pracownik Instytutu Nauk o Informacji Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, historyk, historyk nauki, kultury i książki, mediewista, paleograf, związana pracą zawodową m.in. z Polską Akademią Nauk, Muzeum Narodowym, Uniwersytetem Papieskim Jana Pawła II w Krakowie. Były st. kustosz w Bibliotece Czartoryskich. Utrzymywała kontakty naukowe z wieloma ośrodkami, m.in. prowadziła wieloletnie badania źródłowe w Archiwum Watykańskim i Bibliotece Watykańskiej. Współpracowała z Papieskim Instytutem Studiów Kościelnych w Rzymie, Biblioteką Narodową, Uniwersytetem Karola w Pradze oraz Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Pelplińskiej. Brała udział w pracach Komisji Historycznych w procesach beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych. Była członkiem Polskiego Towarzystwa Historycznego oraz Polskiego Towarzystwa Teologicznego.

Na podstawie nadesłanych materiałów

Oprac. Dorota Grabowska

Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii UW

Tekst wpłynął do Redakcji 20 maja 2018 r.

Nagroda Naukowa SBP im. Adama Łysakowskiego za rok 2017

Komisja Nagrody Naukowej SBP im. Adama Łysakowskiego oceniła osiem publikacji wydanych w 2017 r., nominowanych do Nagrody. Głosowanie zakończono 9 kwietnia 2018 r. Wymaganą liczbę głosów otrzymały cztery publikacje:

- a) prace o charakterze teoretycznym, metodologicznym, źródłowym
Encyklopedia książki. Pod red. Anny Żbikowskiej-Migoń i Marty Skalskiej-Zlat, Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, 2017, t. 1-2, 776 + 770 s.
- b) prace o charakterze dokumentacyjno-informacyjnym
Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich: przeszłość i teraźniejszość 1917-2017. Pod red. Jadwigi Koniecznej. Warszawa: Wydaw. SBP, 2017, 452 s.
- c) podręczniki akademickie
Włodarczyk Bartłomiej, Woźniak-Kasperek Jadwiga: *Język haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej: od analizy dokumentu do opisu przedmiotowego*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2017, 184 s.
- d) prace o charakterze praktyczno-wdrożeniowym
Centner-Guz Małgorzata: *U progu czytelnictwa: zainteresowania książką i przygotowanie czytelnicze dzieci sześciolletnich w ujęciu temporalnym*. Lublin: Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2017, 343 s.

Pamiątkowe medale i dyplomy zostały wręczone laureatom 18 maja br. podczas Międzynarodowych Targów Książki w Warszawie.

Jadwiga Sadowska
przewodnicząca
Komisji Nagrody Naukowej SBP
im. Adama Łysakowskiego

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

„Przegląd Biblioteczny” drukuje materiały oryginalne i tylko takie, których autor nie zamierza opublikować w innych czasopismach lub pracach zbiorowych.

Teksty artykułów są recenzowane zgodnie z zasadami *double-blind peer review*. Każdy artykuł recenzowany jest przez dwóch recenzentów dobieranych spośród specjalistów problematyki w nim poruszanej, na podstawie jednolitego formularza. Podstawowymi kryteriami oceny artykułu są: zgodność tematu z profilem czasopisma, wartość merytoryczna tekstu, jego organizacja logiczna i forma językowa. O przyjęciu tekstu do publikacji autorzy informowani są w ciągu 6-10 tygodni od otrzymania go przez Redakcję.

Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” uprzejmie prosi autorów o przestrzeganie przedstawionych poniżej zasad przygotowania i przesyłania materiałów do publikacji.

1. ZASADY OGÓLNE

Teksty powinny być napisane w programie WORD w formacie RTF. Artykuł nie powinien przekraczać 36 000 znaków (ze spacjami), a recenzja, sprawozdanie itp. – 14 000 znaków (ze spacjami). Teksty należy nadsyłać w formie elektronicznej na adres e-mail redakcji: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl, ewentualnie na płycie CD/DVD wraz z jednym egzemplarzem wydruku na adres: Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego”, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Do każdego artykułu należy dołączyć **streszczenie autorskie** w języku polskim o objętości ok. 100 wyrazów (ok. 1000 znaków), słowa kluczowe oraz przekład tytułu artykułu i streszczenia na język angielski. **Streszczenie powinno zawierać następujące informacje: teza/cel artykułu, metody badań, najważniejsze wyniki, wnioski.**

Wydawnictwo SBP i Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” podpisała porozumienie z redakcją „The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH) w sprawie elektronicznej publikacji streszczeń prac naukowych ukazujących się w „Przeglądzie Bibliotecznym”. Przedsięwzięcie to nie ma charakteru komercyjnego, a służyć ma popularyzacji polskiego dorobku naukowego. Jeśli Autor nadsyłałanego do „PB” artykułu **nie wyraża zgody** na publikację jego abstraktu w CEJSH, prosimy o wyraźne określenie na piśmie swego stanowiska.

Autorzy artykułów proszeni są o przygotowanie odrębnej strony tytułowej, zawierającej tytuł artykułu, nazwisko autora oraz adres do korespondencji i e-mail. Zgodnie z zasadami przeciwdziałania zjawiskom *ghostwritingu* i *guest authorship*. Redakcja prosi również, aby na tej stronie ujawnione zostały nazwiska i afiliacje wszystkich osób, które przyczyniły się do powstania artykułu, ich rola i udział w przygotowaniu publikacji (kto jest autorem koncepcji, założeń, metod itp. wykorzystywanych w pracy zgłoszonej do druku; procentowy udział w przeprowadzonych badaniach i opracowaniu artykułu). Redakcja zobligowana jest do poinformowania, iż *ghostwriting* i *guest authorship* są przejawem nierzetelności naukowej, a wszelkie wykryte przypadki muszą być przez Redakcję demaskowane, włącznie z powiadomieniem odpowiednich podmiotów (instytucje zatrudniające autorów, towarzystwa nauko-

we, stowarzyszenia edytorów naukowych itp.). Redakcja prosi także o podanie informacji o źródłach finansowania publikacji, wkładzie instytucji naukowo-badawczych, stowarzyszeń i innych podmiotów (*financial disclosure*).

Na pierwszej stronie artykułu powinien być umieszczony jedynie tytuł oraz oświadczenie Autora/Autorów, że tekst przedstawiany redakcji „Przeglądu Bibliotecznego” nie był dotychczas opublikowany ani zgłoszony do publikacji w żadnym innym czasopiśmie. Jeśli tekst był prezentowany na konferencji, należy podać jej szczegółowe dane wraz z ewentualnymi informacjami o publikacji materiałów konferencyjnych. Jeśli artykuł jest częścią przygotowywanej do druku książki, należy podać jej dane oraz planowany termin publikacji. Zapewnienie anonimowości tekstów przekazywanych do recenzji wymaga, aby w tekście artykułu w żadnym miejscu nie była umieszczona informacja umożliwiająca identyfikację autora.

2. ZASADY SZCZEGÓŁOWE OPRACOWANIA ARTYKUŁU

Tekst artykułu powinien być podzielony na nienumerowane podrozdziały zaopatrzone w tytuły. W pierwszej części zaleca się umieścić informacje wprowadzające w problematykę prezentowaną w artykule. W części ostatniej – wnioski końcowe i podsumowanie przedstawionych rozważań.

Tytuły czasopism, wystaw, konferencji, programów itp. powinny być zapisane w cudzysłowie; tytuły publikacji (książek, artykułów itp.) należy wyróżnić kursywą.

Materiały ilustracyjne (tabele, wykresy itp.) powinny być przygotowane w odcieniach szarości z zaznaczeniem ich miejsca w tekście; wszystkie ilustracje powinny mieć własną numerację oraz tytuły (dopasowany stopień pisma legendy danego rysunku czy wykresu [8 p. Arial]).

Przypisy powinny być umieszczone na dole strony i ponumerowane liczbami arabskimi; zaleca się ograniczenie liczby przypisów do niezbędnego minimum.

Przypisy bibliograficzne zastępuje się odesłaniem do bibliografii załącznikowej, którą należy opracować zgodnie z zasadami APA Style; odesłanie w tekście umieszcza się w nawiasie okrągłym wg poniższych zasad. Ogólne powołania na literaturę w tekście należy podawać w formie:

- odesłanie do jednego dzieła: (Kowalski, 1990) lub (*Biblioteki...*, 1976);
- odesłanie do kilku dzieł: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) lub (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

Odwołania do określonych stron cytowanych tekstów należy podawać w formie: (Iyer, 1995, p. 15) albo (Taradejna & Taradejna, 2004, s. 231-233) albo [Zybert, red., 2004, s. 18].

Opisy bibliograficzne wykorzystanych źródeł należy umieścić na końcu tekstu w bibliografii załącznikowej w układzie alfabetycznym autorów. Prace zbiorowe należy umieszczać pod nazwiskiem redaktora. Jeśli brak w źródle nazwy autora lub redaktora pracy zbiorowej, na pierwszym miejscu umieszcza się tytuł. W opisie dzieł wydanych z granicą obowiązuje pisownia stron, numerów, skrótów w języku tekstu (np. „W” w języku polskim „In” w języku angielskim, „s.” w języku polskim „p.” w języku angielskim). Opisy prac tego samego autora powinny być uporządkowane według chronologii występującej, a w każdym z nich należy

powtórzyć nazwisko i imię (imiona) autora. Prace tego samego autora opublikowane w tym samym roku należy oznaczać wg zasady: Dembowska, Maria (1976a)..., Dembowska, Maria (1976b)..., itd. Przykłady redagowania opisów bibliograficznych przedstawiono poniżej.

KSIAŻKA

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

PRACA ZBIOROWA

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

ARTYKUŁ W CZASOPISIE

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

ARTYKUŁ W PRACY ZBIOROWEJ

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

ARTYKUŁ W CZASOPIŚMIE ELEKTRONICZNYM

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w WWW: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Głapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w WWW: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>.

DOKUMENT Z WITRYNY INSTYTUCJI, ORGANIZACJI LUB OSOBY PRYWATNEJ

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w WWW: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>> .

US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

Po przyjęciu artykułu do druku autorzy proszeni są o przesłanie swojej fotografii o dobrej rozdzielczości (elektronicznie, w formie pliku JPG lub TIF, ewentualnie pocztą, w formie odbitki o dobrej jakości) oraz krótkiej informacji biograficznej (do 70 słów), która powinna zawierać następujące elementy: tytuł/stopień naukowy lub zawodowy autora, aktualne miejsce pracy i zajmowane stanowisko; specjalności naukowe lub zawodowe, najważniejsze publikacje (maks. 3).

Redakcja nie przyjmuje tekstów, które nie są opracowane zgodnie z powyższymi wskazówkami i zastrzega sobie prawo skracania tekstów oraz wprowadzania zmian w uzgodnieniu z Autorem. Redakcja nie zwraca przesłanych materiałów.

GUIDELINES FOR AUTHORS

The editors of „Library Review” accept only manuscripts that have not been published before and are not planned to be published in other journals or collective works.

Papers are reviewed through a double-blind peer review process. Each paper is reviewed with a standard review form filled in by two referees selected from professionals with expertise in appropriate domain. The reviewers use the following evaluation criteria: compatibility of the subject discussed with the journal profile, scientific merit, appropriate text arrangement and correct language use.

The editors of „Library Review” kindly requests Authors to follow the journal guidelines while preparing and sending papers for publication.

1. GENERAL GUIDELINES

Papers should be submitted as RTF (Rich Text Format) files with maximum of 36,000 characters including spaces per paper and 14,000 characters including spaces per review, report, etc. Papers saved as RTF files should be sent by e-mail to: przeglاد.biblioteczny@uw.edu.pl. Files saved on CD or DVD together with one printed copy of the paper may also be mailed to: Redakcja Przeglądu Bibliotecznego, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Each paper should be accompanied by keywords and an abstract maximum 100 words/1000 characters long **prepared by the author. The abstract should present a thesis/objective of the paper, research methods applied, most important results and conclusions.**

Wydawnictwo SBP (Polish Librarians Association Publishing House) and the editors of “Library Review” have signed an agreement with the editors of “The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH) concerning electronic publishing of abstracts of papers published in “Library Review”. This agreement is non-commercial and focused on the promotion of Polish scientific achievements. The Authors of papers sent to “Library Review” who do not give their consent to the publication of their abstracts in CEJSH are kindly asked to express their view in written form.

Authors are expected to prepare a separate title page including the title of the paper, the Author’s name, mailing and e-mail address. Furthermore, in compliance with the policy against ghostwriting and guest authorship Authors are requested to reveal names and affiliations of all persons who contributed to the paper and the extent of their contribution (the author of the concept, assumptions, methods, etc. used in the submitted manuscript; the percentage of the author’s contribution to the research and the paper preparation). **Ghostwriting** and **guest authorship** are the mark of scientific dishonesty and all their occurrences have to be brought to public attention by the editors even if appropriate institutions need to be informed (institutions employing authors, scientific associations, associations of scientific editors, etc.) Authors are also requested to describe sources of founding that have supported the work and the financial involvement of research institutes, associations and other entities (financial disclosure).

First page of the submitted paper should include only the title and Authors' statement that the text presented to "Library Review" has neither been published nor considered for publication in any other journal. If the paper was presented at a scientific meeting, Authors should provide detailed information about the event and the conference proceedings. If the paper is planned as a part of a book, Authors should provide its metadata and planned publishing date. In order to ensure the anonymity of the review process, Authors are asked not to place any information in the text that could be used to identify the author.

2. DETAILED GUIDELINES FOR PAPER PREPARATION

The text should be organized into unnumbered subtitled sections. It should start with an introductory overview and end with conclusions and the summary of the discussion.

Titles of journals, exhibitions, conferences, programs, etc. should be put in double quotation marks; titles of publications (books, journal papers, etc.) should be italicized.

Illustrative content (tables, graphs, etc.) should be saved as greyscale or black-white pictures and their place within the text should be clearly marked; all illustrations should be numbered and entitled.

Footnotes should be placed at the bottom of appropriate pages and numbered with Arabic numerals; it is recommended to limit the number of footnotes to the most indispensable ones.

Bibliographic footnotes should be replaced with references to the end-of-work bibliography prepared according to APA Style; references within the body of the paper should be placed in brackets according to the rules provided below. General references to literature within the body of the paper should be formed as follows:

- the reference to one work: (Kowalski, 1990) or (*Biblioteki...*, 1976);
- the reference to several works: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) or (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

The references to the specified pages of publications cited in the text should be written as follows: (Iyer, 1995, p. 15) or (Taradejna & Taradejna, 2004, pp. 231-233).

Bibliographic descriptions of the sources cited in the paper should be placed in the end of the text as a bibliography ordered alphabetically by authors. Collective works should be ordered by the name of the editor. If the work lacks the name of the author or the editor, it should be ordered by title. The descriptions of foreign publications should include page numbering, numbers and abbreviations in the language of the text (e.g. "W" in Polish "In" in English, "s." in Polish "p." in English). The descriptions of several works by the same author should be ordered by the year of publication, ascending, and each of these descriptions should include the last and first name of the author. Several works of the same author published in the same year should be additionally marked with letters added to the year of publication, e.g. Dembowska, Maria (1976a)..., Dembowska, Maria (1976b)..., etc. See below the examples of correct bibliographic descriptions.

BOOKS

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

COLLECTIVE WORKS

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

JOURNAL PAPERS

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

PAPERS IN COLLECTIVE WORKS

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

ELECTRONIC JOURNAL PAPERS

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w WWW: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Glapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w WWW: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>.

DOCUMENT FROM THE WEBSITE OF AN INSTITUTION, ORGANIZATION OR INDIVIDUAL

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w WWW: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>> .

US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

When the paper is accepted for publication, the Authors are asked to send in their high resolution photographs (by e-mail, as JPG or TIF files, or by regular mail, as high resolution printouts) and short biographical notes of maximum 70 words which should include the Authors' scientific/professional titles, current employers and positions occupied, scientific/professional specializations and most important publications (max. 3).

The editors do not accept texts which do not follow the guidelines listed above and stipulate the right to reduce texts and introduce changes accepted by the authors. The editors do not return materials sent to "Library Review".

